

نانڪائڻ

ستگرو نانڪ ديو جن جو

جيون چرتر

(درجن ٻوليائن ۾)

ليکڪ

ليکراج هنس

(ليکڪ:- ڏاڏيءَ جي ڏاس، وارن جا وڻ، ڏيک ڏليهن اي آ،
سنڌي وڏاڙني، ڪبڙ جو لطف، انتها شيءِ انهدي ؟!

پرڪاشڪ

دانومل انواڻي

سي-٥، ڏيا لند ڪالوني،
لاجپت نگر، نئي دهلي-٢٤.

ارپڻ

انهن ٻوتر آتما ٻوڄ جنن کي
جن جي ٻريرڻا،
هي گرنٿ لکڻ ۽ ڇپائڻ لاءِ،
راهه روشن ڪئي.

ڀيٽا:—

دان ويرن ۽ لائبررين لاءِ،

گهٽ ۾ گهٽ پنج ڪاپيون، ۲۵ روپيا.

(بنا نفعي، بنا نقصان)

شري مکن لال مهيداڻي، نيلم پرنٽنگ پريس ۴-اي-۵۲
ديالند ڪالوني، فون نمبر ٦١١٧٦٦٧، لجپت نگر نئي دهلي-۲۴
۾ ڇپيو ۽ دادارن جي سهائتا سان دائومل الواڻي، سي-۵
ديالند ڪالونيءَ مان ڇپائي پڌرو ڪيو.

پرسنگ سوچي

راشٽرپتي شري وي. وي. گري جو سنديش

چيمسفورڊ ڪلب،
نئين دهلي.
گرو نانڪ جنم ڏينهن، ١٩٧٣ع

افسوس جي ڳالهه آهي ته گرو نانڪ ديو جهڙن سنتن جي اثر ورتي هوندي به اسين عملي جيون ۾ ذات-پات، ڌرم ۽ ڀاشا ۾ نقلي فرقن کي ڪيتري نه گهري جاءِ ڏيئي ويٺا آهيون!

گرو نانڪ صاحب جيڪي آدرش اسان اڳيان رکيا، انهن آدرشن کان اسان جا عملي قدم بلڪل دور آهن. سڀئي ۾ سڀ کان وڌيڪ جنهن امولي اسين اهڙن سنتن جي عزت ڪري سگهون ٿا، سچ پچ اهو آهي ته اسين انهن اصولن کي پنهنجي جيون جو آدرش بنائي، انهن تي عمل ڪريون.

ستگرن جي اصولن موجب اسانکي پاڻ ۾ سهن شيلتا ۽ قرب کي وڌائڻ گهرجي. اهي ئي آدرش ئي اسانکي روحاني درجي تي رسائڻ لاءِ ڪافي آهن.

گرو نانڪ صاحب جو سنديش ڪنهن خاص وقت يا خاص ڌرم لاءِ محدود ڪو نه هو. اهو سنديش امر آهي ۽ امر رهندو. ستگرن جي سکيا جو پرڀاءُ انسان ذات جو اڄيب چمڪائڻ لاءِ رهبر تي راهه سنواريندو رهندو.

گرو نانڪ صاحب جو اپديش انادي اصولن تي ٻڌل آهي. ستگرن سهن شيلتا، دليا ۽ ايڪتا جو تاڪيد ڪيو. اهو وشو انسانيت جو اصول ڌرم جو بهترين نمونو آهي. ٺهنڪري سڀني کي گرو نانڪ ديو جي آدرش تي عمل ڪرڻ گهرجي. جنهن اسانکي سيکاريو ته ذات-پات ۽ ڌرم جي نالي تي ماڻهن جا پيدا ڪيل ڀيد ۽ نقلي اوڙها ختم ڪري، سچ کي سڀ کان اوچو سمجهي سالڪ جيون جي راهه سنواريو ۽ ڌرم انڌتا دور ڪريو.

لاڙڪاڻو

❊ ڊيپڪ ❊

سنگر جو ڪجهه جيون پڙهندي، جوس جڳي من - مندر،
راماڻ جان رچنا جوڙي، ناريان جڳ جو اندر،
من آنند پيارو، طاقت نوري، سنگر جڳ ڪسان ابارا،
لنئن جو جيوت - جوس جڳائي، لاهڻ اڀ مان تارا،
پر ڪنهن ٻوليو، "هي آواز لسه ڪير کسه دل پر ٻولي،
ٻولڻ وارو جيڪي ٻولي، وچ لڪندڙ دل ڪولي،
شعلا جاڳي، "ڪير چيندو، ڪير وسندو سنڌي؟
ڪاڄ ڪئن جو ڪيندو ڪرلت، سياڻو آ، لک هندي"
۽ مال جي ڪوديءَ ۾ ها، ڏاڍ ڏلي جڳ دالا،
قلر ولو سنڌي رهڻ ندو، لسي لسه سمالي آشا،
اردو، سنڌي، هندي، گرمک، رچنا جي پرچائي،
سنگر جا سهي لسي لائي، سا ني اُهري آئي،
قلر هلمو ان سوچ سمجهه جي، ڪيڏا روڙا آيا،
رس - دارا ۽ لڙلدي، ڪرلدي، آخر رلڪ رچايا،
سنگر اهڙي ڪرپا ڌاري، سڀني جي من اڇهي،
شرح سچي جو ليکو ساري، ٻڇاپايئن وڃهي،
سڀ سالس ۽ اهڙي شڪتي، هيٺي ٻدن پرپالين،
سارو ڏيهه ڏکون ۾ هل چل، ساني لڪ لسه ڏالين،
هي سنسار جتي سب ڪائي، ليکها لوڪ لڳسائي،
سنگر جو ڪم، سنگر جائي، منهنجي جاءِ نه آهي،
سچ جا هي سو ني سب جا، جاچي لسو ڪم ڪارا،
ٻساني ٻسالسي ليکو واچي، جوڙي ڪاغذ سارا،
ٻال - چڪ، غلطي معاف ڪندو سو، اوکڻاپ - جان ٽاري،
جيس سندو همت، ڪاج ڪيو آن، منهنجي بس لاچاري،

"هنس"

❀ وينتي ❀

ساراهه صاحب جا ڪيان، اوکي گهڙي ڪاڻ.
جنهنجي اِن سان ٿي جُڙي، جل ـ ٿل جنهنجي جان.

جنهنجو ڪوئي روپ نه ڄاڻان،
خاص نه ڪوئي نام سڃاڻان.
قول اندر جنهن سڀني پاسان،
لوڪي وس ۾ واسا ٻايان.
ڪاٺيءَ ۾ جيئن آڳ سمائين،
ٻج اندر جيئن ٻوٽ ڇپائين.
روپ هزارين، هڪڙو آهين،
سڀ ڪي ساڳي، نور وسائين.
رام، رحيم، الک، واهگرو،
گاڊ چوان يا مولا، پرڀو.
جنهن ٻالي سان جيڪو ڌياني،
سوئي روپ اهو ئي ٻاني.
تون ئي هرڪو ڪاڄ ڪرائين،
هت ٻڪري تو ٻاڙ دلائين.
چاهي روشن راهه ٻڌائين،
چاهي در در لئي ٿڪائين.
چاهي ڏن جي واهر وهائين،
چاهي پنهنجي لکن لکائين.
ڪانءِ سمان، هنس هي ڪارو،
آن جو هڪڙو تون آڌارو.

بخش مڪري منهنجون بديون، ليڪ ڪيو لٽراڻ،
ڏين سندي دل جي دري، دالا کوليو ٻاڻ.

ايڪ اونڪار

ستگر پرساد

ستنام، ڪرتا پرک، نربهو، نروير،
اڪال مورت، اجوني سيڀن، گر پرساد
جپ، آد سچ، جگاد سچ، هي ڀي سچ
نانڪ هوسي ڀي سچ.

پوڙي ٢٣

سالاهي سالاهه، ايتي سرت نه پائيا،
نديا اتي واهه پوهه، سمند نه جانيئه،
سمنڊ شاهه سلطان، گرها سيتي مال ڌن،
ڪيڙي تل نه هووني، جي تس منهو نه وسرهه.

سلوڪ

پوڻ گرو، پاڻي پتا، ماتا ڌرت مهت
ڏوس رات دئي دائي دائيا کيلي سگل جگت
چنگيائيون برائيون، واچي ڌرم حضور،
ڪرمي آپو آپڻي، ڪي نيڙي ڪي دور.
جني نام ڌيائيا، گئي مسڪت گهال،
نانڪ تي مک اجلي، ڪيتي ڇٽي نال.

ايڪ

اونڪار

ستگر پرساد

سنگر ونش

جڏهن جڏهن هن ديش ۾ ڌرم ٿيو ليلام،
تڏهن تڏهن ڪنهن ويس ۾ چولو ورتو رام.
تريتا يگ ۾ سڳنديو، سورج واشي ڌوپ،
ان جي رگهو ڪل ۾ ٿيو، رام چندر سم روپ.

رام چندر اوتار الک جو، ڄاڻيو جنهن هو پيڙهو ڪل جو.
هرڪو جنهن جا گڻ ٿو ڳائي، رام، هريءَ ۾ ڀيد نه پائي.
سمجهي هرڪو رام ڏٺي هو، آيو جڳ ۾ مٿس ٻٺي هو.
ڌرتيءَ جو دک ٽارڻ ڪارڻ، پرڀوءَ ويس ڪيو هو ڌارڻ.
سيتا جنهن جي اڌ-انگ داسي، لو ۽ ڪش پٽ اوڌ اواسي.
جي مشهور هئا گڻ ٻل ۾، جن جو نالو هندن لئي ڪل ۾.
جن لو پوڄ لهاڻا ڇٽجن، کتري ڪش جا سيوڪ سڏجن.
لو پري ڪش پري ها ناميارا، لاهور، ڪسور پنج ند وارا.

ڪال ڪيتو ڪش پور ۾، لو پر ڪيتو راڄ،
راڄ گهراڻن ٿي ڪيو، امن امان جو واڄ.

پر افسوس دنيا دورنگي، ڪڏهين ناهي شانتيءَ سنگي.
زن ۽ زر، ڌرتيءَ مٿس پلايو لوڀ، اهم سک ساز وڄايو.
ڀاءُ ڀاءُ جو ٻڻجي دشمن، پاڻ چاهي ڌرتي ۽ ڌن.
ڪال ڪيتوءَ ڪي لوڀ ورايو، ڪيتو راڄ ٽنان ٽنهن ڪاهيو.
پنهنجا پاڻ ٻڻجن ويري، دولت جي ان جي دل ڦيري.

لانڪا ٿي

(٢) … جو جيارو

…ءِ ڪتان لي سڳنڌ ميلو، جي حن پٽيو من جو جيارو.
ڪيترو راڳ سوڻ ڳائي وٺو، راجا ان جي رنگ رچي ويو.
راڳ پٽيو راجا حو نالي، لو ٻو جي ان آشا لائي.

چانو پت اسان راڳ ڪيءِ سوڻي راڳ سچا ٿيءِ.
چاڻين جا پوران ڪولهن، سوڻي نا ڪل وان.

سوڻان پنهنجو اڄ سچايو ڪال ڪيتوءِ جي ڪل نا چاڻو.
عيش، ظلم نا دالر ڦانرءِ ساگر ۾ ٻه سمايل آ دم.
سوڻان هي دم ڪين پڇايوءِ ڪاشيءِ ۾ لن ٻاڻ چپايو.
راج، سکن جا ساز لياڳي، وند-پاسه جي شرڻ پياسي.
لکيا سڌاڻ ٻوءِ سي وندي، من گهوڙي کي ڪڄون ڦندي.
ساک الهن هي چوڌر ڦهلي، گيان ٽالي حتا هملي.
ودبا هي جن شرن ٻاري، ان جي جڳه ۾ سر آ ساري.
هرڪو ان کي سر لو نالي، ڳڻ اوچا ٻر لبج چوائي.

ساڪن ٻڌي سوڻيءِ ڪيو، من ۾ هي ويچار،
وند ٻڙهي مان ٻڌ ڪيان، جيون مولهن-هار

سوڻان وندان کي ڪولايو، ويدن جو جن پاسه ٻڌايو.
چارلي وند ٻڙهي ۾ سمجهي، سوڻيءِ ڪان مايا ونئي ڀاڄي.
لياڳي سک جا ساز سمورا، لڳا لاڙايا جڳه جا ڪوڙا.
راج پاسه ويدان کي ڏيئي، ڪرڻ هليو سوڻي شڌ ڏاهي.
ويدان لڏهين مک مان ٻوليو، ويدن لي لنهنجو من موڙيو.
ڪلجڳه ۾ گر نالڪ ايندو، ويدي ڪل جو دايڪ ليندو.
ٻر، چولون گر سوڻي ليندو، جڳ کي حيون-امرت ڏيندو.
اندا، سرو سرو گوالي، سوڻي ڪل جي امر لشالي.

سوڻي راجا سد مڃي، ورلو پوءِ ويراڳ،
ويدي ڪل وردان جوءِ ليو ٻرجا لي راج.

سوڍي ۽ ويدي ڪل جا جهڳڙا، تيئدا رهيا ٽڪرا ٽڪرا.
جنهن کي جيڪو ڪارج آيو، ڪرڻ لڳو، هرڪو من ڀايو.
ماڻهو بدليا، ڏاڍا ڪاهيو، ٻن جي جهيڙي، ٿيون هرڪايو.
ويدي ڪل جي وٺي راڄائي، سوڍي ان کي پڻ هاٿ نه آئي.
ويهن ڳوٺن ۾ ويدي ها، ڪن ڪن قصبن ۾ سوڍي ها.
راڄ مسلمانن جو آيو، ويدين ۽ سوڍين تي ڀڄتايو.
ٻر جا ويل هٿن مان وڃي، ايندي ڪا نه وري گهر ٻيهي.
جهيڙي ۾ جنهن جو چِت آهي، پنهنجي عزت پاڻ وڃائي.

ٻڌهين للولدي ۾ ڪتري هو شو رام،
جنهن جي زال بدارسي، جيون جو آرام.

ويدي - ڪتري ڪل هو ان جو، پائي ڪالو پٽ هو جنهن جو.
سپتيو، سچ جو هو پڄاري، راءِ ٻلار سندو پٽواري.
ٻهو پٽ لالو، ان جو پيارو، ڪيتيءَ جي ڪم ۾ اجيارو.
ڪرپتا ڪالوءَ جي گهر - راڻي، گهر جي ڪم ۾ سقل ۽ سياڻي.
ڏيءَ نانڪي هر جي پياري، پاءِ ملڪ جي جنهن کي ناري.
شايد ان جو پاڳ ليارو، جڳ ڪان اوچو هئو ستارو.
پائي ڪالو سکي ستايو، پر من ۾ هو لت بي آيو.
چو نه پتر سنتان نه پائي، جوڙو هر دم ٻهو گهٻرائي.

ڪاجڳ جو قهري سمو، چوڌر هئو ڏڪار.
هندن لي ڪڙڪي پئي، مذهب جي تلوار.

پنج جي ناالي پاپ ٿيو ٿي، چور - مڪار شريف سڏيو ٿي.
سچ پالو هو ڪڙو چولو، سيرو ڏنڊي سان ڀڃيو ٽولو.
قرات پاڪنب جو هو وارو، ساڌ ۽ اساڌ سنڌو منهن ڪارو.
ڏن ۽ ناريءَ جي پنيان پاڳل، ڌرم ڪرو ٿي، ڀڄيا غافل،
زور زبر سان سندر ناري، ست کي ٽوڙي، ٿي وپڄاري.

گهو مانا جو قدر نه ڪوني، ڪرس ٿيو لي ٻني ٻارھ ٽي.
ڌرم ڪرم رشوس جا چيلا، مايا ۽ مدي ڪيا وڏيرا.
ڌرن نڪي، ڌرلي مانا جي، ڏيک لبي، ڪڍهين دانا جي.

گرپتا ٻک ۾ ٻرگهنٽو، دسرٿ جي گهر رام.
دواپر ۾ وسديو جي، گهر آيو گهنشام.
ڪالو دسرٿ روپ هو، گرپتا ڪرشل روپ،
ڪلجڳ ۾ ان گهر لڌو، نانڪ روپ انوپ.

گرو جنم

زور ڌسي اڌرم جو چوڌر، هريءَ ڏنا نانڪ کي ڏي ور،
”نام جو نانءَ، غريبي چولو، ڏي هر نانءَ اهي سڀ پولو،
جس جس لنهجو پيرو پرلدو، لس لس لنهجو بالو وهندو،
انهن هٿيارن کي ڌس ٻرکي، ڌرم وڌي ۽ اڌرم پورکي،
سانتي ۽ سک چاهي هرڪو، نام جپائي لاهي ٽڙکو،
انکي جو لس جاپ جپائج، جڳ جو اوچو چولو لاهج.“

(و) واه سان واسديو جو نالو،
(ه) هي سان هر جو آهه اجالو،
(ڪ) گا سان گوبند گڻ پيدارو،
(ر) ري سان اٿجي رام پيارو.

اُن ۾ چار اکر جڙي، اٿيو هڪڙو نام،
واهگرو منتر سچو، سهڻي جو شک ڌام،

”واهگرو“ شبد منتر ٻاڪي، ٻولد هريءَ جي سڀو ساهي،
اڌري ڪالوءَ جي گهر آئي، گرپتا جي ڪکه مڃهه سمائي،

ٻالڪائڻ

ٻالڪ پيٽ اندر پيو چرڪي، ماتا جي دل پيئي سرڪي،
ڌڙڪن لئي ڪن هردم لائي، سوچي، "ڪهڙو جادو آهي!
پٽڙو آهي، يا ڌيءُ آهي؟ ڌڙڪن ڪيئن ٿي روپ مٽائي!
ڪڏهن ٻچهي ٽڙپت جو ڌڙڪو، ڪڏهن ڪکيءَ جاڻ ڏئي ٿي ٺڙڪو.
ڪڏهن نه چرڻ ڪجهه اندر ناهي، آهي، ناهي، هي رنگ ڇا هي!
پيٽ ڪڏهن آ ڏاڍو ڀاري، ڪڏهين آهي خالي خالي.

پندرهن سو ڇويهه سنبت، وساک هئو ماهه،
شڪل پڪش، پنجم لٿي، اسر اٿيو هڳاءُ —

ڀاڳ ڀريو هي ڀيٽو آيو، ڇوڪر جائو گهر ڏٽر ائو.
منگل ٿيا، جڳه ناڪ آيو، اولڌهه وڌي، ڇانڻ ڇانو."

ٻالڪ ٻُڌو ھو ليڪچر نرالو، سچ ته ھئو ان تي متوالو.
اکيون ڪرلي ڪير ڇتاني! ڪير ڪٿي ڇڏي سان لائي؟
آسمان مان ٿيو پڙاڏو- "ٻرندڙ ٻاڻ جنم ھي ٻالو.
جيسين جڳ ۾ جو ٻيرو ٻولڻو، ٻوجا لائق سو ھند وھندو.
ھر ھنڌ نام ڪتائون ليندا، شانتيءَ جون شيون ڪڍرائون ايندئون
ٻالڪ، ھر ۾ پيد نه ڪوئي، ٻالڪ ٻاڙو، ٻرندو سولي".

آيا سڌ ۽ ديوتا، ڪرڻ ملي پرڻام،
"پاپ نه رھندو ٻون ۾، پرکھت ٿيا سک ڌام.

ماس- پتا ٻڌ ڪڏھن اھين سان، ٻڌو، ڏلو ۽ سوچيو من سان.
مگر، موھ ۾ منجھي پيا سي، سمجھي وينا پٽ ھالق کي.
دولت داٽيءَ اچي ٻڌايو- ٻادل ڇانيا، ڇھوٽو آيو.
رات اندالي ٻھر گذاري، ٻالڪ جاڳيو، ڏيئڪ ٻاري.
وڏڙن واڪر، ڪلي پيو سو، اھڙو اڄرج ڪوئ ڏلو ڪو
منھن تي جڳ تي وجلي چمڪي، ڪول ڄاڻدلي ڇوڏر دمڪي.
جڳ ڪو ھلو ٻاھر جو گولو، چشم ڏلو، ٻر من کي ٻولو.
ٻالڪ آھي، يا خود مالڪ! يا ھن وس- گاڏيءَ جو چالڪ!

لڏھين ليچ ڇھڪو ٿيو، اکين آڏو ٻار.
ڏسندي ئي ٻڄي ويو، ھي سڀني جو سار".

للوپديءَ جا لر ۽ ٽارون، ٻجڙا، ٻالڪ، ڪمل ڪماڙون.
ڪيئي درشن ڪارڻ آيا، ڏسندي ئي آنند سمايا.
اکيون جرڇ ٿيون سڀني جون، ورور ڏٺي ڏسن عجب مون.
من موھيندڙ ٻالڪ پيارو، ڪرڻ نه چاھن چشم- نيارو.
ڪاني ڪٽي، جوح مان ڇاڻي، مشڪي ٻالڪ، ھردي لائي.
ڪاني ڪمرار شرم جي ماري، دل ۾ چوي، "وڃان مان واري!
مولي مون کوڙ ايندو، منھنجي گھر ٻڌ آنند ليندو".

نانڪائڻ

وڏڙا ڏسندي ڏين دعائون ، ”ڦال وڏو آئي ڪندو سڀائون“.

ٻالڪ ننڍڙو هيڄ مان ، وڃي سڀن جي گود ،
ڏسندي ٻالڪ ، ٻالڪيون ، ٻرجي ويا ٿي ٻود.

پنڊت هرديال ٻڻ آيو ، ڏسندي ٻالڪ ، اُن فرمايو.
”چنمر ڪنڊلي صاف ٻڌائي ، ٻالڪ روپ هريءَ جو آهي .
يا اوتار نرالو هر جو ، برهما ، وشنو ، يا شنڪر جو.
يا ته وڏو ڪو راجا ٿيندو ، هر ڪو هن کي چنور جهليندو.
يا ته ٻطي ڪو سنت گيالي ، جڳ کي ڏيندو هر جي ٻاڻي .
جيڪي چاهي ، سو ٿي ٿيندو ، پر ٿن جي نا ويڇو ويندو.
سرب ڪلا پورڻ هي ٻالڪ ، ٿيندو ٿرئيءَ جو پت - پالڪ .
ڪلپ - ترو ؛ ڪام ڌينو جان ، ڪندو پالڻي سڀ جي من سان .

ڇيهه لکڻو ڇوڪرو ، سهڻو گڻن ڀنڊار ،
ستگر هي منهنجو سڄڻ ، وار وار نمسڪار .

پر افسوس ٻڍو مان آهيان ، گر اُپديش ٻڌڻ نو چاهيان!
شايد آس نه پوري ٿيندي ، اڳ مالڪ جي پتري ايندي .
پر پريوءَ جو درشن ڪافي ، سڦلو ٿيندو جيون باقي .
درس ڏٺي ٿي دل ٺرڪي ٿي ، ڏيهي ڪنهن جان ڀڪي ٿي .
دک جا بادل دور هٽي ويا ، من جا ڀرم سڀ ملي ويا .
من تان دور ٿيو الله يارو ، جڻ ته مليو ڪو گيان ڀنڊارو.
ڏسندي ٿي پت دل جا ڪليا ، گر پوري جا درشن مليا .
اکين سان اُپديش نرالو ، ٻالڪ آهي ڏنو سوايو.

نانڪ نرڪاري سچو ، نالو آهه حضور !
پوڄڪ هڪ اوڪار جو ، دئيت ڪنان لت دور“.

لڌهين ڪالوءَ ٻڌو پنڊت کان ، ”پيٽو نالو کهڙي مت کان .
نانڪ نالو ڪافي آهي ، نرڪاريءَ کي ڇڏيو ڏاهي .

لالڪانڊ

چو ته اسانجو ڪل آ ويدي، سڏ ٻو ٻالڪ نالڪ ويدي
ٻوء ٻڌمس ٻڌاو ڪولي، "ڏس ڪالو ٻون ارت لٽولي
نالڪ، جڏهن ٻه ٻياني ناهي، لڙاڪار جو ٻوجڪ آهي
ڊڪ ٻراوء جو نااو ولندو، سڀ ڪي ان جو معتر چولند
ڳوڙ ٻه ان کي جهڪي ڪوليو، ٻڙ ٻتريء ٻه رهڻ اهو ڏ ٻو
چوا، نام حي ماٻا اهڙي، ته ته ٻتريء جي ڳهرج ني کهڙي؟

چهڙو راسه چلڻ لي، لٻا آلد ابار.
واڌاٻون جوڏر ورٻون، خيرن ٻرٻا خرار.
چم آيو وٻساک ٻه، ڪتيء ٻه چاڪاڻ،
ٻورٻماسيء لي ڪرون، هي اسو نا ٻاڻ؟

چڻهن معڻهن جو هي فيرو، ڪن جي سمجهه ٻڌاو نهڙو.
ان کي ٻهجم امت لي ٻاڻي، جن جمدي ني جام سچاو.
مست لٻا سي ان مستيء ٻه، جڏهن اي سڄ ٻڄ وري واڌالي.
چون ٻيا، "جڳ رام ٻڌارٻو، درشن ٻالي، ڏڪڙا ٽارٻو."
ٻرمون حهڙا، مت جا موڙها، سمجهن ان کي اي ٻيا ڪوڙا.
ڳالهه ٻڌي وشواس ته آڻن، چشم ڏلي ٻڻ نا وٻچاڻن.
"ڪالوء حي ڳهر رام چا، ونلو ٻالڪ روپ؟
هي ڪوڙو آهي ٻرٻوء چيٺي: جو ڪو ڏوپ.

ٻالڪ جيڙو، نالڪ آهي، ان کي رام سڏڻ ته سهاني.
اهڙا ٻالڪ روز جمن ٿا، من جون راڌيون خوب رمن ٿا.
ٻالڪ: هرڪو روپ هريء جو، جن ٻه آهي خاص نه ڪرڪو.
ڀهڻا نوهه ٻتن ٻه ڪمني، چا ڪدڙا لي ٻولدا سيئي.
ٻيالن هيءَ ڳالهه وڏالي، ان ٻه ٻڻ چالاڪي ڪالي.
ٻي ڪالو سمجهي ٻت آو، روپ هريء جوهو نه چوري چو؟"

ڪالوهه والڳر ٿي سي چلجي، سمجهي وينا ٻالڪ پلجي.
ٻي وشواسي، هٿ جا ماريا، ائين ڇهه مهنا، رهيا ڏاريا.

ڏن پر ليڊن ٻال جو، ظاهر ٿيو ٻل ٻوڌ.
لمڪن کي پنهنجي مٿان، آيو پاڻ ڪروڌ.

پنهنجي پل محسوس ڪيائون، ماس ڪٽيءَ ۾ شرڻ ولائون.
پورڻماسي ڏينهن سڀاڳو، ڪيائون گر چرڻين لاڳو.
خوب خوشيءَ مان گرجاڻي جون، لوليون ڳايون من ڀائي جون.
سڀ پڇ نٿين هندوري پائي، لالڪ کي پيو لوڪ جهلائي.
هيءَ پرٿا لت هلندي آئي، شرڌالن جي من کي ڀائي.
عام چڙهن لالڪ کي جالو، ڏينهن اهو ٿي ٿيو سڀاڳو.
جنهن اڄ ڏياري ڏيهه مناءِ، سمجهي، رام ايوڌيا آيو.
رام ته جنهن راوڻ کي ماريو، پشپڪ دوارا موٽي آيو.

پرڀوءَ جي پرڪاش جو، سوٽي سڏجي ڏينهن.
جڏهين جن لي ٿو وسي، مهر سندو ڪو مينهن.

ٻال ليلا

هندوري ۾ پيو لڏي، مات - پتا - لعل،
خوب خبرداري ڪري، ٻال رهي خوشحال.

هندوري کي جهولي ڳائي، لولي ڏئي دل وندرائي -
”منهنجو لالڪ لنڊڙو آهي، ننڍڙو سنڍڙو گڏڙو آهي.
چاڻ وڏي هي وڏڙو ٿيندو، مات پتا کي آڌر ڏيندو.
وديا جو ٿيندو سڀ ٻالڪ، عمر وڏي ڏيندس شل مالڪ.
مسڪين جا ڪشٽ ڪٽيندو، سڀني کي سڏ ۾ سڏ ڏيندو.

جالي ڌرمشان جند واري، دشمن ملڪ مٿي جا ماري.
ڏيندو هر هڪ دل جو پيارو، مالڪ پندس خاص سهارو".
نانڪ ننڍڙو اکيون کولي، ماتا جي منهن کي پيو ګولي.

ماتا کي ڪر جي لڳي، پر نانڪ کي راند.
مرڪ سدا ڳاڙا ڳٽي، ماتا پيائي پاند.

ماتا جنهن لي جهالي ٻالي، نانڪ ليڪ ٿيو مسڪائي.
ماتا جي سيني ۾ اڀري، سڪ جي سرڪي، ٻانهي لڪري.
هندوري مان ڪڍي لال کي، سيني لائي مٿي ٻال کي.
ڳوديءَ ۾ لي لڏ ڪرائي، وري هندوري ۾ جنهن پالي.
نانڪ مرڪي، دلڙي سرڪي، مکڙو چمندي، ماتا ڦڙڪي.
"نانڪ ڏاڍو اکڙو آهين، چوله سهڻي سان ٿو دل لائين؟"

مرجهايل چهرو سي، جي ماتا ڪنهن زور.
ساهه سڪي ان جو وجهي، سيني ٻرڪي سور:

سور منجهان سا سيني لائي، ٻالڪ کي ٻئي لوڏائي.
"منهنجا منڙا ٿوڪي چاهي؟ ڪنهن جي اولي جا ٻا آهي".
ٿل ٿون هردم من مسڪائي، ڳل جان ٽڙلدن سگهند سمائي.
ڏيو ٻهڻ ۾ سدان ڪوئي، منهنجي پڻ ماڻيندان لوئي".
لب کي اڄي هتڙا لائي، کولي ٻئي، من مسڪائي.
ڪڏهن ڪسڪس ڪري ڪمن ۾، جائي ڪلند و نانڪ کن ۾.
ٻالڪ اڄڙو ويراڳ رچائي، جڻ نه ٿو ڪو روڳي آهي.
ٻا پيو رلندو، ٻا ڪپ چپ ۾، ٻڌڻ جان پيو سوچي چت ۾.
ڪڏهن اڄڙي ڏني ڏيکاري، جڻ نه انس ڏاڍي لاچاري.
ماتا جي دل جي گهبرائي، هڪدم نهڪ ڏئي مسڪائي.

هندوري جا ڏينهڙا، گذري ويا سک ساڻ.
وهندو نانڪ کي ڏسي، ماتا کي ٿيو ماڻ.

وڌڻ - عمر ٻالڪپڻ آئي، مات مٽيءَ جي وهڪ ٻٽائي.
ٻار ٻالڪ نا ٻڌڻ چاهي، هڪدم وهڪ وڃهي ليٽائي.
ڪڏهين ڏسجي وٺو آهي، هٿڙا ڌرتيءَ تي ڦيرائي.
ڪڏهين اوللڙو تي ٻاسيرو، ڳولي پيو ڪاغذ جو ڇيرو.
ڏوران ڏسندي ڪوراليڪو، الري، اچلي، ٿئي ساليڪو.
ماتا جي سو واجهو آئي، دور سٽي سو، موجون ماڻي.
ڪڏهين ليٽي ٻنيءَ ٻاڏو، ڏائي پير سندو پب آڏو.
ڪڏهين اوللڙو تي مچليءَ جان، چاهي راند رمڻ ڪنهن شيءِ سان.

وڌڻ سکي ويٺهر ويو، ڇرڻ لڳو ڇوڏار.
جائي شي آڏو اچي، دور ڌڪي ڏاڌار.

ڄڻن سان پيو رڙهيون پائي، پيٽ ڪنيون ڌرتيءَ سان لائي؛
ٽنگن کي ٿورو هيٺائي، گوڏا پٽ تي پيو گسڪائي.
ڪڏهين اما، اما ٻولي، وڏلڏو رڙهندو ڊرڙو ڪولي.
ڪڏهين ماٺ سڀڪاري، ”اچ اچ!“ سڏ ڪي سمڪي چولڏو، تون اچ!
گوديءَ ۾ جي مات اچائي، ڦٽڪي چوندو، ”ڇڏ پٽ لاهي“
ماتا جي چاتيءَ سان لائي، ڪلندو خوب مٺا چڪ ٻائي.
ڪڏهين ٻوت ڪري ٻاسيرو، گوديءَ ۾ ٿي ٿيندو ڪيرو.
ڪڏهين ڀڄندو رڙهيون پائي، ماتا جي من کي هرڪائي.

ٻڪڙي ڪت جي ٻالڪن کي، هليو جڏ هڪوار.
ٻالڪا ماتا ڇير ۽، ڪنگڻ جلويدار.

ڇم ڇير ڪري ٻئي چمڪي، مات پتا جو منهن پيو چمڪي.
لڏ لڏو لمند و لال هلي پيو، ڪڏهن ڪڙو تي ڪڏهن ڪري پيو.
ڪرلدي ڪرلدي وري ڪڙو تي، وري هليو ٿي، ڪڙو لڙو تي.
موج مٽيءَ ۾ پيرا ڪڍندي، ڪڇ، منهن ۾ ڪڇ، سرتي هڻندي.
جڏهين ماتا چاهي واوڙي، ٻنيان ٻڪڙي لتلو ٻولي.
”متن، متن، ماتا تاوان، متن تاوان، متن تاوان“.

ماما مکڻ جي ٻڪڙائي، ڪجھ کائي، ڪجھ منھن کي لائي.
ڏاڙهي، مڇون اڇيون ٿالي، ڇڙي ڪو ٻڏڙو ٻاٻو آهي.

هڪ ڏينهن ماما کي لڳو، هيءَ ٽرالو روپ.
سمجهيائين پرماتما، جو هي روپ انوپ.

ٻر ٻالڪ هي سالڪ رچايو، ماما جي من کي ڀرمايو.
سمجهيائين، "هي منهنجو ڇايو، جوڳي ڪريان خيال اڃايو"
مامس ٻيا اڄ ٻالڪ ڇاڻو، ٻوڙي سالڪ، لوڪ سچايو.
تب تن ماما موهه ٻڌايو، ٻيٺ ٻالڪ ٿي ليهه رڙايو.
ڏڏ ڪيڻ ڇو والو آيو، پر ٻالڪ کي ڏک نه ستايو.
موج مزي سان ٿي ڪندي، سمهندي، ٻار ٻيو هو کلندي ڪندي
ڪئي ڏينهن ڏکيو ڏين نه ڏٺائين، والدين پر لٽ چاهه وڌائين.
ٻالڪ ٿي وڏي، ماما ٿي ٻڪڙي، ٻالڪ ڇڪڙي.

ٿلهي ٿمي ٽوڏا ڏني، ٿي وڏي ٻالڪ ٻال،
ٽرءِ ٽاريون لڳر ڇا، ڪل - ڪيرا خوشحال.
سهڻي ٻالڪ جي متان، کوڙ ڪيو گهورون ٻاڻ.
چاهن والد ڏيون اسين، ٻالڪ لئي وڙهي ساڻ.

ٻر ٻالڪ جي والد ٽرالي، مٺي، رشي، سر مورس پياري.
تن سان کيڏي ۽ ٻالهائي، ٻولين لي وومال چڙهائي.
چڻن ورهن ۾ ٻٽيو دالي، ڏٺو لڳو سنتي کي مالي.
گهر جون چيزون جام لٽائي، ٽوڏن کي لٽ ٻوڇ ڪرائي.
گهر جا برتن ٻڙ ها ڏيندا، ڏٻري ڏٻري رٻا ڪر ليندا.
هڪ ڏينهن لطر ٻٽي ماما جي، چال ڏٺائين خود دانا جي.
برتن ڏٺي واپس موٽيو، حالي ڏسندي ماما روڪيو.
"ٻالڪ منڙا ٻاسڻ ڪالي؟ ٻاهر ليئي ڪنهن ڪاڏي؟"

ٻر ٻالڪ چپ ٻر رهيو، جڙ نه ڪير ڪجهه ناهه.
ٻاٻو لڪڻ اولاڻ، ٻر ان کي ٻنا داڻ.

نانڪ ڄڻ

ڪاوڙ ٿي اُت لالو آيو "گهر جو گهاٽو ڇوڪر جاٿو.
ڪنهن جو ڏپ نه ڪري ٿو ڪوئي، جو ٻه وٽيس ڪري ڪم سوئي.
هيءُ هنيلو ڪهڙي ٻڻ جو، جاڻي جو نه سئو ڪو ڳڻ ٿو."
ماتا لالوءَ کي سمجهايو، منٺڙي ٻوليءَ سان ٻڌايو،
"ڏيرم! نانڪ ننڍڙو آهي، هن کي لوڪ ڦري ٻرپائي.
جڏهين هي ڪجهه وڏڙو ٿيندو، ڪنهن کي ڪا به نه وستو ڏيندو.
پيو ڪو عيب نه هن ۾ آهي، پاڻ نه ڪجهه به ڪٽي نا ڪائي.
ڏک نه سهي، تو ڪنهن ڏوکيءَ جو، اڙڦي روڳي ڏسي روڳيءَ جو.

من جو ڪومل لال هي، ڏيرم ڪر نه خيال
سمجهو ٿي اڄرو ڪندو، سارو گهر جو حال."

ڪالو ٻڻ ڪاوڙ ۾ آيو، پانهڻ کي ان وڻ ورايو.
"جيڪي ڳڻ به لوهاڻ تي ڳايا، نانڪ ۾ هڪڙو به نه پايان.
هن کي پائي عقل نه آهي، پنهنجو گهر تو پاڻ لٽائي.
پيچ نه، ٻڌائي ٻول نه ڪوئي، داب وجهي تو روئي روئي."
پنڊت هرديال هي آکيو، "بالڪ ۾ نه ڳڻ جو ڪاٿو.
ان جي خاصي سوچ نه ڳالهه ۾ ڦاسي، پر ماتت موهيءَ ۾
تنهنجو ٻن تي موڙهو آهي، ڪوڙو نه آهي؟
جيڪي چيم، دک پائيندا جي ڪندا، جوش پائيندا، سک سڀ سان ڏيرج.
تنهنجو بالڪ وڏو ڪندو، وس کي لوڪن "ٻن ڦٻو هيءُ ٿيندو،
رام، ڪرشن، گوپي چيان، ٿيندو، ورجايو ڪي ترپتا ماتا.
ڪالو موٽي گهر ۾ آيو، ماتت ڪالهه سٺي ٿو.
"پنڊت پنهنجي ڳالهه ڪري ٿو، منهنجي ڪاني ڪالهه سٺي ٿو.
"پنڊت پنهنجي ڳالهه ڪري ٿو، ڪيئن تو ڪنهن کي چيزون آڇي؟
وڏڙو ٿيندو ڏسبو جا چئي، ڪيئن تو ڪنهن کي چيزون آڇي؟"
سارو لوڪ ڪري تو ليڪي، موڪي ڳالهه لڳي نا هيڪي.
وڏڙن وارين ڳالهيون جاڻي، هاڃي- لاپ نه ڪو به سڃاڻي
شهر سڄو ٿي هن جو شائق، پر مان سمجهان تو نالائق

ننڪاڻو

لوڪ لڳو جو هن کي ڪاري، هرڪو چند ٿو هن لاءِ وارث
ٿهر جو ڪهاڻو، ٻر جو راڪو، هي ڪهڙو پٽ آهي پالو؟

ڪالهه ٻڌي ماتا چيو، نانڪ پنهنجو لوڙ.
وڏڙو ٿي ڏيڪ جهان، اونده ڪندو دور.
راس ٻڌي ماتا سمهي، ننڊ لڳي هڪ خواب.
حيرت ۾ ڏيپ مان ڏسي، پٽ جو ايئي تاب.

ماس ڏٺو، هڪ لڙمس جڙاٿو، اکيان اپنا لڪ آسانو.
نانڪ لڙمس متان ويٺو آ، ديون ـ ملن جو ميلو آ.
هٿ جوڙي سڀ استت ڪن ٿا، ور ور ڏيئي ٻهر چمن ٿا.
هرڪو نانڪ کي سر نائي، نام سندو ٿو منتر پائي.
ڏوپ و ديپ ٻرن ٿا ڪيئي، چور جهلائن ٿا لس ليهي.
امرت ورڪا جڳ ارسائي، جيئن ٿو نانڪ ڪجهه ڳالهائي.
چندن جا پيا لڳن ٿهارا، ڪيڙا سڀ جا سڳنڌيءَ وارا.
خوب ڪلي خوشبوءِ چوڌاري، ماتا جي من منجهه ٻهاري.

لڙيتا ليچ ڏسي ڪيو، اوڙي لمسڪار.
ٻر جان ٿي اکيون کليون، پاسي ۾ ٿي ٻار.
ڪپڙن ٿي چندن جا چيدا، ماتا صاف ڏٺا مهڪندا.
حيرالي ۾ ڏيپ ۾ ٻرجي، چرڻ لڳي، "منهنجي آ غلطي.
نانڪ آهي روپ الک جو، ٻر مون سمجهو ٻڙو پنهنجو.
منهنجي پٽ جو شان وڏو آ، ٻر مان سمجهان هيءُ جڏو آ.
ڪيڏي آهه سڀاڳڻ آهيان! ٻراو وڌي کهر ۾ پالان.
ماس ديوڪيءَ والگر مون ٻڻ، گوديءَ پاڻو آهي ڪرشن.
ماس ڪوشليا کي جئن جالو، رام جڳت کي تارڻ آيو.
ٻڻ جڳ جو ميس پيارو، چمڪي ڪو جئن اڀ ۾ تارو.

ماتا ان وڃار ۾، نانڪ ڪئي پڪار.
"ڏڏ ۾ چالوڙ ڏي اما، ڏادي ٻڪرجي ماءُ!

ٻالڪا ٿڻ

هيءَ هٿي مايا ٻالڪ جي.
سڀ ڪو سارو ٿي ويو پلجي، ٻالڪ ڪاٿي موجون ماڻي.
ڏنئين ڏند ۽ چانور آٽي، ڪپڙن ساڻ اگهي پيو.
ڏند سان سارو ٻوٽ ٽڪي سو، پالڻ، ”ٻالڪ کاءِ، نه چڙ پاتاري!“
ماتا ڏڙڪي سان سيکاري، پر ٻاهر هو عقل - اڪابر.
ٻالڪ ٻٽيو هو چڙ ٻالڊر، پر راند ڪندي بولي ٻاراٽيون.
پکتي ۽ ويراڳ کهاٽيون، ڊراما، ٻالڪ ڳائن ٻريو - ڳانا.
چالڪ چڙ چنبڙ چا ڊيوانا، ٻالڪ لنيڙو ڪيڏيون ساکون.
ماٺو چرتر جون ڪن هاڪون،
هڪ ڏڻ ٻالڪ ٿي ڏٺو، پوٿين ۾ پرڪاش.
ڪالوءَ سمجهيو علم جوءِ شوق اٿس اڄ راس.

وديا جي واٽي

ڪالوءَ سوچيو هي پڙهي، پوءِ ڪندو ڪجهه ڪام.
نه نه رهندو رلندو سدا، گهر جو ليندو دام.
سوچيائين، ”جي ڪم ڪو ڏوندس، دان ڌرم جو خيال نه ٿيندس.
گهر ۾ وينو ڦيرا پائي، ڪجهه تو ڏاهي، ڪجهه تو ناهي.
پنڊت وٽ ڪجهه سڌري ويندو، پڙهڻ لکڻ سان پڪو ٿيندو.
سارو بار مٿانئس رکندس، دنيا جي ڪا ڪاڻ نه ڪيندس
پنڊت پرڄنات وٽ پڙهندو، هرديال وٽ ڪين سڌرندو.
آخر هو نه ٿيو ٿي پوڙهو، دل جو پڻ ڪجهه آهي سوڙهو.
ٻالڪ سمجهي روپ هريءَ جو، وديا ناهي ڪاج ڳهڙيءَ جو
وڃڻ ڪپي گوپال پنڊت وٽ، هو پيسا پڻ وٺندو ڪجهه گهٽ
پنج رپيا پيٽا ڪٽي، سات مٺائي ٿال.
ٻالڪ جي آگر وٺي، پهتو وٽ گوپال.
ڏٺي پنڊت ڪي سا پيٽا، چيئين، ”خاص ڪجو آسيس

پنهنجي ٻار برابر سمجهي، ڏيرس وديا ڪا پورڻ پنهنجي.
گهر ڏانهن ڪري ڏڪاڻي، ڪرجي ڪار ڪري نا ڪاڻي.
ٻاهر هرڪو تو ساراهي، گهر ۾ جهڙو ٻڌر آهي".
پنڊت ناناڪ ڏانهن نهاري، پيتا ولندي ڪجهه ونجاري.
چوندو وڃي اڪر سو ڪيٿي، ناناڪ ڪکدم اوڃي سڀني.
پنڊت آکيو، ناناڪ پيارو، عاقل آهي، ڏاهو نيارو.
پڙهڻ لکڻ سان سڌري ويندو، جهڙو اڄ، ورڻ سو ٿيندو.

پنڊت جي والي ٻڌي، ڪالوءِ ورلي رات.
سمجهايائين، سک جي مني، ليکه نه ابندي راس.

ڏينهن ٻئي لي ناناڪ آيو، پنڊت مس ۽ قلم گهرايو.
ڪاغذ آڻي اڳي ڌريائين، "لک پيتا، "ڪا" کلي ڇيائين.
ناناڪ آکيو، " مس ۽ قلم سان، ڪهڙو ڪم ڪاغذ ۽ ٻاٽ سان.
جڳتر آهي ورڪ اجايو، جلم ڪري تو ڦيرو ڪايو.
ساڙ ڪو جي سڀ گيان اڳئي ۾، چمڪ ڪايو هر نام لکڻ ۾.
ڪر اپديش نه آنيو، گهوڙي من جي مس کي چاڙهيو.

سڀ سنڌ وڪو ڪاغذ آڻي، ليکڻ ساڻ سنگت جي ڪاٺي.
چت - ليکاري چرڻ وهاري، صفت لکو صاحب جي ساري.

ڪوڙا ڪاغذ مس قلم، مون لکي نا منظور،
آڻي سچ جا ساز ڪي، سيکاريوم حضور!
اهڙا اکر لکو اثر، علم سچايو آهه،
سڪ تان پريان سون پر، آوا گمن نه ياهه.

پورب جنم سنڌا پيچ جاڳن، گيان گنگا ۾ ٽٻيون لاڳن.
ڪان سڪه ساز تين تا سولا، نت جيون جا رستا اولا.
هي جيون هڪ مرليءَ وانگر، ڦوڪ ڀنا سو بي جس نانگر.
اهڙا جڳ ۾ اڇن وڃن ٿا، جيڪي ڪوڙا ڪاج ڪرن ٿا.
پنڊت کي حيرانيءَ ورتو، سوچيائين ڪيئن هلندو چرخو؟
بالڪ ڏاڍو گياني آهي، منهنجي هن سان جاءِ نه آهي.
ٻڌ هن چيائين، "بالڪ پهرين، هيءَ پٽي پڙهه، جڳ ۾ جهڙي.
ڪ، که، گ، گهه، چوٿون چت سان، ٻڌهن سکيائون سڀنديئن ڌيت سان،

نانڪ پنڊت کان پڇيو، ڏس اکرن جو ارٿ،
بات بتائن جا اهي، چؤ تون کولي کرت.
پنڊت ٿي حيران ويو، "اکرن جي جا بات،
تون ٿي کولي چؤ کٿي، منهنجي جا اوقات؟

ٻڌ هين نانڪ اکر اکر جو، راز ٻڌايو کولي هر جو.
سمجهڻ وارو سمجهي ڪوئي، سڀ جي چت نه سمائي سوئي.
'ڪڪو' ڪاڙن وارن ڳائين، ڪان ڪان، ڪان ڪان، ڪائين ڪائين.
'ککو' کولي من کيڏاري، خاص کٽي کر لن رکه ڳاري.
'گگو' گگن منڊل ۾ گولو، غم جو گول ڪري ڇڏ پولو.
'گهگهو' گهر ۾ گهرجي گهارڻ، گهر ۾ گهاٽ اندر ۾ چارڻ.
'ڱڱو' سڱه رک هڪ صاحب سان، مڱڻ ڏيڻ جو رستو ان سان.
'چچو' چت کي چال چلائي، چانڊن جو چرخو پيچ چاڙي.

'ڇڇو' ڇڙون ڇنڊون مان ڪر، ڇلن ولن جا ڇوڙه، ڦنا ڪر.
'ججو' جا لب جي ۽ پر جو ڍهي، جو ڏون جان جـو چنڊ ڳوهي.
'جهجهو' جهڙ جهڙ جهوري جهرلو، جهرڪ جيان رڪ راڳ ۾ رولو.
'ڄڄو' ڄم - مچ مچ پروڙهي، اچ مر، جم ڪر، ماڻهو مڙي.
'ڱڱان' ڱڪ ۾ ڱڪرهل ٽوڙي، ڱڪ جان ڦر، ڱڪاڻ کي جوڙي.
'ٽٽو' ليڪ رکي ٽٽريه کي، ٽاهه لڪر من، ٻج اڪريه کي.
'ڀڀو' ڀڀال جيان ڀس ڀورڙي، مور مني سان جوڙج جوڙي.
'ٻٻو' ٻيرون جان ٻهه ٻولڊي، ٿا رجڳالي ڪر من سولجهي.
'ٺٺو' وٺ جان ڇانا ڏاٺي، ٺر هٺي جو، ڏي ٺل لٺي.
'ٽٽو' ٽاس، اڪڙ، ٽڪ، ٽوري، ٽوس - طمع جا ٽاه ٽنبوري.
'ٿٿو' ٿاڻ ٿيا لب ٿاهي. سهڙو ڊٻل ۾ ٿيرو ڪاٺي.
'ڊڊو' ڊود ڊڪاڻج ٿاهي، ٻاهر ٻاڦ ۾ اڪرڙ ٻاٽي.
'ڏڏو' ڏان ڏان ڪرڏڪڙ جان، ڏرڏن سان ٻس ڏٻان ڇڪر جان
'ٻٻو' ٻام- ٻڙ ٻج اوري، ٿام- ٿهار، ٻهار حضوري.
'ٻٻو' ٻر ٻرٻوه جي ٻاسي، ٻرم ٻتا ٻن - ٻن ۾ ٻاسي.
'ڦڦو' ڦير ۾ ڦڙ ڦڙ ڦورو، ڦيهه ڦڙ - اکڙان جو ڦوڙو.
'ٻٻو' ٻاهه ٻدن ۾ ٻاري، ٻلبل کي چڱ ٻج وهاري.
'ٻٻو' ٻرس ٻيا اڪ ٻر جو، ٻر ٻر ليڪ ڪال جي لو جو.
'ممو' ممس وڃائي من مان، من ڪر موم ملائي ان سان.
'ٻٻو' ٻار ۾ ڪمهچو مرو، ٻڪتاري جان سوڙ اڪيلو.
'ررو' رلس رسم جي رولي، رام، رحيم رتي رنگ گهولي.
'ليو' لام لامر لي لهرون، لس ۽ ليٽ، للو جون لهرون.
'ووو' واس وصل جو ووڙي، واٽ واٽ وٽ وليون ٽوڙي.
'ششو' شام صبح شل شل رهه، شارع - عام شيح سان ٿي ڳهه.
'سسو' سرب ڪلا جو سوامي، سر سان ڪه، رهه راهه مدامي.
'ههو' هاءِ هاءِ هيءَ ڇاهي، عل هر حال، ٻربان جي راضي.
'آئو' اوم، الله اهو ئي، الدر ٻاهر سولي سولي.

پنڊت جيءَ پولو چڙيءَ پايو ٻريو گيان،
نانگ اندوءَ نا توڙ سيءَ چاهي ڏينس نشان".
پنڊت من حيران ٿيءَ سوچيوءَ هي نا ٻار.
ڪلجڳ ۾ قائم ٿيوءَ ٻريوه جو اوتار.
ڏپ ۾ هو هٿ جوڙي ٻنوءَ "ڪيئن ڪلياڻ مڪه جو ٿيندو.
ديا ڪري هي ناٿ ٻڌايوءَ سچدانند جي وات ٻتايو.
نانڪ ٻوليوءَ "واهگروءَ جيءَ ڪرپا آهي جنهن لي ٿيندي،
ان جو جهٽ ڪلياڻ ٿئي توءَ ۾ جي دوئن ڪان ۾ ٻڌي ٿو.
گرمکه ٿي، ايمان لياڳيءَ سرت ٻڌي داتا جي ڏاڳي.
لڙ لڙ ۾ جو لهر لڳائيءَ چنبر- مرڻ ڪان مڪتي پائي.
پنڊت پيرن لي ڪري، ٻوليوءَ "تيو ديال!"
هڪ ئي رهم- نهار سان، تي ويو نام نهال.
نانڪ موٽي گهر ۾ آيوءَ ماتا پڇيو من جو رايو.
"جلدي ڇو موٽي من آئين؟ لينهن علم سان ڇو نه لڳائين؟
ٻڙهند ٻنجيڪي، ڪمرسوا ٻندءِ، گيان ٻنان ڪو سات نه ڏيندءِ..
ٽول ٽٽي وڃ راڄ دلارا! خوب ٻڙهي ڪج ڪارج سارا."
نانڪ ڪوئي ٻول نه ٻوليءَ هٿ سان وٺو ڏرٽي قولي،
آب اکين مان آهي جاريءَ چپ نه هئس ڪنهن چاٻڙ ماري.
ماتا چيسءَ "وڃي رم راندٻون، ٻريو جاڻي ٽنهنجون ٻاليون.
وات ٻتا سب لوان ٻچندوءَ منهنجي اڳيان نا هين ڪيندو."
وات سمي ڪالوءَ پڇيوءَ "چا چا سکئين ميت!"
نانڪ ٻوليوءَ "گيان جيءَ گروءَ ڏنم هڪ ڳيت!"
ڪالو ارٿ نه سمجهيو ڪوئيءَ وات رهيو سوچيندو سوئي.
اسر اٿي پنڊت وٽ آيوءَ "نانڪ جو، ڪم ڪار ٻڌايو."
پنڊت صاف جواب سڻايوءَ "نانڪ کي چوءَ پٽ نه اڄايو.
هو خود جاڻي- جاڻڻ هاروءَ سڀ جان الڳو ليڪ ليارو.

ان کي ڪير سگهي ٿو ٻاڙهي؟ جنهن کي چاهي تنهن کي چاڙهي.
تنهن کي لهه مرور پڙهڻ جو، چاهي نه ڪو ڏوران پڙهڻ جو.
ڪالو موٽي گهر ۾ آيو، سوچي وينو، جڳ جو راهو.
"ڪهڙو ليارو چوڪر آهي! ٻاهر اولي، گهر نه پڙهائي.

هڪ ڀيري ٻلنڊ لکيو، ٻالڪ پڙهين پاهه.
"ڪهڙي تو پوٿي پڙهين؟" پڇيو ٻيءَ ماءُ.

"سهڻ سلوڪي ڪيتا آهي." ٻالڪ صاف سلوڪ سڻائي.
ڪولي ٽن جو ارٿ پڙهائي، "ٻرهم سڀ اونڪار سڏائي."
ماتا پڇيو، "سنڪس ڪهڙي، پڙهڻ ڪتا آئي هڪ اکڙي؟"
"اکيون ٻوري ڏسندو ماتا! رنگ وڃيا ڪهڙا ٿو ڏاڍا!"
ماءُ پتا جان اکيون ٻوٽيون، ڏٺيون ٽن جڳ سرڳي جوتيون.
اندر ٻاڳ اڀي هو حاضر، جنهن ڏيکاريون سرڳ سيڌا دور.
ٻارهن سال ڏٺالون سک جا، ڪارج جيڪي ڏٺالون ڏک جا.
پر اکيون جان کي کوليالون، ٻالڪ ساڳيءَ جاءِ ڏٺالون.

ماءُ پتا هي سوچيو، "ان پر ناهي سار.
ٻارهن سال لنگهي ويو، سپني جو سنسار."

"سڀ ڪج سپنو هي هڪ آهي، ماتا جڳ ۾ ڪجهه سچ ناهي.
هڪڙو ناٿ سچو ڪلجڳ ۾، ان جو درس ملي سٿ ۾.
واهگرو سان چت کي لايو، سادسنگت سان من پرچايو."
ماتا جي من لي ٻر چانو، ڪالو پڻ حيرت ۾ آيو.
پر ٻالڪ جڏهن ڪيڏڻ آيا، ٻالڪ ٽن سان وڪر وڌايا.
ماءُ پتا سوچيندا رهيا، گيان گڪا لوچيندا رهيا.
پر ٻالڪ کي ننڍڙو ڄاڻين، سمجهي وينا ڦرڪو آهي.
من جي سڌي آهه مڃائو، ٻالڪ لال اسانجو چاڻو.

وهڻواري لڌ لال کي، صبح سويري ماءُ.
ٻالڪ اول ونجي، پاڻي ڀترن واڻ...

پڙهڻ لکڻ ۾ گهر سان ڪين لڳائيندو هو.
ڪالوءَ سمجهيو پڙهڻ لکڻ ۾ من آخوند جي پس سداري
پيدا ٿي سگهندو ڪيس نه پاڙهي. من آخوند جي يس سداري
ڪٽي مٺائي ۽ رپيا پيسا ۽ چيئين، نانڪ کي، ”هل پيٽا!
پڙهڻ بنا ڪي ورٿو ناهي، ڪاج بنا ڪي سرٿو ناهي.“
ڪالوءَ سان گڏ نانڪ آيو، ملان کي هو الف اڙايو.
هن ڏان اڳ ئي نانڪ بولي، بي، پي، تي، ثي کولي کولي.
ملان جو نه ڪتاب پڙهائي، نانڪ ڪن ۾ صاف سنائي.
حيرت ۾ آخوند پيو سوءِ، ڇا پاڙهيان هي مرشد منهنجو!
ڏهه ڏهه سال ها ۽ سکيا وت آخوند.
چيڪي ڇا پڻ پوتا پڙهي، نانڪ وڏو منجهه جود.
ڏن ڇا پڻ پوتا پڙهي، نانڪ وڏو منجهه جود.
حيرت ۾ حيران ملو هو، ڏکي فارسي ڪيئن پڙهي تو!
ڇوڙو لهڙو ڇوڪر ناهي، پير، نبي يا اوليا آهي.
نانڪ جو هو نام نگر ۾، عالم فاضل اچن قدر ۾.
نانڪ آڏو ڇا ءِ نه ڪنهنجي، نيڪي ڪن سڀ عالم ڪنهنجي.
اهڙا سندر شعر پڙهائي، هر ڪو ڏن تي عبرت کائي.
هندو – مومن اچن ڏهاڙي، هٿ جوڙي ڪن پيا نياري.
ادب منجهان ڪن سي ارداسون، ”پوءِ پون ڪريو منجهون آسون“
نانڪ اهڙو سانگ پڻ بڻايو، چڻ اٽهاڻ، منڪ جو ڇا پو.
چاڻ وڄائي من سندي ۽ ڏاري وينو مون.
ورڻ هيناں ۽ پا هر نگر، ڇا ڏر لاهي ڪون؟
ڪوئي ڪو نه جواب نه پائي، ڇڻ کو پڙن جو يت آهي.
”سيا ٿو پڻ گڻ وان سڏائي، وياڪل مست پٽيو خود آهي!“
چون پيا ڪي، ”پڙين پا چوءِ“ ڪي سمجهن هو جن جو واسو.
ڪالوءَ ڪيئي اوجها آندا، ٽوٽا ٽيٽا ٽپيا هيڪا اندا.
پر هڪ پيسو فرق نه آيو، ڪالوءَ آت آخوند سڏايو.
”هيءَ ڪهڙي تو بولي پاڙهي؟ گم ٿي هوش – حوس جي چاڙهي.

چئو ملان، ”تو نام خدا جو، ماس اوهانجي ڏوھ اسانجو!
ڪجھ پولي، ڪي ڏوھ هنانجو اڳني آھ، توھانجو وانو“

ڪروھ چيو، ”دنيا مان ان سان لاڳو ناھ.
وڃ جي باڃي جان ٿري، بادل - ڇانا آھ.“

عمر لنڍي آ تنهنجي سائين! چو تو جڳ سان لاڳو لاھين؟
موج مزي سان وقت گذاري، ڪر ڪيو جو جڳ کي تاري.
هيءَ اداسي ڪهڙي ڪم جي، جنهن ۾ ناھ ڀلي آدم جي؟“
ڪروھ چيو، ”پڪ بالاڀڃ ۾، عمر وڃي ٿي روڄ، سمجھ ۾.
جوالي ٻه ڏهن سال رهي ٿي، حرص هوس جي لار رهي ٿي.
ٻيريءَ ۾ سستي سڌ سازي، نام خدا جو ڪين ڏناري.
باقي عمر ڪتان ڪا اهندي، جنهن ۾ ڀڙو ڀڳني ٿيندي؟
مطلب جي هيءَ دنيا ساري، غفلت شطرانج جي هڪ ساري.

”مت نہ اوهانجي ڪو ٻيو، سهڻي صورت پاڪ.
مان موڙهل مت ٿورڙي، سمجهو ٻرن هاڪ.

محبت جو ڪر ملان پاڻي، لوڪ ڏنڍي کان پاڻ جدائي.
مست خدا جي ٽالي ۾ ٿي، ڪنڊيءَ وانگر ڪري بندگي.
من جي راھ سواري نالڪ، ڪڏهن گولڪو، ڪڏهين سالڪ.
ڪير سگهي ان کي سمجهائي، ڪم ٻڌ سان پاڻ گسائي؟
ڏڍهين ڪالوھ چيو، ”جڻين سان، شايد سڌري ٻوي ٻڌن سان.“
بندبست هر ديال آمد آيو، ڪالوھ مترن کي ٻہ گهرايو.
سورج جان چهرو پيو چمڪي، جڻ ڪو انتر - گولو دمڪي.
جوڏاري مائهن جو ميڙو، وچ ۾ هو نالڪ جو ڏيرو.

جڻين جو ويلو ٿيو، نالڪ ڪوليو واس.
ڪن ڏيئي هر ڪو ستي، ماکيءَ جهڙي ٻاس.

جڻيا ۽ ڌنڌو

پنڊت نانڪ کان پڇيو، ”جڻيءَ جو ڇا راز؟
ڪهڙي پدوي پائبي، ڪهڙو سرندو ڪاج؟“

پنڊت ٻوليو، ”برهمڻ، کتري ۽ ونش، جڻيو تا پائن آسري.
جڻيو جڻ هڪ جنم ٻئون آ، جنهن بن سڦلو ٿئي ڪرم نا.“
نانڪ پڇيو، جڻيو پائي، ڪري لڳي ۽ ڪوڙ ڪلاڻي.
تنهن لي ڪهڙو نالو رکجي، برهمڻ، ونش و شودر سڌ جي؟
مطلب هن جو اوچ ڪرم سان، ياست جي تند لن پهرڻ سان.“
عام چيو، هيءَ ريت پراڻي، چڱن ڪمن جي آد اشاني.
وڏن وڏن اوتارن ڌاريو، رشين منين ڪين اتاريو.
اهڙي اوچ ڪرم کي ليا ڳڻ، ڪين لڳي تو سياڻپ جو گڻ.“

گروءَ چيو، ”هي پنڌ اوءِ مهنجو ناهه وروڌ.
جيڪو جڻيو مان چوان، سوئي پايو سوڌ.

ڪپهه ڪرم جي، ست سنتوکي، تپسيا جي ڳنڍ، وٽ سچ جو ڪي.
جڻ جو جڻيو، من جو مڻيو، اهڙو پايو جي ڪو ٻڌيو؟“
ريت پراڻي، ان وڇاري، ڪنهن کي جياري، ڪنهن کي ماري.
واهه پراڻي ٻڪل تٿل کان، بهتر هلجي نئين ٻڌيل ٿان.
ڪلجڳ ۾ ستنام رٽي آ، انت الک، سا راهه سٺي آ.
سچ جو ڌاڳو تار وٽائي پائي جو، سو پورو آهي.“
مٺن چيو، ”هي وچن نه سهٽا، مات پتا جا آهيو ڳهٽا!
خرچ سمورو وترت ويندو، هرڪو آهل ناخوش ٿيندو.
بهتر آهي رسم نه ٽاريو، مات پتا جي من کي ٺاريو.
ٻانهڻ جي دل ايتري ٽاريو، سرن جا ٻڻ ڪارج ڪاريو.“

سڀني جي سڪ کي ڏسي، نانڪ واري هام.
واڌايون چوڌر ورليون، سڀني سمجهي مام.

پوءِ به مالڪ جو رخ نه ڦيريو، ڪنهن ٽپڙ سان اوڙو لاڳو.
مسمت رهڻ پنهنجي ٿي مويره، هلن چلن ۾ ڪنهن جي پويان.
آخر هڪ ڏينهن ڪاوڙ ۾ سوچيو، هن جي لاءِ ٻيو ڪم اوکو.
ڳالهيون مڙهيون جي چاريندو، گهر جو لوڙو ڪم ڪاريندو.
ڳالهيون واهي واس ڪيائين، روز وڃڻ لي زور ڀڃائين.
ڳالهيون مال ولي ويو چارڻ، ٻڙ وڻ هيٺان مون ڪڍارڻ.
مال چري پيو، پاڻ وهي پيو، سارو ڪنهن جي خاص لهي پيو.
مال پيو هڪ کيتي کائي، مالڪ چڙيو ڳالهيون واڙي.
ڳالهين ڪيمس وڃائو ڏاڍو، مالڪ چاهي ان جو ڪاڍو.
چيائين "پرلون ساري هاڃي. مال نه ڏيندس، وڃ ٻل دالهون."

گروءِ چيوءِ "منهنجا مٺا، پولڊ برڪت جام.
ڳالهون ڏي، هي سوچ لون، پوڪ ڦري ٿي ڪام."

ڪڙهي پاڻ ڪروڌ لاٿو، مالڪ سان حاڪم وٽ ڏاٻو.
"ٻڌاري مهڙون چارائي، کيتي منهنجي ناس ڪرائي."
واهه ٻلار مڪر هڪ ماڻهو، جهٽ پٽ آيو پاڻي ڪالو.
واهه ٻلار چيو، "مسڪينو ڳالهين سان ڳڏ، ڪيءَ ٻوالو.
هاڻي ٿي لون هاجر سارو، پٽ منهنجي جو هي ڪم ڪارو."
مڙني سر ۾ مالڪ بوليو "ڏلي ٻيا ڪيئن هاجو جڙيو؟
هي مرباد اجاڙ آهي، کيتيءَ جو ٻن ڪاڏو ناهي.
لڙو قدم نه گهرجي چاڙڻ، حاڪم جو ڪم ليائڪ ڪمائڻ.

ٻن سرجي جيڪو ڪري، ڪوئي نو آچار،
لنهجا نه لدا ڪين ڪي، ڪڏهن اڙا پار."

ڪڙهيءَ بوليو هي مستالو، سمجهي تو نا ڪريو ڪاٽو.
ڏني ڪاڏو هر هڪ پارو، مالڪ، ڏسجي ٻن نا سارو.
هي مونکي ني ڪروڙ ناهي، ڪوبه هلي پل ڏسي چتائي."
حاڪم جيت دوڙايا ماڻهو، کيت ڏليون ٿي خوب ٻهارون.

سڀ حيران ته هي ڇا آهي! ڪيت الله کو پير به ناهي!
موٽي ان هي راز ٻڌايو، ڪڙمي ڏاڍو ٿي پڇتايو.
”هي ڪهڙو اسرار الاهي! پاڻ اکين سان ڏسي لڌاهي.
آيس دانهن ڪٽي قدمن ۾، پر هت جان پٽي چوڪم ۾!“

ڪڙمي پيرن ٿي ڪري، ڪرڻ لڳو اظهار،
”معاف ڪيو منهنجا ڏڻي، مون تا پالو پار،

ڪالو موٽي گهر ۾ آيو، نانڪ مال وڃي پيو چاريو.
ڳائيون مينهون ڪاٺي پيائون، ساوا ڪيت چري ٿي آيون.
مڪر اُنهن ڪي ڳٽي ڪاڻي، ڇو ته ڏسن سڀ ڪيتي ساڻي.
هڪ ڏن نانڪ بالم ٻڄي، وڻ جي هيٺان ليٽيو لٽجي.
پاڇا لڙيا، آس ٿي ڏاڍي، پکهر تمي، هو لب دو راهي.
راءِ بلار شڪار ڪري ٿي، موٽيو ان رستي گهوڙي ٿي.
نانڪ اڇو ٿي قيرا ڏٺي، ڇرڻ ڇهي، سر جي اڳ، وڇي.
ڪرڻ لڳو نانڪ ٿي ڇايا، راءِ بلار ڏٺي خود مايا.
راءِ بلار وڌائي گهوڙو، نانڪ وڃهو پهتو ٿورو.
نانڪ نه ڏسبدي. ٿيو رواو، راءِ بلار ٿيو حيرانو.

نانڪ پوم سجاڳ ٿي، ڪيو اٿي پرڻام.
من کر ڇرڻن ۾ ڌري، ڳلي لڳايو راءِ.

راءِ بلار الله ۾ سچ پڇ، نانڪ ڀاريو محبت جو مچ.
سوچيائين، ”هي وڏڙو ٿيندو، منهنجا سڀ سنتاپ ڪٽيندو.
خوب ڪندس مان هن جي شيوا، ٿام جهڙا جا گهرندس ميوا“
ڪالوءَ کي پڻ ان سمجهايو، ”تنهنجو جيون آهه سڄايو.
تنهنجي گهر ۾ اوليا آيو، ان جي ڪڏهين دل نه دکايو.
نانڪ اڇو ڪڏهن ڏنو آ؟ تنهنجي پٽ ٿي ڇالو ڪندو آ.
ڪالوءَ بوليو، ”حاضر سائين! ڪاوڙ مٿس نه ڪندس ڪائي.
منهنجي ڳالهه نه ٻڌندو آهي، مستن جان پيو هلندو آهي.“

ڄولو ڄوڙو ٿيو، ڏاڍڪ هر اولار،
راه ٻلار اکين ڏٺو، اهڙو ٿي اسرار.

مدد ٻڌائي، ڪرمي آئي، هر ڪنهن جي دل ٿي گهبرائي،
ڄاڻا ٻر ڪنا ٻيا سهڪن، پاڻي، ان ٻوڙا ٻيا ڌهڪن،
آڙ ون ٻڌڪون کنهن کي ٻنون، سهڪن ڏاڍو ڳاڙهن ميهون،
هر هر واس وڃي ٻيو سڪندو، آب پکهڙ ني وڃي اڪرندو،
اڪ ٻر جان جلي ٿي ساري، حڙ ۽ ٻدن ٿي رکي اماڙي،
ونر ڪرب وسي ٿي واري، جڙ ۽ الن جي ڪاٺي ڪاري،
ڪرمي، سڀ ڌو سر ڦيرايو، والاڙن کي ٿي ڪيرايو،
ڏن وارن ٿي پيهون ارڙون، مسڪين جي ٻيلڪ سڙڪون.

ٻالڪائڻ

اهڙي وقت ۾ مال قطاري، نانڪ ان ۾ ويو چاري.
لڪ ۾ شڪل ٿئي جان ڪاري، پر نانڪ نا ڪئي ناڪاري.
ڇهري ٿي ڪالهه پنيءَ، ماٿا کي تيز خيال.
چيٽين، ''نوڪر کي ڇڏيو، چاري اڄ ٿي مال.
پيارو نانڪ آهي نازڪ، شال نه ڏک ڪو ڏيندس مالڪ!
پر جهولي جي جهڙپ سڪائي، ورن کي هر وجهي تي ڀاهي.''
نانڪ مال چڙهي ٻوءِ چارڻ، رهيو آنند ساڻ گذارڻ.
پر ڪالوءَ کي وٺي نه وائي، نانڪ کي تنهن بات ٻتائي،
''جيون ڪرم ڪرڻ لي آهي، پيجو چڙ ڪجهه ٻوميءَ پائي!
ڪڙمين کان ڪجهه ڪاج ڪرائج، پس-پکين کان کيت بچائج''
نانڪ ٻوميءَ ۾ ٻج ٻوکيو، کيتن پاڻ چڱو هو موکيو.
ڪالو ڏاڍو خوش هو من ۾، سوچي، ٻر ڪمت اتس هٿن ۾.
پر نانڪ هيءَ سمجهي مايا، ورلي تنهن مالڪ جي چايا.
مال ٻڪيءَ ۾ موڪ چري پيو، ڪالوءَ ڏسندي ڏٻل ڏري پيو.
''اهڙي لڪمي پتر کان، نپٽو هٿڻ ٻهال.
چلندي ٿي جيڪو ڏيو، گهر جي لاءِ وبال''
ڇهت پٽ ٻوڙي ويو پنڊت وٽ، ''ڪهڙي جنم-پتري آهي ڏس؟
سوچ ڪري ڪم ڪري نه ڪوئي، گهر کي آهه لڳو هٿ ڌوئي.''
پنڊت ٻوليو، هو نرموهي، وشنو روپ نه ڪنهن جو ڌروهي.
چاڻ انهن کي لون نج ٻالڪ، پاڻ هري، خود چوڪر نانڪ''
ڪالو پيوس گهر ۾ آيو، نانڪ ورلو وڻ جو سايو.
هيڪل وڻ جي هينان ويهي، پر جي مستيءَ ۾ ٿي پيهي.
اڄ، ٻڪ، اس جي ڪاڻ نه ڪائي، ٻر اس ڪنهن نه سر لي آئي.
راءِ ٻلار ڪيو ات درشن، موٽيو هٿ جوڙي تي پرسن
ڪالو ڪنهن نج ڪاج سان، مليو راءِ ٻلار،
ٻوليو، ''پتر جيان ڏنو پٽ، ڇهڙو ڪرنا ز!''

ڪوڙي ڪين ڪمائي ڪمائي، سچپي ڪين چڪائي لائي.
موچو، مسمس نه ڪم جو آهي، سستيءَ ۾ تو وقت وڃائي.
ٻنهي ماڻ پرائو آهي، ڪنهن سان ڪين ڪلي ڳالهائي.
ماس پتا جو سڪ نه چاهي، ابتو آهي لاهي باهي.
ڪيس لڙ پتا لي سمجهائي، "ڪر سو ڪاج ٻلي هر ڀائي."
ڪارج ان ڪر ماٺو ڪوڙو؟ جيتري آهي مردو جهڙو."
راءِ ٻلاءِ چيس، تڙ پالي! پت مان آس نه لاهه اجائي.
انهيءَ ڀاڳ ٻليرا آهن، خالق خود او گهر ۾ ڪالن.

"پت کي منهنجي حرج سان، پاهه ٻلي پوشاڪ.
صاحب جڳ جي سان ملي، ڀائي سو اوطاق."

ڪالوءَ ورلدو واسه نه ڪوليو، نانڪ کي هن اڪر نه ٻوليو.
نانڪ هر دم چپ ۾ گهاري، رهيو وڃ رکي من ماري.
جان سڪي لي ڪالي ونئي، آخر نامه طبيبن ايئي.
ان جل جي ٻڻ جاڻ نه ڪالي، مالهن ۾ لي ڏاڍي والي.
هرداس ويج لاڻو آندو، ماسه پتا جو من هو ماندو.
ويج نبض کي هٿ جان لاڻو، باهه سندو نا هو ڪو ڪالو.
نانڪ پڇيو، "روڳ سڃاڻو؟ هن اکيءَ جي جاڻ ءَ جاڻو؟"
ويج چيو، "واڙ، پت، ڪٿ مان، روڳ ڪيو هي پيدا وٽ مان."
"ويج ءُ تو هي روڳ سڃاڻو، پوءِ دوا جو ڪهڙو نانو؟
ماٺو بس ايمان جو روڳي، ڏس ڪهر منجهه گهڙي لن پوڳي!

صاحب جنهن جي من وسي، ڪڪين نامه ضرور،
داروُن درد ٿڌن ڪتي، آڳيا ڪري حضور!"
ويج ويو حيران ٿي، "اهڙي دوا نه ڪاپ،
وچن ٻڌڻ جي آس آ، طاقت سهي نه تاب."

"ممتا ۽ اهنڪار مش ۾، جتن داڻا ڏاڙهونءَ جي ڦل ۾.
روح الڳ ڪا پاڪان آهي، انهي جو سڪ سو دارون پائي.

ماڻ مٺائي، جيون ڦالي، جيڪو سمجهي، ويچ گيالي.
ستگر سايو، سنتن سيوا، جو ئي لهي سو پائي ميوا.
ويچ چيو، "مان اهڙو روڳي، دوا ڏيو ڪا مولڪي جوڳي!"
"ست سنگ ۾ ئي آنند آهي، ڪر جن سيوا، نام ڌيائي."
ويچ وچن ٻائي تيو راهي، سيوا - ٻل ڪان ٻيو ڪاهي.
ڪالو اينئي وچن اِڏا سي، پر سپنن جا ساز لڏا تي.

جلدي سا ورلي چڏي، پلجي سارو روڳ.
لالڪ لکنو شهر ۾، سيني ساڻ سنجوڳ.

ماٽ سندي من - مکڙي ڦولي، دان ڌرم جي جهولي جهولي.
لالڪ وچن ولاس ۾ پورو، رام نام ۾ ليئهن سورو.
ڪالو سمجهايو، "پٽ پيارا! کيل دنيا جا آهن سارا.
ان پيسي پرساد نه پائي، جوڳ ڪمائي، سوئي ڪائي.
ڪرم نه جيون - مرلي آهي، ڦوڪ بنا ڪو ڪيئن وڄائي؟
ويهه رپيا وٺ، وڪر وهائي، وڻج ڪري اڄ جو من ڀائي.
پيسا لاڀ ڏسي ڪٽ پائج، ٻالي ڪسي ٻڻ ڪار لڳائج،
پوءِ وڏي ڪجهه موڙي ڏيندس، دل وندائن، خوش ڏاڍو ٿيندس"

لالڪ وچن ڪري مٿا، ورتا رپيا ويهه،
ٻالي ساڻ پهتو اليءِ، جت سنتن جي ڀيهه.

ان ۾ پهتا ڳوٺ لتاڙي، آيا سنتن جي اوتاري.
لالڪ سوچيو، سچ جو سودو، لاڀ سندو هي آهي توجو.
پوڄ پتا جي آڳيا اهڙي، لاڀ سچي جي، ڪار نه ڪهڙي.
ٻالي ٻوليو، "دانهه ڪيو ڪو، داس سندو ٻڻ خيال ڪيو ڪو."
لالڪ ٻوليو، "پوءِ ڇا ٿيندو، بابا جي ڪجهه ڪارڻ ڏيندو.
هن کان وڌ ڪو سودو ناهي، جنهن کو لاڀ ڏهوڻو پائي."
سنتن کان پڇيا تين، "پيارا! ڇا لئي ڦرو هٽي تا ليارا؟
پدن پيرلي، ڪپڙ نه ڪرني، چولاٽي تو، لڄ جي لوڻي؟"

مهسي چيو، ڪيڏا شڪر جا، آهن مٺا اساڻي ڪرتا.
سنگهه ـ آسن سنتوش ـ ڀاڻي، ٻيڙ مڱڻ ناتا ناز آهي.
لڳتي وس ـ پرساد ملي گوءِ، الل ـ اڄل السامه رهي، تو
سنت ـ ولن وڪيو گر نالو، ٻيس عراسي، مڪ ي نالو.

وڃھ ريا نانڪ ڏنا، سعس جيو، "ڪڙ شاهه!
سيدي بن اِ اسين ولون، ماڻا جي نا چاهه.

شهر مهجهان شل سيدو آئي، ڏٺئون ساڌن کي ان ناڻي.
سنتن چالوءِ برم ڪيالي، نانڪ پاڻ هٿون خود ناڻي.
لنڙمه گيان سعدي لڄ واٺي، سورج ڪان وڏ لڄ سڃاڻي.
نانڪ کي لن سنگ نه وهاريو، سعس ڏن هو جن ڪر پر گهاريو.
نانڪ دان ڪري اسه سوچيو، بابا چولندو چا مان پوکيو!
ملندا گا ربن جا دس ڪيئي، لال ڪندي، زهو جپ واهي.
بالو شهر وڃي، گهر پهتو، ڪالوءِ کي ليو دل پر ڏڪو.
لين، "آهي نانڪ ڪا لئي؟ ڪالي سودو ڪيا ڏن ڪالي؟"

سالڪا ٿڻ

ٻالي جي ٻولي ٻڌي ۽ ڪالو ويو ان پاڙ ۾،
ٻوليو ۽ ”ٻڌي لٿو مرڻ!“ هٿندي ٿڙ ۾ چاڙ.
ماٺ ڪرپتا ۾ ڪي واسي ۽ پيڻ نانڪي ۽ داس و داسي ۽
سب پتيان ها پڇندا آيا ۽ ڏيه پتا جا دست رکايا.
ماٺهن ڪالوءَ کي سمجهايو ۽ ماتا جو من پرچي آيو.
نانڪ سان گڏ خوب رنا ٿين ۽ ڪالوءَ جون گاريون ٻه سنائين.
ماٺهن راءِ ٻلار پڏايو ۽ جنهن ڪالوءَ کي جلد سڏايو.
داس وٽي نانڪ کي آيو ۽ راءِ ٻلار ڳلي سان لايو.
اکين مان پيو نير وهائي ۽ هر هر نانڪ کي ڳل لائي.
ڪالو پڻ ڏڪندو اتي آيو، راءِ ٻلار گهڻو سمجهايو.

”تون سڳڌل آهين وڏو، فقري ڪتري ذات.
ڪرم پيو ڪوتا ڪرين ۽ نانڪ ذات صفات.
تون لوهي جا ٽين اٿو، چا پارس ۾ لوهه.
لو جهڙي جي گهر ڪيو ۽ نانڪ جنمي ڏوهه.

هندوءَ جي گهر آهي جانو، جي مومن جو ڪاڄ نه ڪانو.
نانڪ آهي جڳ جو والي ۽ تون چاهين ته ڪوڙي مالي.
همجو خرچ پسورو ڏيندس ۽ پير چمي لت پرسن ٿيندس.
وٽ هي ويهه رپيا هر جالوم اڳتي تيج نه ڪڏهن اياٺو!“
”پين جو مونکي رنج ناهي ۽ هن جي هلت منجهايو آهي.“
راءِ ٻلار ـ سس ٻه سمجهايو ۽ ”ڪالوءَ ناخوش ٿي نه اجايو.
راءِ ٻلار سندي رکه مرضي ۽ ڪڻ پيسا، سڻ مهنجي عرضي.
ڪڏهين نانڪ کي نه چنج ڪي ۽ ڪاوڙ ماري ڪجهه سياٺو ٿي.
ڪاوڙ ڪال سمان هجاري ۽ ڪيترو لنهن ۽ جنهن شانتي ڌاري.“
ٻيوس ۽ ڪالوءَ پيسا ورتا ۽ نندا ڪن پيا جيڏا سرتا
لوڪ ڳالهه جي مار ڪان ۽ موٽي پاس ٻلار.
ٻوليو ”لوڪ سڀئي لٿو ۽ واپس وٽ ڏاتار!“

راءِ ٻلار چير هي هالي، کوڙاءِ ڏن، ڪل، سهڻا سالي.
سڀ ڪجهه آهي ان ڪان پالوءِ لو نانڪ کي ڪين سڄاڻو.
سڀ ڪجهه وڙتو الر اڌا روءِ واپس ڪرڻ پيا نا چارو.
لنهنجي ليکي هن نه ڪمايوءِ پر تو آهه چڪمه جو سايو.
هن وقت آهي اڪت خزالوءِ لنهنجو منجهول تالو پالو.
مايا ڏوليءَ جي هٿ قاسي، او هن جي گمه ڪين سڄالي.

ڪالوءَ جو ڪنڌ پوم پر، سٽندي هي واڇار،
نانڪ ڪجهه ڏيندو ڪتي، سمجهيا ڪين پڪار.

ڪالو پوس لي چپ رهيو، ڏيءَ نانڪيءَ جو مڱڻو ليو.
دولت خان سندو پٽواري، سلطانپور ۾ جنهن جي ساري.
پالي جيرام هتو نالو، ماسه پتا جو هتو اجالو.
پر نانڪ پنهنجي ۾ پورو، ڪالو ڪامي وقت سوررو.
شادي سک آلند سان گذري، پڻ نانڪي سک سان اسهي.
ان کي آٿڻ جو هو سايو، ڪالوءَ جو من هو گهرايو.
ڏيءَ جي گهر نه پتا کي وڃڻو، ڪاج اهو پالن کي ڪرڻو.
پر نانڪ نا هامي واري، ڏاڍان سان ڪٽن ڏيءَ کي آڻي.

سوچي، راءِ ٻلار وٽ، ڪالو واو ڪنهن وار.
ان جو نمر - امر مڃي، نانڪ ليو ليار.

پيتا ۽ لٽشا سنک چالي، پالي سان گڏ سار سڄالي.
ولو پيڻ وٽ نانڪ ڪاهي، سهرو، گهورت ائي رلجهائي.
آيو پيڻ رلي گهر ناهي،
نانڪ لن جي چنتا لالي، جن هي اهڙي آس نه پالي.
خوشيءَ منجهان پهکي لي مانا، سوچي، "نانڪ ڪجهه، ڏن لالا.
پر پت هالي سيالو آهي، پيڻ ولي آيو سک پالي."
راءِ ٻلار گهرالي پڇيو، لهنائيءَ سان نانڪ ڏسيو.
"هي پرتاپ اوهانجو آهي، نانڪ جو من وس ۾ ناهي"

نانڪ آنند ۾ رهي، جن ۾ مايا ڪان دور،
من ۾ ٿي مدهوش ٿي، پاٿي پاس حضور.

جان جيرام ساهرن آيو، راءِ بلار سڏي سمجهايو.
"ڪالو آهي ڪپ جو گولو، نانڪ ساڻ ڪري تو رولو.
تون نانڪ کي، ساڻ وٺي وڃ، ڪلڪل جو هي ڪارو پند پيچ.
اُت ڪاوڙ جو دنت هيارو، ڪنهن ڏن ڪل کي ڪندو ڌڪارو"
پر جيرام ڏلاسو ڏيئي، وٺي نانڪ کي ليو پر ڏاهي.
نانڪ اُت نر ليٺپ گذاري، اوکين والڪر من کي ماري.
هڪ ڏن هڪ قصبي جو ساڌو، آيو نانڪ وٽ آراڌو.
ٻوليو، "سنت دکي هڪ آيو، وٺو آهي ڏوڻ دکايو.
تنهنجو درس ڪرڻ تو چاهي، درشن ٻنا هو ٿاڻ نه کائي.
ڪرپا لوءِ هيءَ آيت تاريو، هيجاءِ منهنجا ڪارج ڪاريو."

نانڪ مليو ساڌ سان، ٻاهر پنهنجي ڪوٽ،
ڪيس مندي، لوئو ڏني، ڪين والائين موٽ.

ساڌ چيو، "مان لر - اولڪاري، نام رٽڻ ۾ عمر گذاري.
تون جو ڏني تو، مون جڻ ورتو، مايا جو ناهيان مان سرتو."
پر نانڪ نا پيٽ وراڻي، چيئين، "ليندو نام سهائي!"
پيٽ ڏئي جڏهن هو گهر آيو، ڪالوءَ جي اک کي نا ڀايو.
آگر ۾ مندي نه ڏنا تهن، ڪاوڙ مان جهٽ وات کڏيائين.
"گهر مان اڪري وڃ اون هاڻي، مال لٽائين، سيڻو تاڻي!"
راءِ بلار سڏي سمجهايو، سلطانپور نانڪ سنهرايو.
خط جيرام اُلي ۾ ڏنائين، پاڻي پالو ساڻ مڪائين.

واهڙ جان پاڻي وهي، مانا جي من تار،
"نانڪ منهنجا لاڏلا، لهج ميا جي سار!"

تلولديءَ مان ٿي جهٽ راهي، سلطانپور جي وات ٻدوازي،
رستي ۾ هو سوچ اهوني، "پاپان چا وڃاڳي لوني!"

خان جيرام سندي گهر ويٺا، ڏور لالڪيءَ جا لڳا ڌڪا.
ٻڌو روپ پسي لالڪ کي، پيٽي پڻ ڪري ڀيرن ٿي.
لالڪ روڪي پيرا چمبا، جيرام اکيان پڻ سي لميا.
آڌر سان جيرام نه مليو، آلند روپ مٿي سڙ هليو.
ڪجهه ڏن آلند ساڻ گذاري، لالڪ لکيو وهڻ نه واري.
چئين، „ڏسو ڪم لڄ ڪرائي، لالڪيءَ جو لالڻ ٻارهولي.

پڻ لالڪيءَ پڙهيو، واهي ڪجهه چپ چاپ،
لالو لام سندو ونو، ڏور ڪري سنتاپ.

چمر ولي جو جڳهه ۾ آيو، ان جو جوڙن آهه اجايو.
جو ۽ ا ڪري محنت سان لالو، ساٿن کي جنهن ڪين سڃاتو.
اس سندي محنت جو ڪالي، سو جڻ لڄ هڃارو آهي.
جيرام چيو، „دل سان چاهيو، مودي خالو ٻاڻ هلايو.
دولت خان چيو هي آهي، ٻر ڪترا ڳهه مٿن جان آهي"
لالڪ ڪم جي هامي واري، چاهي ڪم هو ڏاڍو ڀاري.

مالڪ همت جي ٻڌي، مشڪل ڪو ڪجهه ناهه،
ڪر ڏوڙي ڏهه مڻ ڪٽي، ڪنهن کي مشڪل ٿاهه.

ڏهه وارس هزار جي روڪڙ، دولت خان ڏنا سي ڏوڪڙ.
جنهن ڪري سوائي ڪم جاري، لالڪ ڏيکاريو ڪڻ ڀاري.
ٻيڙ خريدارن جي آئي، لوڙ سڀني ۾ پڻ سنڀالي.
لالڪ لوڙي، ٻالو آئي، محنت جي پڻ سار سڃاتي.
ڪوه وڃي ڪو سوالي خالي، دان ڏئي ۾ لڄي مالي.
عمارتي سارهه جون سرڪيون، دليون مسڪين جون مرڪيون.

لالڪ جي ڪم کي ڏسي، ڪيو لالڪيءَ خيال،
شاديءَ جا ٻڌن ٻڌي، لالڪ ڪجهي اقبال.

ڳولا ڪري لڳي ساهر جي، لائق ڪاني جوڪر ور جي.
چيو، „وڃڻ تو چاهيان، ڪيتي ڪري وڃي گهر ناهيان."

نانڪ چيس، ”گذر ھت ڪافي، ڪر نا سوچ، بڻي لڄ ساٿي!
ان ۾ راز سمايل آھي، اصل نہ پيو ڪم ڪرڻو آھي.
ٽوڪي ڏار ڪرڻ نا چاھيان، ھن ڪم جو مان شائق ناھيان“
ڌرم ڪرم ھو خوب ڏھاڙي، پر ڪنھن جي نا ڪوڙي ڪاري.
ساک سخاوت جي چوڌاري، پر ھر ھنڌ ئي لاپ شماري.
چڙ آڪاش منجھان ڪاوڙ ڪا، ٿي ٻيہن جي، ھليا چرخا.

جئن سورج جي ٿاپ سان، ڪٽيو ساگر ناھ،
دان ڪرڻ سان ڏن سندو، وڌيو واھ اٿاھ.

سڀ واپاري خارون ڪائن، نانڪ لئي لت ڪالڪ لائن.
پر جنھن جو مالڪ لت راکو، ڪيئن پڇي ان جو ڪر پاڪو؟
ڪلولدي ۾ مان ساڌو آيا، ڏان وٺي سي شک سان ڏايا.
راءِ بلار پڏي ھي ڳاليون، درشن ڪارڻ اکيون پاليون.
ڪالو ۽ سوچيو، ”آھ ڪمائو، پر ميڙي ڪجھہ ڪين اڏائو.
آءُ وڃي موڙي ھت ڪريان، ڪجھہ ڏن آڻي ڪير ڏريان“
راءِ بلار وري سمجھايو، ”وڃ، پر جھيڙو ڪجھ نہ اڄايو.“
ماٿ ٽرپتا ڏاو ليايو، ”درشن ڪارڻ روح-جيايو.
بن بارش جي سڀ ويڳاڻي، ڪارو ساگر جو سڀ پاڻي.
سورج بن نا ڪمل ڪلي ٿو، پر پاڻي ۽ بن پاڻ ڳلي ٿو.“

ڪالو ڪجھہ لھنا ڪٽي، پيتو سلطانپور.
موڊي خالي وت لڏي، سانگہ ڏنا ٿين لوڙ.

نانڪ لوڙي ڪئي لمستي، ڪالو ڪيميو، جھٽ اک ٻستي.
پڇيائن، ”چا وڪرو آھي؟ لاپ ڪيڏو؟ موڙي چاھي؟“
نانڪ بوليو، ”جام ڪمائي، پر پيسي جي ٻچت نہ ڪائي.
ساڌو سنت اچن تا ڪيئي، دان ڌرم جي سوچي ڪيئي؟“
ڪالو ۽ جون اکيون ٻت-ڳاڙھيون، ”چيئين، ”عمر ڪئي ۽ ھي ڪاريون.
ڪاٽڻ جو ڪر ٽوڪي آھي، پر ميڙڻ سان مطلب ناھي.

ڪين ليندي هن ٻه ڪا شادي، ٻين جي جنهن لولت لالي!
آليندو جي آهن ڪا ڪالي، سيالو لي ڄڏ ڪر ڪا ٻالي!"

انين ڄڻي جيرام وٽ، وڃي چيائين، "واهه!
نانڪ کي اوچا ڏسي، ڪارج جي هي راهه!"

ڏيءُ نانڪيءَ هي سمجهايو، "نانڪ خرچي ڪين اڄايو،
پنهنجي ڪٽيءَ منجهان تو ڪاٽي، دان ڌرم ۾ ليکي آهي.
ڏن جي هن کي لالچ ناهي، مکٽيءَ جو ٻڻ سعيو آهي.
واڌاوي جو آ پٽواري، ان سان ڳالهه ٻڌي لي ساري.
ان جي ڏيءُ سلڇڻي آهي، چندر-بدن من-مهڻي آهي.
هر مهني آهي واڌارو، نانڪ آهي هب ها ڪارو"
ٻڌ جيرام چيو، "جي شادي، ٻه ها ليندو ٻه ڪاڏي.
بار ٻوڙ سان سڌري ويندو، دان ڌرم ۾ ڏيان نه ڏيندو."

ڪالوءَ ٻالي کي چيو، "لون ڪجهه ڪر ويچار!"
چيئين، "نانڪ جي اڳيان، مان ٻندو هڪ بار!"

ڪالوءَ نانڪ کي سمجهايو، وهندڙ ٻاڻيءَ رانگهه نه آيو
ايوس لي هر آيو موٽي، نانڪ جي لب ساڳي ٻولي.
ساڌو سنت رهيا ڪانيندا، دانا جان صاحب ها ڏيندا.
دان ڪٿي دن ڪنڊو ناهي، آپ سمند مان گهٽبو ناهي.
ٻر چيلن جي منهن ۾ ڇاڻي، جن حاڪم وٽ آڪ دکالي.
ان جيرام سدا کن ٻرياء، ڪاج آڻي نانڪ جا چرڻا.
اوکي ٻولدي اڙلي هاڃي، نانڪ خرچي ڌن من مالي.
ڏکٽ لکو جنهن ڪل ۾ پاڻي، نانڪ جي ۾ وڏائي جاڻي.

لڌهن نانڪيءَ ٻڌ چيو، جي اوکي ڏپ آهه.
ٻڌ ڪري ڪم هڪ دفعو، هٿ جو ليکو لاهه.

للسان داسيءَ کي ٻڌايئين، نانڪ کي گهر منجهه سڏايئين.
—ا، الي ڀيڻ ٻتاشا، نانڪ آيو اچڻ، "اچا جا؟":

”مان ٻڙ چاهيان لاهڻ ليکو، ليکاري ٻل آڻيو جيڪو.
ليکو صاف ضروري آهي، ڇو وڃنو ڪو ڏُٺتي ڪاني.
سرڪاري ليکاري آيو، جڏهن ليکو هي صاف ڪڍايو.
هڪ سو ٻينتاليهہ، ورداروءِ سائين تن مهڻ ۾ سارو.

جڏهن لڳي رب راضي هجي، شترو جي سنسار.
ٻاري ٻارڻ چوطرف، آئيچ نہ ٻائي وار.

ڇڏڻ جو نہ ٿيو منهن ڪارو، نانڪ ڪرڪان ڪيو ڪنارو.
منٿون ميڙوڻ ۽ ليزاريون، ڪيون جيرامر- نانڪيءَ ڏاڍيون.
نانڪ ڪم جي وات نہ واري، ڪار ڪيائين بند هڪ واري.
ٻائي ٻالي عرض ڪيو هي، ”ڪاوڙ ڇي ايہ سوپ اوهان جي.
ٻيڙ سنڌو شيپ وچن نہ ٽاريو، موديخانو هاڻ سنڀاريو.
نانڪ ليت مڃي ليزاري، موديخاني ڏي وک لاڙي.

لاڀ سندا ٻيسا ٻيا، سترهن سو ٻڙ روڪ.
دولت خان مٿان ڏنا، ڪابہ نہ وجهندي روڪ.

هندو مسلم سڀ ها راضي، نانڪ جيتي سڀ جي بازي.
ماڻهن سمجهيو ڪيميا ڪاني، نانڪ آهي ٻاڻ ٻڌائي.
ڪي سمجهن ٻيا روپ هريءَ جو، مالڪ آهي رڌيءَ سڌيءَ جو.
اولڌهہ ۾ ٻڙ سڄ جان ٻهڪي، ڏن جي کوٽ نہ ٿيندي هن کي.

شاديءَ جي تياري

سلطانپور ۾ ٻانيڻ آيو، مولي هو موڙو پٺوايو.
ٻيڙ نانڪيءَ گيت ڳنايا، زالن سر سان لاڏا ڳايا.
چندن - تلڪ ڏني نانڪ کي، مصري وات وجهي مالڪ جي.
خوب ٻچن سڀ ٻن سان ماڻون، ٻلونديءَ ٻڙ ميٺ مڪاڻون.

مامي لوبتا جوڙ مان، ڏٺي ريا پنج.
ٻه راهه سهٽو وڳوءِ قاصد ويا ٻه پل.

مکڻي ڪاڄ ڪري سڀ تياري، ٽاڏا ٽاڻ پيا سڀ ترتاري.
مامو ڪشنو، ناتو رامو، خوب اچي ٻه ٻاني ڪالو.
ٻاهن ماڻهو کلندا هليا، راه ٻاهر چڙهه گل کليا.
ڪڏجي سڀ سلطانپور آيا، نالي، نالي ريا وارايا.
ماني ٻائي ڳوٺ ڳوٺ ٻري، هليون راندوي ڏي جوڙ ادن.
مکڻي موج مزي سان ڪاٽي، شاديءَ جي لن رسم چلائي.
مولي ٻارهن مهنا ٽاريا، شاديءَ جا شب سڳن وچاريا.
ڪالوءَ ٻڌ ڪجهه، دان ڪرايو، مولي جنهن سلطانپور آيو.

موداتو هٿ لي وجي، مگڙ لڳو ڪجهه راس،
نانڪ آکيو، "منڪتا، ڪهڙ جيڪا لي آس!"

"ڏيو پداريت عهد وڪولي، جهڙن سان ٻاڪ رهي لج-لولي"
"ٻن سڪٺي لمد جون لجرٻون، لولي آهن هي اڪشڪون.
چولون ان ۽ راضي آهين؟ يا دايا جو ڏن تو چاهين؟"
استت ڪرڻ لڳو مرداو، ٻاڻان ٻاڻ وجي اڪتارو.
ڳچيءَ منجهان لج جامو لاهي، نانڪ ڏس ٻري ڏن، لاهي.
"ٻر ٻئي هنڌ ڪا آس نه لائج، سوچي سمجهي ٻار هلائج!"
ڪالوءَ نانڪ کي سمجهايو، "جاڻ نه ٻار مٿي لي آيو.
لون ٻيلو آهين لت لايو، شاديءَ جو ڪيئن ليدو سايو؟"

نانڪ ليمي اها رهي، لور سچي، اکو لاس،
ماڻهو سڀ حيران ها، راس ڇڪندو جوت ناس.

وڪري هٿ لي وڌلدي وٺي، لشمن جي دل دکندي وٺي.
چهلن جي چهلي لي جاري، دولت خان ڪٺي دل ڌاري.
لن جيرام اچي سمجهايو، نانڪ ٻچڙو ڪوت ڪتايو.
ڏک نتا ٻرٽا ٻولدا، نانڪ جا ڏن سهڻا ٻولدا.

من. جيرام منو مرجهايو، نانڪ پاڻ وٽس گهر آيو.
”بهتر آهي ليکو لاهيو، دولت خان، وڃي سمجهايو!“
نانڪ گڏ جيرام به آيو، پالي کي تن اچي سڏايو.
دولت پڇيو، ”ڪيڏو ڪالو؟“ نانڪ من جو کوليو تالو.
”نانڪ لڪاري ڪوڙايان، ضعف خدا جي ڪار ڪمايان.“
چيو نواب ته، ”پوندءِ ڦاسي، تن جي پوک ڪندين ڪيئن خاصي.
عورت تن، من، تن تي چاهي، هڪ جي ڪاڻ به ڪيس نه پاتي.“

”پريو پريت ڪهڙي ڪتي، جي سڀ واري زال.
جيئن بلب ۾ روشني، پاڻ جلي ڏئي نار.

ٻيجا مالي مون نه لتاڻي، ڪوڏي اڳ نه ڪا به ڪتائي.
ليکي ساڻ سڀ ظاهر ٿيندو، دان ڏلي ڪو، دام نه ويندو.“
جادوراءِ، چغل ليکاري، ڏسڻ لڳو بنديون ٿنهن واري.
اڙلين ساڻ کهڻائي مالي، چاهي ڏيکارڻ هڙ خالي.
پر پنج ڏينهن لڳائي پورا، ڪري سگهيو نا ڪاٻر ڪوڙا.
ٽي سو، ايڪاسي نانڪ جا، پاڻ ٻيڻ، ۾ ڏيا اڪتا.
هن جي من ۾ آگ لڳي تي، نانڪ آڏو جان جلي ٿي.
سو شرماڻي گهر ڏي هليو، ڪون ڪرمن جنهن کي ڇليو.

ڏنا، پار پتا جيرام،
نانڪ گهر آيو.
خوش ٿي ويو نواب وٽ، ڪريو ڳالهه تمام.

دولت ليکاريءَ کي ڪوٺيو، پڇيا ٿين، ”تو ڪاڳر اوٺيو؟“
”موديءَ امت لائي آڏايي، پر ليکي ۾ وري به باقي
ٽي سو ايڪاسي نانڪ کي، ڏيڻا پوندا نواب جن کي.“
دولت آکيو، ”حاسد سارا، چوٿا چغليون هٽن هارا؟
پوالي داس ڳڻي ڏي راشي، ٽي هزار، ٽي سو ايڪاسي!“
جيرام چيو، نانڪ من تن، عادت نا هو ٻري يا اوڳڻ.
ڪنهن جي پائي ڪين ڇپائي، دان ڌرم پڻ ڪين لڪائي.

ٻوري ڪتي ڪري ڪمائي، چغلن کي جا ٻاجھه نه ٻائي.
مٺ مٺ سان جي ٻولي ٻالو، جاهن ٻين سنڌو ڏٻالو.
ٻالڏي حاسد سڙهه جان جليا، ٻالڪ کي سڀ ٻيسا مليا.

ٿي هزار ريا ولي، ڏٺين کي جورام.
ٻاقي ٻيس سان ڪرو، ٻالڪ سان ڪو ڪام.

ٻڌ ٻالڪي لي خوش ڏاڍي، ڏسڻدي ٻالڪ جي لس واڌي.
ٻڌي جي من ساز سماڻو، سيوا م لن وقت لڳايو.
جنهن جي من م ٻاپ نه ڪولي، ساري ان جي سر ٻار هرلي.
دان ڌرم م جوکو ناهي، جي من اندر ڌوکو ناهي.
هر دم جوکو ڪوڙ ڪمائي، مالڪ لنهن جو اڪبر ناهي.
سچ جي راهه ڪنهن سان جالي، ڪوڙن کي ان لوڪ ڇالي.

❋ شادي ❋

شادي لي لک نا لنجن، مسڪينن کي ناهه،
آيو هر آلر ٻٽي، نا م وٽي راهه.

آخر سال لنگهه لي آيو، وهاءِ مهورت جو ليو سانو.
سنمي لنڪ آڪاڙ سڌيه لي، شاديه جي ٻڪ لکي چنيه لي.
ولي قاسد کي دوڙايو، للولديه م ٻالنگهه آيو.
السو خوب ليو ان واري، ڪالوه سڪ سان ماٻا هاري.
سانڪ سڪڻ سان للڏون ولٻناءِ مجلس لي، نانا ونيا.
شهر سڄي م لهڪي ذادي، ٻرفيه جي جن ڪاڏي چاڙي.

ڪالنگهه لي هرڪو هلي، ايندو چوٽ ٻٽڙ،
ار آفت جي مهل م، چولدو مان ٻيمار.

راءِ ٻالو وت نه ويو ڪالو، "داس جي شادي آهه ڏٻالو!
سڏهڻي هت سان گهوڙ سڄايو، جيڻ جڙهي ڪو لڪ سرايو.

”راءِ بلار چيس، ”مت ڪالي! داس سڏين تو جڳ جو والي!
گهوڙا، ڍاڳي، مالي ڪڻ لون، پر، مولتي ڪي دوش نه هڻ لون.
منهنجي ٻاران چنبي بندگي، معاف ڪري شل هيءَ بي ادبي.
جيئن منهنجو ان کي ارپڻ، صاف رکي منهنجو من - درپڻ.“

ڪالو ڏنءِ، گهوڙا وٺي، اسهيو جاچين سانڍ.
سلطانپور ۾ پهچندي، اهو مجلس مانڊاڻ.
چوڏس جو چنڊ آ اڀرو، سورج جهڙ ڪا ڀاهه.
پر نانڪ جي ليڪ سان، روشن هر ڪا راهه.

نانڪ جا پيسا ڪالوءَ کي، جڏهن ڏنا جئرام وڃان نئي.
ڪالوءَ ڏايون گهوڙون گهوڙيون، ٻڪرين جون ٻڻ لڳيون چولڪيون.
دولت خان به مدد ورائي، ڏام ڏوم سان سواري آئي.
گهوڙيءَ تي هسوار ڪٿوت هو، هاٿين، گهوڙن سان لوڪ هو.
سرڪس جو هو شان ارالو، دشمن جي مک لئي هو ڪالو.
ڍهل دماما ۽ شرنايون، واڄٽ سان ڪن خوب وڏايون.
سالڪ اچن پيا ساٿي ڪيٿي، ماٿن، پاٿن جي سڏ ويٿي.
ٻارن ٻڌڙن موج مچائي، سرڪس سڀ جي دل وندرائي.

اڌڙي لهر لڳي وٺي، جهڙن ساگر ۾ ولر،
يا سورج جي ليڪ سان، ڪيڏي پيٿي هير.

رستي ۾ هڪ دريا آيو، پيڙين ۾ جيڇ رنگ رچايو.
ڪن تي وينٺي رام سنيارايو، ڪن تي قابو گهوٽ وهاريو.
ڪي پنهنجي ڏن ۾ ديوانا، ڪن تي ڳالو پاٽان پاڻان.
ڪن تي ناچ ڪيو ڙيڻ تي، آخر پهتا پار ڪري جهڙ تي.
ميربحر کي خرچي ڏيٿي، مهر مناٿي سيني ولٿي.
منزل هٽندا، اڳتي وڌندا، ڪنيڊو ۾ سي پهتا رڙهندا.

جڏهين ڏک جو بار تو، سر کي ڪري سلام،
تڏهين سک ورڪا تٿي، آشا ٻٽي امام.

ماڻهن مرد ڪئا ليا ڪيئي، ساٿ هليا ان مان ڪي ليئي.
جوڳين ڌيهن وٺي ٻهتا سي، پنهنجي ملي گڏجي آيا ڪي.
ويدڪ واٽ وهاڻي وچاڙي، سا ست سڳ ليا من مڪاڙ.
ويدن جا منتر ڪي پڙهيا، عاشق حق اُي سولي چڙهيا.
ڪالوءِ دان ڪيو دل ڪولي، ساڌو سنت اچن ڪهر ڪولي.
راڳ، رنگ لي رهيا نرالا، ماڻهو ٿين پيا متوالا.
ڌارن موج مزي سان ٻاٻو، گهومت وليءِ سان هل پرٿاڦو.
نانڪ جا ڳڻ گڏجي ڳايو، مال ملاڻن خوب لٽايو.

آخر والداوي ڇڏي، ڇاڇهن ڪاڏي موت.
سلطانپور ۾ نانڪيءِ، ڏلي سهن ڪي ڪوٽ.

سلطانپور ۾ ڳالي ڳالا، ان والدن ڪان پوءِ رواڻا.
لي، سڪ ساڻ ولي نانڪ کي، ٻهتا چاچي تلونڍيءِ ۾.
ٻالو ساري مودئخالو، نانڪ. ان جڳ هو ديوانو.
ٻر لاچاري ڪاج ڪرالي، مودي کي ٻڌ سيالو لاهي.
جنهن جا ڪاج ڪري خود ڪرتا، نانڪ جنهن جي دک جو هرتا.
ان کي ڪهر سگهي ڪير ماري، جيڪو ڪرم ڪري واپاري.
دهلي شهرن سان ڇاچيءِ ٻهتا شهر ڪ اُي حيراني.
پٽيا شهر سڄي جا ماڻهو، خوب لڳن پيا پالا پاڻو.

چوڏهن واڌايون وڌون، ماڻا جو من ڪار،
سالن ڪان پوءِ هو مليو، نانڪ، ساڻ ڪئنار.

سانت سگهن سڀ ليا وڌيءِ سان، گهورن لونگ پيا ليچيءِ لان.
ماڻس سلچڻي سونها سـ ڌيوي، نظر لگيس نه ڪنهن جي ڪنهن!
ڪالو پڻ پيو ناڻو گهوري، شال سلچڻي سدڪ نه ٽوڙي.
نانڪ، راءِ بلار سڏايو، نانڪ لي جڳن سرڙو ناٻو.
راءِ بلار آئي ڳال لالو، آلله ان جي جو نا ڪالو.
هر ڏهاڙ پيد سه پڻ آيو، نانڪ چيس، "گهورو دل چاهيو!"

”آڏ گرو ڪا واٽ ٻڌايو، صاف ٿئي جنهن من جو ڪانو،
مڪتيءَ جو ڪيئن مارگ پايان؟ ڪيئن هريءَ جو نالو ڳايان؟“

نانڪ جيئن لڙون ڪٽي، ڪيڙس ليهه نهار،
گيان سندي گنگا ڪلي، آئم روپ اپار.

آيو ملان، ويچ نماڻو، ڪيئون راهه خداءِ ٻڌائو.
”جيڪو مايا موهه نه ڦاسي، پريو لنهن جا سڀ دک ناسي.“
اهي وڍاءِ ڪي ماڻهو آيا، ”ڌن نانڪ“ جن چئي گڻ ڳايا.
گهر ۾ ڪن ورتڻ گهر جهڙي، ڪا نه شڪايت ڪنهن کي ڪهڙي.
سک آنند سان مهنو پورو، گهر ۾ گذريو سات سمورو.
راهه ٻلار وڏان به وداعي، ڪرڻ سندي نانڪ ڪئي واني.
راهه ٻلار چيو، ”ڏي ڪوئي، گيان سچو جنهن ڪنهي موهي!“
”جاپ هريءَ جو آهه سهارو، جنهن سان ڏسجي مڪت ڪنارو،
جڏهن به ڪوبه سچيءَ دل چاهي، لڌئين جيون - مڪتي پائي.
مڏهنجي ياد اوهان کي ايندي، چاهه ملڻ جي پوري ٿيندي.“

ماس پتا کان پڻ اچي، موڪل ورتي شاهه،
پوءِ سلپٽيءَ سان هليا، سلطانپور جي راهه.

ڪالوءَ ڏنيون نيڪ صلاحون، ”پريو لن جون ڪولي راهون،
جيڪي جڳ ۾ سوچي سمجهي، ڪن نا ڪار سدائين پنهنجي.
هاڻي گهر جا گهنگهر پيا ٿي، پيت پرڪ جو جهڙي ماني.
بن پاڻيءَ جي سڪندي ويندي، پاڻي پولندو تازي ٿيندي.“
”نيڪ اوهان جو چوڻ پتا جي! پريو پاڻ ڪندو من راضي.“
نيٺ هلي سلطانپور آيا، ٿيا نانڪيءَ ڪاج سوايا.
ٻالو ۽ جيرام خوشيءَ ۾، نانڪ ساڻ گڏيا مستيءَ ۾،
صبح سنڀاليو مودي خانو، دان ڌرم جو ساڃيو چالو.

گرهسٿ

ماڻهو سڀ حيران هئا، هي ڪهڙو اسرار!
پارس يا ڪيميا آهن، يا داتا جو آڌار؟

ڪجهه ڏينهن بعد سلڇڻي ڏاڍي، مولي وٽ گڏجاڻيءَ ويئي.
نانڪ کي پر ياد نه آئي، قاصد سان جيرام گهرائي.
ڪي ڏينهن گڏ هي رهي سلڇڻي، پوءِ ڪيائون گهر ڏک رسمي.
نانڪ هٿ تي رات گذاري، ڪڏهن ڪڏهن اچي گهر گهاري.
گهر ۾ نا ڏوڪڙ ڏيکاري، ساڌن سنتن لئي ڏئي واري.
پاس سلڇڻيءَ کي نا پالي، "آهڙو وينو دام لٽائي!"
داليون نانڪيءَ کي ٻه ڏنائين، "نه موهي لئي ڇو آڻائين؟"
تن ۾ ڪنهن گهٽو سمجهايو، نانڪ جي دل آهي ڪارو.
هو سيا لٻ جو سائين آهي، جو مولي، جا تني دل چاهي.
پر مانا کي چنتا ڏاڍي، سڙي سڪي ٿيا لئي جهڪالي.

مولو آيو، ملڻ لئي، ڏنيءَ سنڌي ٿي پاس.
"ڏرلت تو هٿ لئي ڪري، گهر نه رهي ڪا واس.

گهر جي چنتا اٿس نه ڪائي، گهر نه وهي تو مالي ڪالي.
مرهه نه لاڏ ڪري تو ڪوني." جيو سلڇڻيءَ روئي روني.
مولي ڏاڍو ئي پڇايو، ڪارڻ ان جو جيئه چلايو.
چيائين، "تو جيرام اڙايو، تو موهيءَ سان ڇو ٺاسايو؟
ڪهڙو ورو وسه هي مولڪان؟ ڪهڙي ڳالهه ڪيان مان توسان."
جيرام چيو، "ڪهڙي ڪوني؟ سڀ ڪجهه آهه، سکي آ روني.
گيالي، ڏيالي اٿو نيائو، ان جهڙو ڪو هولڊو سيائو."
نانڪ پوليو اڪر نه ڪوني، پارت چڱي ولو ٺولو روني.
پوءِ چندو راتي مس آئي. ڏکي سلڇڻيءَ پاس ٻتائي.
روني روني دل پرچائي، روني نانڪيءَ جو در لاهي.

نيالڪا ٽڙ

تهان سانڍيءَ آهه،
چيائين، "خوب دکي ڪيو،
ڪجهه نه ڇڏيو ٿا پاڻ کي، دل ۾ آهي باهه."

چيو ناڪيءَ، "چور نه چاڪي، ناهه جوازي، ناهه شرابي.
عادت ڪا به بري نا چاٽي، راڳ ڏينهن رهي من ماري.
پر اپڪاري ۽ نرموهي، ڪنهن جي پاڻيءَ جو نا ڏوهي.
پر ان کي مان ڇا سمجهايان؟ مان نه ڪمي ڪائي ٿي پايان."

چيو سانڍيءَ، "سڀ ڪجهه آهي، پر مونسان نه ڪلي ڳالهائي."
ناڪيءَ چيس، "پر چندو راڻي! ڏيءَ سانڍي، اڻتي اياڻي.
پاڻ وهي منهن ۾ گهٻ پاتي، ناڪ ڪيئن ڪلندي ڳالهائي؟"

پر ڪي پرسن پيار ڪري تو، ولر نه ور ڪان ڏار ڏري تو.
گهر ۾ ڪاهه به ڏسندي ڪوني، آهه ڇڏ ڀندو دل ڏوني؟

سڪ جو پاڻ بڙ هاءِ ڪڪيءَ کي، محبت سان ملي پٽيءَ کي.
چندو راڻيءَ هيءَ ڏلي، سکيا پنهنجي ڏيءَ،
"جهيڙو، واڻ، ورود ڇڏ، پرلم پيالو پيءَ.

دل جو دک دل ۾ ئي پائي، دل جو ڪي پائي،
سيائي سا جا ور کي ڀائي، نيٺ ڪندا سکه جا وسڪارا.
گهيري من کي بادل ڪارا، ڪڏهين ان سان ڪين رسي تي.
پتمي ور ۾ پاڻ پسي تي، مک ڏالي ڪولي،
هر دم بولي مصري گهولي، مولين جي ويري،
ور جي آڏو ميري سيري، ناه وچ تي ڪيري،
هار سينگار پتيءَ لاءِ آهي، موهج ور کي سانپ سجائي.

ور کي ڏسندي جا پلي، پنهنجا دک تي زال،
نڙت سان نالو رکي، ماڻي محب وصال."

چندو راڻيءَ پڻ پوڪلا پون، ناڪ جڏهين گهر ۾ آيو،
چيو ناڪيءَ عرض اگهايو، گهر جو ڪم ڪرايو ڪجهه لايو،
ناڪ ٻوليو، "جڏهن به چاهين، مونکي پنهنجي چرڻين پائين،
پر ڏندي ۾ قابل آهيان، فرصت ڪا اهي قيرو پايان

لاڙڪاڻو

"... ڏو مندر ناهي."

(۶۹ ... ي ته سماڻ اندر آهي، مورت بن ڏو مورت ڇاڻي اندر.
... ان جانان لئي من جي مندر، ڪوڙي مورت ڇاڻي اندر.
... ان جانان لئي من جي مندر، آهي آخر اول استري.
... رج گهراڻي ذي، سلڄڻي، آهي الوڻا پالڻي.
... ني وڃڻو ور کي چاهي، عمدا لاج ڏيو من وٺيو.
... هر جو ڏرم ۾ پالن ڪريو، لال ڪلاب ساهه سڪالي."
... پيو ته سلڄڻي ور کي چاهي، سڪ ۾ پڏئي ڪهڻ ڏيهن،
"پنهنجي ٿل پورڻ لئي، آشا هي، ته وسندو ميدان."
"پنهنجي ... ته ڪا، ليڪ ته وسندو ميدان."
هر دم سوڪ رهي ... مڪيانين گهر ۾ ڏيرو.
لالڪ پنهنجو چالو ڪيرلو، دان ڏرم جو ساڳو پالو.
ڏيهن هلالي ... موديکالو، ير چلن ومت ڪاري واري.
ڏن ڏن لالڪ هو چوڏاري، ير چلن ومت ڪاري واري.
ڏن ڏن لالڪ هو چوڏاري، دولت خان سندو سب ليندو.
چون لاڏي هڪ رامه هي ويندو، چلن منهن لئي پردو پالو.
ير لالڪ جهٽ ليکو لالو، چلن کي هئي حيرت ڏاڍي.
ايلو خرچ للهن پڻ واڌي، دان ڏرم جو ڪو نه لڪالو.
وري هلي پير موديکالو، لڏڪ ڪن هر هر پيا پيرو.
لالڪ ڪهڻ جي ڪڪر ا ميرو، جنن وڃون جي عادت مهري.
جو نه سواڻ سندن هو وپري، پاڻ مرن ڪا ٻئي ڪي ماري.
من جو ڏلڪ نه مڪون سيبالي، سوا ور جي پاڻ.
ماسه سلڄڻي لئي ڪئي، دان ڪري سڪ ساڻ.
چرڻ ڏلي، وچڙو هئي، دانا جي در ديري ناهي.
پرپر سندو ٿل منڙو آهي، آخر لال ڏلي ڏيکاري.
پير سلڄڻي جا ليا پاري، مانت مت جون ڪلوڻ ساڃون.
شهر سجي ڏليون واڌايون، آسمان ساڻ ڪاج سوا ...
ماسه پنا ٻئي الي پڌاريا، چنهن جي آشا لئي هي سا ...
هوش لئي لهڻ لالڪي پائي، عمر پنهنجي ۾ جو جا ...
— سرانجام لال لاڪيو،

نانڪاڻي

سال عمر ٿي جڏهين پوري، نانڪ ٻار ڏٺي هي لوري.
چيو پيڻ کي، "لهڻجو آهي، وڏو ٻريو ڪر وڃي لپائي."
نانڪي لال وٺي ڪري، پاڻ وٺي پاڻ،
ڪرنا جي ڪرپا مڃي، نانڪ جي سڪ ساڻ.

پرسان ڳوٺ ميل شيها جوء، آن ۾ هو هڪ ڀڳت آما جو.
پاڳيرٿ هو نالو جنهنجو، پوچا گيان ممدر هو لهڻجو.
آڏيءِ راس ڏنائين داوي، پولي ٿي، ٿيءَ نانڪ سيوي.
آبر گيان اهوئي ڏيندو، سوئي لوسان انگ سنگ ٿيندو.
وه چوڌري جيون ليا ڳي، آيو نانڪ جي هت آڳي.
چيو نانڪ ڇا ٿو چاهين؟ چرڻ ڪري چيئين، آي سائين!
پنهنجي سيوا ۾ من لايو، صاف ڪيو من ڪارو ڪانو.
نانڪ گڏ لهڻ کي ۾ رهايو، سچ جي ڪار ڪري من پايو.

هڪ ڏن مرداو هليء، آيو نانڪ دوار،
ليا ٽيءَ جو ڪارج مٿان، ڪيو مدد سرڪار!

پاڻ چيو ٿي، مگهج ۾ اٿي ڏان، مون ۾ گهري آ پاڻي ڪنهن ڪان.
هاٽي ناهي، ڪوڏي ڪاري، آس آس رکي هڪ واري."
پاڳيرٿ کي نانڪ پوليو، "مرداڻي جو چرو ڪوليو.
وڃ لاهور شيون وٺ سارپون، راس رهي آس ڪنج سڀ ڪارپون.
پال هٽي جنن پت لي ڪوئي، موئي پاڻ اچي جهٽ سوئي.
اون پڻ اهڙي ڪار ڪمائيج، وڏ ڪجهه، وقت اڻي ۾ لائيج!"
پاڳيرٿ هليو ان ويلي، منسک ساڻ وڃي من ميلي.
"ڏيم شيون هي ساري، دانا توکي پار اڪاري."
منسک پوليو، چوڙا لهندا، راليون ۾ ته توهان هٿ رهندا.
باقي سڀ ڪجهه حاضر آهي، ونو پلي هر وستو ساري."

"راس رهڻ لئي هڪ ڏني، گروه پياري آهه،
ڪئين ۾ ڪري ڪرڪراهو، وڏ هٿ رهٽو ناهه."

”عجب اهڙو اڏو وسواسي، ڪلنگ پر ڏسان هڪ واسي.
سندس ڏنا مون جڳهه ڪيئي، اول ڪلا هن اندر ڪيهي؟“
”ڪلنگ جو اولاد ٻرالو، ٻاڙ ڪرو جڳهه پالڻ هارو.
ڪونا خيال جڏي جي آيا، آهر دشمن سڀئي پاٻا.
ٻر جي ڏسڻ ڪلا نا چاهيو، تڏهن ٻه پنهنجي دل نا لاهيو.
هڪ واري جڏهن دشمن پالو، دل جي دڙڪ ٻاڙ سڃالو.“
مسڪ ٻوليو، ”مالڪ جاڻي، تالڪ مولڪي اڳ ۾ سڃاڻي.
ٻر جي منهنجو نامر پڪاري، ڪڏهن مولسان ٻاڙ سڌاري.
تڏهن سمجهان ستڪر ٻورا، ٻيت ڏرينس اڳيان چوڙا.
چوڻ، اعاگهرجي شي آئي، ڪين وڪڻندس ڪنهن اگهه پائي.“

سڀ سامان ولي اچي، ٻيتا دوان ٻار،
مودبخالي وت جتي، گرت ڪتي ٿي ڪار.

ڏور ان ڏسندي چيئون، ”ٻاني! اج ٻاگهرت ٻر اپڪاري!
ڪچڙي دل جي مسڪ کي ٻڌ، ساڻ ولي آئين هت هن کن!
ڏاڍو پڪسم دڀالو آهين، ڪاني مان تو مالڪ لاهين.“
واڪ الهي، مسڪ کي لاولو، ٻيرن لي ان سرڙو لاڙيو.
چيئين، ”دانا ڪريا ڪريو، آسانا س ڪري دڪ هريو.“
گرن جيو، ”مان مان دڪ آئي، جو جن نامر جهي مسڪ ماڻي.
جن مهڙو لٽ منڙو ٻاڻو، شالمه رهي ٿن جو من گهاڻو.“
مسڪ جي من شانتي آئي، تورا ڏينهن رهي تو راهي.

مردالي مسڪ سار سان، ورلي گهر جي واٽ،
شادي ٻياڻي جي ڪري، ڪوڙڻ لڳو ڪي گهاٽ.

مودبخالو هلي سوالو، سڀ کي مال ملي دل چاهيو.
سوداگر سڀ ڪن ٻيا ساڪون، سڄ جي اور، شدون جڳ ٻاڪون.
دان ڏرمر پڪاڻ ۾ ڪالي، کيان دنيا جي ٻاهه سوالي.
وقت چڪر جان ٽلبو رهندو، سو اهڃد لڳڙ ٿن سال ڪلندو.

مات سلڇڻي ٻرڻ پاري، آئي ٻار ٻچي جي واري.
پيڻ ناٽڪي ٻرسڻ ڏاڍي، ڏسندي ٻيڪن جي ڪل واڌي.
ٻندي جو مڻ موهه ٻر، صاحب جي مڻ ناڻ،
ٻئو نرو رس جي اوپ ٻر، ڦاسي گل ۾ پاڻ.

گهوڙو - ٽيبانگه

سڪ سان ڏک جو آهي ناتو، ڪالتن سان آهي گل ڦاتو.
تي آڪاس منجهان هيءَ واڻي، "دولهه لال ٻڌي آون ساڻي.
ناٽڪي منجهه سڄ ڪنبڻ دواري، هيءُ پيغام سڻي هن واري."
ناٽڪ، داس وٺي اُت آيو، لديءَ ڪناري ڏندڻ لڳايو.
جنهن مان هڪڙو وڻ تير پيدا، سالم آهه لشالي چيڪا.
وهنجڻ لاءِ اندي ۾ گهڙيو، پر ٽي ڏينهن نه واپس وريو.

داس گهڻو حيران ٿي، آيو پاس نواب،
ناٽڪ جو ناهي پتو، ٻولا ڪيو شتاب،

دولت خان چڙهي گهوڙي تي، هڪدم پهتو وڃي لديءَ تي.
خوب ملاحن چار وڇايا، رلبدي رلبدي حال وڃايا.
پر نا لاش لڌو، نه لشالي، سڀ ڪي ٿي ڏاڍي حيراني.
مات سلڇڻيءَ حال وڃايا، "هاءِ ڏهاڳه سندا ڏک آيا.
ور ڪان اڳه ٿي آءٌ مران ها! سرهي ٽن جي سنگهه ٿيان ها!"
مگر ناٽڪيءَ ڪيس چتايو، "ناٽڪ جڳه ڪي تارڻ آيو.
هو هن ربت مرڻ جو ناهي، اينده جلدي وٺس مٺاڻي.
هار سينگار نه لاهه سياڻي، توکي آهي ٻار اشالي."
"واهه!
چڱن جو وارو وريو، چوڻ لڳا سي، کومت ڪري ڪن ۾ پيو، ناٽڪ پنهنجي راهه!"

سڄ کنڊ گهمي دانا آيا، پڇيو نانڪ، "ڇا ڇا ڪريان؟
حڪم وٺڻ لئي حاضر آيان، مڪن ڪي ڪيئن راهه ٻڌايان؟
حڪم ڏيو، "پاکنڊ کي ٽوڙي، مالڪ جو من هرسان جوڙي.
جڳ ۾ پيدا ڪر ٻچ شانتي، جنهن لئي لوڪ ڏاڍي پاڻي."
نانڪ صشم ڪٿي صاحب جي، اڪت، اجولي، امر، الک جي.
"سوڀين واسو هجن جي ڪنهن کي، سهسين هجن زبانون ان ۾.
لک لک ٻار صشم سالاهي، ڏرلي، آپ جو ڪاغذ ناهي.
صاحب صشم لکي ڇا ڪوئي، ڇاهي امر - جنم جي اوئي.
ڪيڏي صشم ڪيان سڀ اوري، داس داس، اوهان لاءِ گهوري.
ڏوڙ و حڪم ڪيان سي ڪارون، هير اڄڪي ڏسندا ڇالدون."

"ڪرڻ ڪراوڻ هار هر! نانڪ داس داس،
پهچا ڪاج ڪندا پيا، ان منهنجي ۾ واس."

دانا ٻڌهن چيو، "هي منتر، واهگروءَ جو ڏاڍي جنتر.
سڀ جون دليون صاف بڻائي، سون جيان ڇڏ سڀ چمڪائي.
مون مالڪ هڪ ذات بڻائي، ۽ اڳيائين ڪلهه وڌائي.
هڪڙو ڪابر، هڪڙي مائي، آڪ ڪنهن لئي ڪالڪ لائي.
هندو، مسلم پاڻي پائي، سمجهي ميل سندي ڪروائي.
دور ڪري مذهب جي ڪڌي، ميت جڳ جي حرجي ڦاهي!"

نالو وندي نام جو، جڏي اها درگاهه،
تن ڏيهن کان ٻو ليو، ظاهر نانڪ شاهه."

پاڻيءَ ۾ ٻه ڏ جامون آلو، ڏسندي داس ليو متوالو.
جنهن نا آس اڄڻ جي لاڳي، لديءَ مٿان لي ڦري ٽالي.
"نانڪ اوس لڪرڌو ٻاهر، ڪپڙا ڏيئي ڏسندس واهر!"
چرڻين داس عجب مان آيو، نانڪ چيس، سچا ٻو لايو!"
هن جا ٻند ڪچاڻ کلي پيا، من جا منتر مصنع ملي ويا.
نانڪ چيس ته، "دوڙي پاڻي! اڄڻ وٺجي ڏي ڪمبر ستالي.

نانڪاڻ

چيڪا ساري رات اُجاڳي، جاچي ويئي وار سياڳي.“
داس ويو ڇهت ٻرڙون پائي، هرڪ منجهان جڳهه آب وهائي.
چنتا درشن ڪارڻ ٻوڙي، پيڻ وڃي چڻ گهوري گهوري،
ساهه سلڇڻي ۾ ٻه پيو ڪجهه، من ۾ جاڳيو محبت جو مچ.

منڊ مٿو دريا هه لي، ڳوڙها رکڻ جي جاءِ،
چڻ سڀ جو ساگر وچان، ماڻت مونيو آهه.

سيني کي هو اچرج ڏايو، هرڪو درشن ڪارڻ آلو.
نانڪ سڀ کي پاڻ پسايو، هلندو پنهنجي هٿ لي آيو.
منڊ نيان جنهن ڪار پڪاري، هلندو آيو من کي ماري.
چڻ ته ڏنار ريون تي چاريون، سانجهه سمي تي گهر ڏي واريون.
واهڙ چان چڻ وانت وهي آي، نانڪ جي جت نظر پئي تي.
ڪن ڪونن نان پئي واجهايو، ڪن دڙن اي درسن پائو.

موڊ پڌا اي تي اچي، حڪم ڏنو هي شاهه،
”چيڪا شئي جنهن کي کپي، ڪٺي وڃي لي واهه!“

ماڻهن کي هو وارو مليو، نانڪ چپ ۾ ايئي ڪليو.
جيرام آئي دڪ ۾ پرجي، جاچي جڳهه دانا جي مرضي.
ماڻهو خاص لواب پڌايو، هڪدم سو گهوڙي لي آيو.
قرلت بند وني ان دم تي، ماڻهن جي ڪجهه پيڙ ته ڪم تي.
نانڪ کي هو ويس فقيري، بت لي ڪفني صاف سفيري.
دولت سمجهيو، ”تي ڏڻ ڪم تي، نانڪ جو سر پيو آ بهجي.
شايد پاڳل تي پيو آهي، لڏهين تو هٿ هيڏئن لنا تي.“
پر جيرام لکو ڏبهه ڏايو، ”ڪير پريندو لت جو گهاتو؟
چا سوچيندو ڪالو پائي؟ مات آرپتا تيندي سائي.
حال سلڇڻي جوچا تيندو؟ پيٽس کي ڪيئن ڪوسڪو ايندو؟“

نانڪ نظرن ڪاڻ لڪي، وڃو وڃي مساڻ،
لوڪ چون ڪوئي ڏسي، بڻيو هي نادان.

نانڪائي

(٥٢)

ڪي سمجهن نه ڳنو ويراڳي.
ڪي پيا چون دماغ خرابي، ڪي سمجهن مالڪ جي مايا.
ڪي اولن نه پرانجي چايا، "پڙا جيرام اڳو اريا.
چغلن ڪن نواب جا اريا. ٿڪيهين پٽيو هاڻي چريو آ.
نانڪ ان جو گهر اڙيو آ. ٿڪيهين نانڪ گهر ۾ ايندو."
ڪوٽ سڄي جيرام اڙيندو، "ڪرلون ڪوٽ ڏرڻ جو سايو."
ٿڪيهين ڪمس نواب گهرايو، نانڪ جو چا ليکو آهي.
پر جيرام چيو، "سڌ ناهي،
ڪجهه، مهلت ڏيو سڀ ڪجهه، جاچي، پيسا ڏيندس ڪاڳر واڇي."
گوليندي جيرام ويو، گرو جن وٽ مساڻ،
هٿ جوڙي چيئين، "هري، ڏ ٻارا موڪي ڏاڍا!"
پوءِ دولت وٽ صاحب آيا، ڪاغذ پٽ تن اڳي گهرايا.
سڀ سو سڻه ڏٺا ليکي ۾، نانڪ جا لکيا دولت ڏي.
چغل، نواب ٿيا شرمندا، جي ها ڏن - دولت جا بندا.
نانڪ ٻوليو، "نواب سڄو ور، نان ڏنيءَ جي ڪريو اورو.
مود ٻڌا او مان نه هلايان، نام هريءَ جو ڳائڻ چاهيان."
پوءِ وڃي مساڻ ۾ ويٺو، ولي سماڌي هر سان ٻيلو.
ناهي مال ڪٽي گهر آئي، سلڇڻيءَ آئي ڏٺي ساري.
جيرام چيو، "چاهه نه منهنجي، هر جو پيارو ٻڌي نه ڪنهنجي.
شانتيءَ ساڻ ڪري هر سيوا، پاءِ سلڇڻي ملڙا ميوا!"
رکندي ان هڪ داس پچايو، اڳڪن ڪي سڀ حال ٻڌايو.
ماڻهو جام مساڻ ۾، وڃن ورائڻ ڪاڻ،
ڪرجي ڳالهه ٻڌي ورتو، اچن لتائي ناڻ.
ماڻهو چون نه پاڳل آهي، ڏن دولت ٻيان ليکو لاهي.
ويٺو آهي وڃي مساڻي، مالڪ مت ڪي ڪيئن سڃاڻي.
جوي نانڪي، راز الهيءَ ۾، الب ٻڌي، جاڳون نه ڪئي.
ڪهڙي پاڇي، ڪهڙو پاڻي، ٿڪهن نه ڊال وهون نا چا

نانڪاڻي

تيو ڏاڍو ساڻو.
داس وٽي گڏ مولو آيو، ڳالهه ٻڌي
خير ڪرڻ لئي پاڻ سڙي ويو، صاحب وٽ مسافر چڙهي ويو.
ٻڪڻ لڳو ڇو من ۾ آيس، صاحب اکر ٻه ڪڍي ورايس.
”نڪمو، نالائق لون لڪتين، اهڙي حالين ڇو ٿيو پرٽئين؟“
مولو موٽي، ويو ولي، پالڻ ڪي ٻڌ ساڻ،
”گيان گفت سان من اهو، لاهي هن جي ڀاڻ“
پالڻ بوليو، ”ويس فقيري، ڪنهن جو سود و دلگيري.
رام ٻه هر هنڌ وياپڪ آهي، نام اگر همت، گهر ۾ چاهي؟“
ڪرن چيس، من پالڪ وانگر، چنچل آهي، ۽ هڪ ڏانگر.
ستيم سروپ پلاڻي وينو، پنجن پوڻن ڪيريو هينو.
سڪيا گهر جي نام ملڻ جي، آشا گهر ۾ ناهه منڻ جي.
چاهه ڪتب ۾ هندي ناهي، ان پرڪاش اڌيرو آهي،
گهر ۾ نام جپڻ آ سولو، پر وشواس رکڻ آ اولو.
جٽن پالڪ کو ڳانو ڳاني، اڻ چاني ٿي عشق ڪماڻي.
”ڇو ٿو هٽين پهاڙ سان، سر مڙهيا ڪرتار!
ٻي مڇيو هي، اي گرو، چاهي ڪرڻ نه ڪار“
مولي چيو، ”اٿو بس سائين! سست نه چاهي ڪرڻ ڪمائي.“
ڪرن چيو، ”لڄ سڄ جا ڪالڪي، مطلب جي نه ٻڌن ٿا راڪي.
جنهن ڪي ماپا موهه پلايو، ڪپ مان ڪڍلڌو ڀولي ڪاٿو،
جڏهن ڪوئي ٻنڌن ڪاٽي، پاڻ سچي جا ڪاهر واڇي،
ڏڏهين ٻي سڌ ۾ اڪيالي، ساگر من ۾ اچي روالي.“
پالڻ چرلن ۾ سر نايو، ڪرن ديا جو تير لڳايو.
چڪر جا ٻنڌن ۾ سڀ مايا، گيان اگن ۾ لوس سوايا.
پالڻ جو هي حال ڏٺائي، مولو پڪو آئي من ماري.
ٿي مهنا تڪيا گرن، مسڻ مقام تمام،
درشن ڪارڻ دل اچن، ماٿهو صبح و شام.

سانپڙيءَ کي پنڙو چانور، لکميچند هو ان ۾ سنانو.
پر نانڪ کي ھرڪ نه ڪوئي، صاحب ساري ٻوڻي روئي.
پڙ نانڪ نا ڪٿو پر آيو، سڀني کي ٿن صاف سڻايو
”هندو مسلم ناهي ڪوئي، هڪڙي ماڻي، مالڪ سوئي،
هي سڀ آهن ڪوڙا نالا، مٺيا الڪا، مگر هڪ مالا.“
ڳالهه هلي، قاضيءَ وٽ پهتي، ماڻهن مڙ وني اُس ٻڌي.
چيائين، ”نانڪ ڇا ٿو ٻولين؟ هندو-مومن ڇو ٿو رولين؟
صاف ڏسين ٿو ظاهر ٻئي، ٻنهي جي نظر ڪٿي آ پيئي؟“

”مومن تنهنجي ڏکيو وڏو، ڪوناڻ نه هئاءِ،
جي نا، دين منو ڪري، حق حلال ڪماءِ.
راضي پنهنجي حال لي، سڀ پر خالق پاءِ.
مهر مسيت اندر پڙهي، نماز امار سداءِ.
صدق کي مسلو ڪري، شرم-سنت اي ناهه،
سيل سدا روزا رکي، ڪعبو، ليکي راهه،
اهڙي رهبر رکي هلي، مومن سوئي آهه،
جنهن جي جڳ سان دوستي، پر ڪو-لاڳو ناهه.

هندو ٻڌ ٻرابر نه سڃاڻي، اٺ ٻوجن جاڻي واڻي،
دل جي اندر درس نه پائي، ليوٽ پنڪي ڏرم ڪمائي،
سچ جي راهه نه ڪنهن کي ڀائي، ليچ ڪمن ڏي من للچائي.
چو، اهڙو ڪيئن هندو آهي؟ يا مومن ڪو ڪوئن چوائي؟“
قاضي ڏاڍو لچ جو ماريو، هڪدم گهر ڏي ويو وڃارو،
صاحب پاڪيزه ميان گڏجي، رهندا هنا گرو-سک پڙهي
هڪ ڏن مسڪ الي پڌارو، چيائين، ”رحمت سائي لوازو
سنگل ديپ سڙ لي ويندي، عمر اِ آهي جڳ هين اهڙي
پند پري. ۽ منزل اوکي، سڪ سِر ڪيءَ جان ڪريو سوکي
سار سدا جو ڻي چت لائي، ڪانه لڳي ڪا دوري آهي.

پڳتي ۾ هر نام جي، باٽي صاحب ڳاءِ،
منسڪ پيو لکندو وڃي، من ني من مسڪاءِ.

صاحب چيو، ”سوير صبح جو، وهنجي سهنجي پاڻ پڙهج پيو.
پوءِ ڪظاهه ڪري چت لائي، هر دم ڪائنج واڍي وراءِ.
سالجهڙيءَ وبلي پڻ ان ڍنگ سان، ياد ڪجان نمع پريومن سان.
منسڪ وڃڻ وني تيو راهي، باڳيرت جي واري آئي.
گرن چيس، ”وڃ گهر تون سياڻا! پر پوءِ ساڻ رکج لنو پاڻان“
پاڳيرت پڻ تيو روالو، مڃي گرو- پرپوءِ جو پاڻو.

مولو ويو نواب وٽ، ”داتا عرض اگهاءِ.
نانڪ جا رپيا ڪپڻ، زال سندو حق آهه.“

دولت خان چيو، هي رپيا، نانڪ خير ڪرڻ ليءِ ڇڏيا.
ڪيئن سا رقم ڏيان مان توکي، نانڪ جيسين ڇوري نه موکي؟“
مولي آکيو، ”پاڳل آهي، ان کي گهر جي ڪا ڪل ناهي.
اوهين مالڪ، سڀڪي ڄاڻو، بي واهيءَ جو پرڏ سياڻو!“
امير يار چيو، ”ڪجهه جاچي، نانڪ جي ڏسجي ڪل ماهي.
پوءِ ڏجن سڀ پيسا هن کي، جو نه ڇڏيو نانڪ لبج زن کي.
هڪ ملان کي پوءِ ڪوٺائي، چيو نواب، ”وڃي ڏس ڇا هي؟
هن لي جن جي ڇايا آهي، يا نانڪ پڪ پاڳل آهي.“

پوپو پوت ڪڏهڻ هليو، ڏوپ پليتڻ ساڻ؛
ماٺهو مڙيا ڪيترا، گرن چاڙهيا پراڻ.

پوبي ڏوپ دکايا ڪيڏا، پڙهي لطيفا ساگر جيڏا،
پر ڪو اثر نه تن جو پائي، چيئين، ”پوت نه پيرو آهي.“
خوب دکائي ڪوڙ وڏ ولهون، سڪر لڪ ڏي ڪيئين سولهون؛
ليت گرن جي ڪلي سماڌي، چيئون، ”غام ڇوري اپراڌي،
ڪو تو موکي پاڳل ڪوئي، ڪولي ڇايا جن جي سوچي،
پر نانڪ بس مست خدا کي، راضي ان جي آهه رضا کي.

جڳ ۾ چار مثل اي ملان! جنهن ۾ ڦاسي ٿر ڪو مثان.
مڇليءَ وانگر ڦٿڪي ڪيڏو، جڻ جڻ ڦٿڪي ڦاسي اڏو.
امرت رس جي آس رکي ٿو، موهه چڙهي، سنسار چڙهي ٿو.
ٻڙ ڪاٽي ان کي روڪي، چاهي جڳت سڄو ٿي ٽوڪي.

جيڪر ڏن جي دوستي، چاهي ٿو هر وار،
تهن لي جر جا موچڙا، پولدا پيا چوڌار "

ملان ٻوليو، "مڪان معافي ۽ مولڪان صاحب آهه خطا ٿي.
درويش کي الم ستايو، بخش ڪري، من ميل هٽايو!"
سٽڪو جان اک ساڻ لهاريو، درست ٽاس ليس ٻرپايو.
هن دولت کي هي سمجهايو، "نانڪ پيران-پير سوايو.
ماٺو آهن مور ک ڏاڍا، هيڪي چون چريو جڳ دانا!
هو نه سچو سکر ڪاري آهي، حضرت جان هٿ ڪاري آهي.
دولت خان ٻيو واپاري، لياءِ ڪري ڪٿن ڪاڳر واري.
تيستائي جيرام سڏائي، پڇائين، "ڇا مرضي آهي؟"
ٻالي ٻاڻ ٻڌو ٻڌ-ٽڙ ۾، سچ سان ڳهاتو پنهنجي گهر ۾.
چيئين، "نانڪ ٻاڻ ٿي جاڳي، ان کي چئجي آڻ جاڳي."

ٻوءِ سپاهي موڪليو، نانڪ ڏانهن نواب،
ڪرن چيس، "مان مڪتو، جاڳان ڪو نه حساب."

موٽي جلد سپاهي آيو. دولت کي هن ٻول ٻڌايو.
ناموس لي، دولت فرمايو، "هڪدم ڪيس وڃي سمجهايو.
ڪاج سندس سان آهه ڳهرايو، ته حاضر اڪڙي نه ڪرايو!"
تڙت سان سو ويو سپاهي، "ٻچا اوهان ڳالهه وڌائي.
هالي هلو دٻا سان سائين! موٽي اچي نه آفت ڪائي!"
صاحب تيستائي ڪچهريءَ آيا، نواب پڇيو، "اول نه آيا؟"
ڪرن چيو، "مان رب جو چاڪر، تنهن وٽ وڃي الهيءَ جو شاڪر.
منهنجو دولت سان ڇا لاڳو، جڏهن رب مون ساڻ سڀاڳو؟"

نواب جو پارو چڙهيو، چيائين، ”پڙهه نماز!
هندو مذهب کي ڇڏي، ٿيءُ مومن جر ناز!

جي نون سمجهين هيڪ خدا تون، فرق هندو- مومن ۾ نا ڪو.
دل گڏجي مسجد، ٿيءُ پانڻي، نون ۾ آهه ڪلا نا ڪائي."
”منهنجو رازق هر هنڌ آهي، ۽ وشواس اوهانجو ناهي.
جت وڃاهه اوهان جو جاڳي، هلو اماڻ اتي آڳي آڳي."
ٻجليه والگر شهر سڄي ۾، ڦهلي بات منت هڪڙي ۾.
دولت خان غصي ۾ آهي؛ نانڪ کي تو مومن ناهي.

مومن هندو کو پيلا، تهندو نا هڻ ساڻ،
ڌرم سچو وشواس ۾، ٻاهر ڪوڙو ماڻ.

نانڪ نواب گڏجي هليا، هندو دل تي دل ۾ چليا.
ڪر، شرم، جيرام سنايو، ”هي ڪهڙو آهي رب رايو!
ڪنڌ ۾ واهي سوچي وٺو، نانڪ ڪيئن ڪندو ڪل هيئو!
ڇا ڇوندا مولوءَ ڪالو، سڀ ساڄي ٿيندي پالو!"
ٻر نانڪيه صاف سڻايو، ”نانڪ آهي جڳ جو پائو.
ان کي سگهندو ڪو بدلي ڦيري، جاهي ڪنڌ پلي ڪو ڪيري."

ننڍي ٻالڪ کي مکو، ڪر جيرام وچار،
”ڇاچي اڄ ڇا تو ٿئي، ڪهڙو هي اسرار؟"

ڪڏهن ٻر وڃهو پهتو ننڍي، ڇاڇڻ ڪارڻ اها بندگي.
مسجد ۾ قاضي ٿئي آيو، نواب سارو راز ٻڌايو.
دولت، قاضيءَ پڙهيون نمازون، ڪرن ڪيون داتا در آزيون.
مانڪ ميت ۾ رهيا ويٺا، ڪين انهن سان اٿيا ويٺا.
نواب پڇيو، ”ڇو نه اٿيئين نون؟ وٺو هڪ هنڌ ڪيئن هئين نون؟"
ستگر بوليو، ”ٻالڻ پڙهو نا، ڏيان خدا جو اوهان ڪيو نا.
نفس قنڌاري گهوڙا چاهي، ٻاهر ڏهڪ ڪيو ٿا ناهي.
اها ڏٺيه جي ڀڪتي ناهي، نانڪ جو من رب ۾ آهي.

جڳهه هي چار مٿل اي ملان! جنهن ۾ ڦاسي هرڪو مدان.
مڇليءَ وانگر ڦٿڪي ڪيڏو، جٿي جٿي ڦٿڪي ڦاسي اڏو.
امرت رس جي آس رکي ٿو، موهه ڇڏي، سنسار ڇڏي ٿو.
ڀڄ نه ڪائي ان کي روڪي، جاهي جڳت سڄو ٿي ٽوڪي.

جيڪو ڏن جي دوستي، چاهي ٿو هر وار،
تنهن لي جم جا موچڙا، پوندا پيا چوڌار"

ملان ٻوليو، "منڪان معافي؛ مولڪان صاحب آهه خطا ٿي.
درويشن کي اگر ستايو، بخش ڪري، من ميل هٽايو!"
سنڪر جان اِڪ ساٿ نهاريو، درمت ٽاس ليس ڀريائو.
هن دولت کي هي سمجهايو، "نانڪ پيران-پير سوايو.
مالڪ آهن مو، ڪ ڏاياا، جيڪي چرن چرائو جڳ دانا!
هو نه سچو سڪر ڪاري آهي، حضرت جان همت ڪاري آهي.
دولت خان ٻيو ويچاري، ليانه ڪري ڪٿن ڪافر واري.
ليمت الي جيرام سڏائي، پڇيائين، "جا مرضي آهي؟"
ٻالي ٻاڻ ٻيو ٻڌ-ٿڙ ۾، سڀ سان گهانو ٻنهجي گهر ۾.
چيئين، "نانڪ ٻاڻ ٿي جاڻي، ان کي ڇنڊي آڻ جاڻي."

ٻه سپاهي موڪليو، نانڪ ڏانهن نواب،
گرن چيس، "مان منڪتو، جاڻان ڪو نه حساب."

موٽي جلد سپاهي آيو، دولت کي هن ٻول ٻڌايو.
نامو ٿي، دولت فرمايو، "هڪدم ڪيس وجي سمجهايو.
ڪاج سنڌس مان آهه ڪهرايو، ليمت حاضر ٻڪڙي نه ڪرايو!"
ٽڙت مان سو ويو سپاهي، "پيڇا ارهان ٽالهه وڏائي.
هاڻي هلو دليا سان سائين! مولتي اڇي نه آلس ڪائي!"
صاحب ليمت ڪچهريءَ آيا، نواب پڇيو، "اول نه ٻايا؟"
گرن چيو، "مان رب جو چاڪر، تنهن وجي الهيءَ جو شاڪر.
منهنجو دولت سان ڇا لاڳو، جڏهن رب موں ساڻ سڀاڳو؟"

نانڪاڻي

نواب جو پارو چڙهيو، چيائين، ”پڙهه نماز!
هندو مذهب کي ڇڏي، ٻڻ مومن ڪر ناز!
جي تون سمجهين هيڪ خدا تو، فرق هندو – مومن ۾ نا ڪو.
هل گڏجي مسجد، ٻڻ پاڻي، تو ۾ آهه ڪلا نانڪائي.”
”منهنجو رازق هر هنڌ آهي، پر وشواس اوهانجو ناهي.
جت وساهه اوهان جو جاڳي، هلو نمان اُت آڳي آڳي.”
ٻجليءَ وانگر شهر سڄي ۾، ڦهلي بات منت هڪڙي ۾.
دولت خان غصي ۾ آهي؛ نانڪ کي تو مومن ناهي.
مومن هندو کو پيلا، ٿهندو نانڪ ساڻ،
ڌرم سچو وشواس ۾، ٻاهر ڪوڙو ماڻ.
نانڪ نواب گڏجي هليا، هندو دل ئي دل ۾ جليا.
فڪر، شرم، جيرام ستايو، ”هي ڪهڙو آهي رب رايو!
ڪنڌ ۾ واهي سوچي ويٺو، نانڪ ڪيئن ڪندو ڪل هيٺو!
ڇا چوندا مولو ۽ مڪالو، سڀ ساڃهي تيندي پالو!”
پر نانڪيءَ صاف سڻايو، ”نانڪ آهي جڳ جو پاتو.
ان کي سگهندو ڪو به نه ڦيري، چاهي ڪنڌ ٻلي کو ڪيري.”
لندي ٻانهن کي مکو، ڪر جيرام وچار،
”جاچي اچ ڇا تو ٿئي، ڪهڙو هي اسرار؟”
ڪنهن پر ويجهو پهتو لندي، ڄاڻڻ ڪارڻ اها بندگي.
مسجد ۾ قاضي ٻڻ آيو، نواب سارو راز ٻڌايو.
دولت، قاضيءَ پڙهيون نمازون، ڪرن ڪيون داتا در آزيون.
ماٺ ميٺ ۾ رهيا وينا، ڪين الهن سان اٿيا ٻينا[...]
نواب پڇيو، ”ڇو نه اٿين تون؟ ويٺو هڪ هنڌ ڪيئن هئين تون؟[...]
سنگر بوليو، ”پاڻ پڙهو نا، ڌيان خدا جو اوهان ڪيو نا[...]
نفس ڦندازي گهوڙا چاهي، ٻاهر ڏيک ڪيو تا ناهي[...]
اها ڏٺيءَ جي پڪيتي ناهي، نانڪ جو من رب ۾ آهي[...]

ٽيڪ نمازي ڏيان سان، من ميلي دلدار،
مڪه لڳي، پالڻ هٿي، پڻ نه ٿئي خوار.

"مان نه نماز پڙهي دل سان ٿي - جو نه پڙهي ٿو ڪنهن مولنان ٿي؟"
"قاضي! ڪوڙي ڪر نه وڏائي، تنهنجي گهر ۾ گهوڙي وياڻي.
تون پيو سوچين ننڍڙو وڇڙو، ڪري کڏ ۾ مري نه ڪڇڙو!
گهوڙي دڪ ۾ ڳولندي وتندي، ڪاڏو پيتو وڃي ليندي."

چيو نواب پڌي سچي، نانڪ جي هيءَ ڳالهه،
"قاضي، سچ چوڻ هئي، ٿوکي اهڙي ڳالهه؟"

قاضيءَ چيو، "سچو سچ آهي، منهنجي روح اندر ڪم آهي.
دولت خان امير سر ناٿي، جنهن ذرهه ڪيو مون آهي.
منهنجو مرشد تون ٿي آهين، بخش خطا ڳچهارا سالين!
واڇهو هوندي مون نه سڃاتو، شڪتي ڏسندي جاڻ نه جاتو.
هاڻي اهڙي راهه ٻڌايو، صاف ٿئي من روحي ڪانو."
ماڻهن کي ڏاڍي ڪل آئي، جن لائي هئي ٻڙ اجائي.
گرو چيو، "هي من آ چنچل، گهوڙي مثل ڪري ٿو هلچل.
ان تي ٿي اسوار حڪم سان، رب جو ڏاڍو ٿيام هير سان.
مرشد - شبدي لڪڻ لڳائي، پاڻي ساڻ سدا دم لائي.
وڃ ڪندو رهه منزل ڏي پرسن، رب - درگاهه رسي ڪر درسن."

نواب هٿ جوڙي چيو، "ٿيسن جي جا پاس؟"
گرو چيو، "منهنجو نه ڪي، مالڪ جي سوغاس."

ائين چئي نانڪ ٿيو راهي، شهر سڄي ۾ ڦهلي واڪي.
نندي پالڻ موٽي آيو، جيرام ٻڌو حال سڻايو.
نانڪيءَ چيو، "نانڪ ڪاڻي؟ ٻڙ جتي هوندو سب ڪالي.
شهر اندر آ، درشن ڏيندو، جاڻ اسانجي گهر ٻڻ ايندو."
نانڪيءَ جنهن هيءَ ڳالهه، ٿلهان ڊوڙي اچي سڻايو،
"گرو اڄهو تي گهر ۾ آيو، من جو سڀ سنتاپ مٽايو."

پيٽي ڌوڙي ان سان ڀليا، نانڪ حال سمورا سليا.
ناڏو ڪاٽي، ٿيا آرامي، آيا مولو، چندو راڻي.

مولي پڇيو، "لاهه لون، هي ڏوکي جو ويس،
پارن پنهنجن جو ڇڏين، ڇو تو هت سان عيش؟"
چندو راڻيءَ پڻ چيو، "ڪر ڪو ڀو ڀڳوان،
ڪهڙا حال ڪيا اٿي، ٿورڙي تنهنجي جان"

ستگر هڪڙو شبد اُچاريو، ساري جڳ جو ٻيڙو تاريو.
"مات پتا جو موهه، وڏايون، تنهن وڏندي هي رنگ رچايو.
ڪرمن سارو قلم وهي ويو، سون رٻي سان وس نهي ويو.
رچنا ڪارڻ ڪاڏو نهيو، پر من ۾ دک ني دک رهيو.
جڏهين هي جڳ ڇڏڻو آهي، پڪ آهي، هت رهڻو ناهي.
پوءِ هي سڀڦون، وستر سارا، ساگر منجهه ني ٿيندا ليارا.
هيڪل ساگر تر ٿو پولدو. رب جي ٻيڙيءَ چڙهڻو پولدو."
پر مولي ۽ چندو راڻيءَ، ڪي چڙهيو نا سچ جو پاڻي.
چوڻ لڳا، "نانڪ لڙموهي، هنن الاڻن جو لون ڏوهي.
شاديءَ ڪان اڳ ني سوچين ها! ٻچڙن کي هيئن نا رولين ها!
پيسا پڻ تو ڇڏ نا هارني، ڏان - ڌرم ۾ ڏني ڏناري.

آيو آلي لواب جون، ماٿهو اٿهيءَ ويل،
. ني سو اسي زوڪڙا، هٽي وين جڻ سيل.

اڌ ۾ لواب ڏنا خيراتي، مولي ڏاڍهن مڪاڻين ٻاقي.
سارو ڏن ني هليو جهيڙو، "نانڪ تنهنجو ڪم ني نيڙو.
ڏن سارو ني لون پاتين ها! پارن لاءِ نمر نا هڻن ها!"
پر نانڪ نا واٽ وڃايو، راحت گذاري منزل - آيو.
وهنجي سهنجي جهنگ وساني، رهڻ لڳو لٽ ڊوڊ ڊڪاني.
جيڪو اچيو درشن پاٽي، من جا سڀ سنتاپ مٽاني.

ٻئي ڏن ني مولو ولي، سليٽيءَ کي ساڻ،
هليو پنهنجي ڳوٺ ڏي، من ني چاڙهي ماڻ:

ڪين نانڪيءَ تنهن سمجهايو، ”ٻاجانيءَ سان من جو رابو.
گڏجي سڀ ڪجهه کا نينداسين، ٻاڙن کي نه ٻپائيداسين.
ڏيءَ نه پيڪن جي در سولهين، جيڪري تات وڃهوس نه ٻوهي.
ڪيس الوليءَ پر يا ٻنيو، نيت الدر، اوليت نه گڏيو!“
پر مولي کي شرم نه آيو، چيئين، ”اوهان آهه اڙايو.
ڪرم سلڇڻيءَ جا ڪي اڌڙا، کهوٽ، ساهرا نا جس جهڙا.
سوڇهه کي ٻال ٻاڻ وهايو، ناهه سلڇڻيءَ جو ڪورابو.“
کهر ساري لي ڏکه جو سايو، رب جو لکيو، رب کي ڀايو.

ستگر جهنگل ۾ رهي، سوڇن وينا راهه.
ٻاٻن جي ڪڪرن منجهان، ڪيئن ـ اڄ لکري ماهه!“

الوليءَ ۾ جڏهن پتو پيو، نانڪ ڪار ڇڏي ساڌو ٿيو.
سهي جوڳي ساهه سڪي واڙ، ڪالوءَ جو جڳ ڪنڌ ڪري ايو.
”ڳهانو ڪري ٻکو هوندو سو، سمجهانڻ وارو ناهي ڪو“
مرداني کي ان ڏوڙايو، ”هر ڪٽي اچ، جڳ جو رايو!“
راهِ ٻلار مگر سمجهايو، ”نانڪ سمجهه نه آدم جاڳو.
هر سمت، اوچ ڪلا جو مالڪ، سمجهه ستا جو آهي خالق.“

مردانو سلطانپور، مليو نانڪيءَ سان،
چيئين، ”نانڪ ساڌ ٿيو، آهه نه ٻسي ڪاڻ.

نانڪ جهنگ ۾ آهي رهندو، اس ـ برساتون سر تي سهندو.
ٻک ـ اڄ جي پرواهه نه ڪائي، ناهه تجبر، جا ان کيَ ڀائي!
ٻاڻ وڃي پڇ ساريون ڳاليون، ڏسڄ پتا کيَ، ٻولي لاليون.“
مردانو ان ان ـ ۾ آيو، نانڪ کي أمه ليتهل پايو.
رڻ لڳو مردانو ڏسندي، ليت پڇائين ڪسندي ڪسندي،
”حال ڪيو جا ٻيهڇا دادا! ڏاڍا دکيت، وهن پهه مانا.“
ڳرن چيو، ”مردانا ـ ڀائي! تو ڪا آهي لنڌ وڃائي؟
مون لوکي خوشيش جڳتي هئي، حالي هسه رهه لي ڏاڍو ستي.

جڳتر چاٽي خواب سمر، ماڻا سهڻو چار،
رهه مردانا اون هتي، هڻ مولسان گڏ تار"
"مان نه سدائين حاضر آهيان، پر ڪل ڪالوه ڪي نه سڻايان.
لن جي مولڪي چنتا آهي، جن جي هڪ نئي آشا آهي"
گرن چيس، "جي سڪ تو چاهين، پوء منهنجي ڪنهن ڪم جو ناهين.
پل لون تيء للوالديه روالو، ڪاء وڃي آنند سان ڪالو.
پر جي مولسان پڪڙ چاهين، آڻ رباب وڃاء گسائين.
بخشش منهنجي اون تو چاٽين، پر اون پاڻ به ڪين سڃاڻين."

مردانو آگيا مڃي، هليو وٺڻ رباب،
محفل مان آيو وئي، هڪ ربابي پناڻ.

گرن ڏيان هو اچا لڳايو، ربابيء به رباب وڃايو.
گرن چيو، "مردانا اون ڏس، ڇيڙ رباب اچي آنند رس."
مردائي جان تار هلائي، ساري خلق تماشي آئي.
وٽن منجهان رسيل ڦل ڇڻيا، هرڻ، پکي آنند ۾ مڙيا.
مردانئي کي هتي حيرائي، ڪيئن هلي تي پاڻهي ڪالي!
گرن چيس، "وڃ آڻ پيو ڪو، پر پيسن جو ناهه سهو ڪو."
چيو ربابيء، هيء ٿي حاضر، گرن چيس، مان آهيان شاڪر.
پر مردانو پاڻ ٿي وٺندو، نانڪيء مان پيسا ڪيندو."

مردانو پيسا وٺڻ، واو نانڪيء ... پاس،
چيئين، "مان گهوري وڃان، پر درشن جي آس."

نانڪ هڪدم گهر ۾ آيو،
مردانئي سنديش سڻايو،
پيڻ چيو، پڳوان روپ ۾، آءُ ڏسان تي چاوي ڏوپ ۾.
مان درشن جي ني د يوالي، شل هيءَ پياس رهي جنهن پاڻي!"
گرن چيو، "مان جاليي هوندس، ياد ڪندين مان پهچي ويندس."
پوء پالي کي اليي گهرائي، تهي کي گڏ جي ڪارائي.
نانڪي ڪپڙن ۾ نه سمائي، ور ور ڏيئي درشن پائي.

بالي چيو تہ آگيا آهي؟ گرو چيس، ”ڇو مرڻي چاهي؟
بوليو، ٻيو نام نہ وسري، سائين وهڻ جي آشا اسري.
گرو چيس، ”تون سڪ جي صورت، من لڳڻ جو پرت سرمورت.“
پالي بالو اُهو روانو، وڃي تلونڊيءَ ڪيائين اُڪانو.

مردانو پيسا ڪٺي، هليو وٺڻ رباب،
سارو شهر ڪلي مٿس، مونيو ٽي ئي آب.

بوليو، ماڻهن وٽ بس ٽوڪون، جني ابائو چاڙهن چوڪون.
اي لکريءَ جي ڏيو لشالي، ولي، رباب هٿان هٿ ڪالي.
گرو چيس، ان لڏڻ وڃو، واهڻ آهي لنڊوان ۾.
فولدو نام پيائي اوڇان، اڪان رباب ڳولي ولڇان.
ربابي پهتوي هڙ ۾ داهي، مردانو وڃو ڳوٺ پچائي.
ٽي ڏن پنڌ ڪري اچ آيو، ۽ ڏهاڙا ڳوليندي ڏايو.

پهتي ساگر ۾ هٽي، جيڪو نبيون چار،
ليمت لهي تو لال ڪو، قيمت اڳٿت اپار.

ٽيهن ڏن موليولي من ماري، ڪڍاس ڪولي، پاڻ سنڀالي.
”جنهن کي ڳولين، سو مان آهيان، وٺ هي رباب جيڪو لاهيان.
ملهہ نا ڏيئي سگهندين پالي، هي ازغيبي وڃي سڏائي.
صاحب بن پٺي هٿ نہ وڃائج، هن جي تار نہ ڪالي لاهج.
هي ني اٿس دنيا مان آيو، خاص گرو لئي آهہ ٺاهيو.
پوءِ پٺي ڪڏجي اٿ آيا، گرو چيو، ”ڇا آهي مايا؟“

مردالي سوچي چيو، ”تني ٽي ڏن ليو پنڌ،
ان ڏيهن ڳولا ڪئا ن، مس مس مليو هند.“

مرلدي چيو، ”خضر جو بندو، درشن پائي، ڪنهو تندو.
جاٺو سب تا دين ديالو، مهنجو ڪاڄ ڪيو ڪٿن چالو.“
نيار ڪري هو ليو روانو، ٻاهر نڪتو ڪڏ مردانو.
پر هو ڪن ۾ غائب ٿي ويو، مردانو ڏسندو رهجي ويو.

نانڪاڻ

... فرزند و آيو.
... داني کي گرن ٻڌايو، گندرو ٻن مان فرزند و آيو.
... ر هلائڻ ٻن هي باجو، وڄندو رهندو ڇڻ ڪو واڄو.”
... رداني جان همت ۾ چايو، ”لرنڪار ڪرتار“ الايو،
... رداني سڪ سان وڄايو، گر ڪرپا سان جهڻ هو پايو.
... ڪر جي باڻي، ان جي ڪرپا، پکي پسون پڻ موهت ڇريا.
صاحب من جي لڳي سمادي، دسوين دوار وڃي تي گادي.

ٽي ڏن رهي سماڌ سا، مردانو بي تاب،
ٻکه ۾ ساهه سکو پيئي، چشمي ۾ ڀو آب.

”صاحب ڪريو لعدي.
ليٽ گرن جي ٽٽي سمادي، بولپو، پاڻ ٻکن جا آهيو آدي.
ٽي ڏن آهه نه روٽي کاڌي، منهنجا حال نه اهڙا ٿيندا.“
اڄ - بک جي منهنجي ميٽيندا، رک هي رباب ناڪيءَ ٽائين.
گرن چيس، ”جي رهڻ نه چاهين، کاٽي - پي ڪر من جي چاهي.“
پوءِ پلي ٽي گهر ڏي راهي، ”مان تو ٽيان روانو.
ويو ناڪيءَ وٽ مردانو، چيئين، ”کاڌي ٻن مان رهي نه سگهندس.“
چونه پکون مان سهي نه سگهندس، اڪين جهٽ ورکا برسائي.
پيڻ سندي دل ڀرجي آئي، ٻرت ڪمائي پاءِ،
جنهن کي ڪان ڪپار ۾، سو وس ۾ من ناهه.
سالڪ سنت هٽي کڏي، ناڪ کي پڻ ڏيهان ليندا ٻن.“
پيڻ چيو، ”مردانا ويندا ٻن، ڏلس دلاسو، اسي جيرام گهڙي گهر آيو.
ٽلسان داسيءَ، ”مردانا لون کاٽي، روز هتان وڃ بيشڪ پائي.
چيئين، ”مردانا لون کاٽي، جت دل چاهي، اڄ - بکه کي پڄ.
نه نه لون پيسا روزوٽي وڃ، رهيو هو آبت ڀرات،
پيت ڀري کاٽي ڪري، ناڪ جي اوطاق.
صبح ٿيو نه آئي ويو، ڏ لڳينس ويهه رپيا ناهو.
پو جيرام وڏس ڳل جاهو، ”توڻ ڇنج پيا کي، درشن ڏيئي ڏاڻ - ڏيا ڏي.“
پيڻ چيس،

(٦١) ... حقيقت ۾ پڇتايو.
... لالڪ وقت آيو، ڪري ... هري ۽ آس لڳائي.
... ڪ چيس، "ربا موٽائي، واه هري ۽ آس لڳائي،
... ڪان اڳ جو ڪاڏو لاهي، جنهن جي پل سان جيون باني،
... علي ۽ هالي ۽ هلن ٿا، جل ۽ ٿل ۽ جيو جنن ٿا.
... هٿ ۾ ڪر، ٿي سنتوکي، لڪ ۽ پياس ۽ مڇڻ اوکي"
... هوي اوليو، "مون ۽ گهوڙو ڪي، پاڻ ڏنا اٿون، مان نا دوشي."

مردالي سان ڪل ڪرو، آيا گهر جيرام،
پنڻ ۽ چرڻ لي ڪري، پيتو سڪ جو جام.
"پنڻ وڏي هي اڳ ۽ آهي، لوڪ لڄا تو ڪو ۽ لاهي.
... ن اولاد ٿئي ۽ ايندس، لعب جت هولدس ٿائي وينديس؛
هي ۽ الجام ڪوه مون آهي، لک ڪوهن لي هولدس چاهي."
پنڻ چيو، "مون پاڻ ۽ حالو، ٻڌو من ۾ الم سچالو.
ان کي لي مان سر لي ٿا ٻان، جڏهن ۽ چاهيان دوشن باڻان"
ربا موٽائي ڏٺي، اوليا، "ڪرڻو سهر،
ياد ڪندا ان ۽ ايندس هلي، حال چڱا ان هي شهر!"

---

* لالو ۽ ملڪ پياگو پرسنگ *

جڏهن ڪي سڪ ساڻ سندي، سڪ ۽ سهڻي لي ساءِ،
لهرڻ جون چوٽون لڳن، پر نا لوڙهي ڪاءِ.
ستگر ۽ مردالو ڪڏجي، اپٽا ياد هليا سنهري.
باٽي لالو جت هو وايو، ڪر درشن جو پياسي ڏايو.
وايو ٻهران پو ڪرن ڪي، "ڪرنا شال اچيٽي چمه ۾"
لالو ۽ پڇيو، "خير پڌا يو، ڏسندي تي من آنند چايو"
نانڪ اوکي لوهان ۽ لاهيو؟ مهنجي من جو سڀو لاهيو.
ڪرن چيو، "آهيون پرديسي، ڪر پهنچر ڪر، جپ هر وڻائي!

ٻانڪيا ٻچ

مردان چيو، "سائين مهرباني، ٿڌڪ جي ڇوڪرن جو پياسي."
لالوءَ شردا سان سر ڌنيو، ڪٿ ٻي ٽنهي ٻچڪ هنڌ وڃايو.
ٻوءِ گرن کي اٿي وڌاري، روئي ڪٽڻ وٺو مٽ ڦاري.
مرداني پڇيو، "ٻگرو ڏسجي ٿو ڪو سنت!"
گرن چيو، "نوڏا ٻگهه، جو ٻچي هڪڙو مهنت.
ٻون وڏين مان هڪ وڏ سان ٻيءَ جيڪو من سان لائي چائي،
ڏولي ٿالو، پاپ مٽائي، سو جن نيت ٻرم ڪٿ پائي،

١. شردا ساڻ ڪري ست سنگت،
٢. هر جو جاپ ٻڌي هڪ چت-مت.
٣. ٽئين من ساڻ ڪري نت سيوا.
٤. سڀ سان ٻائي ٻڌ هر ديوا.
٥. من کي ماري، سک کي نيائي،
٦. عيب ٻين جا ٻاڻ نه ساري.
٧. ڀم ورتي، سک-غم ۾ ٻرلو،
٨. لاڀ-هاڃ ۾ هر ۾ لشڪو،
٩. سڀ ۾ ٻائي هر جو پرچو.

موڙهـ-مت جو ٿاهي سرلو."

مرداني أت سين ڇوڪاڙو ٻوليو، "منهنجا ڪشٽ مٽايو!"
لالو ٻوليو، "سنت جن ٻوڇ! آهه نيارا!"
گرن چيس، "ٻل ميت ڏي، ٿاهي ڪو انڪار!"
لالوءَ ٻوليو، "جني رارا، ڇوڪري ٻن ٿا ڪانئن مارا! لاهيندا!"
ٻوءِ لوڏين هت ڪيئن ڪا ٿيندا؟ سنسو من جو هي ڇوڪرن سڀ سان ٻرلي.
گرن چيس، "هيءَ ساري ڏرلي، آهي ڇوڪر، ٻي آهن جهڙا،
ڇيڙو-مٽي ٻڌ ڏرتيءَ جا، ڏرليءَ لي ٻي، چوٽ نه ايندي.
هڪ ڏرلي شڌ-اشڌ نه ٿيندي، ٻوتر من ۾ ڇوٽ نه ايندي،
لالوءَ معافي گهرندي آندي، ٻاجهر جي روٽي هڪاڻدي.

مڙو ٿڪ ۾ تو لڳي، چاهي ٻالپڻ وقت.
حلوا - پوريون ٿي ڪيا، جي سعدي ۾ ڪرت.

ڏسندي مردانو گهٻرايو، ڳرهه وجهي ان مستيءَ آئو.
اهوسه ڇهڙو رس ورتيءَ ۾، جنهن ڪا ماکي ڪنهن لوڻيءَ ۾،
جڏهن گرو ساراهه ڪئي سا، لالوءَ ٻوليو "ستت لي مني آ،
ڪرشن ساڳ ودر گهر کاڌو، دريوڌن گهر ٻيو نه ڀانءِ،
رام ٻير جوٺا ٻني کاڌا، ڇوي ٻيو ڪي مٺا ڏاڍا
ٻيکس سڏاءِ جا مٺ چانور، کاڌي ڪرشن ڏاس گهٽا وڃ.

توهان ڪئو ليچ جي، پوري جي ساراهه،
امرسه تا جنهن ڪي جِتو، سو نا لوڪ - لڳاهه."

گرو چيو، "هيءَ ساراهه ناهي، روٽي سچ پچ امرت آهي.
لالوءَ ڪيند قدمن تي لاڙيو، گرو رکي هٿ اُن کي ٺاريو،
لکيا پاڻ ڪلاسان من جا، ناٺ ڏنائين ان لوڪن جا.
گرو ڪيو جان وڃڻ جو سانو، لالوءَ ٻوليو، "مهر نه لاهيو،
جيڪو آهه قصور پڌايو، نه نه هتي مهنو ڪيو سچايو،
ڇهڙو آئند وري نه ملندو، لوڪ نه سڀ لي آهي ڪلندو."
گرو چيو، هتي تندڪ ماڻهو، ٻيا رلج رهن نا پالو،
وينو رهه نه چون چپ آهي، ورلو چون ڏسي چوراهي.
ٻول نه ٻولن، اڙ ٻڙ لائي، ماڻهو نه چولدا، مورک آهي.
مردانو ڪي چٽي ميرالي، ڇهڙن نا، لسه ڪولي ٿالي."

لالوءَ ٻولين، لوڪ جي، سمعن جا اڀواهه.
ڪتر جي ٻڙن ٻڙن ڪري، چلڻ ڪيي جا راهه؟"

نانڪ چوڻ نه ناري سکهو، مردانو چيو، "مولکي چڏيو،
مهنو للونديءَ گذاري، مولي اهندس چڙين لاري."
گرو چيس، "وچ لون لل ٻالي اڪاله ڪهانءِ نه ڪوڙي ڪالي"
مردانو جهٽ ليو روانو. گرو جهنگل ۾ ڪيو لڪانو.

ڏينهن رهڻ سازو ٿي ان ۾، رات گذارڻ لالوءَ گهر ۾.
من جو ٻوڇڻ، سڪ جي سيوا، ۾ لٽ مست گذارڻ ڏيوا.
اوچي ذات رهي نا لاڳو، شودر ساڻ ٻڌل دل ڏاڍو.
لالو ٻڌ سيوا ۾ پرسن، ڏينهن ڪين ۾، رات سدرشن.

پاڳوءَ ملڪ ٻڌي، ڪيو، ٿي سڄي کي ڪوس.
دشمت وزير اگر سدو، ڪاري لاٽي ـ ڪوس.

ملڪ، برهمڻ کي ڪوٺايو، "شهر سڄي ۾ ڦرندو گهمايو.
گهر ۾ ٻاهر نه ڪوئي ٻاري، هرڪو ٻيٽ اچي مس ٿاري."
رستي هلندي ٻاهڻ گڏيو، چيئين، "نانڪ اگر نه ڀڳيو!
پاڳو ملڪ جي آڳيا آهي، هرڪو ٻڌي ۾ ٻوڙڻ ڪاٽي."
گرو چيس، "مان رستو جوڳي، همت ٻرتا جو ابهان روڳي.
منهنجو ڪنهن سان رستو ناهي، مان هلندس، جيئن هري هلائي،
"سچ ماڻهو مون متو چون ٿا، اوڪ لڳا ڪان وڃن ٿا.
جي ٻڪ ۾ لو ٻير نه پائو، ڪاوڙ ملڪ سدو نا ڪائو!"

صاحب شانتيءَ سان ويا، ڏٺي ڪو نه جواب،
ٻاهڻ وڃدي ملڪ وٽ، ٻوليو اول شتاب.

"نانڪ کي ذاتي مغروري، ڳالهه ٻڌي نا ڪنهن جي ٻوري.
ٻاٻا سڏائي ٻورڻ کپائي، شودر جي گهر کائي مائي.
اڪ نه ٻڌيس اوهان ۾ ٿوري، الس رڳو ان - من جي چوري."
ملڪ چيس، اڄ ان کي ڪولي، جيئن نه وڃي، ڪنهن ٻر سوچي.
ان کي کهڙي شڪتي آهي، پاڳوءَ سان ٿو سيدو ساهي!"
ٻاهڻ لالوءَ جي گهر آيو، ٻوليو، "ملڪ آئي ڪوٺايو."
گرو چيس، مان ملڪ نه ڄاڻان، ڏٺا ولڻ جي واٽ نه واڻان.
حڪمي رب جي هلندو آهي، پاڳوءَ ساڻ اسان جو ڇا آهي؟"

ٻاهڻ موٽي ٻوليو، نانڪ ناهه تيار،
شودر وٽ کائي پيو، هس ڪاٽيا ڪان آر!"

مڪ ڪنهن کي چيائين، "وڏي وڃ! ماڻهو باهر وڃي، گهڻي اڄ!" پهچ ماڻهو ڪنهن ٻانهن آندا. "هل ته ڪر ڪيترين پاندا پاندا، جي ته منهنجي آئي پاڻي ۾ هل ڪنهن جي زمين ليندا لاءِ!" عادت مرڪي وڃا ملڪ وٽ. لالو ٻئي آيو جوڙ پٽ: "روٽي ڪوڊڙ ماڻهو آيا. گرو ملڪ کي بول پڏايا، "ڇو هر هڪ ماڻهو جا جا؟ سمجهه ته آهي سڀ ڪان آجا. وڃي سڪي نه روٽي تاڻي، پوءِ هوچ جو روڪ ته لالي سچ کي خاوند کي ٻاڙو، ان ٻي سمجهڻ جڳ الدنيا؟"

"لون آهي ڪتري پيو، شود جي گهور ٻڌ ويس، معروف ته لو چڱن، تارن منهنجو لوچ!"

گرو جيس، پوڄ ڏي آٽي، جهڙا طعام ڇلڻا هو لالي! "لالو لون ته ڪٽي اچ روٽي، شر پوي ڪنهن جي شڌ روٽي!" ملڪ ٻئا پکوان گهرايا، سڪل لکر ڪوپڻ لالو لايا. ساڃي ڪٽ ۾ طعام ٿلڪ جا، ڪاڻي هٿ ۾ سڪل لکر ها.

وهماس چاره ڏيا.
مڪ ٻوڙي جاچ گرو ڏيايو، ملڪ لالو جي پڇيندو سايو.

...ر وهي، لالوءَ جي روٽي، ملڪ سندي پر پڌ ٿي ڪوني.
...اجب چوس، "لوڪ کي پيڙي، خون وڏو طعام ۾ ميٺي.
...ڙو ڪاڏو جيڪو ڪاٺي، ڇپ، لپ، پوچا ڪڏ ۾ پاڻي.
...ويدو سچ جي آهه ڪمائي، برهم پوڄ ٻڌي سو جاڻي
...پاپ ڪري ٺڳ جو ڪمائي، اڌرم کي سو پاڻ وڌائي."

ملڪ اها مايا ڏسي، ڪاڏا دل ۾ خار،
صاحب جي سڌ وٺڻ جا، ڪرڻ لڳو ويچار.

ماڻهو سڀ حيرانيءَ ماريا، صاحب جلدي پير سنڀاريا.
صفت ڪندي سڀ خلقت آئي، ٻڪڙي شهر سڄي ۾ واڻي.
ڪو سمجهي پيو مهما وارو، گڏجڻ ساڻ ڪري جهڪارو.
ڪي بولن جادوگر آهي، چشمبندي يا ٽوڻو لائي.
يا ڪو گهاٽ گهڙي ڏن-راتي، ڪيئن گُرن جي نوڙي ڇاتي.
جنهنجي من ۾ آهه برائي، ان کي منت پڻ ايندي لائي.
سلطان پيو پير پڇائي، جنهنجي پت نه دوا ڪا پائي.
مهامريءَ ۾ وٺل پٽر هو، وڌو ڪچهريءَ ملڪ صبح جو.

سلطان پڇيو ملڪ کي، "ڪريان ڇا اپچار؟"
بوليو، ڪامل سنت کي، لاهي هيءَ بخار!

نانڪ نالي سنت سڏائي ٿو، لالو واڍي ساڻ رهي ٿو.
هن کي ڪنهن جي لاڙي ناهي، سيوا پڻ هو اڇي نه گاهي.
يا ڪه جهلي ڪو آٽي هن کي، هرڪ-سوڪ ڪو ناهي ان کي"
ڳالهه ٻڌي سلطان الائيو، "ڪهڙي ريت ته ان کي پايو!"
لالوءَ جي گهر ويا سپاهي، صاحب تيا هاڻ ڏي راهي.
ڇولي ڦولي وڃي لڏائون، ڏيپ-ڏڄ ڏيئي عرض ڪيائون.

"آهيون داس نواب جا، هي شاهن جا شاهه!
طوطي وانگر بوليون، "چاٽو بيپرواهه!"

(٧٠) ... ڪ ليمك ڪڇهري، آيو، شاهه عزت ڏيئي، فرمايو،
... مهنجي پٽ کي ڪا بيماري، ڳريا ڪر لاهوهڪ واري.
... سين، سخت سزا سان قيد ڪندا سين!"
... نا راض اسين ... امو مرڳ، سڪالو.
... ن ڇيو، "ڪجهه گهر نه سنڀاليو، روح وڃي جر جو سايو."
... ه - حسد ۾ وقت وڃايو، ياد نه آهي لعهن ماٺهو مليو.
... شاهه اليءِ گهر قاصد پٺيو، رستي ۾ ماٺ پٽي تي ڇالي."
"شهزادي ۾ ساهه نه باقي، روکي صاحب جهنگل ڏيا حضوري.
... ڳالهه سراسر اڪثي پوري، جنن ڪي ڪجهن وار،
جر جي وار ورپو اڇي، جان، هردم سر جي ٿار.
پر مالڪ کي جوڻ ...

* تلونڊي درشن *

سالو پهتو تلونڊيءَ، ڪالوءَ ڊٺيس حال،
سڄي حقيقت حال جي، ڪالو ٿيو بي حال.
جي، "تو نانڪ سان لت لالي، پٺي ڏن سان ارپت نه پالي.
تو نانڪ کي ڇو نه روڪيو؟ ساڌو ڦڪڙ کان نا ٽوڪيو!"
پالي پراڻو، "داس نه آهيان، ڪيئن دانا سان سيڌو ساهيان!
مهنجي هٿ وس نانڪ ناهي، هو ڄڪتر جو پساڪ آهي."
ڪالو پوس تي چپ سادي، دل جي دل ۾ ڄڪني ڏاڍي.
هن جي من کي ڪاوڙ ڪاڌو پير، لاچار، ڪڏي ڇا ڪايو؟
ڪجهه، ڏن پوءِ مردانو آيو، ڪالوءَ آن کي جلد سڏايو.
"ڏس ڏي آهي نانڪ ڪالي؟ لون ڪاٿي هيڏا ڏن قائين؟"
"آدي پرش، اڪال مک، آهن شاهن شاهه،
ڪن ڳريا ڏهن مٿان، لي واهن تي واهه."

مردانو بہ چيو ”ڪجھ اهڙا ڪر نانڪ جا حيرت جهڙا!
بکہ ۽ پياس لہ جهنگي آهي، زهر بہ امرت ٿي بدلائي.“
ڪالوءَ جو چهرو ٿيو ڳاڙهو، ڇڻ پيتائين، ڪوڙو ڪاڙهو.
راءِ بلار اڳيان ويو دانهين، روپ بڻائي ڳاڙهي چانهين.
مردانو کي راءِ گهرايو، ٻوليو، ”سچ سچ ٻاڌ سڻايو.“
”نانڪ، رب ۾ فرق نہ ڪوئي، جنهن ساگر سو ڪاري سوئي.
جيڪي چاهي، سو ٿو ٿئي، بکہ ۽ اُڃ کسان آڄو آهي.
جنهن برف ۾ ڀانڀي آهي، نانڪ هر هنڌ ساٿي آهي.“

نانڪ سان گڏ تو گهمان، پر نا پاتر پار،
ساگر ۾ جل ڪيترو، جيڪو هردم تار!“

راءِ بلار چيو، ”ڪيئن درشن، پائي منهنجو من ٿئي ٻرسن؟
هي هي ۾ هيءَ عمر گذاري، هاڻي ڪيئن ڪيان هسواري؟
تورا تنهنجا تيندا ياري، نانڪ درس ڏئي هڪواري!“
مردانو ٻوليو، ”جي ٻالو، تيندو ساٿي ۽ رکوالو.
تان گهر نانڪ گهرائيندو، مون هڪڙي جي ڪين مڃيندو.“
راءِ بلار گهرائي ٻالو، مردانو سان ڪيو روالو.

مردانو، ٻالو مليو، آيا ايمنآباد.
چرڻن کي چت ۾ ڌري، بيٺي ٿيا دل شاد

”چتھ رمي ڪرتار سدائي!“ گرن ڪئي آسيس اهائي.
پوءِ پڇائون خبر خلاصي، ”مات پتا ۽ راءِ هو راضي؟“
”راءِ بلار يگي پر لي هو، درشن ڪاڻ سدا تڙڦي تو.
آن جو عرض اگهايو سائين! ڪال ڏسي تو عمر نہ ڪائي.
اکين ۾ ہ اُجالو تورو، ڪين ڪيوس درس ان چورو.“
گرن چيو، ”جي اوڏاهين هلبو، ڀا ڪالو گهڻو بگڙيو.
راءِ بلار سندي سک نالي، پر ٽي آهي نہ رکٽي خالي.
دل ۾ اُن جي ليو چڪ ڏاڍي، پر ہون مون هئي هت ساڌي.

هلندو ان ڏسي لاءِ ڪڏهن اڪيلو گهمندو آهي، جو آرام لاءِ سندس
لالو پالي! ٿڌي بس توڪل، هاڻي آهه لٿائيندي توڪل.
پنهنجو ڏاهن لباس هٿ، پيچ ڏين رهندو پوءِ
واءِ سنڌي مون ياد پيو شل نه مرندو ڪوئي.

سڀ ڏينهن بعد للولديءَ آباد شهر ايري ڪجهه ڏنڀرا لالا.
چيدريان جو ڪوهه جتي هو جو پالي جو بيج لڳي پيو.
ڪالوءَ کي ڪنهن چير سٽائي، ڳل آبدائين لالو پالي.
ماسڻ پٽا ۽ ڪنهن سارا، دوڙيا جت کي ٻچڙا ڏارا.
نانڪ هرڻن ۽ سرو نايو، ماتا چيڙي ڪنهن وسايو.
اهڙ وهيا جت واڙ اورا، ڪالوءَ کي هاڻ جواب اڏورا.
سر لي ٻکڙي گل ۽ ڪشي، چاهه لڳولي، رصاف ستڻي.
ڪالوءَ نانڪ چيان توڪاريو، اڙي لالو ان کي سيڪاريو.
”غم ڪلي، وڃ، واسندڙي رهي هي پلي لڳ ٿي پالي.
ڦهڙ گهر جو ٿي ڪجهه گهاري، گهر جو ڪرابس ڪياوي“.
ڪالوءَ ڏهر گهاڻي چيو، ”پيٽ ڪا اي نا واهه! ...
هاڻي منزل گهر هلي، ڪرڪا روشن راهه!“

لالوءَ نانڪ کي سمجهايو، لڙيا روئي خيال وهايو.
ان جو اون آڏار اکيو، دوڙ دهشت جو ڪر اڳ جهيلو.
پالي ڪالوءَ جو ڪم پلڻي، گهر ۾ رهه لمس گهر جو مڇي.
ماتا جو ڪجهه مان سنڀالي، ان جو لي رهه هيڪ اڪاري.
گرن هيو ”مون گهر ۾ پالو، سک جو جنهن ۾ ناهي ڪالو.
پيا ڏهر ڪوڙا جڳ جا پيارا، جن کي باد ل ڏسڻ ڪارا.
ڪوڙو هي سنسار پسارو، موهه وهم جو ناهي ڪنارو.
جن مولي ان پالي ڏڙي، مهنجو اَن ۾ هري ۽ ان سر ڙي
مصري لي“ لالوءَ چيو، ايڪ وقيري لاهي ڏي
ڪتب جو مهنجو پاڻ چاهي لو پرتڪيا پاءِ.

گرن چيو، ”ڪل منهنجو ابڏو، ساگر منجهہ جل آهي جيڏو.
ٻرير پتا ۽ ستي ماتا، گيان پتر، ويراڳ ڀراتا.
پيرط ڪميا ۽ ست مت چاچو، صبر سدا پالي تو دايو.
اُن ڪل ۾ ڏاڍو خوش آهيان، جنهن ۾ ٿي جڳ جو سک پاليان.
لالو ۽ سمجهيو ڪين مجيعدو، راءِ ٻلار، سڄو ڏس ڏيندو.
ٻوليو، ”هل تي راءِ گهرايو، جنهن ٽڙقي لچ جيءُ سڪايو.“
نانڪ جلدي ڪئي تياري، ٻوڙي ڪنهن سا سڌ ڪي ساري.
چڙهي رت ۾ ڪنهن ٻاٽي ٻايو، راءِ ٻلار ملڻ ليءِ آيو.
ڪت ٿان جئين لتو تي اڏندو، نانڪ ٻاتين دل سان لڳندو.
اڪين ٿي وشواس نہ ٻاني، وز ور ڏيئي چاليءَ لائي.

گرماني لچ جيءَ ڪي، مرڪيو راءِ ٻلار،
نانڪ هٿ ٻيرن رکيا، راءِ ٻچي ڻيو ڏار.

راءِ ٻلار چيو، ”گر نانڪ! اون ٿي آهين جڳ جو مالڪ.
او هي چاڙهيو ٻوجو پاري، آءٌ وڃان لوٽان ٻلهاري.“
گرن چيو، ”اوچو پد پاتي، نام اڳيان جو سر تو نائي.
عمر عهد جو خيال نہ ڌاري، جيڪو نام سهاڳ سچائي.
وندنا اُن کي منهنجي آهي، ٻگت داس پڳوان چوائي.“
راءِ ٻلار چيو، ”اون داتا! التريامني ٻرڪت وڌاتا.
ٻدن مڪت ڪيو هٿ ڏيئي، گيان جو ديپ جلائو ويهي.
چرڻ چمڻ جي آگيا چاهيان، ٻار جڳت جو سر ٿان لاهيان.“

گرن چيو، ”ايمان ٿي، آهي زب جو راز.
آخر ۾ مولمان ملي، ٻائيندا سک ساز.“

راءِ ٻلار چيو نوڪر کي، ”ڪوني اڄ هڪڙي ٻالڻ ڪي.
عمدا طعام سگهي جو ناهي، منهنجو خالق سڪ سان کائي.“
ٻالڻ تيار ڪيو شد ٻوڄن، راءِ ٻلار ۾ ٻالو جوين.
پنهنجي هٿ سان ٻاٽي آڻي، صاحب کي شد جاءِ وهاري.

ٻالڪ لال

(٧٤)

ڌوتي چرڻ، مٿي لي لائي، چرڻامرت ولي سر نائي.
پوڄن هٿ سان پاڻ ڪرائي، پريم مگن ٿيو، ڦيرا پائي.
"مٺو، ڪٺو، سلوڻو ڪاڏو، پريم، لپيا سڄم ڏاڍو.
نام پيا هي سڀ رس ڦيڪا، گهوٽ پيا جيئن سواءِ سيڄا."
صاحب وٺيا پوءِ سيڄا لي، ماسي لرڻيا آئي ڪالي.
مڌن لي ٺهونڪهت پائي ٻولي، "ٻالڪ خاطر آهيان ٻولي.

واهه ڀلار دَيا ڪري، ٻالڪ رکجو پاس،
ڪڏهن پرهت ني رهي، منهنجي آهي آس."

الين ڇٽي سا وٺي روني، "ٻالڪ کي ڪيئن روڪي ڪرلي"
دل سيني جي پرجي آئي، "ماتا جوري، ڏيو آگيا سائي!"
اُن ڪن لالو، ڪالو آيا، دک پرهٽي جن جي ڪايا.
ڪرن چئن، "پيو ڇوڪي چاهيو، پرهت رهڻ نه آهي راهو"
واهه ڀلار چيو، "ڪر ڪرپا، دان ولو جاڳير جو ڏيا!
ڪرمي آهي رکي پيو ڏيندس، ڪيمت اوهان جو خوش مان ٿيندس."
مانا کي ٻه ڏئي وچوڙو، مرڪي ڪالو- لالو جوڙو.
شهر سڄي کي آنند ڏيندو، ڇپو ڇپو خوش گل جان ليندو.

ڪرن چيو، "مانا مائي"، موهيو دل جو ماڻ،
ورلو ڪو پوري ڪري، اُن هي لو ڇڪ تاڻ.

ڏيهه زمين، پالي پالي، شب ڪم من جو هر او ساڻي
هر جي ٻچ ڪي، ٻچ صبر جو، ڏئي ٻکت ڪڏا ڪم هر جو
لالو بوليو، "ڪيمت نه پائي، ڪوه دوڪان ڪيو همه لاهي
ڪرن چيو نه دڪان پلو سو، چڙ ايمان ڪري هو سود
نام سعادو نه ونڪر وهائي، سرس واپار رکي ورتا
سچ وڻجارو، سٽ واپاري، ڪوڏي ڪس ڪمائي ڪاري

خون وڏي لو خون سان، ڏن سان کي ڏن مان.
پرس ڪٽي پريو ملي، دور ٿئي ايمان.

لالو بوليو، ”سير ڪرڻ جو، يا ته ارادو گھمڻ ڦرڻ جو،
گھوڙن جو واپار ڪيو ڪو، وڏن جو پي ڇوڻ ونو ڪوا!“
گرو چيو، ”نعم سٽ جا گھوڙا، سٽ گرتن سان بڌجن تورا،
چڱن ڪمن جا نعل هڻائي، نرنڪار جو ديش گھمائي.
سودو سير ڪرڻ هي ڀائي، باقي سڀ ڪجھه ڀٽڪڻ آهي.“
ڪالو چيو ته ”وٺج نه چاهيو، راجا ڪنهنجي سيوا پايو!“

”چاڪر گوبند جو سدا، نام جپڻ لئه ڪاج
آن والي جي چاڪري، آهه جگت لئي راڄ.“

پيا ته ٽيا ڇپ، اڳر نه ڏيئي، ٻيءُ ڪان وڏ ماءُ، سن ۾ ٻيٺي.
”هڪڙو پت پرديس پريندو، ڪهڙو حال اسانجو ٿيندو!“
راءِ بلار چيو، ”ڪا سيوا، ڏسيو، پايان من جا ميوا.
سڻاو چئو ٿئي هي منهنجو، پاپ رهي نا سر تي ڪنهنجو“
گرو چيو، ”لت سڀ جو دانا، جيڪي گھران ڏني دل پانا.
جل ٿل ۾ جو سار لهي ٿو، پاڇي جان لئه سات رهي ٿو.
باقي گھران اوهان ڪان ڇا ڇا؟ صاحب وٽ آ وت پلا ڪا؟
ڪوبه پدارٿ آهي فاني، مايا روپي ٽاٽول ٽالي.
پريوءَ ڪان ٿي دور هٽائي، جيڪو ڦاسي جنم وڃائي.
خالي آيو خالي هلندو، پگتن ڪان ٻر روپ نه پلندو.“

راءِ بلار چيو، ”اهو ڇوڻ خداسچ آهي،
پر ماتا جي دل ابلي، ڪوڏيءَ جو ڪجھ لاهه.“

تن ڪوهن ۾ ڪيئت ڏيان ٿو، سات اهو پڻ عرض ڪيان ٿو،
ڪيمت ڪرائي لنگر هلايو، دان ڌرم سان نام ڪمايو.
اهڙا ٻاڻ ديالو آهيو، ٻئي جو ڏک تا پنهنجو پاتيو.
ماتا جا پڻ ڏنڱا لاهيو، اڳتي ڀڪڙ جو ڪجھه چاهيو!“
گرو چيو ته لنگر مالڪ جو، هلندو رهندو نت خالق جو.
سڀ جو سرجڻهار سوامي، پترن ۾ به پري ٿو پائي.

هيڙي رهڻ نه وس ۾ آهي، ٻڌو وڃو واڳ هلائي،
ان جي آڱيا ذات کو ناهي، پيو ڏري سو ڪهڙو ماهر؟"

ٻوهه متي، ڇلم ٻڌي، ٻيڊ رهي ٻنجو لهاهه
للڙيلديءَ جا سک چڙي، لکيو لالڪ شاهه

ڪالو ـ لالو ٻنهان آيا، ماتا روئي حال وڃايا،
راهه ٻلار وري ٻه ڏهرايو، "هنت ني رهي هري گڻ ڳايو."
ٻرهڪ راس رهي سي هليا، ڪنهن نا روڪيا، ڪنهن نا پليا،
صبح ستان ڪنڌي ليو آڻو، ڪوهه نه ٽال شهر ۾ پاڙو،
راهه ٻلار ٻڌي جان واتي، سوچي ڪرسان عمر سڃالي،
شهر اندر آن ٽال ٻڌايو، گرنالڪ جو نام ڏرايو.

---

* تلونڊي تيباگ *

نوڙي لاڳا لوڪ سان، وڙتالين سڄ راهه،
ٻڌهين نعرو تو ٻجهي، "ڌن گرنالڪ شاهه!"

ٿيا؟ پي مائٽ، نام لکائون احمد آباد ڪيئون لاڏ
گرن ڪيو سر پرڀوءَ جو سڏ، پالو ۽ مردالو ٻئي
پورڻ - ٻڪا، لاوءِ گهر آيا، پوءِ ڏهاڙا اُني ٻه
اندرڊيان آيان ٿي ٻاڪا، ٿاڻو ڪيو جهنگل ۾ آ
ٿي ڏن پاڻي پوڄ نه پاڻو، مردالو ٿيو ڏايو آ
بوليو، "ٻڪ ۾ ساهه وڃي ٿو، هاڻي مونکان هاڻ نه ٿئي ٿو
گرن چيس ته هين جهاڙين ۾، ڪڪڙيون موج ۾ يون ڪاڻ
کائي پوءِ ڪر جيڪي چاهين، ٻر ڪي ساڻ نه ڪٽج گسائين

هول ڪري کائي ڏيٺيون، ڪڙي عليو ٻچ ساڻ،
هيج صبوح کاڌي خطا، پيٽ ٻري چڪ ٿياڻ

صاحب سمجهايس، "مردالا! پيٽ ڏيڻ وارو آ دالا،
جو لوڪن ڏان ڪئي لکائي، اُن جو حال اهو ئي آهي.
هاڻي اڪ جون ڦلڙيون کائي، درد گهٽائي هل ڪڏ پاڻي!"
مردالي جان ڦلڙيون کاڌيون، درد ٿيو، تيون دل ۾ شاديون.
پوءِ سمنڊ ۾ پيٽ ڪناري، پهتا منجهيءَ جهمڻي وادي.
مردالي کي ضد هو ڏايو، "اڳتي آءٌ نه ڪڏلدس ڪايو"
گرن چيس، "هت خطرو آهي، مونڻ نيڪ اڪيلو ناهي."
پر مردالو پنيان مونيو، راهه الدر هڪ دالو روڪيو.
ٿيل لٿيءَ ۾ اُن کي اڇلي، ڪرڻ اڳو سو گرو نه لرجي.
پيوس صاحب پٺتي مونيا، پالي سان گڏ رهيا اونيا.

اهڙي ڪا وانر وهي، وٺي وساهي ٻاهر.
ٻرف سمان ٿڌي ٿئي، دالو هو اسهاءِ.

تڏهن گرو جن ٻاهر آيا، بوليا، "ڪوڏا، کهڙا سايا؟
تو هن کي ڇو آ ڦاسايو، توکي هن ڪنهن ڏوهه ڏکايو؟
ڪوڏو هو حيران نه مهجهي، ٿالي جي ٻئي جاڻ هين کي.
هي ڪو آهي شڪتيءَ وارو، ڪڏ جهڪاڻ بن ٿاچارو."

نالڪائڻ

ڀگو، جيس، ''پرم جو پيدو، ٿاني ليندو ٿچاو انڊو،
ڏهن ۾ ليل ڪڙهي ٿني ڳاڙهو، پدن-لئيءَ جو بڪي ڪاڙهو
پرم پلاءُ هي پدو، پيت پري ٿني ياهه،
پر سا پاهه سهاڳ جي، ڪدن لڳائي داهه.
ڪوڏي چرلن ۾ سر نايو، پولبو، ''پدن مڪيب ڪرايو''
''پوچا مردالي جي ڪر اون، نام هريءَ جو چس ۾ ڏر ٿون!''
مردالي ڪي پاهر آئي، ڪوڏي پوچا ڪئي ان ناٽي.
پوءِ اٽي ڪچهه ميوا آيو، اوليو، ''پريو پوجن پايوا''
گرن حصا ني ڪري سنهالي، پنهنجو ياڳو ڪس حوالي.
''ڪالي چڪو ماس پرانو، انهنجو پيت ته ليندو ڪانوا''
ڪاٺ: سان ڪوڏي سدا، ڪليا پند ڪماٽ.
داو مان انسان لبو، پدلي اوچ صفاٽ.
سم ڏن گرن گدارپا ناني، مردالي ڪي چتا، ''ڪالي؟''
''وشو ميبر ۾ ڪرتو ڏيرو، موني ڪچ نه اڪيلو ڦيروا''
شهر آلان ني ڪوهه پراهون، پڪ ۾ مردالي جون آهون.
اولي، ''هيت ۾ ڪوڏي ناهي، انڊو شهر نه چا ڪو ڪالي!''

❦

* ٿالت راءِ جو اُڏار *

گرن پير سان ڏرلي ڪوني، لال انڊو جان پوءِ اوني
گرن چيس، ''هي لال ڪٽي وج، ملهه بڏالي، پل وڪٽي اج...
اڪ ۾ پاهه سدا مردالو، لال ڪٽي ليو شهر زوا...
ملهه ني پنا شڪندي آڻو پوليو: ''لال ته آهي ڪالو...
گرن چيس، ''وج ٿالت راءِ وٽ، لال ڪٽائيءَ مونج جهڻ...
ٿالٺ لال ڏسي موناني، رانيا نو اٺ ڏاس ...

لالڪانڊ

مرداڻو حيران ٿي، موٽيو سنگر پاس.
چي، ”رپيا سو مفت ۾، ثالث جي ارداس“

سنگر چيس، ”ٻچي اڄ ٻاني! ملهه آهي پاءِ، هيءَ مهمالي
لال نہ هي، پر هر جو لالو، ٻڪ نہ سهڻ جي، ٿيءَ سگالو!“
”نام سعدو لالو نہ وڪڻدس، ان ڪان ٻهتر ٻڪ نئي سهندس
رپيا ڏيندس مان موٽائي، نام پنا هي جيون چاهي؟“
پر اڄ ڪنهن کي لالو ڏيئي، سمت سڏائي، ڪاڻ ويهي.
نام ڏئن تا، مايا ڪارڻ، ٻاڻ مفت ۾ موچون ماڻن.
رپيا کڻي ويو اُٿ موٽي، ثالث چيس، ”بات هيءَ کوٽي.
مون تہ ڏلي آهي مهمالي، لال مٿان جا لکيل ٻاٽي.“
مرداڻي ست چڪر لڳايا، ثالث کي نہ لڀايو مايا.
ٻوليو، ”ماڪ ساڻ ملايو، جنهن جو آهي اهڙو رايو.“

مرداڻي سان ڪڏ هلي، آيو گرن دوار.
درشن سان پرسن ٿيو، مليس لال هزار.

گرن چيو، ”جن اکين لالي، لال لهن ٿيون سي هر حالي.
ٿون ٻڻ لال سڃاڻ سياڻا، ڪپڙيءَ ۾ باقي ڪڇهہ داڻا.
لالڪ لرنڪاري مان آهيان، ويس وٽيڪ هريءَ جو پايان.“
ثالث راءِ چيو، ”مهمالي، ڏيئي، ڪيئن ونان گر گيالي!
ان جي بدلي نام دان ڏيو، پير اڳڻ ٻاني پوڄن ڪيو!“
مرداڻي کي ٿي ڪڇهہ آشا، ”ماليءَ جي مٺڏي ايلاشا.“
گرن چيو، ”ڏڪوان پرسنجا، ميوا گهرجن نيل سرت جا.
رسنا جي ٿي کپي مٺائي، جن جي ڪوٽ نہ آهي ڪائي.“

پڌ لڌي وچن نرپت جا، چرڻين پيو غلام،
ڪن برني ارجي ويو، ان جي سک جو جام.

ثالث راءِ چيو، ”گرپوري، مکتيءَ جي آ آس حضوري.“

گرن چيس، ”ٻڌجي گولي ڪي، ٻيرين ٻو ڏهري تو ليکي!“
ٿالھ راء پيو جٺن ٻيران، گرن ڏيا هٿ ڇڏيس ڦيري.
اهي جوسھ اندر ۾ جاڳي، ٻرسن ڏيو ٻرکي من جاٽي.
گرن چيس، ”سکھ ڏوم هلائي، وڃھ هتي هر-ڏوڻ ڏڪائي.
لوڪان ٻوھ گڏيھ ٿي گولو، واهي لاهيندو سڀ ٻوار.
اڪثر مهنا عمر گذاري، ڳاڏي ڏڄ گولي کي ساري.
لهنجي ٻولير جو حق لاهي، چاهي ڪوني جوڳھ ڪمائي.“
ٻوھ گرو جن ائين هليا، وچ ۾ لُل، پاسن کان ڏريا.
مرداڻو هيران لهاري، ڏرليھ جو ڪومڪن سر لاهي!*

---

* جادو نظر *

پڇنيھ ڪوھ مکر متان، ٿي ڏن هليا پنڌ،
مرداڻو جڻ ٿي مُڙو، جان مھ ڦيرو ڪنڌ.

مھ ڪولي اچ واسھ ٻڌايو، ”ٻڪ آهي گرالڪ آهيو،
مان ٻڻ داس لوهان جو ڪوڙو، ڪر لڪيان ادو، ڪڍهين ٻورو.
هڪ ڏن ٻوليو، ”مالڪ جان تو، ڏسندي ٿي ڪر ڦرڻ پيو جو؟
بس مان ڏيھ جڏي مھ ٺهيس، ڪتيء جو ٻڪ ڏسندو رهيس.
هاٿي اوهان آيا آهيو، ڪتي ڏٺي ٻوجو لاهيو!“
لبڻ مليا، جهٽ ڏيھ ليائي، روح اڏائو، سرلي لاڳي.

هلندي هڪ ٻهاڙ لسي، ڏيو گڏارا شهر،
ڏسندي مرداڻي چيو، ”سکر ٻک جو ٻهر!“

صاحب ٻوليو، ”شهر اهيء ۾، آدم شور ڪين ٻرائيء ڪي.“
ڏيو اوسھ أمھ راجا آيو، نظر ٻوڻ ٿي هن فرمايو،
”ٻڪڙي هن ٿيهي کي آليو، ماس ٻهائي موجون ماڻيو!“
سمھ ٻدرا ٿي ڏيو مڪاليں، ٻهچن ڪين اهي گر ٿالين.

اڪين ڦوٽندي الدن وانگر، ٻنهي پاڻن ٽوٽا ٽانگ
چون سهنجي، "ڪريو نه آهي، ڪنهن کي آئيون ٻڪري ڪاهي
تڏهن وزير ادب سان آيو، ڪرن اڳيان ان ڪنڌ جهڪايو
ٿالڪ چيس، "اسين ته اڪاري، امر اگر جا آهيون چاري.
پوء وزير ويو وٽ راجا، ٻوليائين، "هي ڪرو ڪلا جا
من ۾ ڪاٿي پاس وچاري، هاو ڪرو ٻالڪ جي ڊواري."

راجا من ۾ سوچيو، منهنجو آهه شڪار،
ٻڪري تن کي کيڏ سان، کائيدس هن وار.

پر راجا ٻڌ تي پيو الڌو، جنهن جي من ۾ مطلب گڏو.
تڏهن وزير چيس، "شڌ من سان، سگهندا گڏ جي سنت چپن سان."
سنگر کي ٻڌ عرض ڪيائين، درشن ڏيو راجا کي سائين!"
راجا من ۾ مان پيد مٽايو، اڪين ڏٺو، ڪر شرڪين آيو.
ڪرن چيس، "اڳتي ڪا هتيا، ڪري نه ڪريو جيون مٽيا.
آهه هتيا جي پاپو آهي، جنهن کي جيو ڪير ڪڍائي؟"
ڪرن آئي هڪ مندر وسايو، ٻالي عمدو پوڄ ٻڌايو.
ڪرن ڏاي سڀ کي پرسادي، شاهه، وزير اچا سا ڪاڏي،
لالي پاڻي لال ويا تي، لڳن لڳن من هڙ پوڄا جي.
راجا مسند، وزير ٽهليو، ڪرو وڻ لو ماس ٽهڙيو.

پوء پشو ناما لڳو، وڃي ڪيو ڪر واس،
ٻن ماڻش سيوڪ تيجا، آٽن ميوا خاص.

هلندي اڳيان ساگر آيو، ڪرن نه التي پير وڌايو.
پنيان پاڻو ۽ مرداڻو، هلندا رهن جي سنت پاڻو.
پنج ڏهاڙا پنڌ ڪيائون، اڳيان هڪ ڪهڙيال ڏٺائون.
قاڙي رواٿ روڏي سو آئون ڏسندي مرداڻو گهٻرايو.
پر اسا ٻرندو ڦٽيو آئون ڪرن اهو ڏنهن ٽيڪ ٿڦڪايو.
ڀاري واو وري جهو چيڙوس، ڏٺو اڳو سوڏوڙان ڦوڪون.

لالڪائڻ

جهڙن کي ليڪ آيا،

ي. وقت سڄوئي اچي، ٻچڙيون سڄو سپاءِ.

هي آڏو آنتون، ”ڪاچ ڪيڙهي ٻي جا

مي نارڊ ٿيو پيدا، ٻولو، هتر هو سو سيني لاٻو“

هريءَ هي هي هو آيو، اسين هلون ٿا هن ڏرليءَ لي.

چيس ته، ”حڪم هريءَ جي، لڏهين ڪمس اسان دڳ لاٻو.“

م هريءَ جي آڏو آيو، پيدرهن ڏن ٻن ٻوڄن ڀڃيا.

گروڄن اچي وڌيا. سڌرسين جيت هو هڪ راجا.

ي پيت ٻهڙو ۾ آيا،

---

* ايڪي جو آواز *

ٻاهر ٻهڙو شهر جي، وڏا پرسان واسا،

مردا لوڙڻي جوڙي، ”هڪ ۾ مولدس واسا.“

هڪ ۾ روز ٻه گڏ واس مسڪل، ٻوليو، ”سڪر ڏيو ٻس موڪل.

شهر وڃي هيءَ آڪ ٻچاٻان، لوهان لاءِ ٻڄ ٻوڄن پاٻان.“

سڪر چيس، ”شهر ۾ جهڙو، پٽ ٻاڪر جو آهي وهندو.

ان جو نام ٻڌالي لهيان، سڀ ڪرتار اسان جي ڪهڙا ن!“

مردا او ڪجهه اڄي وڌيو، هن ڪان هڪڙي ماڻهوءَ پڇيو،

”ڪير، ڪٿان لون آيو آهين؟ نالڪ جو او داس سڌالين!

هو مهنجو هڪ ٻار ٻراڻو، جل ته هلي گهر ڪيون لڪاڻو.

مهنجو نام الله رسين آهي، راجا مهنجو مامو آهي.“

”آءٌ جهيڏي کي ٻولڻ چاهيان، راهه ٻڌايو ڪيئن سو پاٻان؟“

ٻيڻي ٻوءِ جهيڏي وٽ آيا، ان جا حال ڏسي شرمايا.

جهيڏي ڪٽ والي ٻئي، ٻوليو، ”هلندس ٻوءِ،

جڏهين هيءَ ٻوري لٿي، مهنجو وڃڻ اهوءِ.

والي ڪٽ جهٽ ڪيئن ٻوري، ٻاد ٻيس سڪر سان ڏوڙي.

ڪجهه پوڄن ۾ ميوو آڻي، مرداني سان آيو تاڻي؛
ست ڪرتار چئي سو ويٺو، رکيائين سو پوڄن ميوو.
گرو چيس، "ڇا مولڪي ڄاڻين؟ هي پرساد ڪٿان تو آڻين؟"
ٻوليو، "نام وٺان هي آيو، مهر ڪري ٿيئي ور تايو."
"اندر سين مٿر کي سڏ ڪر، پوڄن هن جا پاڳ ۾ پنج ڪر؛
هڪ هڪ پاڳ سين کي ڏيئي، ڪالو پاڻ ٻئي گڏ وڃي."
جهنڊو ترت لڪر ڏي ڊوڙيو، اندر سين وٽي گڏ موٽيو.
ستگرو ست ڪرتار پڪاري، پڇيس، "دوست آهين ڪاڻي؟"
جهنڊي چيو، "گڏ پاسين هاڻي، اندر سين پلا ڇا ڄاڻي؟"

جنڪ سندي دربار ۾، ٻوليو هن هو ڪوڙ،
راجا جنڪ چيس، "اڇي، ناڪ ڏينده اوڙ!"

"اندر سين، ڪيئن ياد ۾ آهي؟ جنم وٽي هت ڇا لئِه آئين؟"
"مون ته اوهان کي اول سڃاتو، مرداني کي جڏهن پاتو."
اٿين چئي هن سيس جهڪايو، ٻوليو، "راهه جهنڊي کي لايو!"
گرو چيو، "تن پڪتي پائي، انئي ڀڄر جنين لڌو لائي."
جهنڊو ٻوليو، "نام جپڻ سان، ڪيئن ڪو ڏيندو سات ڪتب سان؟"
گرو چيو، "سو وس جو مالڪ، پيت اندر تو پالي بالڪ.
ساٿ سنگت ۾ سٿن پاڻي، آلم پد جو پيارن پاڻي.
ٻرهم جو ويچار ڪرڻ سان، ٻرم ڪٽي ٿي ملي مرڻ سان."

جهنڊو وچن ٻڌي ڪريو، پيرن تي اُن وار.
جان پرساد گرو ڏنو، چيس ڪان ڪپار.

نام خماري ويس ورائي، ستگر پوهه سنان ڪرائي،
ڏس مثالا ۾ منجهي رکائي، سولپيس، ويهي نام ڪمائي.
اهي ۾ سڀ کي ماڻهون آيا، "ناڪ کي ڪوٺي تو راجا!"
اندر سين چيو ماڻهن کي، "هلو ڇوان تو مان راڄن کي!"
راجا چيس، "اڇا درشن جي." ٻوليو، "زور زبر جي مرضي،"

ٻيلن ويٺ ڪجهه هلندي نه هئي، ٻار هلو اُٿ، ٻير ورائي!"
پيو. ۽ ڪجهه لوح نڪالي، راجا آيو سيس جهڪائي،
سڳڪر ٿڪي، اُن کي آسيس. "ارڙهن راڄ رعايا تنهنجا،
اون ٿيندين سمرات اُهن جي هيٺيءَ مان لڪجاڻ، حسد ڪو
سدرسين جي زور پرڻا ليا. پاس ميهو گر آلي وهڻ آيا:

برهم ٻو جي شهر ڏي، پوءِ ڪيائون ٻيرو
ني ميها کهمندا وڃي، پيتيائون سو ٻيرو ...

مڏوڻين راجا اُٿ آيو، پڇيائين، "ڪيئن آيا آهيو؟"
ٻالي جمس، "سدرسين راجا، ڪي سڳڪر سڏيو تهاراجا
ارڙهن راڄ رعايا آهي، ٿيندا تن جي ڪٿي نه هلندي."
سمه ڪرتار چئي اُٿ راجا، جهڪندي جيو، "غريب نوازا!
لکر هلي ڪجهه پوڄن پاڻ، شير وڃن هٿ، مالڪ ڪايو."
ڪرڻ جيو، "ڪرتار ڏنو سڀ، ميتا اِن آهن اڄ، ڪي ڏيو
پهچو پاڻ هلائي سو لو. ڪرڻ ٻيجي ٻو لمڪو چوڪو."
ٻوليو، "منهنجي لائق سيوا؟" ڪرڻ چيس، "جي اڄاڻين، مولا
سدرسين سان جهڳڙو لاهي، آدر ساڻ هلج سنگ پائي."
مڏوڻين وشواس ڏيارڻو. اُٿويه مها ساڻ وهاريو:

ڪنول نين جي راڄ ڏي، ٿيا روانا شاهه:
هلندي ٿي گذري ويا، ٿيرهه ڏين سنجه ماهه!"

رستي هلندي لڳي سماڌي، "وهن ۾ تي ڏين ڪائي ڏاڍي
ليمه نکر ڪان ٽن ڪوهن لي، ڏيرو ڪري رهي پيا پن ٻر
مردالو ليب ٻڪ ڪان وباڪل، ڪرڻ چيس، "وج لکر، ٻه پهل ٻل
مرج مزي مان اڄجان ڪائي، وانيده ڪوبرا ڪوڏي ڪائي."
مردالي جهٽ قدم وڌايو سون آلي سون ڏنائين. چايو!
ڪمس ڏرم سنگ ملي پڏايو. "سورن جي ليه ڏيو ڪمايو!
قدرت جو پيدا رويا، ڪرڻ ڪنهن کي الهر ڪيو...

هر ڪو پنهنجو ڪرم ڪري ته جيڪي چاهي،
ڌرم ڪرم هي شهر سڄو ئي، ڪاڻ پلي جو چاهين سوئي.
پاڻ ڪٺي تو ڀانئي سير مٺائي ڏيئي، بوليو "ڪڻ جو ڪجهه ڳهر جيئي."

پيٽ سڄو پورو ڏئي، آيو ستگر پاس.
"رهڻ ڪپي هن شهر ۾" ڪرڻ لڳو ارداس.

ڪرڻ شهر ڇڏي وات نه واري، ست ڏن گذريا ڀڪ ۾ پاري.
ڏيهن اڻين هو شهر وري ويو، ڌرمسنگ کي دک ڏاڍو ٿيو.
پوڄن ساڻ ڪٺي سو آيو، وينا گرو سماڌي لايو.
ستگرار' چوڻ جاڳايو، ڌرمسنگ جهٽ سيس جهڪايو.
بوليو "سوامي پوڄن پايو!" ستگر چيو "نه راجا آيو،
آن ان پوڄن کين ڪنداسين، ان جو ڏوش کيس کڻنداسين."
چيو ڌرمسنگ، "راجا ڌرمي، ڏوش نه ان ۾ ات ستڪرمي."
ڪرڻ چيس، "تون موڪل ان کي، سمجهائيندس ان جي من کي."

ڌرمسنگ ڊوڙي ويو، لوچي ساري ٻاٽ.
راجا گهوڙي تي چڙهي، ڪن ۾ آيو ساٿ.

ست ڪرتار' چئي ڪر بوليو، "راجن توکي هت ڪجهه روليو.
منتر هن راڄ جيئن تو پنهنجا، ڪولا سمجهين راجا پنهنجا.
راجا جڏ ڪي سيندو اشناني، راجا چيئه پري اڄ پاڻي.
سو چيئه، "مان نه هجان ها راجا! جيڪر لوڪ ڇڏي ها آڪيا!"
راجا لنهنجا پور سڄا تا، بوليو تون نت ٿيندين راجا!"
آن تي تو راجائي پاتي، راڄ هلائين ڦولي ڇاتي."

"مان مان ۾ مشتاق تي، ڪوتائن جي ڪوهه.
تن جي سهنپي ۾ ڇپي، ليزو ساڄهه صوح."

راجا چيو "گرو جئن چاهيو، راجا پلي پيو ڪو ناهيو.
... ڪي پنهنجو داس بڻائي، هلو وني جت مرضي چاهي."
سدرسين ڪجهه ڻج پرتاپي، پاڻي منجهه پڇي تي راضي.

يڪو ابرجا جو سڪ چاهي، وام جهان سو واح ڪماني.
بالي لهنجي راح جوڳ جو، ڪذهن آجلو ليڪ لا منجو،
پيدوهن مهوا لام جهالي، سڪر ساڻ رهيا سک پاني.

❊ مڪو مديـنو ❊

سڪر سوج سمبر جي، مردالي ڪئي پاس،
"مولڪي ڪعبي جي گرو، لن ۾ آهي لاس!"
"جون لواب مڪي درشن جو، حالق پاڻ ڏني پرسن لو،
ڪرپا ڪرلو، سو ڏيکارلو، جون ار جي آس سوارلو!"
گرن چيس، "پالي مرداا!! هندو ڪرڻ وڃي آسه دالا،
مڪو مديو اندر آهي، من ببڪار ايو پڪالي.
عجب ۽ معهدو سالي هولدي، لهنجو من پيو ليرف چولدي!
لهنجي آشا منظي لاهي، هل جي لهنجي مرضي آهي."
شاهه شرف فقير ملو پڪ، جڏهن سان چار هنا ڪاضي گڏ.
ملي پاڻ ۾ اچڻ لگا سي، "ڪهڙي فقير هنا ڪئيا سي؟
دليا مان ڪڪ لي اڪيا ها، يا آوارا قرڻ لگا ها؟
ڪهڙي ليدي آهه فقيري؟ ڪهڙي عمدي واهه فقيري؟"
"صاحب لو من ۾ وسي، اڪن ليرڦ ڏار،
هرڻ ڏيوري دن ڪٽي، لولي گاهه لمار."
گرن چيو، "من مالهه فقيري، ڪوڙو ويس ۽ آهه فقيري
ويسه هوڪ حدا لي لالي، من ۾ نا شيطان وسالي
سر ڪوڙائڻ، لوپي پائڻ، آهه فقيري ليکهو لائڻ
ويس اهو يارن جو آهي، يار سڏالي، پل سو پالي
پيهنجا جو پنج لوس متالي، سو نا پاهر اِدود دڪالي
شاهه شرف پيران پڇي، ڪرڻ لڳو ساراهه،
"سچ پچ شاهن جا سچا، آهيو لانڪ شاهه"

پوءِ وڃي حاجين سان مليا، جن پوليو نه، وڃو جهٽ هليا!
ڏنگ ڪندا سين مومن پائي، هندوءَ جڳهه نه ڪعبي ڪائي.”
گرن چيو نه، ”مهرءَ محبت، ساڳي ڪجي حج، سڀ جي خدمت،
رنج، حجب ۽ چڙون لائي، ان کي حج جو لاڀ نه آهي.”
حاجين ان تي ڪن نه لڳايو، مرداني هڪ شبد سڻايو.
گرن چيس، ”پاڻي مردانا! اکيون پوري، ڳاءِ سيانا!
جڏهين شبد ٿئي هي پورو، کولي اکيون ڏسج ظهورو.”
پورو شبد ڪري اک کولي، ڪعبي منجهه مردانو پرلي.

سڀني کي حاجين چئو، پاڪ صاف لباس،
مصلا سر، تسبيح هٿ، ڪڇ ۾ پاڪ ڪتاب.

هلندا هو مسجد ۾ آيا، تن ۾ غافل ايجد ڪايا.
سمهندي ڪوني خيال نه آيو، پيرن رخ ڪعبي ڏي پايو.
ڙڪي جيوڻ ملان آيو، حالت هن، هن کي ڏڙڪايو.
ستگور کي لت هڻي چيائين، ”پول هندو يا مومن آهين؟
پير خدا جي گهر ڏي آهن، مومن اوله، ڏي نه گهمائين.”
”پيارا، تنهن ۾ پل تي وٺي، جاءِ خدا جي خبر نه پيئي.
مهر ڪري جڏ تون ڦيرائي، جنهن پاسي گهر رب جو ناهي.”
ملان پڪڙي پير گهمايا، پيلي تي جهٽ ان جي ڪايا.
جنهن پاسي پيو پير گهمائي، ڏسي نه ڪعبو اوڏاهن آهي.
جرٽ ڪنهن ناڪ هٿو چڪ پاڻو، ملان جي ڪايا سو چانو.

مڪو چون شنوءَ جو، تيرت هٿو مهان.
ان ۾ شو شڪتي رکي، آهه اڃا ايمان.

شو شنيو پا پايا آدم، پاربتي پڻ آهه هوا سم،
هندو مومن ناهي ڪرني، جنهن گهر جاتو پڻجي موني.
قادر سڀ انسان بڻايا، پر انسان ڌرم وڌايا.
ڌرم ڪرم جي ڌڙلي ساري، سچ جي ڪار خدائي ڀاري.

...ولا جونئن حاضر آهي، ڪرڻ جو هرڪو ٿو پائي؛
...امر رضن اهو ٿي آهي، سڀني کي ٿو پاڻ ملائي؛
...الڪ ڪي پڻ حڪم الاهي، خلق خدا جي ڪري ڀلائي؛
...سڀني جو سدا ميل ملائي، يڪتي جو چڱو رنگ لڳائي.“

الهي سڀ آيو الي، ذڪر رکن الذين،
اوليا سڌن سڀ پيا، جهڙن ڪي مسلمين؛

سڀڪو چيس پيو ”واهي صاحب! پسڪ مولا پڙهند و طالب،
لن ٿي عمل ڪرڻ ٿي مشڪل، پوءِ مٽي ڪيئن من جي کل کل؟
هڪڙو رب او سڀن ملائي، هندو - مومن فرق ڀلائي،
هيئن ملائي، جڻي اپائي، مذهب جهڳڙو وارث آهي؛
ملن، قاصين ۽ شاهن کي، ايڪو ذڪرو آ ماڪ ڪي؛
جيڪو خلقت کي هڪ پائي، سو ٿي مان خدا وٽ پائي.“

دانا جي درگاه پر، هرڪو آهه حساب،
ڪرڻ جو ٿل ٿو ملي، مصري اوڙهه حلاب.

جهوڙ پيتو ڪوڙو ڪاڙهو، چوڻ لڳو ”رب آهي لاهيو،
نبي رسول، جڻ پارن کي، ڪندو قبول ڪامه وارن کي؛
جيڪو ڪلمو پڙهڻ نه چاهي، قيامت پر سو پاد پڪائي؛
حرام لئو، سوئر، هيڪ آهن، جن آهيدڙ دوزخ پائن.“
گرن چيو، ”لاشريڪ مولا، ذلله ذري پاڻ بخشي ڀولا؛
رب جي رضا مڃي جو هندو، دنيا پر هڪ اڪ ساڃان هلندو،
ته هن حوالي مومن ڪوٺي، نه ڪه ميري لئه آن جي لوٺي.“

حق پراٽو ناڪا، هن سوئر، هن ڪان،
ڪر پهر ڪيا ته ڪري، جڏ مردار اڪاه؛
جن جن سچ چالو سڃو، پولڊا پهچنڊ جاه
حق حلال ڪري ڪٿن، سچ آهن مجي پاه.

رکن الدين چيو مک موڙي، ”اول الاهه، ابي پيو ووڙي،
ڪلمو پاڪ پڙهي جيڪو ٿئي، درگهه پوي قبول اهو ٿئي.
لکيو ٿر درگاهه ۾، ان پاڇهون نا ڪوءِ،
چوي محمد امتي، ڪلمو پاڪ پڙهوءِ!“
گرن چيو، ”ايمان سچو جن، درگهه منجهه قبول اهي جن.
قدرت جو ڪو انت نه آهي، هڪڙو رب ٿئي پاڪ سڏائي.
رکجي روح امالتي، ثابت سان ايمان،
مسلمان خداءِ ۽، هندو پولن رام،
جن جن نام ڌيائيو، تن جا ٻيڙا پار،
اُهن سندا ايڪ اِهڪندا، سچ جي ڪن جي ڪار.“
رکن چيو ته، ”قران پڙهڻ جي، پاڪ سدائين تا سڏجن سي.
پڙهن نمازون ۽ ڪن روزا، دوزخ ۾ نا پير اُهن جا.“
گرن چيو ته، ”خودي ۽ تڪبر سان جي هلن ڏين ڪان اُبتڙ،
جلندا سي جڳهه دوزخ اندر، ناهه يقين جنين من مندر.
بندو آهه، حڪم جو بندو، آکيا رب سان اچي وڃي تو،
جي نه حڪم کي سمجهن پاڻان، ڳڻتين ۾ تا ڳرن اياڻا.
حڪم بنا ڪِن هيڪڙون، پا نه هلي ڪو وار،
ماڻهو حڪم اتو هلي، ڏڌهين دانا - ڏار.“
رکن چيو، ”ڪو ٺانءُ نه پائي، جڳهه ۾ بنا رسول خدائي.
لکيل هيءَ قران ۾ آهي، جبرائل گواهه بنا نبي.“
گرن چيو، ”هڪ پاڪ خدائي، پيو سڀ ڪوڙ الاهه گواهي.“
رکن الدين چيو ورجائي، ”هندو ڪڏهين ڳانءُ نه کائي.
سوئر نه مومن ڪو ورتائي. هيءَ حد ان ۾ ڪوڙي آهي؟
جي نه اها حد پاڻ مهيو تا، چو ڳالين کي ماءُ چئو تا؟“
ڳانءُ سوئر جيڪي کهن، سهندا خوب عذاب،
ناڪ کير پٽون جنين، ماڙي اُهن خراب.

ان مان اپڄن وڏ سپاهي، پوڇا ڪن ڪن لوڪ سدائي،
ڪنهن پيغمبر ماس نه کاڌو، حرام سمجهي هٿ به نه لاتو."
رڪن چيو، "ڪٿ آدم آيو؟ ليلاتاسه جو ڪنهن هنڌ پايو؟
روح ڪٿي تا ملن پڇايو؟ ڪهڙو آهه اوهان جو رايو؟"
"نانڪ جيون وهندو پاڻي، خاڪ ملي، ٿئي خاڪ نياري،
روح ملن تا جڳه بر جڳه سان، دور نه ٿئي، جو ملو هر سان.

پولڊ هلي ساگر منجهان، سير ڪري آڪاش،
موٽي ڌرتيءَ تي ڪري، ساگر سان ٿي واس."

"رڪن، خدا جو محل سنهرو، ڪهڙي پاسي ڪجهي، ڪر ڪهڙو؟
جنهن سان محل خدا جي ڇاجي، روح رهي تنهن ان سان سرجي؟"
"نانڪ، محل قدرتي آهي، جنهن بر ناڻهن ارچ اپائي،
ان دروازا چوڏر ناهي، پهريدار نه پيچ لڳائي،
صاحب وڏو حڪم هلائي، سچ کي جهڪو سيڌي لائي،
سچ نماز، سچ شريعت چاهي، سو ٿي الله-رس تو پائي"

وچ بر قاضين، مولوين، چيو، "هندن کي آگ،
دوزخ بر ساڙي سدا، محمد ولي حساب."

"هندن-لاش جلي هڪ واري، قبرن پر نه جلن هر واري،
لاش نه آهي جهڙي ڪالي، روح اڏامو درد نه پائي
ڪوڙ هي مردن جو جهيڙو، پاڪ خدا جو نام اکيو،
ان جا رسول ڪيترائي آهن، جي سڀ کي سچ-راهه ٻڌائن."
حاجين چيو، "قرآن چوي ٿو، روح امانت منجهي رهي ٿو،
قيامت ڏينهن حساب لڳائي، مومن محمد پاڻ ڇڏائي،
عزرائيل پين کي ماري، ڪندو خراب عذاب ڏياري."
"ڪوڙه رسول نه ڪنهن جو مرو، پيائيءَ جو تا آن تي گهيرو

پير-نبي ۽ اوليا، رهبر آهن راهه،
پوڙاڻا ٿاڙون ۽ مکيون، ٿي ڪان اجرواهه.

دوزخ بهشت آهي جڳہ ۾، کي جهولن، کن ٻيڙيون ٻڳہ ۾.
جڳہ ۾ کيڏا فرقا آهن، ڪوڙا ني است دک تا پائن.
روحن لئي جي قيامت ٿيندي، چئن کي کهڙي چڪ ايندي؟
قيامت بعد نہ فنا آهي، هن ديهيءَ کي بقا لاهي،
سڀ پيغمبر وار- وڃائي، سچ جي ٿي وايا وات ٻڌ ٿي.
ماڻهن من جو مطلب ناهي، لاحق واڄهو آهہ، وڏايو.

حاجين چيو، "قران ۾، پنهنجو جنم ڪجهہ ناهہ.
روح امانت تو رهي، ڪافر جلندا پاهہ.

"قائم فقط خدا ٿي آهي، ان جو ٿي جو ان کي چاهي.
ان بن سڀ چوراسي ڦرندا، روح نہ ڪڏهن بہ رکيا رهندا."
حاجيءَ چيو، "ڪت روح اچن ٿا؟ ڪت ڪت سي گڏ ليٽ ٿين ٿا؟
کهڙي ذات ور انگ انهن جو؟ کهڙو روپ ويڳ انهن جو؟

"داڻو پاڻي روح آ، ان ۾ لطف جان،
عورت-مرد صلاح سان، ڏسجي هڪ جندجان.

لک چوراسي روحن ساڳو، روپ چيو آهي هي لاڳو،
گندي پاڻيءَ ۾ پٽ اپجن، حيرت جهڙيون چيزون ڏسجن.
جنهن شيءِ مان جا شيءِ ٿي پيدا، روح رهي است ان ٿي شيدا.
روحن جي ڪا ذات نہ آهي، جنهن هند جنم اهو ڪو ناهي."
چيو امام ٽ، "مڙل نہ جمندا، قران لکيو ڪوڙ نہ کهندا،
هن جڳہ ۾ سلطان اهو ٿي، خاک امانت، قائم سو ٿي.
ويد هندن جا ڪوڙا آهن، جيڪي جنم وري ٻتلائن."

جيئن ڪنيل ونڊ تو ڦتي، ڏالدي پٽي گلاب.
ليئن آ نم جنمي وري، آهي صاف حساب.

ڦالڪ آواگمن جڳمت هي، اوچ، وچولو، ليچ جنم ٿي.
سدو، ترڪ چنڊال جنم کان، سچ ڪرتا ۽ ڪوڙ ڪفر مان.
ڪوڙا ٿي قبرن ۾ سڙندا، عزرائل جا پادر سهندا.

ڪ مان پيدا، ڏک ۾ ڏاڍو، تڙو ڏ ساگر ۾ ٿي ملندو.
بر جو دور ڏرا لي ڪرلدو، ڏرليءَ سان لي ڏرلي جلندو.
جن رب جاڻو، رب سان ملندا، باقي دنيا ۾ بيا رلندا.
دوزخ بهشت لن ليءِ آهي، جن لي رب هي رحمت لاهي،
جڏهين رب هڪڙو لي آهي، سو ٿي ساري جڳ کي ناهي؛
پوءِ بيائي جا جي آهي؟ باڻ وڃوڙي، باڻ ملائي؛
پاپ نه پنج ڪو، آهي پاڻو، پهنجي من ۾ باڻ سچاڻو."

پير جلالدين جي، "رب جو روپ بڌاءِ،
جا ڪالي، ڪالي رهي، ڪينجي وڃيو آءِ؟"

"سچ جي صورت، سچ ٿي ٿاڻو. سچ پٽري تو، سچ دو ڪاڻو.
لا ڪو سالي، پيد نه ڪوئي، جيڪوان جن، لڳنچو سولي؛
هندو مومن جهيڙو باني، هرڪو باڻ خطا تو ڪاڻي."

پير جلالدين ڪيمنبه ۾، چيو، "هندو ويندا دوزخ ۾.
هندو ڪوئي سرڳ نه ويندو، ان دو آذر ڪوه نه ايندو.
ڪافر لسه لا ڪوز ڪمائن، عمر بيا افراد وڃائن."

گرن چيو، "گمراهه پٽي تي، ناحق جيڪڙن سان جان لي؛
لوچه لوچه خاڪ ڪري لي، خاڪ الدر جان خاڪ ملي لي؛
خالق جن کي قائم ناهي، جاهل جيڪڙن جاڻ نه پالي؛
دوزخ سرڳ ٿتي ٿي آهن. کي تا لوڙن کي سک پالن."

"قيامت ڏن ظاهر ٿئي، علمي پاڪ جلال،
عظمت کا ڏيکار ڏئي، سر لي سمجهه ملال."

ڏلي بهاوالدين ستالي، جن جي عظمت آهه اهاڻ
ڪجهه پير وخ ٿي قيراني، بولي قادر هڪڙو آ
پيو سمجهي تو مرشد، عادي، جو ڏيکاري رب جي گاد
جن جي وس ۾ صاحب آهي، پير-فقير نه تالڪ آه
گرن چيو، "سچي جلال باني! ڏلي، غصي جي ڄاڻهه نه ڪ

ڪرڻ ڪراوڻ وارو سوئي، ماڻ اماڻن جو نہ اهو ٿئي.
لک پاتالن نہ پاتالن ۾، لک آڪاسان، آڪاسن ۾.
هر هنڌ سا ڳو سائين آهي، جيڪو سڀ تي مهر وسائي."

چوڏهن طبق جهان ۾، "جيو جلال الدين،
ان کان دور زوال آ، اهو مڃي تو دين."

سڀ جي ڏسندي گر گم ٿي ويو، مجلس ۾ ماٺڙي مچي ويو.
ڪن ۾ پرگهٽ ٿي، ٻوليائين، "سات جلال هلڻ تو چاهين؟
ٻوڪي ڏيکاريان آپ ڪيڏا، طبق دنيا ۾ کهڙا ايڏا؟"
جلال جي دل ۾ پيو چاوو، تنهن پٺ جل جلال پڌايو.
گرن چيس، "اکيون ٻوري ڇڏ، هٿ ڏيئي هٿ هل مونسان گڏ!"
پل پر ۾ هو موٽي آيا، جل جلال پتا ٻتلايا.
"ڏٺم ڪئي آڪاش، دشائون، پير، ولي ۽ ڏر تيون، راهون.
هر هنڌ نانڪ جي درشن جا، ماڻهو ڏٺا ڏٺم پياسا.
رکن پيا هر هنڌ پيتائون، هر هنڌ پوڄا پٺي ڪيائون.
۽ پرساد پٺي ورتايو، ڪجهہ کاڌم، ڪجهہ سات نہ لايو.

هن جڳ ۾ سڀ کان وڏو، نانڪ آهہ فقير،
لک ڏر تيون، لک آپ سچا، ڏيکاريا سچ پير."

جل جلال پرساد ورهايو، هرڪو گر چرڻن ۾ آيو.
ٻوليا، "ڪاني ڏيو اشاري، ياد رهي هيءَ بات رباني."
گرن ڏنن چاکڙيون لاهي، ٻوليا، "جيڪو زيارت پائي،
۽ هيءَ ڳالهہ هٿين سا لائي، رب سيني ۾ هڪڙو آهي.
جنم مرڻ کان مڪتي پائي، جڳ کي آنند-راهہ هلائي."
ستگر سال مڪي ۾ رهيا. يارت جا حاجي اسٽ وريا.
جن نانڪ کي هٿو ڌڪاريو، حيرت تن کي ڏاڍو ماريو.
پڇيائون، "هي ڪڏهين آيو؟" "سال اڳي هن درس پسايو."
ڪعبي واسين آثر الايو، "هن سيني کي آهہ ملايو.

رک مان پيدا، رک ۾ رلندو، ڦڙو ڏ ساگر ۾ ٿي ملندو،
۾ جو دور ڏوا لي ڪرندو، ڏرليءَ سان ٿي ڏرلي جلندو،
جن رب جاڻو، رب سان ملندا، ٻاڪي دنيا ۾ پيا رلندا،
دوزخ بهشت ان لئي آهي، جن ٿي رب جي رحمت ناهي،
جنهن رب هڪڙو ٿي آهي، سو ٿي ساري جڳهه ڪي ناهي،
بوءِ ٻيائي ڇا جي آهي؟ پاڻ وڇوڙي، پاڻ ملائي،
پاپ نه پُن ڪو، آهي پاڻو، ٻيهجي من ۾، پاڻ سڃاڻو.“

پير جلال الدين جي، ”رب جو روپ ٻڌاءِ،
ڇا ڪالي، ڪالي رهي، ڪهڙجي ويڇو آهه؟“

”سڀ جي صورت، سڀ ٿي ڪالو، سڀ اُهري لو، سڀ هو ڪالو،
نا ڪو ساڻي، پيد نه ڪولي، جڪوان جو، ڏهڄو سوئي،
هندو مومن جهڙو پائي، هرڪو پاڻ خطا لو ڪالي.“
پير جلال الدين گهمنڊ ۾، چيو، ”هندو ويندا دوزخ ۾،
هندو ڪولي سرڳ نه ويندو، ان جو آڌر ڪوبه نه ڪيندو،
ڪافر لس لا ڪوڙ ڪماڻن، عمر پيا اجاد وڃائن.“
گرن چيو، ”گمراهه ٿئي ٿي، ناحق جهڳڙن سان جان ٿي،
لوڀ، لوڀ، خاڪ ڪري ٿي، خاڪ الڊر جان خاڪ ملي ٿي،
خالق ٻن ڪي ڪائم ناهي، جاهل جهڳڙن جاڻ نه پائي،
دوزخ سرڳ، هتي ٿي آهن، ڪي ٿا لوڙن ڪي سک پائن.“

”قيامت ڏن طاهر ٿين، ڪلمي پاڪ جلال،
عظمت ڪا ڏيکار نه ڪن، سر ٿي سمجهه ملال.“

ڏٺي بهاوالدين صفائي، هن جي عظمت آهه اِهائي،
ڪعبي جو رخ ٿي ڦيرائي، بولي قادر هڪڙو آهي،
هو سمجهي لو مرشد، هادي، جو ڏيکاري رب جي گادي،
هن جي وس ۾ صاحب آهي، پير-فقير نه ناڪ آهي.“
گرن چيو، ”هي جلال پائي! ڏٺو، غصي جي ڳالهه نه ڪائي،

ڪرڻ ڪراوڻ وارو سوئي، ماڻ اماڻن جو ٻ اهو ئي
لک پاتالان - پاتالن ۾، لک آڪاسان، آڪاسن ۾
هر هنڌ ساڳو سائين آهي، جيڪو سڀ تي ڀرُ وسائي.
چوڏهن طبق جهان ۾، "ڇپو جلال الدين،
ان ڪان دور زوال آ، اهو مڃي تو دين."
سڀ جي ڏسندي گر گم ٿي ويو، مجلس ۾ مانداڻ مچي ويو.
ڪن ۾ ٻرگهت ٿي، ٻوليائين، "سات جلال هلڻ تو چاهين؟
توکي ڏيکاريان اُپ ڪيڏا، طبق دنيا ۾ ڪهڙا ايڏا؟"
جلال جي دل تي پو چايو، تنهن پت جل جلال پنايو.
گرن چيس، "اکيون پوري چڙ، هٿ ڏيئي هٿ هل موسان گڏ!"
پل پر ۾ هو موٽي آيا، جل جلال پتا بتلايا.
"ڏٺم ڪئي آڪاش، دشائون، پير، ولي ۽ ڏرٻيون، راهون.
هر هنڌ نانڪ جي درشن جا، ماڻهو ڏاڍا ڏٺم پياسا.
رکن پيا هر هنڌ پيتائون، هر هنڌ پوڄا پٺي ڪيائون.
۽ پرساد پئي ورتايو، ڪجهه ڪاڏم، ڪجهه سات ۾ لاهو.
هن جڳه ۾ سڀ ڪان وڏو، نانڪ آهه فقير،
لک ڏرٻيون، لک اُپ سچا، ڏيکاريا سچ پير."
جل جلال پرساد ورهايو، هرڪو گر چرڻن ۾ آيو.
ٻوليا، "ڪاني ڏيو نشاني، ياد رهي هيءَ بات رباني."
گرن ڏنن چاکڙيون لاهي، ٻوليا، "جيڪو زيارت پائي،
۽ هيءَ ڳالهه هٺين سا لاني، رب سيني ۾ هڪڙو آهي.
جنم مرڻ کان مڪتي پائي، جڳ کي آنند-راهه هلائي."
ستگر سال مڪي ۾ رهيا، يارت جا حاجي اُتي وريا.
جن نانڪ کي هٿُو ڌڪاريو، حيرت تن کي ڏاڍو ماريو.
پڇيائون، "هي ڪڏهين آيو؟" "سال اڳي هن درس پسايو."
ڪعبي واسين اکر الايو، "هن سيني کي آهه ملايو."

هڪڙي رب جو نالو جپيو، قاضين-پيرن کي هارايو."

حاجين-قاضين ٻانگ ٻڌي، سوچي هيءُ صلاح،
شايد چار امام ڪجهه، ڏيکارڻس راهه.

سو سڀيئي سڀ هلو مديني، ناٽڪ کي به ونئي ڪنهن عملي"
گڏجي اڪٺا ٿي وسڻي ٻڌي، سڪگر کي به ڏڌن ٽولي ٻه
الترڏيان آيان ٿي صاحب، پهتا روم شهر جي جالسه.
شهر ٻاهران ڪري لڪائو، ويٺا ڪرڻ ٻرانءِ ٻرجاٽو.

---

* قارون ۽ صاحب *

صاحب هي ڪرپا ڪري، سڀ اچن ڳهر ٻاڻ،
اڪ ڪولي آمر سندي، ميٽن من جو ماڻ،

حميد قارون شاهه ليارو، ڏاڍو ظالم ۽ هتيارو.
پيڇتاءِ ڳنج هوس هڙاو، پانس وٽ چاليهه گنج ناڻو.
ڌا ٻا هن جي من ٻر لعب موهي، ڪوڏي ڪمن رکي ڳهر ڪولي،
پيسو ڪنهن جي ڳهر نه رهايان ڪٽڪ جان دڪ ناٽو ناهيان،
جڏهن محليءَ کي جل سان نالو، شاهه هئو ناٽي ليءِ آلو.
جڏهن صاحب آئي پڌايا، ڪن ٻر هن جا ٻيڙا ناريا،
ڊرپان ڪان سڪگر پڇيو، "ايڏو ڌن هن وٽ ڪيئن ٻچيو؟"
"پيسو ڪنهن وٽ هن نه ڇڏيو آ، ظلم-ستم جو محل اڏيو آ،
ناٽو جڏهن نه ڪنهن وٽ باقي، هلڻ لڳي ڄڻ هن جي چالي.
سوچي-هردم، لڪل هڙاو، باقي جيتيان اڪل-زمالو.

هڪ ٻيري هن موڪلي، ڪومل نار نرار،
پيسو هڪ جيڪو ڏئي، تنهنجي ٿئي ڪتار!"

ٻر ٿهمي سا ناري، ٻر ڪنهن وٽ نا ڪوڏي ڪاري،
گر جون اکيون ازيون، قرب سڌيون قابو آيون ڪرڻ اون.

پر هن وقت نه پيسو پاڻي، عشق الله ٻوڙيو گهر تائين.
اوليو، "مات ڪيڏي ڏي پاڻي، لت نه مران ٿو ڦاهو ڪاڻي!"
ماڻس چيس، "غصي ۾ روئي، ناٿو شاهه ڇڏيو نه ڪوئي.
منا سنا سان هرڪو ڪاڻي، محبت سان پرڻ ناٿو ناهي.
ٻيءَ جي قبر وڃي ڏس ڪوئي، پيسو شايد ڏسڻي لوڪي."
ڪرئي قبر ڪيڏائين پيسا، حميد پڇيس، فخر وڏي سان.
ڇو هي پيسا ڪاٿون آيا؟ ڪٿيءَ جان لت تيندءِ ڪايا.
ڇوڪر روئي حال ٻڌايو، "جهوري محب سندي للچايو.

جنهن کي عشق سندي لڳي، اوٺي منجهه لپاٽ،
ٻرو – ٻالو ٻلڃي وڃي، ڇڪي ڏسي جو ڇاٽ."

حميد جو من ڪجهه شرمايو، پر جهٽ پٽ ڪجهڙن نه سمايو.
سيڻي قبرن کي کوٽائي، ناٿو رکيائين ڏهر ڏاهي.
هاڻ نه آهي ڪنهن وقت ڪوڏي، ڏي-وٺ سان ڪائي هرڪوئي
ڏن سڀ هن ڌرتيءَ دٻايو، شهر سڄي کي دکي ٻڌايو."
گرن چيس، "قارون ٻڌايو، داتا جي در سانڍو آيو.
هڪ پيرو گڏجڻ ٿو چاهي، ڏن جي اُن ي چاهه نه آهي"

صاحب نڪريون گڏ ڪري، ويندا ڪرڻ شمار،
قارون ڏسي سوچيو، هي ڪهڙو اسرار!"

چيو حميد ته، "هي نا پيسا، ڇو تا وڙت ٻڌيو ونا؟
آهه اوهان ڇا لاءِ سڏايو؟ مهنجي ڪم ۾ وگهن وڄايو؟"
گرن چيو، "درگاهه خدا جي، نڪريون ليندس پيسا ساڄي"
ڪلنڌي جهٽ حميد پڪاريو، "قبلا! ڇا ڪجهه پاڳل آهيو!
نڪريون ڪيئن خداوت هلنديون، منجي هٿ ۾ نه چيزون ملنديون."
گرن چيو، "ڇا رپيا هلندا؟ تن سان آٽ ڪجهه ٽول ۾ ملندا؟
لعهنجو پاڻي ساڻ ڪٺي ويو؟ جو تون ايڏا ڪوڙ ڪرين ٿو؟"
چيو حميد ته، "راهه ٻڌايو، جنهن سان هي ڪم تني سجايو!"

ڪر شراب سوشيءَ سان، تون ھڪر، اچ ٻاز!
خالق وٽ ڏن لڳڻ جو، ھڪڙو ئي ھي راز!"

چيو حميد، "اصيحت ڪا ڏيو، راھ خدا لئي، ٻري اللہ ڏيو.
دل پڪوري ۽ جيون سڌري، ان ڪاڻ جي من مل لٿري"

"جي چاھين تو ميلو ھر سان، دنيا ۾ ڪر نيڪي سڀ سان.
جيڪي ھن جڳہ اللہ آھي، سو سڀ ناس لئي مدد آئي،
ڏن ان جو جو خرچي ڪانئي، راھ خدا جي خوب لٽائي.
ڪڏھين ڪين اڪيلو کائي، ھولدي سولدي ڪين لڪائي،
ھر دم چاھ رکي جيب ٿيئي ۾، او ويساھ رکي لٽ رب ۾.
پاڪل ئي سمجھي جڳہ پنھنجو، موٽ پڪاري، آھ نہ ڪنھنجو،
آئو ھيڪل، ويندو ھيڪل، لالچ ۾ پلجي رب جي ڪل،
جو نہ پلائي، سو پڇتائي، قادر وٽ ڪو ڪين چڙائي.

"ھتئون سڀ ملبا وڃڻ، پوءِ لبي ۽ شاھ،
نالو ئي باقي رھيو، ڪالہ سڄڻي اي راھ"

چيو حميد، "ڪرم جو ڪانيو، شايد چيرپندو ڪو وانيو.
مھنجو حال نہ وڃ سان ئيندو، رستو رب جو ھٿ ڪئن ايندو؟
مھر ڪري سا راھ سدوا ريو، پوساڪر مان پار اڪاريو!"
گرو چيو، "من-تول ڪنڻ سان، پا دنيا ۾ رلڻ رڙڻ سان.
ڪنھن ڪرتار نہ آھي پاتو، ان سان رک دوستي جو ناتو.
دنيا جا دوست ۽ پاني، جنن پاڻيءَ جا پڙولرا ساڻي.
طلم چڙي، ڪي قيدي پاھر، مسڪينن جي پڻ خود واھر.
ڪر خيرات نظر ڏن لائي، ھڪتيءَ ۾ چڙ پاڻ پلائي."

قارون قدمن ۾ پيو، پاتي سچ جي راھ،
ڪرڻ لڳو لٽ پندگي، پرچا منجھہ پساھ.

ستگر پوءِ مدينھ آيا، حميد پڻ آسہ قدم وڌايا.
ڪجھہ ڏن بعد مڪي مان حاجي، ٻھر، نٿير و آيا قاضي.

گر ڪي ڏسندي، ٿيا حيرانا، بحث ڪري نه هٿا ٻي مانا.
چيئون، ”نانڪ مومن ٿيندو، ٻولي مان مذهب منڍ ٿيندو.
ڪافر ڪي دڳ لائڻ واجب، مذهب لي خوش ٿيندو صاحب.“
پير بهاوالدين ورايو، ”جڳ ۾ هيءُ فرشتو آيو.
ڏسندي ڏسندي گم ٿي ويندو، سال نه جنهن ڪجهه ڪاڏو پيتو.
بهتر آهه امام بحث ڪن، زور - زبر وس ايندو نا من.“
عيد ڏهاڙي مسجد اندر، ستگر کوليو علم سمندر.
پيچ امامن پانا ڪيتي، ستگر صاف وين من پيهي.

”نانڪ چو کهڙو سچو، مسلم يا هندوان،
يا پيو دنيا ۾ وڏو، مذهب يا ايمان؟“

پڇيو ان هي، سيدو ساهي، تنهن چيو، اُن وقت ورائي.
”اول هندو ها، آيا مومن، پهريان ميرا، ٻوان ٿيا ڏن.
جيئن چٽن ٻن، گونج ڦٽن وڻ، ليئن ٿي رچيا خالق مومن.“
”قران آهه ڪلام خدا جو، روزا - نماز در مولا جو.
ويدن کان مت اوچو آهي.“ چوٿين چيو مٿي سرچائي.
ستگر صبر ڪري مسڪائي، ورندي ڏاي سڀن کي ناهي.

”اول الک سڀ کي ڏاو، آئم روپ انوپ.
ٻويان پرجي پاڻ ۾، سمجهن ڪين سروپ.

”سچ مولا اِي اُن جي قدرت، ٿيان سچا، ڪن اُن جي فڪرت.
هندو يا مومن جو ناو، پاڪ ڪتاب نه ڪوڙ حوالو.
ڪوڙ نه مذهب ڪڏهين ٻولي، لڙي مرو مذهب جي جهولي
ٿيون مذهب هڪ پاڪ خدا جو، نبيءَ پڌايو ڪوڙ جدا ڪو.
پات پراڻا ڇڻدا رهندا“ اوان ۾ روپ اهو ئي بڻدا.
وڻ وڻ جا جئن پات نيارا، ليئن انساني روپ هزارا.
جيڪي جان غصي جي مل ۾، روزا رکي وجهن وهه من ۾،
پڙهن نمازون لت چل ول ۾، مذهب - ڌرم نه ان جي ڪل ۾.

جڏهن خدا هڪ نه هو، قدرت ان جي جوڙ،
موهن هندو رب رجا، جهڙي جي جا اوڙ؟

چوٿا ٻڌجن چور سپاهي، جو ني ڏوهي ڪاٿي قاضي،
مسڪين کي ٻڌن چونا؟ منڍ، اشرا ٻڌجن چوڙ؟
چار امام سڏائي هادي، ڪريو جهڳڙن ۾ ارادي،
امتي جي ۽ گناهه ڪندا ڪي، سهڻا سي ۽ عذاب اوهالکي،
قاضي، مفتي لته جا لائن، ڏوهه لوهان جي سر ني آهن،
ٻالڪ جو ڪو ڏوهه نه آهي، ڪيس پتا جي چور ٻڌائي،
چال مريدن لاء للاهي، مرشد جي ني ڪونڀل ڪاهي،
ڪاهي نمدي ڪريو ڪوني، مرشد کي ني جاهو ڏوهي:

”ڪريو نصيحت نه مڃي، تالي مذهب امام،
جو ٻوڪيندا سين اسين، آهن جا ۽ گناهه؟
روئي رب جي نه ڪيون، ورائو ڏئي ڏڪاهه،
پهنجي ڪل ٻرئي وسون، ڏوهه سندي جا ناس؟“

”ڪس اوهين جا راهه ٻتايو، آن ني هلن ڪري سڀ ساٿو،
ڏٺ جي خر ڏنار رکي او، ٻوڪ جري ڏڙ، ڪر ٻري سو؟
جي ڪو خيرڪاس ٿو ڏئي، آس ڪاٿي، أن ني ڪڙڪ،
نوشيروان - عادل ناو، حميد جو ٻڌ آهه حوالو
حاتم طائيءَ سخڙي واري، مذهب - ملت سندي نه ڏري،
عمل - سدا درگاهه رسائي، مذهب ماڻهن وڏو مچهائي
رب ڪان ڪوه نه ڏاڍو آهي، ٻاڳل وڻا جهڳڙو ٻائي،
ٻالڪ ٻڌو جو، ٻيڻو آهي، نيڪي - بديءَ سندو منهن ٻائي،

هڪڙو راجا جي هڃي، واسن ۾ نه ويرُ،
هڪڙو خاوند خلق جو، امت ۾ چو ڦير؟“

”هڪ لک اسي هزار پيغمبر، حضرت محمد ڪهڙيءَ الله،
آهن سڀن جي راهه سواري، آيو محمد نبي نرازي

ٻوءِ نبي کو اڇتو ناهي، ٻات اها قران ٻتائي
عمر، ابوبڪر، عثمان، علي، چار يار ان جا ئي اصلي
اوهان ڪعبي کي ڦيرايو، حميد کي رستي ٻه لڳايو،
قاضين، حاجين کي هارايو، عظمت سان نچ راهه لڳايو."

"ڪعبي تي قبضو ڪري، ظالم ڪيو سلطان،
حضرت محمد تي نبي، مات ڪيو فرقان.
ڪلمي سان مذهب اندر، آڻي شد ايمان.
محبت سان مومن ڪيو، ٻنائي مسلمان.
هندستان اندر اهو، ڦريو ڪجهه فرمان،
هندن ڌرم وساريو، ڪي ٿيا مسلمان.
هاڻي جهڳڙا وڃا وڌي، وڌيو ٻڻ ايمان،
قادر ڌڏهين موڪليو، ٻالهو ڏيڻي گيان.
خالق رحمت سان ڪري، تو هر ٻات ٻيان.
ٻاڪ - سچو رب هيڪڙو، ٻائر سڀ اسان."

انين چڻي سنگرو ڪين ٻر، وجهي آگرٻون، سوچي ڪن ٻر،
ٻانگ ڏڻڻ جان، ٻولي واڻي، مڪ سڀ ٻنديا ويڻي وائي.
جڏهن سين ڏاڍو ڇتاٻو، واٽ ٻڻن ٻر، چپ نا چورن.
گرن چين، "ڪجهه ڪوشش ڪريو، ٻند امت جا ڪولي ڇڏيو.
ٻر هو ٻيوس ها ويچارا، تڏهن امامن من ٻاڏايو،
تڏهن گرن جان اظر گهمائي، قدمن لي ڪريا ٻي چارا.
سين ٻڪاريو، "نانڪ هادي، چپ چريا سڀ، تي واڏائي.
ان مت ناهي حاجي - قاضي."

چيو امامن، "نانڪا، ڏس ڪڻ، درڳڻ ٻنج،
هندو ساڙي آڳ ٻر، الم ڏٺن چو ڏلپ؟
خاڪ مسلمانن سندي، خاڪ ٿئي ٻن ٻاهه،
هندو سڀ مومن ڪري، آڻيو سچ جي راهه."

(١٠٠) طعام، عضو، لب، موهه، ڳوهيڙ ني، درڪ پنج، مارن مقدر ني.
طعام آب مان، روش آڪ مان، موهه مٽي مان، اوپ واءِ مان،
آب مان اهنڪار الهني، لوپ الهن ۾ آهه من مڪي.
صاحب ان لراواي ڪولي، من ڪي ماسه ڪري وراوني.

جسم ماري ٿو ڪام ڪي، شو ماري ٿو روش،
ماري موهه ووهڪ ٿو، لب ماري سنتوش
سهوا لڪمر ڪي ڪيپي، سدڳڻ هي نرڏان،
دبا ڏرم من ۾ رمي، تار جڙي رب ساڻ.

مردن جي همه ڳاله اجالي، جن جن ۾ آڪ لڳالي.
روح اول لي وجهي اڏامي، مردو ٻيو جان ويندو ڪامي.
ان ڪي ڪره عذاب ڏماري، دڪ سک روح سهي ۽ ساري.
ڪو مردا بوري، ڪر ٻاري، ڪوئي لدي ۽ ساگر لاڙي.
ڪو ٻڪهن ڪي ڏئي ار ٻڌئي، دان ڪري ڪو پهنچي داڻي.
ناسوليس هي ۽ داڻي آهي، خاڪ ڄڃي لي خاڪ سمائي.

ٻٻدرسب ٿو مارجي، ٿري گهٽوون ۽ گهام،
رام رضا سان هو مري، ان لي ٻڙهي ڪلام.
جي ڪن رياضت بندگي، ماس نه ان جو طعام.
ان ياجي، ان، دال جي، ڪاڻڻ ٻيو حرام.
جي غالب انسان لي، مارڻ الهن حلال،
شير – ٻگهڙ چيتا مرون، جيڪي ڏئن عذاب.
گانءِ، مينهن ۽ مرغيون، جي حيوان غريب.
ٽن ڪي ڪهڻ حرام آ، ڪاٽن اهي پليسه.
ڪاٽڻ ماس گناهه آ، زوري ۽ ڪري حلال،
ڪنهن ڪي ڪهڻ حرام آ، ان ۾ آهه زوال."

جيو ٻواهاڻن، "چڏي سب، بوليو، ملندو ڪيئن سچو رب
ياضت ۽ ٻڪتي ؟ درس خدا جي ڏيو ڪا ٻڪتي
ڪيئن
ٻا

گرن چيو، ”هي من ني هاٿي، هٿ نه جنهن جو هر دم ساٿي.
دنيا جو سڀ ساٿ وساري، خالق جي جو واٽ نهاري.
خلوت ۾ ٿي خالق پوڄا، مرشد بن نزديڪ نه دوجا.
سمجهي درگهه ڪيڏي ڏکاري، سو خالق ۾ خلق سنڀاري.

قاضي، مفتي، مولوي، ملان - پير - امام،
سڀ انسان ٻٺي هلو، سمجهي من ۾ مام.

تڏهن نانڪيءَ جي چڪ پاڻي، ٻوليا، ”عاڻي عاٺو آهي.
چو ته وڃڻ کي پاڻي ڏٺو، سالجهيءَ سلطانپور ڏي ورڻو.
مرداڻو ٻه اچي هو ڦاٿو، جنهن ڪڏهين ۾ رام نه پاتو.
سارو وقت ٻڌڻ ۾ ايتيو، پر ڪنهن جي هو دل نه جيتيو
هندو-مومن جي سا ڪاهي، اوٺهي ٿيندي وٺي جاني.
چو ته اهي سڀئام وساري، لڙن ٻلن جان چيٽون ڦاڙي.

* سلطانپور جي سار *

پيڻ سعدي جهوري ٻڌي، سيڪي پالو سوز،
سالجهيءَ انتردان تي، راس رسيا آن روز.

نلسان داسيءَ وڃي ٻڌايو، ستگر آهي گهر ۾ آيو.
پيڻ بدن ۾ ڪين سمائي، درشن ڪارڻ ڊوڙي آئي.
چرڻن جي ڏولي سر لائي، ٻولي، ”ٻاڄ ڀلارو آهي.
دل ۾ آس اٽي درشن جي، آيا جهٽپٽ دل پرسن ٿي.
ڪم ته ڪري دالا تو پورا، لڳو اوهين آيل تا ڏوران.
ويهي ڪجهه پرسادي پائي، داسيءَ جا ڇڏيو دک لاهي.
پڪوان - کير انهيءَ آندا، تنهي پيٽ ٻري سي کاڌا.

ستگر ٻوليو، ”نانڪي، سڪ ۾ ٿي مجبور،
آيس جهٽ تو وٽ هلي، منزل آهي دور.“

لا ڪا تڪ

داهي. جلجو ٻيرا داهي.
)
ھو، ”رات ۾ ڇا هي؟ سوير آب سا جڻ ڇلائي.“
اڪي لي ٿهراني، آب سا جڻ، من هر ميلي.
رهي سي صبح سوبلي، تي اشاني، من هر ميلي.
ڪرنا رهي ٿيا راهي، سون حبل لي پٽس ساهي
ڻڪ ۾ امرس قل ها، جن ۾ موجي رس حا مڪ ها.
هو، ”هي قل ٻاڻن ليع، بريوء رجيا من جي دو لي.
قسمت حزون ٿو رهي، دالا مالڪ ڪاڻ،
ٻر ٻمدو لي شڪر تي، سمجهي ڪرنا پاڻ.
س ي مست ٿهو مردا او، دڪ يلهو، تي ٻيو مردااو.
رس پلاني ٿهو لراگي، گر هت ڏ ٽي، ڏلس سچاگي.
ڪرن چمس، ”هي“ مسني مني، اوڪي خود سان رکٹو جهتي،
ٻر ۽ سدر هي هگر مسنا او، اوڪي پاڻ ڪمدو ديوا او.

* سدن جي سنوار *

پوءِ هماليه تي وڃي، گڏيا گورکناٿ،
جت هردم ٿي برف جمي، ڄاڻ نه ڏينهن يا رات.

گورک بوليو "هت ڪيئن آيا؟ برف اندر نا پکندو ڇايا
هتي توهان جي جاءِ نه آهي، پکندو سو جو جوڳ پچائي."
ستگر چيس ته، "اچرج لڳري، ڪي ٿي نظر اسان جي ڏکري:
ڌرتي آڪاش منڊل ۾ آهي، سيوڪ رتن هماچل آهي.
گورک پورو گرو نه ڄاتو، جوڳ جڳت جو ڀيد نه ڄاتو!
جنم وڃايو اڻٽي اجايو، هم جو تو تي رنگ نه آيو."
گورک پڪڙي پنهنجي چالي، اکيان آيو ويندي پالي
پڇيائين، "مردانو ساٿي، مومن ڪيئن هندوءَ جو پالي؟"
گرن چيس ته، "جنڪ جو راڄي، اصل هئو هندو سڏائي.
دارون بي راجا وٽ آيو، "وڃ مليڇ"، "تو ڌرم وڃايو.
اهو چوڻ سان مومن جي گهر، جنم ورتي، آهر هي مومن بدر.
هندو-مومن فرق نه ڪوئي، هري ڀڳتي جوهر جو سوئي."

وڌندي پرڀات تي گڏيو، جوڳي مڇندر ناٿ، ...
بوليو، "آئين ڇو هتي، ڪهڙي شڪتي سات؟"

گرن چيس، "گهر ڇڏڪي چاهين، پرپور ڪريا سان سو پائين."
مڇندر ناٿ غصي هو ڏاڍو، پر نه ٽلي اڳي ڪر آڏو،
آخر پنهنجو سيس جهڪائي، تنهن پنهنجي منڊلي ٿي ڪاٿي:
بوليو، "نانڪ آهي آيو، سمت چت نانڪ سڏن سوايو."
تڏهن ڀرٿري ناٿ پڌاريو، گرو آڏيس هٿن هاڪاريو:
"آهيو ڪير، ڪٿان، ڪيئن آيا؟ ڪهڙي گهاٽ ڪجهه شڌ ڪايا.
ڪهڙي جل سان رب-رس پيتي؟ ڪهڙي سهرس-ڀيڄ ٿيتي؟"

ڏوني ڪايا ڪي پلي، امرت سان سوال.
مک هر-امرت لاهيو، مٽي نه جر جو جال.

گرن چيس، "نرنڪاري آهيون، پيءُ پور ڪان آيا آهيون

اِڪ نام ڏاو آ لالن ڪولٺا چاهيان من جو لالو،
لري گهاٽ سرودو اندر، شڌ لبدو ڪايا جو مندر،
برگڻ-بولي اِڪ-جهڪ چرڙي، جل-آڪاش اندر پرووڙي،
سڀ جي جهول اندر وس رب جي، نام رسائڻ پيچي رس ني،
جيئن پالن پر پاڻي آهي، پراو-رس من ماڻي آهي.

اندر پاهر اِڪ سو، جيڪي چاهي راس،
اُن جي رس-رلڪ پر سدا، درگڻ اُمندا ناس،

پرلو ناٿ وار پج پاڻي، ستگر آڏو شڪمد وجالي،
ترن اچا جان قدم وڌايو، پيڪرناٿ اچي پرمايو،
”ڪهڙي هند لي آيا آهيو؟ چند جيان چهرو چمڪايو،
پاون هوا، حوجن مٽي، ڏرليءِ ڪان همت آهيو پرلي،
اِئتي هاج لوهان جي ناهي، ڪر اُڃي، جو سيمو ساهي؟“
گرو چيو، ”مدشا مر مانا، ستي دادي پورڻ گيانا،
ڪن چيدي مدرائون پائي، لوڪي جوڳ جڳمد نا پائي،
بس لي آهه پيوت لڳائي، ڏندي جان ا سوس سمائي.“

بولي گرو سندي پڌي، پُو پر پيڪرناٿ،
دوڙي سڌ پندليءَ پر، مليو سڀ ڪي ساٿ،

ترن ڪٿي اِتي جي لياري، سڌ ڪمبٿو آيو چاري،
گرو ڏسي اُن ڪي مسڪايو، نود وڏي مردانو آيو،
بوليو، ”حڪم ڏيو تان ماري، هن ڪي چڏيان دور ٻهاري،
گرو چيو، ”مردانا پاڻي!“ هيءَ هٺن جي ناهه لڙائي،
هيءَ سڌن جي شند ٽڙالي، تن سان ڪرٽي آهه ڪڙالي،
هن متانهه سڌيءَ جو سايو، جهٽ پٽ وپدا پاڻ لڪايو.

وڏيون سڌيون ڪيتريون، پاڻي ڪو انسان،
خاڪ اندر، پر خاڪ لي، ملندو مٽ مسان.

پچدو ڪيٿي، ”اڄ بي آيا، يا هاڻي تو قدم گهمايا؟

ڪير توهان ۾ ناٿو چاهي، ڪيئن پهتا هت سيڻو ساهي؟"
گرو چيو، "اچرج ٿي ناٿو، هر صورت ۾ آهه اُجالو،
ست جڳه، ٽريتا، دواپر، ڪلجُڳه، سڀ ۾ آهه روانيءَ جو سڳه.
هڪ اونڪار اسانجو صاحب، ان جو ساز وڄي ٿو رڳه رڳه.
پيا سڀ ڪوڙا ڀيس جڳت ۾، جيئن آپ بدلي رانگ کيڻن ۾."

چيو ڪنيفي، "هل هلي، مل ڪر گور ڪنات،
گروءَ ٻيا ڪُت ناهه ڪا، چيلو ٿي رهه سات!"
گرو چيو، "گر سو پيلو، ڪل مايا ڪان دور،
ڪفني ست سنتوک جي، پاڻي ٿئي مخمور.
ڪاڏي، آپ ٻه، ٿئي، شبد وڄي بن ناد،
وڄ گر جي بن بادلن، چيلو ٿيندس شاد."

لڄ ڪان موٽي ويو ڪفينو، آيو ڪلندو وري حنيفو.
آديس آديس ڪندو آيو، گرو الهيءَ ڪي صاف سڻايو.
"آديس ڪر اونڪار حنيفا، جنهن جا ساري جڳه ۾ ڦيتا."
نام ٻڌي حيران حنيفو، پڇڻ لڳو، "ڪيئن جاڻ پئي ٿو؟"
گرو چيس، ٿون پت ڪنڪرن جو، جڏهن هئين سالن سترهن جو.
سيتل ۾ جو ٿون ٿئين راجا، وئين شڪار بجائي باجا.
اُت گورک سان ٿي گڏجاڻي، لات پٽي تو گڏي نه ماٺي.
لنبو ٻير، سانجهيءَ ويلو، گورک جو اُن هنڌ ٿئين چيلو."

چيو حنيفي، "چا ڪيان، ٻتلايو ڪا راهه،
ڳالهه اوهان جي سچ جيان، من ۾ ڀاري ٻاهه."

گرو چيس، "سنتن جي سنگه ۾، ڪيل شڪار، رهي لڄ رانگه ۾.
اوپ لواري، نام ڪمائي، لبو چڙجي مالڪ سان لائي."
پو حنيفو گر چرڻن ۾، گرو لوازي چڙيس ڪن ۾.
ڏوپيچڊ پوءِ آڏو آيو، پوليو، "گورک نات سڏايو.
ڪن ٽوپائي، مندرا پائي، هل نه چڏائي، رانگه رچائي."

گرن چيس، ”اونڪار پيارو، ذات ورڻ کان لپت نيارو.
پاربرهم جو درشن چاهيان، ڪن ۾ مندرا ڪڍن نه پايان.
گيان سو جو گرمک آهي، ڏيالي سو جو سرس وچائي.
گر جو درشن نيرت آهي، گر جي ٻاڻي امرت پائي.
هر هنڌ هر تو حڪم هلائي، حڪم ٻنا پرڪاش نه پائي.

ٻڌن ڪالي موهه جا، رسنا ڏياڻي رام،
لڌهين تريا پد ملي، آتم ۾ آرام.

گوپيچند وڃي گهر موٽيو، ڏسي مهان گرن جي جوتي.
ٻوليو، ”مها پرش، هي سائين! چو تو ناحق ڪسن ستائين؟“
گورک چيو، ”سچائي جاڻان، سڌ گهمنڊ ۾ ٿيا اياڻا.
تن جو مانُ مٽائڻ وارو، نانڪ آهي پرڀوءَ پيارو.“
پولي آڪ وري تي آيو، جنهن کي لڪر هو ڀرمايو
پادل جان گهگهوڙ لڳايو، ٻوليو، ”هلو هلي سک پايو.
ڪن نوپالي مندرا پايو، آڳيا ڀنگ نه ڪري، چيتايو
جو من چاهي، سو تي ناهيو، رڌي سڌيءَ جو مارگ پايو.“

”راج ڇڏي جوڳي ٿئين، موهه ممت جي مار،
نانڪ ٻولي ماڻ چڙ، جوڳ جڳت ڪهڙ ڌار!“

پوءِ ٻيو وري پچ پاڻي، آيو آلي پولوي ڪاهي
جي، ”آشا گهر دک جو آهي، تر آشا ني تي سک پائي.“
گرن چيس، ”آشا جو اَبون، سائو آهه، سدائي جيون.
تر آشا چنتا جي ڏولي، نام هريءَ کي ڏيندي چوڙي.
آشا ٻن نه گرو هٿ ايندو، آشا ٻن نه مکن من ليندو.
آشا ني لي جيون ماڻي، مالڪ من ۾ هري سچائي.“
پولوي پڳو شرڻ کي ٿيائي، لهريا جوڳي ليو آڳي
ٻو، ”نانڪ تو گهر ٿيائيو، لڌهيو حال اهو ني ساڃو
م گوايار ڇڏي اوپنڪين، ٻل ٻل واچهو جر جي لڪين.

جنهن کي ڏولين دمت نا آيو، رڏي سڏيءَ جو ڪر ڪوسايو

”سچ جي سودي لاءِ ني، ڇڏيو مون گهر ٻار،
ستگر جي ڪرپا ڪري، سنمک ٿئي ساڪار!“

لهرايا ۽ ويو لهرائي، چرپت ناٿ چڪر ۾ آهي.
ٻوليو، ”آسن، ٻوجن، ڪهڙو؟ ويس-وسن جا ڪاٿي رهڻو؟“
گرو چيس، ”ڪايا ٿي آسڻ، نالو ٻاڻ اسان جو ٻوجن.
ڪميا، ست جا ڪپڙا آهن، دسوين دواري ڇيرا آهن.
جن ۾ من کي پلنگ بڻائي، آنبر سک - آرامي آهي.“
چرپت ناٿ ٻيو ڪترائي، جهنگرناٿ وڌيو ڌپ لاهي.
ٻوليو، ”هٿ ۾ ڇو پاٿوڙو؟ مک ۾ آهي ٻاٽ - هٿوڙو.
ڇو ٽون ڪير، ڪٿان هت آئين؟ ليل ٻنا ڇو ڌپ جلائين.
ڪير ٻنا ڪيئن ٻالڪ اڀجي؟ ڌلش ٻنا ڪيئن ٽير ۽ ڇنجي.
ٻن چاٻيءَ جي ڪولي تالو، اهڙو گيان ڪٿي سک وارو؟“

”نالو هڪ اونڪار جو، مورک جاڻن ڪين.
الت ڪنول ديپڪ جلي، سرت ٻڌڻ سان ٽير.
لعو لڳندي ٻالڪ پلي، چاٻي گر جي ٻاجهه،
تالو مستڪ جو کلي، اُن ۾ ڪهڙو راز؟“

گرو وڌايو پيرو اڳتي، ياد ڪيو مرداني اُن لئي.
ٻوليو، ”خرو اوهان جو ڪهڙو؟ ڪاٿي مليو، ڇهرو ڪهڙو؟“
گرو چيو، ”گر زندا بابا، ڏٻڪيءَ وقت مليو هو آبان.
’زندا‘ مطلب هردم جيوت، جنم مرڻ کان دور حقيقت.
لال سدائين اُن جي لالي، موٽي ڪوله اُنان ڪو خالي.“
سنگهرناٿ اڃي اُت ٻوليو، ”سر ڪوڙيا، آديس ۽ ٽوليو.“
گرو چيس، ”سر لنهجي گر جو، ڪوڙيل آهي، ڏنئين نه ڪر ڪو.
ڪن چيري هن سرت وڃايءَ، ٻر من مورک جڳت نه آيءَ.“
سنگهرناٿ چيو، ”هيءَ مايا، دور ڪرڻ جا سوچيم پايا.

اوپ، موهه، اهنڪار پالڻ، ڪاوڙ ان کي آهه لتاڙيو.
ڀر ڪو رستو هٿ نه آيو، سولو حيلو ڪوبه ٻڌايو!"

”نام جپڻ مايا مٺي، سچ سوچڻ سان ڪام،
شانتيءَ ساڻ غصو مٺي، شرڌا سان ايمان،
ست سنگت لالچ مٺي، نياءُ ڪرڻ سان موهه،
نانڪ سمرڻ جو ڪري، ڪال ڪريس نه ڏوهه."

”ڪهڙي جڳت جڳت کي ڀائي؟، ڪهڙي ڪا ڌوار رسائي؟
ٻيو ڪهڙي ڪرم ملي ٿو؟" سنکهو ناٿ چيو، ڏس ڏي ڪو"
”ماڻ متائي، جڳت وڻي ٿو ست سنگت دربار رسي ٿو،
گر ڪرپا ستنام ملي ٿو، نانڪ جڳ ان حڪمت کلي ٿو"
سنکهو ناٿ ڏاڍو شرمائي، گورک منگل ناٿ منائي.
”نانڪ ئي اڄ سيوڪ ناهي" منگل ناٿ چيو سمجهائي.
نانڪ لوڪان اوچو آهي. تڙس ڪر سيوڪ جو آهي.
جهڪيو آهه اوهان کي ڌر ٿي، مان نه وڃڻ چاهيان درشن ٿي"

چرڻ چمڻ لئي ڊوڙائون، آيو منگل ناٿ.
سنگرهت پڪڙي سڌس، ريس چرڻين هاٿ

منگل ناٿ چيو، ”ڌن داتا! ڌن ڌن آهن پاڪ اسان جا.
مس مس درشن آهن پاتا، منڊليءَ ڀر ڀر هلو جڳ داتا!"
گرو چيس، ”اوڻ هل نه اڃان ٿو، آيو شيو ناٿ مٿان پو،
بوليو، ”منڊرا پاءِ سمجهوڳي! گورک جو بڻ چيلو، جوڳي!"
گرو چيو نه، ”صبر جي منڊرا، پائي، گروءَ ٻڌا سڀ منڊرا.
لو لڏيون سڀ ساڻ ڏنائين، گورک جهڙا داس ڪنائين.

وڻ هي اوچي تار لئي، آنڌي ماري زور،
جيڪا پاڻ جهڪي رهي، لهمسان کهڙو لوڙ!"

”اهنڪاري! گورک جو لوسٽ نه وڃارين!
ٻابو ناهي، هن هي پڪڙي وڻهن پائي

گورک، تون، مان سڀئي هئا، آهيون جڳ جي مالڪ
هڪڙي ماڻي، جوت ۽ ساڳي، ساڌ ـ سڪا ڀاٽر، انڙاڳ
ٻئي سنڌي تون ڪريان نندا-تو، هت جو پتلو آهه، جدا ڪو
شيو لاٽ ٻگو گورک وٽ، ٻوليو، ”لالڪ جي ڪوني مت

منگل لاٽ چيو، ”شيوا سچ ڪي ٻول ۽ ڪوڙا!
مان وڃائين تون سچو، ڪپسيا ساري ڏوڙ.
ڪاري ڪي ۽ ٻ ڪونجي، ڪارو ڪڏهين يار!
تون سچ ڪي ڪونو چوئين، آهه اهو اهنڪار.“

شيو لاٽ ٻڌو ٻن ٻاٽي، منگل لاٽ ڪئي جا واٽي.
گرن اڇي آديس پڪاريو، مرداني جو چوڻ نه ٽاريو.
سڌن چيس، ٻنهي ٻو جوڳي، گورک-چٽن ۾ جهڳ ۾ روڳي!“
گرن چيو، ”سڳر سچ منهنجو، آد-جڳاد سچو من جنهنجو،
آهه سچو، هولدو لت سچ سو، ان لي زور ۽ ڪو ۽ هلي تو
آلند ميه، سمرت سڀ ڏاڍين، مايا جي ۽ هلي ان لائين“

گورک جي آڳيا وٺي، آلدو جهڳو شراب.
ٻوليو، گر امرت ٻيو، لڳندو اگن شتاب!“

گرن ”چيو، اٿ ڀر لڳل لدو، رڳ رڳ ٻولي تي شو شو شو،
لالڪ الجو ٿي متوالو، پل پل ٻئي ٿيو سڪ-پيار.
مد جي گهرج انهن کي آهي، هت ۾ وس جن جي دل ناهي.“
گهگهو لاٽ وچيا ناتو، ٻولڻ سان ۽ لڳائن ناتو.
گرن چين ”چو پاڻي سنتو! ٻولڻ منجهه ڪراو تا سنسو؟“
گهگهو لاٽ چيو، ”مک کوليو، اچت-ابوچت وجهبو ٻوليو.
هڪ اونڪار ڏياني من ۾، ڏيان لڳائي جت سا ڏڻ ۾
ست چت آلند ملدو ڪن ۾، اٿ نه نشت ڏٺو جهون ۾.“

چمپا لاٽ چيو سدا، ٻولي ٻولڻ هار،
شروڻ هارو تو سني، گاتي گوڻ هار!

ڏيان ڏيو اوتار ٻئي، سڀ جو سرجڻهار،
هي سارو تني لوڪ جو، ڪيا وڄھو ڪرتار؟

ڪئي ونڌلا گرو ٻيهي سان، جن لياڪيو هر ڪنهن کي من مان.
منگل ناٿ ۽ گوبند ٻڌ چيو، "ڪيوسين ٻڙيو درشن."
گرو چيو، "برهوءَ جا پيارا، درشن پاتي ٿين اجالا."
ڪي سڌ ڪرڻ لڳا اسھ ترڪيب، ڪي ڪن آوازن ۾ شرڪت،
ڪي ڏيکارن پيا ڪرامت، ناد وڄائي ڪي ڪن شامت.
چيو چھنگر، "سوهرڪ نه ماڻي، مستيءَ ۾ جو موج نه جاڻي."
اڌهن گرو چاڪري اتاري، ٻوليا، "وح آڪاش اڏامي،
سڌن ڏلي نا ٽهنجي شڪتي، تن جي عظمت سان ڪر ڪشتي!"

حڪم سٺي گرديو جو، ڪاٿ اڏيو آڪاش،
سڌ ڏسي حيران ها، چشم نه ڪن وشواس.

سڌ اوڙم ۽ ڏوڙم آيا، ٻاهه ڏيان ٻري فرمايا،
"چل تل اندر آڪ لڳايون، ٿوڪي ڏرليءَ منجهه ڳڙايون.
هڪڙي ڏڪ سان آپ اوڏايون، اٽڙي پل جا مالڪ آهيون."
"اڪن ٿري، گهر جا لو آهي، ٻاهيءَ هان دڪ پاڻو آهي.
اپ ناراڻيءَ ٿوريو آهي، ڪرتا سان من جوڙيو آهي.
"سمع ڪرتار ڪيو جنهن سائي، ان کي ڪير هٽي ڪوڪائي؟
ڪير هريءَ سان شرط پڄائي؟" گرو چيو تن کي سمجهائي.
اوڙم آکيو، "گرو ٻنايو، تن لوڪن ۾ نام ڪمايو."
گرو چيو، "گر ڏڪ اوڪاري، پالي ٿو جو سرشٽ ساري.
ان جي ڪريا سان سڀ پايان، ميل نه من تي ڪائي لايان."

گورکناٿ وري چيو، "ڏوڙ وڄائي سيس،
مندرا پائي ڪن ۾، ڪر ٻينا آديس!"

اڌهين گرو ٻڌي هيءَ ٻوڙي، ڪن کي مٺي لڳي، ڪن ڪوڙي،
مندا عمر، ۽ شرڌا ڇوڙلي، ڏيان ڪرڻ ٻيهو ونولي.

جاڳو خود قرباني ڏيهي، جڳت وچن، ڏلبو من ـ ليهي.
سارو جڳ ني آهه جمالي، من جيتي جڳ جيت صفائي.
انڪي هر هر سمس لمايان، جنهن ڪي آد انادي پايان.
جنهن لي ڪنهن جو ڪووس لاهي، جڳ جڳ هڪڙو روپ لکائي.
اهو ٻڌي سڀ چپ ۾ آيا، جيئن سمر ساگر ۾ ڪا چايا.
گورک ناٿ چيو مدکل کي، "پورڻ پرک ليايو من کي."
پراڻ ناٿ ٻه شرطين آيو، ولدي ڪر صاحب مسڪايو.
ٻوليا، "پرک نراڃن آهيو، نرڪار هي ميل ملايو."
ستگر اڳتي قدم وڌايو، دتاتري جو درشن پايو.
سنياسين جو سوامي هو جو، آسن لي لت ليٽيو پيو هو.

"ڏيهه ڏري ٻولين لٿو، ڏيهه اندر ني آس،
ڪول اکيون ڪر من سجهه، ونرت ڪر نه سنياس!"

دتاتري چيو، "گهٽ اندر، ٻٽيل آهي ان جو مندر.
ان کي ميل نه لڳندي ڪائي، ان لئي ٻولي آهه اجائي.
روم روم ۾ رميو سوني، چپ ۽ وات هٽي چو ڪوني؟
نبهن ليءِ هي گر لااک ليائي، آپ پلائي رهڻ آ جائي."
"چو نه جيئن مک سان هر نالو؟ نفس - شريڙ ٻه تئي اُجارو.
من - گهوڙي کي چاپ ٻڌي تو، گاهه نه کو ٻه خراب ڪئي تو.

ناءُ جپيندي نام جو، دور پڇن سڀ ٻوت،
من ساگر ماتو رهي، سج - چند جو نا قوت."

دتاتري چيو گهمبڻ پاڻي، "جاپ جپڻ سان چتهه نه آني.
سنمک نام نه ڏسي پلاني، پنهنجو ائي جو سر پيو ڪاني
ڪايا تڪجي، رسنا ٿڪجي، ناراڻ جو روپ نه پسجي.
دل ۾ رام چپن لي نالو؛ ٻاهر جپ تپ ڪوڙو نالو.
جي تو هر جو درشن پاتو، ظاهر ڪر پرلک سو نا تو."
"سچ ني من ۾ آهي دائم، ڪوڙ نه رهندو ڪڏهين قائم."

آس نہ آهي.

(۱۱۲

نی هڪ سالي آهي، ان من من ۾ آس نہ آهي.
نہ اندر ناد وڄي ٿو، ٻيو ڪو سمڪ ڪين اچي ٿو.
درشن ڪرايو، چئمن -ڄ جان درشن پايو."
ٽئي ٻيا وساهہ نا، ٻي ڪوڙي سڀ ٻاسہ،
"ڏسڻ ٻيا وساهہ نا، ٻي ڪوڙي سڀ ٻاسہ،
ڄي تو آهہ، ڏاو هري، سمڪ ڪرسا ذاسہ.
دسماءِ، ۾ پاٽهہ چو ناهي."
دنالرڻ چيو، صد آهي، ۾ ، عاشق ٿي ان لي جهٽ پوالدين
گرن چيو، "مهو ڄوڙ ڏسدين، احق ان لي تو لنڪا اون.
هيءَ چنا اون ۽ لبسا اون، ڪلهين اڄاو ااهي ٿيٿو."
هي نہ ليو رنگ سان ڪجهہ ڏنٺو، ڪهڙو جو تو ڏاو ٻطاهر؟
دنالرڻ چيو، "ڏهجو هر، ڪهڙو جو تو ڏاو ٻطاهر؟
وهد-ٻراڻ ڪتسب سيهٽي، "چون، احولي، مورس ڪيهي؟"
ڏهجو ڪهڙو روپ،
الک-احولي جو هري، ٿانءَ مٺل سم روپ.
پاڻيءَ جان من-ٿانءَ ۾، صورس سون، زمرڊي ڪاپا.
گرن چيو، "ٻرپوءَ جي ماٻا، ساگر-ارٻهہ چرخ ٻهاوا.
چهد-ڄ الڄي اڪهن نالا، نالک ڪي جو اور سها ٻوا"
اڪهون ڪولي ڏس سو ساٻو، دنالرڻ ڏلو هر اڳهان.
گرن رڄلي اهڙي رڄما، ٻر ان حو نہ سواد ٻتالي.
گنگو جڏهن ڪو ٻوڇين ڪالي، ٻر ان حو نہ سواد ٻتالي.
ٻا ڪا زال ملي ساهڙ سان، ڪين سلي ٿي آمد ٻرسان.
دنالرڻ جبو ملي، "سچ مارڪ جي راهہ،
هاڻ محب جي مبل سان، سڦاو چولو آهہ."
آنان گرو حن چرخ وڌايا، ڪاڪ ٻلهہ جي آسڻ آيا
ڪري ڪتا ٻبو جو لبو لاٿي، سڏن مهين ڪي ٻاسہ ٻڌاي
آيا روپہ پکين جو ڏاري، ٻاڻ دٻولا ڪاڪ دواري
مردالي آسہ شبد سٺايو، ٻڌيدي، ڪاڪ چيو، "شهن ڳايو
مدالہ ٻولدو، نالک حو، شبد اهو جڳہ جي ٻالک جو

ڪاڪ پڇيو، ”گرو نانڪ لڀسي، جنهن تي هر جي آهي مستي.“
انهن چيو جهٽ چرٽين آءِ، گرو چيس، تون ڏن ڏن جائو!“
ٻالي پڇيو، ”ڀماڏاري! ڪيئن ڪاڳ جي جواب پائي؟“
ڪاڳ چيو، ”هن جون ٻ، ٻالو مون اڌڪار،
پريو درشن جو سدا، اتم الهيءَ سان آر،
نه نه ڪهڙي ئي روپ ۾، رهي سکيان هر وار،
چڏهن ۾ چاهيان مان مران، مرضيءَ جو مختيار.
اصلي هوس ٻرهمڻ ٻالڪ، پوڄا سگهڻ سندو لت پالڪ.
گرو ٻڌائي ارگڻ پوڄا، سگهڻ بنا من مانهه نه دوڄا.
هر هر پڇان اها تي ريتي، ٻوليا، ”ڪاڳ سندي تو ليتي.“
چيم، ”وچن سٽ، نام نه وسري، ڪاڳ ٿيان، ايمان نه اڀري.
گرو دَيا سان ور هي پانم، موت ۾ پنهنجي وس ۾ جانم.
ان ڪان پوءِ ڪا پرلئه آئي، مون پنهنجي جولي ڦيرائي.
ان ريتيءَ امر پد پائي، جيان سدا تو نام ڏيائي.“
ان ڪان پوءِ اڳتي وڌي، ڀيتا اللاچين،
چوڏاري آيا مڙي، مستيءَ ۾ سي لين.
پڇيائون، ”ڪيئن آيا، ڪاٿان؟ ڪيرو اوهان ۽ آيو ڇا ڪان؟“
گرو چيو، ”نانڪ نرڪاري، درشن جو آهيان اڌڪاري.
دک پنجن سان چاهيان ميلو، ان بن پولڊيان تي الميلو.“
الله چرڻ چهڻ ليءِ ڊوڙيا، گرو الهن جا هٿڙا روڪيا.
ٻوليا، پاڳ وڏا تو پاليان، پريمن جا تو درشن پايان.“
مرداني پڇيو، ”سڪ وارو، آهه ڪٿي پرهلاد پيارو؟“
ٻوليا، ”راجا آهه اساڄو، پڳس هريءَ جو آهه سباجهو.“
ڀيتا پرهلاد جي وڄهو، رام سماڌيءَ ۾ جو ويٺو.
جن کي لنو لالن سندي، سي لت آهن لال،
اوڪ الهن کي تو لمي، جڳتر ناهه جنجال.

"ساڻين آيا ڪيئن اوهين ڪر" (۱
ڪلهون، لڏهن ٻڌايون "ڪراچي جو ڪندو"
بو، "ڪرڻا جو ٻندو، آيس هت ڪراچي جو سڪ ته چاهندو،
ر يڪ ڪاڄ ۾ آهيو، اوڪ سڀني جو ساڃهه هت سهڃي
هت ڪو مشڪل تو ٿيندي، هڪ ڪمير رسو هت سهڃي.
ڪ آهي اوهان جو تالو سو سالن کان ٻوءِ اڄالو.
ت ٻڌلا شير سندو ڪو، سنت سچو هت پاڻ ٻچيندو"
جلندي هو ٻيتا وڃي، مندل ڏروءِ اڳتي،
جڻ اڙڪيل ڪنڊيل اڪا، لي سڃ، تارا جند.
سچ ڪنڊ ولنڪت ڏام جي، هو نزديڪ ستان،
ڏرو اڳتي هو ڏيان ۾، جڳ جي ڪل ڪا ڪالهه.
لمڪار ڏروءِ ڪاي جاني، ٻوليو، "آءُ وڏو وڏ ڀاڳي.
سر لالي اسٽ ا ڪيائين، "ٻورڻ ڪر سمپورڻ سائين!
وشٽوءِ هو سوروپ سڏايو، جڳ جا تارڻهارا آهيو؛
ڪال رهت ۽ ڪر ڪان برلي، آءُ روپ هريءَ جو ڏوڪي.
هن لي اوهان ڪرپا ڌاري، ٿي جي من دانا جي تاري.
سرو ڪلا سمپورڻ سائين، شڪتيءَ ساڻ ڪران جو چاهين."
ڪرن چيس، "سچ تون وڏ ڀاڳي، بالڪپڻ ۾ پڪتي پالي،
لهوچو نام وڏي هرڪولي، اڳ ڪيس سيڪاري سولي."

* سچ کنڊ *

ڊوڪل ياتي ڏروءِ ڪان، سچ کنڊ جي ڏرباز.
ٻيتا ماو ولس ۾، اڳيان ست ڪرتار.
سهسين سچ سمان سچيتي، جوت ـ جهان سيج لي ونئي:
جوڏر پڪت ڪڙا هت جوڙي، جن ڏرلي سچ جوڏر ڏوڙي،
الڪ ڇولي، جوت ملائي، ڳهڃي ولئي ڏوري ڪاٽي

لڏهين سمت ڪرتار پڪاريو: ”اڪا! ڪهڙو ڪاج سنواريو؟
لوڪن ۾ ڪا شانتي آئي؟ نام جپڻ جي ڪن ڪا واٽي؟
فرق ڌرم مذهب مٽيو ڪو؟ لوڪن ٻڻ شڀ ڪرم ڪيو ڪو؟
ڪن ٿا هو هڪ ٻئي جي شيوا؟ والد ورهاڻي ڪاٿن ميوا؟
جهولي نام- جهنڊو ٿو ڪاٿي؟ آستبسيل وڻين ڪون جاٿي؟“

”آڪيا ساڻ اوهان سمدي، ٿهلايم ستسنام.
ڪي سڌريا ڪي سڌرندا، هرڪو وٺندو نام.
ڪن کي واڻي نام جي، ڪي ڪن سيوا ڪام.
ڪي جن مايا موهه ۾، چاهن نا سک ڌام.
هاڻي جا آڪيا هجي، سو ٿي ڪريان ڪاج.
ڄاڻو سڀ ڪجهه ٿا هري، ڇپيل ڪهڙو راز؟“

سو در ڪهڙو سو گهر ڪهڙو، وٺهي جڳت سنڀاليو اهڙو؟
وڄن اڻيڪ نوارا باجا، سهسين ناد وڄائڻ وارا.
ڳائن گيت اڻيڪ دواري، مٺڙي واڻيءَ ۾ متوالي.
ڳائن پاڻ، هوا ۽ پاڻي، ڳائي ڌرم راج ٻڻا پاڻي.
ڳائي چتر گپت ليکاري، ليک لکي جيڪو هر واري.
ڳائن شنڪر- برهما، ديوي، ٻهڪي ٿي ڪرپا سان ديهي.
ڳائي اندر آسڻ وٺهي، سرن سميت سدا من ڏيئي.
ڳائن سد ۾ سماڌيءَ اندر، ڳائن ساڌ ٻهي من مندر.
ڳائن جتي، ستي، سنتوشي، ڳائن وير مها- ٻل- هوشي.
ڳائن پنڊت رشي سيئي، جڳ جڳ ويد پڙهن جي واهي.

سرڳ ڌرا پاتال جون، موهڻيون من ٺار،
ڳائن تنهنجو نام ٿيون، هيڄ منجهان هربار.

ڳائن سج، چنڊ، تارا مولي، ڳائن تيرٿ تنهنجي جولي.
ڳائن جوڌا ۽ ٻل شالي، چار لموا جيون ڌاري.
ڳائن کنڊ، ديش ۽ ڌرتيون، جن جي جوڙ رچايو ٻرڌون.

(11

ي پاڻ، سيڻي ڳاڻ، لهندي برابر - مکن لعه آهن.
پيا ۾ کهڻا جگر - تارا، نانڪ جي چمڪ آهن ۽ سارا.
آهه سدا سچ صاحب، سچي وڏائي سچ جي غالب،
ي، هولدو، جمر - مرڻ ان، رچيا ان جي ساري درٻڻ.
هن ني راکر برلکي مايا، مايا ساڻ اپائي کاٽا.
وڙي جوڙ سنڀالي پاڻان، جهڙو پاڻ وڏو ان جاڻان.
ڪي وٺدوالکي، اڻندو، حکر ۽ کوکي ان لي هلندو.

سوئي راجا حڪمت جو، سوئي شاهن شاهه،
نانڪ ان جي ڀا رضا، رهڻي سائي راهه.”

استمه ڪي ان ريت گروجن، پاڻي ست چمڪ آلد دوسن.
لڏهن لرلجن حڪم ستايو، ”ماڻهن مولکي آهه پلايو.
من ۽ ملهن اهو لمکن جو، سوچ، وڇي کر لرمل لن جو!
ويد - وديا اح لوڪ ۽ جاڻن، کر رچيا جا لوڪ سڃاڻن.
پهچم ويد لٽي جڻن سوئي، سمجهي گيان هلي هرڪوئي.
جهڙو پاڻ ملي جگتر مان، ارڪ رهن امه سک آلد سان!

آکيا پاڻ اڪال جي، مونيو نانڪ شاهه،
جگتر کي جس ڏيڻ لئي، قربو ٿل - درياهه.

ستگر پوه رشين وند آيا، لن کي ملڙا وچن سڻايا.
ملڙا قل هو بوجن حن جو، مردالي ۽ ولو وس لن جو.
باد پيس اسه گهرحي پاري، گرن چيس، ”پل وچ هن واري.”
ولبو، ”گڏجي مونڻ چاهيان، سانه اوهانجي سب سک پائيان.
مردالي کي پير ۽ پهچيا، اولن کي جڻن پير سڃن جا.
پل لوکبه ۽ ديه گهمايو، کين چڏيندس وڻ جو سايو.

سالي ۾ سنتن سعدي، جن پالو وشرام،
لن کي سچ جو ناءُ پڙ، ڏيندو امرمه جام.

* نــو كـنـڊ *

ليث گرو هڪ ڪنڊ ۾ آيا. شينهن گهڻا ان ٻن ۾ پايا
مردالي جان ساز وڄايو، ٽولو اُت شينهن جو آيو
پر سڀ اينا ها، سر نائي، ڪيئا ڙ لئين جڻ ڪا شرمائي.
گرن سڀئن ٿي هٽڙا ڦيري، ڇين، منڪ ٿي، ڏاڍ سوبري،
هر جو جاپ ڪندا جيون ۾، رهندا ڪين سچي هن ٻن ۾!"
پوءِ تيا هو شهر روانا، حيرت ۾ ها ماڻهو دانا

"جبل مٿان رهندي اسين، ٽوب رکون لت سات،
شينهن ڏان هي ڪئن ٻچيا، جن کي اوهه نه هاٿ!"

گرن چين، "هيءَ هر جي شڪتي، هر دم ڪريو ان جي ڀڳتي.
شينهن نه ڪڏهين وڇها ايندا، ڪنهن کي دک هو ءُور نه ڏيندا"
جتي هٿا ڪي ٻوگي - جوڳي، ڪير نه هو اُت تن جو روڳي.
موت ۾ دور ڀڳو تي جن ڪان، هر ڪو هئو سڪي تن من سان.
ماڻهو مڙيا ڪي چوڌاري، گورڪنات سندا سڀ چاري،
ٻوليا، پراڻايام ڪيون تا، پر من جي شانتي نه لهون تا.
شانتيءَ جو ڪو جاپ جپايو، من جو سڀ سنتاپ مٽايو!"

"ديهيءَ جي هٿ ڪي ڇڏي، سمريو سڀ ستنام،
جڳ سپنو آهي سچو، آئر ست ايمان.

اهڙو اشڇو جيڪو لائي، چت ۾ هردم شانتي پائي."
پوءِ ڪري ڏئين ڪنڊ جو واسو، شهر ٻاهران ڏيرو لاٿو.
راجا ڏرهه چندر ست سيوي، آيو ٻچڙ ته آگيا ڪيهي؟
بالي ڪي گر شير ٻڌائي، ٻوليو، "راجا، ڏي پت ڪاني!
بيو ڪو يوڃ نه هئي ورتائي، ڪن ڏينهن جو بکيو آهي."
راجا جهٽ پت پتر گهرائي، ڏيو شير اڳيان شرمائي،

پٽ پڻ ڄڻڻو پيءُ ناهي."

و، "سر ٻڌ حاضر آهي، پيٽ ڀرڻ اٽڙو جڳ ۾ ڏنو ڪو راڄ!"

چيس، "تون سمت سڀاڳو، هردم رهه دلشاد،

ڪر سڀ تون سنئان حو، جاڳي هرڪ وشاد

مها ان جي اب وڏي، ايڪ جڻ ڀيرا رکيا.

ڪر چوڻ ڪبر ڏي وڏيا، شهر هن حال سڻايو.

راجا دروش ڪارڻ آيو، سر ناني، راجا ني نا من ڪي پاڻي!

"مراکي گهر ۾ گلڙو ناهي، ڏي وردان قتي ڏل ڏارا.

ٻاجهه ڪري ڪاني ٻاجهارا ولياڻ، "ڪاڄ چڙي سڀ ٿيو.

گرن ڏلس، اڄ اوتک ء تونو، اولاد وڏيءَ راڻيءَ هڪ پٽ!"

لام سمر جان ڇوڙو آهي، ڏرم ڪرم سڀ وڃن ۽ بالضا.

گرن آڻي ڪجهه مها ڪانا، ٻڌس ڪند ويا ڀيرا پاڻي.

ان راڻيءَ سان ٻام چاڻي، ٻچس

ان ڪند جا ماڻهو مناء، ڄمر ٿئي ٿاراض،

خوشيون ڪن ٿي ڪرمري، التو هيءُ رواح،

گرن چيو، "ماڻهو اکاڻيءَ ڪتب وڏي ارساڻ پاڻي.

ڪتب گهڻي ۽ ڏين تا ڪبرا، هيءُ جڳس ڪان اڙا ڀيرا!"

سياڻن ڪي هي راز سڻايو، "ڄمر ورط لي آلم آيو.

اڳيوءَ ڪان وڃڙي، هن جڳه ۾، آهه امالب سا سڃ ٽڄ ۾

موس ٽتڻ سان ٻاڻ مڇون تا، وايس رب سان راس ٿئون تا

ساگر ۾ جي ٻولد سماڻي، اُن لي دوتڙو آهه احالي"

آهه امالب آلما، ديهه سجيل ۾ باند.

پت پچندي جي جيل هيءَ قمدي ٿيندا شاد

گرن چيو، "آلم پڌ مشڪل، پاڻي ڪو ڏي جوب ٿئي گل

جيون ۾ آلم پڌ پاڻڻ لاءِ، ابريما ٻگمت ڪماڻ

آهه ضروري من ڪي مارڻ، آشاڻ جي اڪهي ساڙ

مشڪلب وڪلب ڪي جو ماري، جيون جوس الله ۾ ٻار

گياني جن ته ملن ۾ وڃن، ٻر لهرن جان دور ته ڏسجن
مهل وڃڙو لن ۾ اهي، جن کي نام لڳن نت آهي
جو سڀ اندر آهه وياپڪ، رٿ ڪاڻ آهي اڄ ڪهاڻ
گيان سٺي سڀ شرڻ آيا، سنسا مٽيا، چاڻڻ ڇانيا

سمرڻ جي رنگ سان اڏي، ڀڄنا شنتم ڪندا،
پوڄا جت چندڪا سندي، ٻل چاڙهڻ جو انند.

ستگر وينا اُن رستي لي، اچن وڃن مانهو ديويءَ ڏي.
راڄا جي پڻ لڳي سواري، ٻوليا، "هڪ جي ڏيو ٻلهاري
ماڻهن ٻڪرو پائي ٻالو، پوءِ ول وڃائي ڏين حوالو.
مرداڻو ٻالي وٽ آيو، ٻوليو، "ڪانڊ ٻلڻ جو سانو!"
ٻالي ٻوليو، "ڪهوٽ ڪهرايو، روح اهڙيءَ سان، علڻ سجايو.
روح امر آ موت ڀڄائو، ديس ڪال ۾ جاهه ٻڇاڻو.
لت ٻورڻ گر سان ڪڏ هوندي، ڏيو ڪيئن هلي وڃ ڪوندي؟"
مرداڻو، گر، مندر آيا، ٻانيڻ ٻل جا منتر ٻڌايا.

ڪوئي ڪڏ جو عام ليءِ، ڀورين ڪرندو ٻاڻ،
جڳچند غوريءَ سان ملندو، اُن ئي لاءِ تنس ڄاڻ.

راڄا حڪم ڪيو، "ٻل چاڙهيو، ٻوڄارين جهٽ وار ورايو.
پر تلوار ڦري اُن دم ۾، ديويءَ ڪانيو راڄا ڪن ۾.
روشن ڏسي ديويءَ جو ياريءَ، ها ها ڪار متي چوڌاري.
ماڻهن سڀني پير وڌايا، پڇندا ٻڌو ۾ ٻاهر آيا.

ستگر اُت ويٺا رهيا، جيون چالڪا، "جيءَ"،
پڳتن جي رکيا ڪيان، راڄا پاپي هيءُ.

پوءِ سا ديوي گم ٿي ويئي، خلق اچي چرڻن ۾ ڍهي.
راڄا جو پت پڻ اُت آئيو، جنهن جي لاءِ اُهڙيءَ ٻڇايو.
ستگر سڀ کي نام جپايو، راڄ ڪمار ڌرم جس پايو.
ستگر اُن کي تلڪ لڳايو، ڌرم، ڌرم سان راڄ هلايو.

ستگرو پوءِ ستين ڪنڊ آيا، جنهن هنڌ ڪنول ناٿ هو راڄا.
"اٿر آهه آشرم ڪهڙو؟" پڇيو راڄا، ڏيو ڏس اهڙو!"

ڳهو مڇڇه، ٿي گرنٿي وڃي، جي من ٽان سڀ ميل.
سک جي سهجي وس ٿئي، جڻ جادوءَ جو کيل

"ڪرڪشيتر آهي اٿر سهون پر، عمر وهي ا، جڻ - بالڻ پر.
ترشچرڻ، سنياس ۽ شاکون، وان پرست پڻ بانڻ آشرم.
دان - ڌرم پيچ آهه وڏوني، وللهي ڪاڻ سدا سک ڏولي.
ان سان ڪڏ جيڀ گوبند نالو، ٿن من واڻ سمان سڪالو.
ٿم لکيس گر - گرم جو ڏادو، جڻ ڪر ساز بڻالي وادو.
دان ڌرم سان راڄ ڪماٽي، پرجا کي ڀيو نام جپائي.

ستگرو پوءِ هلي وڃي، پهتا پر ڪشمير،
جمو شهر جي ٻاهران، رهيا سي ڏر ڏير.

جاموليہ جو جنهن هنڌ نالو، جو هو وير وڏي ٻل وارو.
اڳڪيهه ٻار ڪٽي پرڪرما، جنهن ٻاڙن ٻگون جي ڌرمان.
رامچندر جي مدد ڪئي جنهن، ڪرشن سان پڻ ويڙهه ڪئي تنهن.
جنهن لي مٽي قيمتي ڳولي، ٻر صورت هني ان جي ٻولي.
ڪرشن روپ رام جو ڌاريو، جاموليہ اُن ٽان سڀ واريو.
مڻ ۽ نياٽي پيت ڪيائين، ڪرشن پر جان رام ڏنائين.
آبو شرڻ جموءَ جو راڄا، نام ملڻ جي ڌاري آشا.
گرن جيس، "ڪر ٿياءِ ڌرم سان، مايا جو جڏ ماڻ ڪرم سان.
سمرڻ ڪر ستنام سنڀاري، ڪال نه ڪڏهين ٽوڪي ماري.
لديڙا جي ا، ٻهاڙي راڄا، ٽوڪي ڪي ڀيهدو مهاراڄا."

راڄا گيان پڌي ڪيو، ستگرو پر وشواس
نام جپي لنه پرپر سان، لوڀ ڪيائين ناس.

پنجاب گرو جن مونيا، وٺيارن جي قصبي پهتا.
مڪيءَ کي هو پت جاٽو، هرڪو هو آلسو پر ڏالو.

پر ستگر کي پڇي نہ ڪوئي، مردالي جپ پڻي تي اوني
گرن چيو، "هيءَ ونرت مجلس، جيون ااهي ماڻهوءَ جي وس،
خبر نہ چاهي اڪيل سياڻي، هي هڪڙو ني رب تو جاڻي.
ماڻهوءَ کي بس موه، پلايو، جنهن پنهنجو ني پاڻ ڪلايو."
نيڙو ڪڙيا، رودن چايو، داتا جي در پهتو چانو.
جيڻن ڪو گل جي شاخ لڳائي، پاڻيءَ بن سا قوت نہ پائي.
وڻجارا ستگر وٽ آيا، پنهنجا ڪرلو پال سجايا.
پر ستگر تن صاف سڻايو، "هرڪو هلندو جيڪو چانو."

جيون آهي بلبلو، واءَ لڳي تر ااهي،
ايڪو سمريو االڪا، نہ جمي، نا مر جاهہ.

أتان گرو لاهور سدارياا، رستي ۾ ڪي ڳوٺ بہ آيا.
هڪڙي هنڌ هڪ سيٺ دليچند، ڪيو پتا جي شراڌ جو پربند.
ستگر کي بہ ڏنائين لوتو. پانيڻ خوب لڳائيس پوچو.
گرن چيس، "جو پاڻيڻ ڪاڍو، پيءَ تنهنجي کي مليو ڇا ڪو؟
تن ڏينهن کان تنهنجو بابو، جهنگل ۾ آ بکيو ڏايو.
بکهڙ سندي اُن جوني پالي، تو پر اُن جي جاڻ نہ چالي.
پدجن ڪوهن لي سو ڏيرو، پوچ ڏيئي اچ ڪيس سويرو.
دب دج جي آ ڳالهہ نہ ڪائي، ماڻهو تيندو مالي ڪائي."
پوڄن ساڌ ڪٽي اُت پهتو، سچ پچ بکهڙ ڏنائين ليتيو.
ڪاڍو ڪائي جڻن هو وينو، ڏنو دليچند جڻ پيءَ پينو.

"ڌرم - ڪرم پورا رهيا، پوءِ ڇو آ هي حال؟"
پڇيو دليچند پيءَ کان، تيندي ڪجهہ بي ٽال.

الت سمي هي چاهہ مڇيءَ جي، ڌڏهين منهنجي هيءَ حالت ٿي.
پوراڻ پرک سندو ڪر درشن، آيو آهين سڪ سان پرسن.
هاڻي مان هيءَ جون مٽائي، سرڳ وڃان تو مڪتي پائي."
انين چئي هو سرڳ سداريو، قدم دليچند ڳوٺ سنڀاريو.

سڪندر کي ٻڌڻ سان ئي، ٻوليو، "ڪا ٻي سيوا آهي؟"
گرو سڳي هڪ ڏاس اماڻس "سرڳ ڏي جان هيءُ ڪم ڪر سنڀالس."

سرڳ سڀئي ڇڏي هلي، لوڪ ڪٺي سڀ مال،
ٻاهون لاهي سرڳ ۾، جيون ڪري جنجال.

سڀئي ڪٺي هن گهر ۾ آڻي، ڇنو ڙال کي، "رکج سنڀالي!
صاحب هيءُ سرڳ ۾ واپسدا، لمس ناراض اسانتي رهندا."
ٻڌي هيءُ چيس، "ڪيئن ٿا ڪالو، ڏاهي هيءُ ڪٿ هن سرڳ ۾ ٻالو؟"
موٽي پوءِ گرو وٽ آيو، ٻوليو ڪالي راهه ٻڌايو.
ساڻ هلي ڇٽين سرڳ ٻداره، لٽ موٽائڻ ڪٺي اماڻس."
گرو چيس، "اون ٿن جو لوڻ، ساڻ ڪهلندي ڏن هي ڪولي.
ڪرمن جا سنگ سڳڪر لڪندو، دانا جي در سو ئي ويندو.
ڇڳن ڪمن ۾ لکن لڳائي، سرڳ سندو سو توشو لاهي."

ڏکهن مٿي ڀاڻ جي، آئي من ۾ ياد،
سلطانپور ڏي اسهيا، سارا لياڻي ڪاڄ.

---

* وطن ڏي واڳ *

نوري وقت اندر اسه آيا، ٻيڻ ٻئي لي ڪانگ اڇايا.
سڀئي ملي لبا خوش ڏاپا، جڻ ڪرشن کي ٻالو راڌا.
رات گذاري، صبح پلاڻي، پيتا تلونديءَ جي ناڪي.
ان ڪوهن لي هڪ وڻ هيٺان، ڏٺو ناني صاحب ويٺا.
آڻ ڪنهب ٻدا مردانو، ٻڪو ملڻ لڳو ٿي ديوانو.
سوءِ ٻالن، "ڪيڏو همبر ناهي، ڪيئن وڃان گهر سال لڳائي؟"
ڪي چيس، "ٻڌ ماڻهن جي مت، گهر ۾ گهرج ويٺي جو ڪم."
مردانو گهر ۾ آيو، ٻڌي پدوان سوچ سڀايو.
وڃو ڪالوءَ کي، ماءُ ترپتا ڪري آسون لڳ.

خوب لڙ ٻڌي، ٻڌل گلي سان، ڇيو، ”ڇا آئين نانڪ ڪان؟“

”نانڪ ڇاڪ ڇڳو ٻلو، ماڻا آيو ساڻ،
ٻر گهر آيو ڪينڪي، آهه اهو ارمان.

سڌ ناهي هو ڪاتي هر ڌا؟ ڪن ٻه هت، ڪن ٻه گم تيندا.
ماڻ ٻه وڃان تو ڳولڻ هاڻي، صاحب جو ڳجهه، صاحب ڄاڻي.“
مردانو ويو اُن وٽ اڳيان؛ گرن ڏنو، ماڻا ڪي پڻيان.
ٻوڙي چرڻن تي هت لاڻا، ماڻا سڪ سان پاڪر پاڻا.
هرش منجهان هر ڇاتيءَ لائي، اکيون ٻرسن نم نم لائي.

ماڻا من موهي گهڻي، جئن سورج ٻه ڀاڻ،
ساگر مان آيري ملڻ، بادل ڏئي نه وات.

خبر ٻڌي ڪالو ٻڻ آيو، چرڻن ۾ گر سيس اوايو.
آيا ملڻ هزارين ماڻهو، مائٽ مت دوست ۽ ڄاڻو.
ماڻا چيو ته، ”مان تي لڙقان، هاڻي وڃ ڻ ڪڏهين گهر مان!
ٻتڙا پيڪ اهو ٻدلائي، نام ٻلي جپ، گهر چت لائي.
سنمن سياءَ نه رهندو ساڳيو، چاهي پيس ڪٽي هي تياڳيو.
هاڻي اکڙيءَ جان تي لڪان، راتو ڏينهان سوچيان سڌ ڪان.
سنتن ڪي نه دِيا تي پاڻي، ماتا دکاري ٻتڙو چاهي.
ڪرڀي ڪونڌر جو ڪم ڏيندي، جي سڪ جي ڪا ڪوت نه تيندي.“

گرن چيو، ”هڪ ٻرات رک، منڙي مالڪ ساڻ،
نام ڳڌي ٻيڙي تري، ٻرلڪ هي ٻرماڻ.
منهنجو پيس سدا اڇو، نا ڦاٽي، نا ميل،
ٻرڀوءَ ٻاڻ ڏنو اهو، ڪير لڳائي تيل؟“

ماڻا چيو، ”منائي ڏاني، ماڻا جي ڪر دلڙي ساني!“
ڪالوءَ چيو ته، ”ويس فقيري، تڏهن ٻه آهي ڪند ۾ ڪيري!
ڇڏهي سڀ مستانيون ڳالهيون، گهوڙن اي چڙهه ڪرسک ڪاريون!“

ٻالڪاڻي

(12)

ڪاٿي ٻڌو پڙهو آهي مون:
چيو ته، ”ٻرهه جو ٻوجن، دک جا ساٿي،
دنيا جا گهوڙا - هاٿي، آهن هردم پرمگت پاٿي.
جو ويس فطرتي آهي، پر ان ساڻ پرمگت لعه ڇڙو،
جو رنگ چڙهي ٿو گهوڙو، گرمڪ پوش رهي
جنهن پرنام لگن رهي، سندر ساٿي ڪار،
ته جهوليءَ اوڙيءَ جيان، تندي ان هي تار.
ٿام لکن ني رنگ پڪو آ.
گرمڪ رهڻي ويس سچو آ، شرڌا جو ڏن جوڙن آهي.
ستوش ڪمربند آهي، جار واسعان جو پاري
سهٽا ويس، دليا هي تاري، جو ڪرتار ڏاو سک ڪاري.
گهوڙي ني اب آهه سواري، قران جگت ٿو، جتي هلائي.
پڻ روپي پنج سچي لگائي، پيرهلي ٿو ڪڏهن نه اهڙو.“
واهه جيان هي گهوڙو مهڙو، هل گهر ۾ من تارا
ماتا چيو، ”ٻنگلو ٻڌو، ني وڻ لال ڪنارا!
جي ول ڪان وراڳ ني، ان جي پاڻي ۾ رڱيو آ.
گرن چيو، ”گهر ٿام ڏنو آ، ان جو حڪم سچو آ ڏاجو.
ٿام لطر لي ڪتب اساليو، مان گهوڙي لي ان جي پٺ ۾.
واڳ نه قابو ان جي هٿ ۾، مهڙي ۾ پاڻي ۾ سو آهي.
جيڏي جاهي، پاڻ هلائي، جنهن ڪان ڪن ته نه ٿئي جدائي.“
ولتي سچ ول سندر چائي، پالڻ - پوشڻ جي ڪهه، پيارڪ.
ڪاوءِ چيو، ”اساڻي دل وس، خبر نه آهي ڪڏهن سنڀاهيون
هاٿي اسان پڳيءَ پر آهيون، جيون زهر مثل ني ويندو.
هاڻ وڃڙ اڏان، ملڻ نه تسندو، پر جو مالڪ جيڙي ماريا؟“
الم پڌو ٿو ڪٿي تاريا، ٿو ڪل والگر هيءَ،
”حواليءَ ۾ جک جک ڪري، ٿام ڪبل جان ايءَ“
گاب پڻي، گسجي وهي،
ٿام جيڻ جي آهي واري
”... آهه پڄاڙي،

ماتا مت ۾ موھ اجايو، سرڳ سنڌي ڪا راھ سجايو.
دنيا جا سڀ ساز رواجي، جيئڻ ڪا بازيگر جي بازي.
سڀ ۾ مالڪ رمز رسائي، مڪتي آهي نام ڪمائي."
ماتا ترپتا ڇيو، "سدورا! لاهه اساڻي ڇورا ڪورا!
توڙو وقت هلي گهر گهاري، ماتا جي ڇڏ آس اجاري!
اول الڪ جو اوتو آهي، ماتا لڳن ڪو اولو ناهي!"
نيرس ٿي گر گهر ۾ آيا، شهر سڄي اُتي درشن پايا.

پنڊت هرديال ويو، ملان سان پراوڪ،
ستگر ڳالهه سٽي ڇيو، "سوئي سڀ جو اوڪ"

هي سنسار نہ سچ پچ آهي، سپني جان ٿي ڀھنجو پائي.
جئن ورڻ هيٺان منزل لائي، تاڪ مڇيند جو ڪو سک پائي"
پائي بالي کي نہ ڇيائون، "وڃ گهر، پرڻون ڪر آشائون؟"
بالي کي گهر رام نہ آيو، چرڻن ۾ جهٽ موٽي آيو.
ڪالوءَ ڇيو، "چولن سمجهائي، گرهست مارگ اوچو آهي.
چولہ رهي گهر، ڇڏي فقيري، ڪرڻ سکي ماءُ پيءُ جي سيري؟
بارن کي پڻ هنئي گهرائي، ڏاڍو ڌرم ست-ڪرم ڪمائي"
گرن ڇيو، "مت آهي ٻيڙي، باٽي-ڏن جي پرمت اوڙي.
ٻيڙي جي باٽيءَ سان ٻرجي، سمر اندر خطري ۾ اٽڪي.
گروءَ ملاح پڻي جي تاري، ٻيڙي ٻوڙي ٿي اوباري."

ستگر مهر سنڌي ڪئي، ڪالوءَ ڏاڍهن نهار.
موھ مٽيو پردو هٽيو، جاڻائين اوتار.

پورڻ پرک اوهان سچ آهيو! مون پت سمجهي پاپ ڪمايو"
گرن ڇيو، "من برف مثل ٿي، سچ گرميءَ سان پولدو جل ٿي.
پريو - سچ جي جرڪي پائي، من جي ميل مٽي، سک پائي.
جئن ڌرتيءَ ۾ پاڻي آهي، جل تل ۾ پريو ساڳي آهي.
ڪوشش، لڳن هريءَ کي پائي، ۾ اگيانيءَ سنڌ لڪائي.

لالڪائڻ

(۱۲) ...ڏرليءَ جو مول اهوني، جنن وٽ هبنان ٿا ڪري ٿي.
...ق-جي قل الله سوني، ٻولڻ وارو ٻوليءَ ڪري ٿي.
...س تڙ؛ راڄس ٻن سمر، ساٿوڪي گل سر تا مرڪن.
...اي قلن سمان ٻري رس، ستسنگ ڪي ٿي سمجهن پارس.
...-دويش جڏي من لاني، مايا-موهه مٽي ٻر-ٻائي.
گبان سٽي ٽڪوان جو، ڪاوءَ مڇو موڙ،
ڪايا مان ڪاٽ ڪڍي، ماهر ڏنا ٻڌن مور!
ڪاوءَ شراڌ ڪيا هڪ ٽاٽي، هون ڪيائين ٻاپڻ آئي.
ڪنڍي حلق هڻي اس آئي، مگرگرن کي ڪاڙ ٻائي.
ٻوليا، "ٻوڄ هتا ٻج-آمر، ٻنر جتي، اسه ٽاهي اڪ-اح.
ٻاپڻ کي ال ڪچهه ڪازيو، ٻر ڪتراڳي ا، ڪبو اچايو."
ڪاوءَ چبو، "ٻايا ڏيکاريان، سوجان لن جي حالت جاڳي."
گرن چئو، "ڪن اکيون ڇهيو، شب درشن جو آلد لکو!"
ڪاوءَ جان لي اونيون اکون، وڏن جون سڀ شڪليون ڏاهون.
واڪنس ڏام هتا سڀ ويا، ٻوليا ٽون له وچائج واسا!
آهون سک سان سوڳ ٻر، هٿن دهولي ۾ پار،
اڪ-اح جو ٽاهي ٻتو، سوائهن ٻرابو سسار.
حمر الڊ و داٽا گهر ٿهڙي، يد هي اوڄو ٻاٿو سهجي."
ڪولي اڪون ڪاوءَ ٻوليو، "مهنجي اکن کي ٽو ڪولو."
هاٽي موڪي اسه ٻهيايو، چاهيان مان اٿهن جو سايو.
ٽوري ڏيئيون ديه، ٿباڳي، ڪالو ٻهتو آڳي.
جلدي ماتا ممتا لاهي، ٻهتي سرڳ وهي سک پائي.
ماسپتا جو ڪرم ڪرائي، چڏياٽون ساماڻ لٽائي.
ماڻهن مسڪ ڪري چبو، چو ٿا چڏيو ديش؟
الله مڪل سان رهو، رکيو چا پرديس؟"
چئو گون، "حڪم ڪوڙ ٻسارو، ست آهي ست نام سهار

راتِ شهر ۾ ڏينهن جهنگل ۾، نام پدارت ڏئن نگر ۾.
جان سنيري اڪنا ليرت ٿي، لالوءَ چيو ”ڇڏيو اا گهر کي.“
بوليا، ”سچ ڪي ساٿي جاڻو، هي سنسار ڇڻڪ هڪ گهاٽو.
نام سمر سڀ ڀرم ڀڄايو، رات سڄي مالڪ سان لايو!“
مهر لطر سان ماڙ ڪياڻون، پوءِ تلونڊي شهر ڇڏياڻون.

جنهن کي جيءَ اندر لڳو، نام لگن جو تير،
تنهن جي لاءِ دنيا ٻڻي، جڻ ساگر جو ٿير.

* گهر ڏباگهه *

ٻالو مردانو ٿيا ساٿي، ڪرتيڙ ۾ تن ڏن لاٿي.
سورج گرهڻ جو هو ميلو، ماڻهن جي وهنجڻ جو ويلو.
مردانيءَ سرانديءَ کي ڇڙيو، تان گهڻن ماڻهن کي ميڙيو.
راڻي، راجڪنور سان آئي، ڪري شڪار هرڻ ٻڻ لائي.
بولي، ”اهڙي ڪريو وائي، راڄ ملي مونکي سک دائي!“
گرو چيس، ”ڪر پوڄ سوايو، وايس راڄ وري سو پايو.“
بوليا، ”پاس نه ڪوڏي ڪاري، سنگر جاڻو حالت ساري.“
گرو چيو، ”هڪ منڪو آهيو، هرڻ ڪٽي، اڳئي لي چاڙهيو.“

جهٽ پٽ سي منڪو وٺي، آيا گرو دوار،
هرڻ وڄهي، ٻارڻ ڪري، پوڄن ڪين ليار.

حالت هيءَ ڏٺي ڪن ماڻهن، دوڙي آيا ڪيئي ٻاڀڻ.
ڏنڊي سان هڪ ٻاڀڻ آيو، ڏنڊا ساڻ وٺي پرڏايو.
بوليو، ”ڏاڍا پاپي آهيو، گرهڻ ۾ تا ماس رڌايو!
اڄ نه مليڇ به ماس نه کائن. ڪير اوهان جا پوڄيه آهن؟“
گرو چيو، ”ٻک آهه سنايو، ان ڪارڻ پرساد رڌايو.“
ٻاڀڻ بوليو، ”ڪوڙو آهين، ماس رڌي تو چورڻ چاهين.

توکي ساڌو ڏٺو آهين، لوڪن لئي تو پاپ اڳائين.
توکي مارڻ ۾ نه برائي، ڪوڙ سندي تو ڪار ڪمائي.“
گرو چيو، ”جي مارڻ چاهيو، پل سڀ ڀهجو زور هلايو.
پر جي ڏوهه – اڌوم ڇو نا، تنهن لاءِ ڪي چرلو ڪيو نا؟“

پوءِ گهٽا آيا آئي، ٻاليڻ ۽ ودوان.
جن ۾ نانڪ جيد پنڊت، اوتار سڌي پاڻ.

’پوشه براڻ‘ پڙهيو پنڊت هو، ”نانڪ لئي اوتار، اڪيل هو.
سمجهي پيو هو مان لي سولي، پيو هر جو اوتار نه ڪولي.
”ويد پڙهڻ ۽ يگيه ڪراڻ، پاليڻ جو ڪرم پاڻ پڙهائڻ
پڻ شڪار ڪرم ڪتريءَ جا، جنهن جاليءَ جا پوجيءَ مهيپ،
شستر مهڌا هر جو نالو، ست سنگ چاهي، ڏلش ۽ پالو.
جي من روڪي نام جپائن، ليڪ مثل ڌرم – اڌراون آهن.
من روپي جي ڦاڙهو مارن، تس برهم جي اڳيي پارن.
جنهن برهم ڌرهون تئي تو، نانڪ سڀ ڪڇهه، سڀ ڪهي تو.

نانڪ هر تو من وسي، ڪستوري ۾ مرگ،
مڪڪي ۾ ستنام جي، نالي ۾ السرگ.“

پاليڻ ٻولايو، ”وپس نشري، ڪتري ولش نه آهه لکيوي.
سوکيم هيءَ شڪاري ٻالبون، مت ۾ ماس وجهڻ جون پائون.
گرو چيو، ”ڪتريءَ جي گل ۾، ڪرڻ شڪار نه آهي پل ۾.
جو انسان پلي لئي آهي، ان کي مارڻ پاپه جتائي.
پر هي سمجهڻ جگه تنا تائي، پاپ – پڻيه سمجهڻ نادانائي.
اڳياني جن داب – ورڻ ۾، ڦاسي، ڦرندا جنم – مرڻ ۾.

ماڻهو جمبو ماس مان، ڏٺيو پتلو ماس.
ماس آياني ماس کي، ٻولي لوالي ماس.
گهر ۾ آڻي ماس کي، رنگ وڄائي ماس.
پار ۾ پيدا ماس مان، مت مانڻ ٻڻ ماس.

ماس ئي ماس ڦري پيو، ٻهري ڪاٺي ماس،
فرق لهي ورلو سگهي، ڇا آهر ڇا ماس؟

يان ليبج، اگيان اڌيرو، اولدهہ لاهي، گيان سويرو.
گيان منجهان ابجي ٿي نيتي، نام سدا - رس جڳ ڪا پيتي.»
پيا پاليٽ سنياسي چپ ٿي، ڪرن اشارا نانڪ چند کي.
نانڪ چند چيو گهنڊ پائي، «پاپ ڪرم تنهنجو هي آهي.
ان ڪي ٿو اون ڏرم ٻڌائين، ڇو ڪهڙي لون مت جو آهين؟
لت وينديڻ ڏاڍن سان ماريو، ڇو تو کهڙو ڇولو ڌاريو؟»

«ڇولو هڪ ڪرتار جو، پاٿو خرد ڪرتار،
نانڪ جو وس ڇا هلي، ان جي، ان وس تار.»

گرن چيو، «هي گوشت ڇهڙو، گيان - ڏيان اڇاڻ ٻکيڙو.
ماس - ساڳ، ٻه فرق نه جاڻن، پاپ - پڻيہ، ٻئي ڪين سڃاڻن.
ديوين اڳيان ٻليون چاڙهن، ماس ڏسي تا من کي ڪاڙهن.
اندا ڪرم ڪري سو اندو، گند جو ڪاٺي سوئي گندو.
جگت - پدارٿ جل مان اُپجن، گياني سڀ جو ٻج سو سمجهن.
پوءِ ڇا، ڪو پاڻي نہ پيئيندو؟ سنياسي ڪو رس چاهيندو؟
صبر شڪر جن جي من ۾ آهي، تن ليءِ ڪو ٻج - پاپ نہ آهي.
ست - ڪرتا ۾ نشچو آڻي، شڌ آهار ڪري سک ماڻي.»

پنڊت نانڪ چند پڇيو، «ڇا نالو، ڇا اشت؟
نانڪ چند اوتار مان، دور ڪندس سڀ دشت.»

«نانڪ وندي نام اساڻو، اونڪار جي مستي ماڻو.
لوڪن ڪي لت نام جپائي، جگت ڦران تو ڪار ڪمائي.»
پنڊدي نالو هو گهٻرايو، ٻوليو، «سچ هر پيارا آهيو.
ٻون سمجهو هو، مان مت آهيان، معاف ڪيو تو ڀل ٻخشائن.
پر ودوان ٻرش اوتاري، شاسترن جي ڪن ٻوٺواري.
ڪيئن هي پاپي ڪرم ڪيو تا؟ لوڪن لاءِ مثال ڌريو تا؟»

ڪرن چيو، پاڻي مٽڪي ۾، کير ڀڃي ٿي، ٿڌ اٿڪي ۾.
ڪرهڻ آهه، ڇتو ٿي هاٿي، وهڃي هرڪو موجون ماڻي"

لوڪن کي اچرج لڳو، هڪ مٽڪي ۾ کير،
لوڻو ساري لوڪ کي، ڪاراڻي ڪو پير."

سڀئي لوڪ هئا اُلساهي، ڪن ۾ پيڙ اهاڻي آئي.
راجڪمار ڪٿي ناراڻي، ڪرن ڇڏي ٿي هرڪو ڪاڻي.
هرڻ ڏنو جن، سي حيرت ۾، هٿ ۾ ڇٽن، ڪاٿن عبرت ۾.
نانڪ چند چيو، "ڪر نانڪ، آهه سچو اوتار و مالڪ.
مان ۾ چندت ناٿو ٿي آهيان، سرهڻ شاهه مٿان امه وارهان.
ورٿو واهگرو جڳ منتر، وله-وراهي ناٿي جڳتر.

راڻي-راجڪمار کي، ڪرن ڏني آسس،
ملڪ وڃي موٽي لڙو، دشمن ٿي ٿو جيس،"

راجڪمار ڪيا ڪٺ ساٿي، دشمن جي ٿي ڦاٽي ڇاٽي.
پتا راڄ وري هٿ آئي، سڀ جا ساٿي، راڄ ڪمائي.
ستگر ڪسب جي ميلي آيا، گنگا ٿي ٿن ڏيرا لايا.
وهڃي ڏٺن ميا ڪي ڇاٽي، سورج کي اُس لوڪ اڳيالي.
ڪرن پري اڪ اوله پاسي، اچليا، لوڪ ڏسي ٿيا هاسي.
بوليا، "هيءَ ڪهڙي آ پوجا؟ اوله، ڏاٿهن ۾ سورج دوجا.
عام ڏٺن تا سچ کي ٿاٽي، پترن کي ڏيندو سو ڇاٽي."
ڪرن چيو، "هن پاسي واڃهو، وڏو ٿيءَ ۾ مون آ ٻيجو.
ان کي آءٌ ڏيان ٿو پاڻي، لس سا سوڪ ڪندي ڪڙ ڏاڻي.

هليو آيس هٿ هلي، ڪبر ۾ ڪو ا، خيال،
هاڻي ٿو هتڙا هٽان، مِن ڪو نري ملال."

لوڪ چيو، ڇا پاڳل آهين؟ پاڻي ڪيئن تو اُت پهچائين.
ڪرن جيو جي پتر پئن تا، جي لک جوجن دور رهن تا.
...ي ٿئي ۾ وڃهي آهي، ان کي چو ۾ سکهان پهچائي.

جي ويجهائيءَ لئي نا پهچي، رسندو دور ڪٿان سو سهجي؟
پوڄا ڪريو، مالا ڦيريو، من کي دهلي، ڪابل گهيريو.
پوءِ هيءَ پوڄا ڪهڙي ڪم جي، نام جپيو شد من سان تمجي.
اوڪن ڪوڙي ڏيک پلايو، نام نہ مليو، تن ہ اجايو."

من جي ڳالهہ پڌي سچي، لميا پا اپڻ، لاٿ،
منٿ ڪري، ميڙون وني، لياڻون تن کي ساٿ.

چواڪي چوڌر ليڪو پائي، گر کي آسڻ اوچ وهاري.
پوڄن ڪٽڻ ويا تي سيوي، گرن چين، "ڪل اٿو نہ پيئي.
چوڪو پوتر ناهہ بچايو، پنجن پوتن اتو ڇپايو.
ڪبڏي، ڪديا، ڪروڌ و لندا، تن سان گڏ هٿ جا ڪم گندا.
هڪ ميراسڻ، بي ڪاسائڻ، ٽيون چنڊال و چوٿين ڏائڻ.
تن سان گڏ هٿ - ڇهڙو آيو، جن چوڪو بيڪار بنايو.
سد وهنوار، صبر اشنالي، نام جاپ جي ڪم جو پاڻي.
سان ئي چوڪو پوتر ٿيندو، ڪوئي پوٽ نہ ويجهو ايندو."
نام جپائي، دان ڪرائي، ڇڏيائون سڀ راس رچائي.
پاڪنب کي ان ريت هٽائي، ستگر آيا گنگا ڪناري.

ماتا گنگا تي دکياري، آئي گر دربار،
"پابين ڪان رکيا ڪريو، منهنجي ٽارڻ هار!"

گرن چيو، "پرڀوءَ جا پيارا، هرڪ - سوک ڪان وهن ليارا،
پرڌک - دکي، موهہ ڪان پاسي، تن جو ڏيان ڪندي سک پاسي."
چرڻ ڇهي تي نرمل پيئي، پڇيا ٿين، "آگيا آ ڪيهي؟"
گرن چيس، "ڪر خوب پنڊارو، ڏهن تئي تنهنجو ليتارو.
صبح سوير لگو پنڊارو، سر - لر، منين ڪاڏو سارو
پير ڏٺاريا پاڻ گرن تي، ڪيٿي پينا ڪارائڻ لئي

پنڊارو هلندو رهيو، ڪاٿڻ منجهہ خمار،
نام سندي رنگ جو لگو، ليئهن لشو چوڌار.

پر حيران ٿيو هو ڪونئي، ڪنهن نه ڏٺو پنڌاري ڪولي.
اهو پرچار ڪري ڏنو ڪيئي، منڊلي پرچ طرف پوءِ وائي.
چمنا تي هڪ پرپت هيئان، ڏپرو لائي ستگر وهڻا.
مٿي چوڏر جهڪي ساري، مردالي کي آڇرج پاري.
گرو چيو ته، ”پون-پت آلدو، ڪرشن-رام سندو تي پالدو.
ماڻهو ڪن ليلائون ڪرڙيون، خوب آنڌاڻ سرا پوريون.

مردالي ته رباب جي، ڇيڙي ڪومل تار.
صاحب ڳائو شبد هي، لائي سرجي ستار.

”اوڪ ڇوري تو ڪلجگ آيو، ڪنهن نه ڏٺو سو ڪالي جائو.
جڏهن پرلوي، سج چند تارا، ساڳي هنڌ تي ايندل سارا
هر ڪو ڪرم لنه ليمي ڪن ٿا، ان پيسي پرڪاش ڏٺن ٿا.
ماڻهن ليءِ ڪلجگ آ ڪهڙو؟ جو پوکيندو، لڻندو تهڙو.
ڪالنا پوکي ڦول نه پائي، اسب نه ملندا اڪ پوکائي.
ڪلجگ لناهي، ڪرينڪ آهي، پراڻ ٿام بنا گس ناهي.“

ماڻهن چيو، ”اياسا، ڪريون ڪهڙي ريت؟
ارڳٺ، سگٺ آياسا، ڪهڙي سهٽي ليت؟“

گرو چيو، ”سڪ پيد نه پائي، هر جو سبوي، هر جو آهي.
چو نه هري جي لرگٺ آهي، شانتيءَ ڪاڻ جنم سو پائي
جولر حڪم جا پاڻ هندائي، عمل ڪري ۽ نام جپائي.
ڪنهن نه طرح سان من کي لائي، جيڪو هردم پيگت ڪمائي.
چل-ول، ڪپت ڇڏي گر پائي، سوئي رام-نام لئو لائي.“
تي ڏن بعد ايوڌيا آيا، سرجوءَ جي ڪپ پير گهمايا.

سرجوءَ پر امرت وهي، رام نام جو جاپ.
جيڻ ارني سنجولي، دور ڪري ستاپ.

ڏر مڙيا، منش هزارين، لنج ڏسي ڪريا جوٽارين
ن جهز، ”شري رامچندر جي، ونتڪت ڏام وڻا منجهه، چيو ر

لالڪاڻ

ڪاٿون آيا محل ۽ ماڙيون، ڪاڏي وڃاسي رٿ ۽ گاڏيون؟
عام چيو، "بيجان محل هي، ٻڌندا، ٺهندا، ڊهندا سڀ ٿي.
پر ماڻهوءَ جو جيئون تورو، ڪهڙيءَ ويل چڙهي سڀ گهوڙو.
ساڻ نه هلندي ڪائي وستو، جيئون چشمي جان ٿي چلتو."
گرن چيو، "سڀ ڄاڻ نه ڄاڻو، پر نا پهنجو پاڻ سڃاڻو.
سرو وڪار ڇڏي گرمک ٿي، دل مان پاڙ پٽيو درمت جي."

ماڻهن پڇيو، "ستگرو، گر جو ناهه گيان.
ڏسيو گر جو ڳڻ اهو، ميلي جو هر ساڻ"

گرن چيو، "هڪڙا جئن پنڊت، ڪن سيڻي جون ڳالهيون ڪنديت.
اڻ تارن جان اديءَ ڪناري، بيني چون، ٻڏل ڪو تاري.
پيا اوڏوت ڪلا-گر پائي، لت جان پاڻ ترن تا چاهي.
پر اڻ تارن کي سي ٻوڙن، يا تن سان گڏ پاڻ ٻه لوڙهن.
ٽيان سڀ ٻرڪ مها ٻل شالي، ڪولن قلف، لڳائي تالي.
پاڻ ترن ۽ ڄڳ کي تارن، جوت ٻٽي اوندهه کي ٽارن.
شرڻ پيا اٽ ڪيئي ماڻهو، گرمک جي ستگر جا ڄاڻو.
ٻوليا، "مڪتي راهه ٻڌايو، رام نام سان ڌر لڳايو.
گرن چيو، من-گهوڙو روڪي، اٺ-ڪرم جي لايو ٺوڪ
نام رکو چت ۾ هر واري، سمجهو ڄڳ رڻ پٽ جي واري

پوءِ اُتان ڪاشيءَ ۾، وڃي ڪياٿون واس.
پنڊت ۽ ماڻهو مڙي، ڪن پيا درمت ناس.

ماڻهن پڇيو، "ويد پڙهڻ سان شاسترن جو پاٺ ڪرڻ
من کي ماٺ نه آهي آئي، ڏسيو شانتيءَ جي ود ڪائ
گرن چيو، "ڏوکو ۽ لالچ، پيدا ڪن ٿا ڪينو، آ
پڙهڻ، سڻڻ ڪوڙو ڏيکارو، عمل ڪري آلم نين
جئن ڪو ٻولي، "روز ٽران ٿو، اولهي ۾ ٻر ٻياهه ڊران
شانتيءَ ڪارڻ لالچ اوڏيو، ڪوڙ ڪيڏي ڪايا کي سو

)

چاڙهي وٺي چار.
لالچ اوني نفس لي، مَن آهي لاچار.
مچليءَ جان پاڻيءَ الدر، ڪمايو لاڻو.
محنت ساڻ جاڻو،
پراڻي، پڙهڻي رهو لعه اوچي.
هر جي ولک
پڙهڻي بعد ڪي سوچي، وشين جو وس روڳ مٿالي.
اهو جو سپ ڪسي پاڻي، ماري ڀڄهن سان شبر نفس جو.
۽ آهن روپ خنجر جو، دولت هاراو.
ڏان - ڏوم ۽
ڳهاريو،
را ۽ سنتن جي الله سمي ۽ مڪتي ڏيندي.
هبن مَن ڪي شانتي ايندي، مڙدو پالي مڪمه،
ڪاشيءَ ۾، ”پبدلن چيو، ساڌو ڦٽجي، دشت“
مهما الڪريءَ جي وڏي، الڪن لي مڪتي پائي.
پراو مهما پالا آهي، نام مڙوجي هو مگهر گهر ۾.
ڪبيرداس چڏي ڪاشيءَ ڪي، اوجو آسڻ واو ڦٽائي.
رام نام جي تار ملائي، مڪت محل جو سر پبد آهي.“
پراو سد چمه الله آهي، ”هريءَ جا ٿالا، جبڪ ۾ سهڻن جاپ ترالا
پبدت چيو، چيون ۾ سمسڪ ڪي لائي؟“
ڪاڙو جپ تو مڪتي پائي، پار رسائي هڪڙي ايڏي.
گرن چيو، ”جي ٻڙيون ڪٽجي، سڪ سان پار ڪنڌيءَ لي ويندو.
سالم ساز سندي پڪڙيندو، سر الدر لي گم لي ويندي“
موراڻن سان سرلي ليندي، جڪا سيري، سائي جاڻون.
اوڪ چيو، ”ٻيڙي ۽ سچاڻون، دولڏي ٻيڙي پار لڳايو!“
ڪرپا ڪر ڪا راهه ٻتايو، هر هر پڙهندي من ۾ اوليو.“
گرن چيو، ”واهگرو اوليو، چڙهي ۽ پهچي پار.
واهگرو نام - جهاز ۾، تاو ۽ اڪري تار.
جو شرڌا من ۾ رکي، پهتا جڳتات.
پوءِ گرو پيرا پري، لاکاڻون هر لاسه.
هر مندر جي پاهران،

سالڳڻيءَ آرت ڪن ٻيا پنڊا، ماڻھن چاڙھيا ٿي اُت چندا.
سڀ ٻيٺي ٿي آرت ڳائن، ستگر ويٺي سرت لڳائن.
پوڄاريءَ کي جوش جلايو، ٻوليو، "ڪيئن ڪتان ھٿ آيو؟
ڏوھ - ڪرم جي ريت نہ جاڻين، ھر - واڌ نا ٻر وٽو آھين!"
گرن چيو، "آرتي ھريءَ جي، ھر پل، ھر ڏن رات ھلي ٿي.
ھيءَ آرتي آھي ڪوڙي، من ٻر لڳن نہ لائي اڙي.
اُن جو قل ڪيڙو ٻانيدا؟ ڏيک ڪري ھي ٻڇائيندا."
پنڊت چيو، "آرتي ڪوڙي، ھر سان ميليندي دل اھڙي؟"
گرن اھا آرتي ٻڌائي، پنڊن پنھنجي ڀل ٻخشائي.

---

* راڳ ڌنا سري محلا - ١ - آرتي *

گگن جو ٿال، سج چنڊ، ديپڪ ٻيا،
نکترن جو منڊل، جڙت موتي.
ڌوپ ملئان جو، پون چوڙو جھلي،
ڦول وڪا ڪري وڻ جوتي.
ڪيڙي آرتي آھ، ڀوکنڊ تنھنجي آرتي.
ناد انھد وڄي جھڪ ڀري، (اڪ رھاءُ)

٢. سھسر تن نئن ٿي، پر نہ ھڪ آھ توي،
سھس مورت، نہ نہ ڪا نہ توکي.
سھس پڳ پاڪ، نہ نہ ڪوبہ پڳ ناھ تو،
لک بنا، سھس نڪ، چال موھي.

٣. سڀ منجھہ جوت، جوت سا آھي،
جنھن جي چانڻ، سڀ منجھہ چانڻ چاٽي.
گر سکيا، جوت، پڌرو پائي،
جو اُن ڀائي، سہ آرتي آھي.

ناڪالڻ

موهيو،
هر ڄرڻ - ڪهل - ٻولن من ٻنا-و،
راس - ڏن لڏو آ، من
ڪريا چل ڏيج، ناڪ سارنگ چرو،
لهجي نام وا-و.
لي وجي ڪيانون لمسڪار.
سٽي آرسي هيءَ سچي، آهيو سج - اوتار."
بولبا، "ٻورڻ ارڪ سج، سمنڊ ڪماري ڦريا لي ان.
ڏ ٻهن ڪان ٻوءِ گرو جن، ڪانڻ آيو تي ڪو مڙدو.
...هن بکوڙ ڏاڙون هڪڙو، مرداني ان لي ڪجهه سوچيو،
...سنگهي سو واپس موٽيو، ڪلهين ڪين ڄڪن ٿا.
...رن چيو، "بابا ڇنڙ ڪا، ٻسون ٻه صحت ٻه ٻاڻ وحالي."
...ٻر ماٺهو مرداو ٻه ڪائي، ٻيهجي آنڌيءَ ڏاڏو شور مچايو.
ڪڇهه، اڳتي گهاٽو جهنگ آيو، جتِ ڪو وايو بان،
واءُ لڳو لي واچ جان، ٻڌجي خطرو جان.
ٻاهه لڳڻ سان اڳڙجي، آماس ڪا ڪارِي.
اولده لي واٽي چوڏاري، ڏڪڻ لڳو مرداو سيءَ ۾.
وڻ ٻڏجي ڪريا ڏرليءَ لي، اڳتي ڪڏهن جو ٻهر ٻه ٺهلي.
واءُ وجي ٻهو حڻ ڪي گهاپ، چادر ونڙهي، ٻڪڙي ٻهتي.
مرداو ٻهو ٻت اي ليٽي، جتِ نه هيون ڪي گوليون جاري.
ريتيءَ جا وسڪارا ٻاري، واسه - اکين ۾ واري واري.
هاءِ هاءِ ٻڌجي چوڏاري، پيدا ٿيو لتڪال،
واچوڙو راڪاس اسه، پيدا آڪاش هو، ٻر اڳل ٻالال.
جڏهن جو سر آڪاش هو، ٻر اڳل ٻالال.
مرداني ڪي ٻو اڪ ماري، گرن چيس، "هي ڪاڇڳر ڏاري،
جڏهن هي روپ اڳن جو ڏاريو، اولده جو هي دواهون ڪاريو،
ٻوءِ چڪي وح، وسيا اولا، ستگر شانت سروپ اڏول...
ٻڌ هن هڪڙو ماٺهو آيو، بولبو، "مون تي لي ٻرماٺ...

سائين، سچ پچ صاحب آهيو، ماڻهوءَ جو تو روپ رچايو.
ڪوڙ - ڪپت کان آهيو آجا، ڪام - غصي جا ٻڇن نه ٻاجا.
موهه گهمنڊ ٻڻ ناهن ويجها، لالچ جي ناهي من - سيجا.
سون - رپو هيرا جي چاهيو، حاضر ڪريان جهوليءَ پايو."
گرن چيو، "مان شانتي چاهيان، جڏهين چوتون جاءِ ٻايان.
تڏهين سيوا ۾ حاضر ٿي، سوا منڊ ٻاٽانج وٺي"

ماڻهو ڏسندي گم ٿيو، ڇڻن واڇوڙو - واءُ،
گرن وڏي هڪ ڳوٺ ۾، ڳوليو شانت - پڙاءُ.

سيوا ۾ هڪ ڀت اُت آيو، ٻوليو، "ڏايو ڏکن ڏٻايو.
ڏرليءَ واڳر ڏيرج ڌاري، ڏسندي گرن چيس، "هڪ واري،
ٿر سنسي گهر جيڪي چاهين!" ٻڌو جهٽ پٽ ٿيو گهر راهي.
رستي ۾ مان هڪ لڌي اشرفي، لوڪ چيائين، سنت مهرشي،
جيڪي چاهيو، سو ٿي ڏني آو، هيٺن جو همراهه ٿئي تو."
لوڪ ڪٿا ٿيا اُن هنڌ ڪيئي، صاحب چون سڀن ڏس ڏيئي،
"ڪريو ڪاني سچ جي ڳولا، سڀ جا ڪاج ڪندو خود مولا!
سنتن جي سيوا تن - من سان، نام سندو جپ جاپ لڳن سان.
ڪال سندو ڏپ جنهن کي آهي، آخت ٻاڻ ٻڌي پچ ٻائي.
جيون ۾ جيون ڪي ناهي، ڇڏيو جيون - جوت جڳائي.

جيون هي ٻاڇي جيان، ٻدلي ڏينهان رات
تجلي ۾ ساٿي رهي، ڇايا ۾ نا سات.

ڳالهه هلي راجا - ڪن آئي، جم جي پو ٻڻ راهه ٻتائي.
سو ٻڻ گر چرڻن ۾ آيو، ٻوليو، "سک جي راهه ٻتايو.
ڪيئن ٿئي جم کان ڇٽڪارو؟ ڪيئن ملي مڪتيءَ جو دوارو؟"
گرن چيس، "ست صاحب سمري، رهه پرجا ٿي هردم ڀري.
دوکيءَ جو ٿي دک ۾ ساٿي، سمجهه سڀن کي گهر جو ڀاتي.
رعيت جو ٻڻ اک جو تارو، دور ڪري اولڌهه انڌيارو."

ست سنگ ۾ شرڌا رکي ڪرڻ لڳو لٽ راج،
پرجا ۾ پيارو ٿيو، سڌريو سارو ڪاج.

هلندي ڪر هڪ شهر پڌاريا، جت مدمڪن سندا من ماريا.
هڪ وڻ هيٺان آسڻ لاتي، صاحب ويٺا شانتي پاتي.
راجا ٿي هو، رام اڇن جو، هو نہ پتو ان کي پڳون هو.
بارش لاءِ پڇن راجا وٽ، ورکا ورکي اندر کي جپ،
پر مند ڦوندي مينهن نہ آيو، ماڻهن در راجا جو ڇايو.
راجا خوب پڙهايا منتر، سڏ نہ ڦليا ٽوٽا انتر.
ست ڏن جاپ ٿيو رواڻو، راجا لٿو خوب خراڻو.
جڏهن ڪيتيءَ ٻر سنگر ويٺا، مالڪ جي ٿن-من ۾ ايڏا.

جڏهن اِي جل صاحب ڏٺي، تهن وقت ڪوڙي سوڪ،
آپ رهي گهر ۾ سدا، گيان-گنگا جي اوڪ.

گرن ڏٺو مالڪ کي وياڪل، پڇيائون، ”جو آهين آڪل؟“
ٻوليو، ”ورکا آهہ نہ آئي، هاڻ نہ ٿيندي ڪنهن ڪائي.
راجا آهي زور هلايو، پر سايو سڀ ٿيو اجايو.“
گرن چيو، ”داتار ڏياني، ورکا ٿيءَ، هر ڪو سک پائي.“
مالڪ پڇيو، ”نام ڪٿي آ؟ ڪهڙو ديش و ڌام جتي آ؟
ڪرپا ڪر ڏس ڏي ڪوسائين! ڪيئن وڃون اُتي، سو ٻہ ٻڌائين!“

گرن چيو، ”هر جاءِ ٿو، ڪشٽ ڪري هو دور،
ٿانءِ ٻيا، هر هنڌ وسي، سڀ سان ٿي مجبور.“

هاريءَ ٻوليو، ”هن نگريءَ ۾، ڪير نہ جاڻي ڪين اهڙيءَ کي
ان جو جي ديدار ڪرايو، ڪيئن ۾ ٻڌ رليج ٻڌايو.
ڪن ۾ سبوڪ ٿيندس ان جو، پرم پلاڻي، هن راڄن جو.“
گرن چيو، ”هو غير حد آهي، پر ڪنهن کي تون منهن نہ ڏساتي.
جتي هر ٻن ۾ پاڻي آهي، جيئن ۾ جيءَ واڻي آهي.
تئين هو هر ڪنهن شيءِ ۾ حاضر، ڏٺي ويٺو سڀ جو ناظر.“

دڙ ۾ راند ڪري ايو، سڀ جا ڪارج پاڻ،
ماڻهون ڇڄن اسين ڪيون، ڪنهنجي ناهي ڪاڻ.

هاريءَ بوليو، "جونجي نا، سو ڪيئن مدد ڪري سگهندو ڪ؟"
أن جي قدرت ڪهڙي آهي؟ ڪيئن تو هو سڀ ڪاج هلائي؟"
گرن چيس، "هو نت ڀڳتن جا، ڪاج هلائي پاڻ ئي بنهنجا.
أن جي قدرت ظاهر چاهين، جي ستنام چئي هر ڪاهين.
ڪيت سڪل ۾ جي ٻج پائين، اڪت اناج فصل مان پائين."
زميندار ڇيو پائن ڪان، سيني چيس تہ ٻج وائن ڪان.
بن پاڻيءَ ڪو فصل ڦٽو آ؟ ملڻ بنا ڪو متر مٺو آ؟
بن برسات فصل تو چاهين! شايد تون بڻ پاڳل آهين!"

گرن چيس، "وشواس سان، تيندا ڀيڙا پار.
نام وٺي ٻج ڇٽ ڪٽي، اڳتي تون مختار."

ليت ڪٽي ٻج هاري آيو، نام جپائي، گرن ڇتايو.
صبح ڏٺائون، کيتي سائي، پرم پليو دل کي سر هائي.
ستگر-چرڻن تي سر نائي، هر جو نالو هر هر ڳائي.
کيت ڏسي، وشواسي آيا، ستگر اڳيان تن سر نايا.
گرن آنهن کي نام جپائي، کيتن ۾ ٻج پاڻ ڇٽائي،
نام هريءَ جو ڏنو سهارو، دور ڪري من مان اڌيارو.

ٻڌو شڪتيءَ جي تتي، جيون ۾ نت جيت،
ڇتن ڪٽلي بڻ گهج مٿان، ڳائي سوڀ سنگيت.

خوب وُٺي برسات بنين ۾، ساوڪ ٿي سڀ ٻن-پٽن تي.
ڳالهه ٻڌي راجا اُت آيو، عرض ڪيائين، "گيان سٽايو!
ڏينهن ا، ڏسجي ڪوئي ڪارو، ديش ٻڏي هي اُپ جو تارو."
گرن چيس، "ڇڏ پاڻ-وڏائي، نام هريءَ جي ڪر پڙرائي،
سنت سنگت سان تار لڳائي، ڏوکين جا ڇڏ سڀ ڏک لاهي.
شهر اندر هڪ مندر اڏائي، نام جپي ۾ ٻتن جپائي.

ٻڌ ٻرندا - اکين جو تارو، ڏيهون نہ ڏسندين ڪڏهن ڪارو.
جن جي شيوا ۾ جس آهي، تن لڳن ٿا ترت ڀاڳي.“

زميندار چيو، ”گرو، قدرت ڪهڙي آهہ؟“
گرو چيس، ”پٽ ڪو ساوا!“ جيئن ڏٺائين ٻاهہ!

زميندار ٿئي حيراني، ٻاهہ ڏٺائين ساوڪ لاثاني!
قادر - قدرت ڏسي نرالي، ستگر کي جاڻائين والي.
سڪ سان چرڻن ۾ سر نائي، وينو هو سان لڳن لڳائي.
سندر ديش رکي شب ٿالو، من ۾ ڏٺئي عام اجالو.
راڄا کي آئڙ بد ڏٺي، ستگر واڳ اٿان ابو ڦيري.
هلندي هڪڙي ڳوٺ پڌاريا، درشن هينان ساز - سنواريا.
ماڻهو لوڪ ساڻ سڪ سان، تيرهن سڪ شردا، ڪرم سمست جا.
پر آئت هي تن لي ٻاري، جنڌي پڄن سي گهر لاچاري.

ڪاٿر آئي جو کير جنڌي، جيئن سو بيڪار،
لڙي ٻلي ٻڌ شير حان، ڀڄندي گهر هر وار.

گرو چيس، ”ڇا آفت آهي؟ جو تا هيئن ڀڄو گهر ڏاهي؟“
ٻوليا، ”ڪوئي آگ لڳائي، ڇاهين ٿيڻو ٻڌو لڏائي.
لڏهن ڀڄون تا جان بچائي، سڀ هہ ڪمان وڏ مال نہ آهي.“
گرو چيس، ”ڪاٿرتا ڇڏيو، تہ هريءَ جو من ۾ ڏريو.
گيديءَ کي هر ڪو نوڪائي، ڪندو هر هند سا ڏس آهي.“
ماڻهن مال رکيو گهر ٿيئي، ڏاڍو مرد وهيا اُٿ وڃي

واجوڙي جان ور ڪندي، ڏوران ابدي آگ،
وڏندي راڪس جان لڳي، جان ڏڪائي تاب.

ڪرڻ لڳي جڏ آب سان ڳالهيون، ماڻهن جون جڏ مٽ پرچايون.
پر جان گرو لطر سان ڏيوريو، ڪر ٿي آگ و واءُ وتوڙيو.
ٻيرن منجهہ ٻيو هڪ ماڻهو، ٻوليو ”ستگر مان اڻ ڄاڻو.
ڏاڪتي اهڙو ڪر ڪندس ڪي، سيوا مولکي ڪاني ڏسيوا!“

نانڪائڻ

گرن چيس، ”هڪ مندر ٻڌائي، ٻاڻي پر لت، نام ڪمائي،
ٻڌهين تنهنجا پاپ ڪٽيندا، آنند منگل ڳوٺ اُچيندا.“
جهٽ پٽ اُن سو ڪاج ڪرايو، ڳوٺ سڄي اُن کي ونرايو.
نام سندو جت چالو تالو، جاپ جپي ڪليو من - تالو.

جيڪي جنهن جي من وسي، سو ٿي ٻڌي سياءِ،
هردي ۾ هر جي وسي، سر جو ناهه سماءِ.

گرن اُنان اڳ پير پساريا، سمنڊ ڪناري ڳوٺ پڌاريا،
ويرن وڌندي سو تي اوڙهيو، هر ڪو پڳو پٺي هٿ جوڙيو.
گرن چيو، ”ڪريو وڻ ڪاڻي، جيئيو ساگر ساڻ لڙائي،
مهنت سان ڪو بند ٻڌايو، هر جو نام وي سر پايو.
وير نه ڪڏهن لگر ۾ ورندي، هن پر رخ ڦيرائي چڙهندي.
هر ڪو ويهي ڪرم ڪمائي، ڏسندا ڳوٺ سلامت آهي.“

ڪي وينا وشواس سان، ڏيئي گر سان ساٿ،
ڪيئي گهر ليائي ڀڳا، جيئن ڀاڪري ذات.

وير وڌي سا واڌ نه پاتي، هاڃي ڳوٺ اندر نا ڪاتي.
ماڻهو سيئي موٽي آيا، گر جي اڳي منجهه سمايا.
سيئي جاپ جپي سک پاتو، مهنت ساڻ رکيائون ناتو.
پي همٿ ۾ ساهس آيو، وير نه ڪڏهين ڪين ڏڪايو.
سنگر پوءِ سفر تي هليا، ”سوهنگ“ بولي ساگر ڳيڙيا.
بالي جو هٿ ٻاڻ وڻائون، مرداني کي پوءِ ڪيائون.
”واهگروءَ جو نام جپيندو، اڄ مردانا آب ڪپيندو!“
مردانو گر پنيان هليو، پر من جو هو پورت نه پليو.

جن جي من وشواس جي، آهي ڪائي ڪاڻ،
تن جي من ۾ تي رهي، اينڪهي جان ڇڪ تاڻ.

وچ ۾ مردانو ايئو سوچي، ”ٻاڻ گرو سوهنگ تو بولي!“
سوهنگ بولي، نام ڇڏيائين، ٻڏڻ لڳو جهٽ، داتهن ڪيائين.

گرن چيس، ”جو واهگرو ست! ڪهڙي لوڪي آئي درمست!
گرجي آئيا، ڪاڙ ڪمايو، گرجي ڪرٽي من وڃايو!
الذين حان نه ڪوگر- ڪابي، سوجي سمجهي بابو جهالي.“
’واهگرو‘ مرداني بوليو، پاڻي پسياڻين، پٽ ڀوڙيو.

هلندي ٻيٽ مٿان رهي، ڏسندي ڪا وٿراهه،
ڪبا ڪوڙي ڀاهه لي، جاب جڻ لمعه شاه.

لوڪ سيوڙي جا پوڄاري، ان سمجهي کي ست سيڪاري.
”دنيا ۾ ڪرتار نه آهي، لير مطابق اڄ، قسل پائي.
جيئن ٻج مان وڻ، وڻ مان ٻج، جوڙي مان ٻچا، ٻچا مان جوڙو،
تن مان گر نه لوهان جو آهيان، منتر سان ٿو ديهن وسايان.
سک- ستتان ڏيان ٿو سولجهي، هرتا-ڪرتا مچيو مولڪي.“
گرن انهن کي چئو جتائي، ”سوڙو ست ڪرتار نه آهي.
ڪرتا هردم دک ناں آچو، جمي، مري نا، حل-ٽل ساڌو.
نيم مطابق جڳت هلائي، سو ٿي ڏاهي، سو ٿي داهي.
مهر سندا سو ميهن وسائي، پسون، پکي، انسان اپائي.
پن نه ٻيا ان حڪم هلي ٿو، جڳ جو جرخو حڪم چلي ٿو.“

آلي مند پرساس جي، آدم کي ٿي آس.
ٿڙاڻي اولد ٻنا ٻٿي، ڪبتي سب جي لاس.

ماٺهو سوڙي جي در وڃا، سيوڙي ڏڍيا منتر ڪبڏا!!
ٻر باٽيءَ جي پودد نه ڪاٽي، بادل پرسن ٿي ترساڻي.
ٿڙبن دور ڏوڙا ٻن پاڻي، جڻن حل ٻن مڇلي ولڪاٽي.
ساوا ڪيت سکي ٿيا پيلا، ساب نه پيا سيوڙي جا حيلا.
ڏيڍر، مور، ٻيها سارن، بادل وس جي وات نه وارن،
ماٺهون ليٽ ڪنيو پاڏائن، اکين مان ٻرسات وسائن.

دک جو دورو ٿو سهي، يا غازي يا سنت.
عورت دک جو دربٽي، ٻاجي ٻنهجو ڪنت.

لانڪاڻ

آفت سر لي آئي؟
گرن پڇيو، ”ڇا ڪارڻ پائيا، ڪهڙي
دک - سک ۾ سو آهه سهائي.
داتا جي در ڪاڻ نه ڪاتي، واهگرو - پرساد ورهايو.
سام جهڙ جو ڪريو ساڻيو، رهندا پور نه ڪيت پياسا“
پورڻ تيندي من جي آشا، پرساد ورهايو.
راجا گڏجي گر وٽ آيو، جاپ جپي خوشيءَ جا ڳايا.
هڪدم ساوڻ رنگ رچايا، سيني گيت پاس گروءَ،
ڪٿا ڪٿي پوءِ سيوڙو، آيو ڏيکاريو روءِ.
بوليو، ”بهت ڪيو پلي، يا سود نه ڪمائن.
گرن چيو، ”جي ان تي ڪائن، وڏڙن جو سود نه پوتر ناهن.
داتا ڪان جي بيمک آهن، مرڻي بعد به پوتر ناهن.
ان جي ڪرمن ۾ ئي ڙاپا، وهن الديون ۽ سمنڊ خلاصا،
نه به جي سر نه ڏئن ڙا ڻن ۾، ڏوڙ سدا ان جي ڪرمن ۾.“
سيوڙو سخت غصي ۾ آيو، جنتر منتر الهيءَ هلايو.
پر ڏ ڳري اُن جي گر اڳيان، هار مڃي سو موٽيو پٺيان.
بوليو، ”جاءِ توهان سان ناهي، مولڪي ٽڪر ڪاڏو آهي.
پاڻ ڪميا جا سائين آهيو، بخش ڪيو سڀ چوڻ اجايو.“
سنتن جي سنگ نسا هلي، پيائيءَ سندو پاڻ،
جو به جهڪي ڪمان جيان، سائين تنهن سا ساڻ.
تورا ڏينهن ٽڪي گر هليا، راجا ۽ سڀ سيوڪ مليا.
عرض ڪيائون، ”ڏيو نه وڇوڙو، ڪرشن جان لا ڪريو ڇورو.“
گرن چين، ”واهگرو سيوا، مولتي آهه رکي گر ديوا.
سيوا ڪان جي قدم هٽايان، داتا جي در پاڻ اڃايان.
جڏهين ڪا به ضرورت پايو، ٽڪو رکي ارداس ڪرايو
من جا تيندو مطلب پورا، جي ويچار آتو نه ادورا
راجا پوءِ آندا گهڻا، هيرا، موتي لال،
سيگر موتي ڪاريا، سارا سي تتڪال.

بوليا، ”آهه انسان وٽ موٽي، جنهنجي آهي اهڙي حولي.
جيڪا سڀني منجهه ورهائي، هر جا رهون سدا سک ڀائي
سو موٽي نا ٻڌي ٻڙي ٿو، سو پرڪاش نه گهٽي وڌي ٿو.
هو ڏس، هر پل ساڳيو آهي، جاهي شبهو ڪوڙو آهي.“
اتان گرو هڪ ڳوٺ پڌاريا، واڍي جي گهر ڏير پساريا.
هڪ ٻه ڏهون جي ڳاڙهي لوڻي، ڏوڏانس گرجا ٻڳهه روٽي.

هڪ جي سڀني ٻر هڄي، سڃ ملن گهر ٻاڳ،
ساڪر سان سرتا ملي، منزل ناهي ماڳ.

گرو صبح جو ان جا پرڳڻا، اتي جهوپڙي ڪنهن ڍهڪو ڍوڙ،
مردانيءَ پڇيو، ”اي ڏوهي، ٿي ڪاوڙ، حق آهه اڏوهي.
جنهن سان الدران ڪانئي ڪاٽي، ان ڪاوڙ ٿي من کي ڏاهي.“
گرو چيو، ”مردانا ٻالي، هن جي آهه قبول ڪمائي.
ڪاوڙ ناهي، ڪوڙ آهي، ڪير قلم سان وس پڄالي.“
مردانيءَ جان ٻوڙ اهارٻو، سندر محل ڏٺائين اڏارو.
واڍي جي گهر جي ٿي حولي، پر هن مڪ مان پڙڪ ان ٻولي.
پٺان جڏهن نسي هن پڳه پاٿو، ڪرش چٽڪ سڏامي جاٿو.

گرو اتان هڪ شهر جي، اهر جاچي جاءِ،
پراڻ سر پڄتا ليا، صاحب سان لنو لاءِ.

راڄا جي آٿ هي ٻدنامي، اول ڪنتار اماهي ڪامي.
ٻهران واٽ محل پرواڙي، گهوڙن سدا ٻسي واٽ نهاري.
جيڪي لنگهيا ان سر ٿاٻو، گرو آهن کي نام جڳايو.
ورتائون نسا پيتا ڪوڏي، نگر هلو، ”ستگر اراويءَ.
وڃن سندن لنو لنو کي ٿارن، بلبل جي تنا راهه سنوارن.“
ڳالهه وڏي راڄا ــ ڪن آئي، وڏن ڪنهن سڏائي واتسي.
”سمت سندو شبد درشن پايو، پنهنجو ڪريو جنم سڄايو!“
راڄا ڏبن ڇٽي آٿ آيو، وستر ۽ پرساد ٻه لايو.

ليچ سنڌي وستو ڪري، سنتن کي ڏڻ ليچ،
جئن وشيا جي جام ۾، امرت ٻڌجي هيچ.

گرن ۽ چيز قبولي ڪانه، "تو نه غريبن ۾ ورهائي.
جي چاهين تو الت ڀلائي، پر ٻتني ڏس پتري-مائي.
ماس-روڳ جو پتلو سائي، چمڙيءَ سان ڪرتار سجائي.
مل-موتر سان ڀرال ڏٺي، سوئو ڏول زهر جو ڪوئي.
ڏڏله سڪل هڏن سر آهن، ڪتا سدا تا ان تي ٻاهن.
پر-عورت جو چاليءَ لائسي، الت سمي سو دوزخ پائي.

ڪامين کي جم دوت تا، ڏئن دکن جي آگ،
ماتا سم پر استري، چاڻن جي تن ڀاڳ."

راجا ڪريو گر-چرڻن ٽي، گرن چيس، "وٺ ساٿ سنگت کي.
ڌرمشال نهراء هريءَ جي، نام جپي، ڇڏ بات گهڙيءَ جي."
راجا جهٽ پٽ ڪاج ڪرايو، پنهنجو ڪام ڪروڌ ڀڄايو.
پوءِ وري ستگر وٽ آيو، "هاڻي هڪ وردان وڌايو.
چاور-پشم تنهن تا ڪافي، هر ڪا چيز تني هت باقي!"
گرن چيس، "جب هر جو نالو، جو پوکيندا تيندو جالو."
نام ستا سان شيءِ هر ڪائي، تنڻ لڳي آت دل کي ڀائي.
مگر اسان ماڻهو ڇڏن گرن کي، آخر ڪم تي ڇڏڻ اگر ڪسي.

گر پهتا آن ديش ۾، جت نه اناج نه ٻاهه،
ماڻهو ڪائن ماس ٿي، سورج-تاپ ڀڄاءِ.

ستگر وڻ جي هيٺان ويٺا، رهيدار پيو چاري گهمٽا.
ڏسي گرن کي، سڏي گيالي، عرض ڪيائين، مج مهمالي!
التيءَ جو ستڪار ضروري، حڪم اهو هت آهه حضوري.
دليو ڀاڀان ٿو، سو ڪائي، سڪ سان تار وجايو ڪائي.
جهٽ پٽ هن هڪ گهيٽو ڀالو، بن ڀٿرن جي وچ ۾ لاتو.
آن رستي هو ماس پچائي، چوڻ لڳو، "هي هر ڪو ڪائي."

ٻه ڪٺي آيو سي ٻه ڪٺي هو جهٽ پٽ.
چيس، "هڏيون ٻه ڪٺي اچ، "دٻا، اٿ ٺاهه ٻڪ پاڻي!"
هڏن کي ليڪ لڳائي، چيو،

ماري چياري محب تو، هڏو ٻيهر واهه،
پاپ سدا سر لي ڪٺي، سمجهي مان درياهه.

والي حڪم سان ڊوڙيو، هي ريڊار ڏسي، همٿ جوڙيو.
ڪدم گر چرڻ ۾ آيو، چوڻ لڳو، "ڪو ڪاج ٻڌايو!"
گرن چيس، "ڏاوان وٺي اچ، ان کي جو ٻه اناج ڪٺي اچ!"
جلدي هڪ ڏاوان پڌاريو، بوليو "ان همٿ ناهه اپايو.
جيڪو ماس چيو، سو حاضر، چالڻ هارا آهيو ناطرا!"
جلد ڪٽان ٻه اناج ڪٺي اچ! ڪن ۾ آڻي ڪري ڏيندس گج."

لالچ ۾ ڏاوان واو، گولا ڪرڻ الاح،
آيدانهن هڪ سير آن، پاسي ۾ حو راح.

گرن اهو ان ٻاڻ چٽايو، جهٽ پٽ ڪپڻ فصل پچايو.
گرن اڳيان سيڪي سر ٿايو، راجا سڪه ٿيو، ڏرم ڪمايو.
جهٽ پٽ عمدو مندر ٺاهي، راجا سڀ سڱه پيو ڪرائي.
ٻيهر گرن ڪاليون ٻه ڪمائي، ڏلي آلهن کي ٻاهه ٺائي.
دولهي گهر هلندي آئي، ڪاڻ ٻڌي ٿا ان ۾ ڪالتي.
ٻيهر گرو جن جبل لتاڙي، ٻن ۾ وڃنا شهر ڪاري.

پاڳن سان ستڪر ملي، جو ٻدلي لو راهه.
ٻر ڪڏهن، ڪڏهن ويس ٻر، ڪو ٻه ٻاڻي ٿاهه.

ٻارهن ڏينهن ٻه ڪوٺي ويٺو، ليرهين ڏينهن هڪ زيدي لڙيو.
"آهيو ڪير، چور يا ڌاڪو؟ ان ٻر وڃنا آهيو چاڪون؟
شهر وڃي جو ٻيڪ ٻه مالڪو؟ ٻيس ڦقيري ڪهڙو سالگو؟"
وچ گهر ٻڌهجو مال ورالي.
گرن چيس، "همٿ ٻڌهجو چاهي؟ وٺ ورالين الٽا الدران."
سعتن جي شيوا جي ٻدران، تورا ٻيل هٺا ڇڏ ڪمها
حان ريڊار ڏسي، سب داٻا،

سو چيائين، ”مون ڪهرو ٻوليو، اُن تي ني رب آهي روليو.
هاڻي مالڪ کين ڇڏيندو، جهٽ پٽ جيل اندر سو ڏيندو.“

مونسي سو آيو وري، گهر ڇڙيئين لاچار.
ٻوليو، ”معاف ڪيو مدي، مان ٻندو بدڪار!“

گرن چيس، ”تون پڙهيو آهين، دنيا جيڙا مڱل بتائين.
واهگرو چون، ڏس جاڳائي، وچ سي پنهنجي گهر ڏي ڪاهي.
واهگرو هن، جيئن پڪاريو، داٻن خوب اُتي اپيڪاريو.
اپڙج منجهه، گرن وٽ آيو، وينو قدمن ۾ سر نايو.
گهر جي ياد نہ رهيس ڪائي، رات نہ اُهيءَ انين لنگهائي.
صبح ريڊن جا مالڪ آيا، ٻوليا، ”تو ڇو اوڪ رلايا؟“
چيئين، ”آءٌ ريڊون نا چاريان، ستگر تي هي سرڙو واريان.
جن جي رحمت سان تي جيئريون، وچ مزي سان چرن قرن تيون.“

جنهن جي سر صاحب سندو، پاڇولو هر وار،
ستگر جي سنگ سان ڇڏي، دنيا جا ڪم ڪار.

شهر سڄي ۾ هليون ٻوليون، ماڻهن جون آيون اُت ٽوليون.
سڀ شردا سان سيس جهڪائن، ڏولي پيا مستڪ کي لائن.
گرن چيو، ”هڪ هر جو لالو، ست آهي ست سندا اُجالو.
دان - ڌرم دوکيءَ جي سيوا، اُن ان کين ملن تا ميوا.“
اُهيءَ لگر ۾ پنڊت هڪڙو، وديا - ويڙهه اندر هو تڪڙو.
سالگرام ڳچيءَ ۾ پائي، جت ڪٿ هردم پاڻ پڏائي.

ٻارهن تلڪ ڏئي نڪ تي، گرلت اُت نہ ساڻ،
ستگر جي اڳيان اچي، ڪرڻ لڳو ايمان

ٻرف وسي تي، هر شي ٻاري، ڏيل ڏکيو تي ڇپڙ جو سارو.
ٻوستين سڪ، گرلي آندي، ستگر سا هي بت تي ٻائي.
نندي پنڊت روش وڌايو، ”ساڌ ٻٺي وٺيئن ڪل پايو.
نہ تنهنجي آهه فقيري، چال چلين تو خوب اميري.“

نالڪانٽ

(۱۴ ... آيو سي اڪٺي هو جهٽ پٽ.
چيس، "هلبو ن اڪٺي اڄ، "دنيا اٿ اڄ دک پاڻي!"
هڻن ڪي ليڪ لڳائي، چيو، .
ماري جياري مٿس تو، پڌو بپرواهه، . .
پاپ سدا سر لي ڪٺي، سمجهي مان درپاهه.
بوالي حڪم سان ڊوڙيو، هي ريدار ڏسي، هٿ جوڙيو.
ڪدم گر چرٽن ۾ آيو، جوڙ لڳو، "ڪو ڪاج ٻتايو!"
گرن چيس، "ڏاوان وٽي اڄ، ان کي چورا اناج کٽي اڄ!"
جلدي هڪ ڏاوان پڌاوٽ بولبو، "ان همه ناهر اپايو.
جيڪو ماس چٺو، سو حاضر، جاڳڻ هارا آهيو ناطرا"
جلد ڪٺان ۽ اناج ڪٽي اڄ! ڪن ۾ آءُ ڪري ڏيندس گيح."
لالچ ۾ ڏاوان واوي، گولا ڪرڻ اناج،
آلدائين هڪ سير آن، پاسي ۾ جو راح.
گرن اهو ان پاڻ چٽايو، جهٽ پٽ کيتن فصل پچايو.
گرن اڳيان سڀئي سر نايو، راجا سڪر ٿي، ڏرم ڪمايو.
جهٽ پٽ عمدو مندر ٺائي، راجا ست سنگ پبو ڪرائي.
پوءِ گرن ڪاليون ٻه ڪسائي، ڏئي آلهن کي پاهه ٺائي.
دولهي گهر گهر هلندي آئي، ڪاڻ ٿئي نا ان ۾ ڪالي.
پوءِ گرو جن جل لتاڙي، ٻن ۾ وٺا شهر ڪناري.
پاڳن سان ستڪر ملي، جو پدلي ٿو راهه.
پر ڪنڌهين، ڪنهن ويس ۾، ڪو ۽ ٻه پاڻي ٿاهه.
پارهن ڏينهن نه ڪولي وريو، ٽيرهن ڏينهن هڪ رلدي لڙيو.
"آهيو ڪير، چور يا ڌاڙو؟ ان ۾ وڃا آهيو ٻاڪون؟
شهر وڃي چو ڀيک نه مالڪو؟ پيس فقيري کهڙو سالڪو؟"
گرن چيس، "هت ڪهڙو چاهي؟ وح گهر پنهنجو مال ورالي.
سنتن جي شيوا جي پدوان، ونڃ وراڻين الٽا الدران.
جان رلدار ڏسي، سڀ دليا، رتوڙا پل. هٺا جڳ ڪنها

سو چيائين، ”مون ڪهڙو ٻوليو، اُن تي ٿي رب آهي روليو،
هاڻي مالڪ ڪين ڇڏيندو، جهٽ پٽ جيل اندر سو ڏيندو.“

موٽي سو آيو وري، ڳـر ڇڙتين لاچار.
ٻوليو، ”معاف ڪيو مدي، مان بندو بدڪار!“

ڳرن چيس، ”تون پريو آهين، دنيا جيڙا مٺل ٻتائين.
واهگرو جو، ڏس جاڳائي، وڃ سي پنهنجي گهر ڏي ڪاهي.
واهگرو هن جيڻ پڪاريو، دانهن خوب اُتي ايڪاريو.
اچرج منجهه، ڳرن وٽ آيو، ويٺو قدمن ۾ سر نايو.
گهر جي ياد نہ رهيس ڪائي، رات بہ اُلهيءَ انين لنگهائي.
صبح ريون جا مالڪ آيا، ٻوليا، ”تو ڇو لوڪ رلايا؟“
چيئين، ”آءٌ ريون نا چاريان، ستگر لئي هي سرڙو واريان.
جن جي رحمت سان تي جيئريون، موج مزي سان چرن ڦرن ٿيون.“

جنهن جي سر صاحب سندو، پاڇولو هر وار،
ستگر جي سنگ سان ڇڏي، دنيا جا ڪم ڪار.

شهر سڄي بہ هليون ٻوليون، ماڻهن جون آيون اُت ٽوليون.
سڀ شرڌا سان سيس جهڪائن، ڏولي پيا مستڪ کي لائن.
ڳرن چيئن، ”هڪ هر جو نالو، ست آهـي ست سدا اُجالو.
دان - ڌرم دوکيءَ جي سيوا، اُن بن ڪين ملن تا ميوا.
اُلهيءَ اگر بہ پنڊت هڪڙو، وديا - وڏ هٺ اندر هو اڪڙو.
سالگرام گچيءَ بہ پائي، جت ڪت هردم پاڻ پڏائي.

پڙهن ٻلڪ ڏني نکڙ، ڳرلت اُت نہ ساڻ،
ستگر جي اڳيان اچي، ڳرڻ لڳو ايمان

برف وسي ٿي، هر شي پارو، ڏيل ڏکيو ٿي چڳهہ جو سارو.
ٻوسٽين سڪ، ڳر ليم آندي، ستگر سا هي ٻت تي ٻالي.
ڏسندي پنڊت روش وڌايو، ”ساڌ ٻطي وينين ڪل پـايو.
هيءَ نہ تنهنجي آهہ فقيري، چال چلين تو خوب اديري.“

اهڙو پورڻ گر ڪيئن ٿيندو؟ ڪيئن سو من جي ميل ڪٽيندو؟
گرن چيس، ”هوءَ هئي لڪشمي، جنهن جي پوڄا تو شيءِ سمجهي.
هن توکي ڇو پادر ماريو، سمجهي گر گهر تو نه سنڀاريو!“
پنڊت ستگر چرڻين آيو، ناس دونهين تي، گر گل لايو.

نام سندو اپديش ڪري، سولپي ڌرم-دوار،
هليا شهر ڇڏي اهو، ڀاري جوت اپار.

---

* ولي قنڌاري *

مهالند ڪنان ڪجهه پند اوري، ٽڪريءَ هيٺان ڪيما ڪوڙي.
مردالي هٿ جوڙي ٻوليو، ”ستگر پياس ته آهه لهوڙيو!“
گرن چيس، ٽڪريءَ جي سرلي، سات ولي-قنڌاري گهر جي.
پاڻيءَ جو هڪ چشمو سندر، اُسان ڀري اچ پيٽ سمندر!“
مردانو ٽڪريءَ تي چڙهيو، پاڻيءَ لاءِ قنڌاريءَ پڇيو.
پڇيائين، ”تون ڪير ڪٿان جو؟ آهين هيڪل، ساڻ ڪٿان ڪو؟

ذات سندي ناهي پڇا، خالق جي درخان!
پاڻي پاڪ الله جو، خلقيو رب رحمان.

گر نانڪ جو آهي ربابي، هندو مسلم اُن جا نيازي.
اُن کي اچ نه بک نه ستائي، سو ٽڪريءَ جي هيٺان آهي.“
چيس وليءَ، ”جي اهڙو آهي، پاڻي ڇو نه آلي ئي پائي؟
توکي ناحق ڇو ڊوڙائي، تنهنجي ليءِ هت پاڻي ناهي،
مومن ٿي، هندوءَ جو چيلو! اهڙي لاءِ مرڻ هڪ ميلو.
جي عظمت جو صاحب آهي، پاڻي توکي اُت پهچائي!“

موٽي، سهڪي سو اچي، ڪريو گر جي پاس.
”ستگر هاڻي تو مران، ميٽيو هيءَ پياس!“

گرن چيس، ”هو تڪبر ڌاريءَ، ٻي اچ منٿ ڪري موچاري!

ره. ڪين سهي ڪا ڏاري، ليز-امرتا ڪر هڪ واري!"
ڪي سهڪي وار نڪر لي، جنن ڪو ٻراٽي ٻگيءَ ٻر لي.
ڙس ساٽ ڪري لبزاري، ٻوليو مردالي، "ڏي ٻاٽي!
اولد لولي مهر ڪمدولت، ٻاٽيءَ چنڊو ڏيندءِ رت-سعا!"
وب خوشامد ڪتي مردالي، ٻر هٽ ڪوئي لرس نه جاٽي.
ڙوڪي ٻوڪ ڄاڻين، "هاٽي، وڃ وايس، نه نه ڪافر جاٽي،
مرلدان نه ا، نا ڏيندس ٻاٽي، ڪوه ڇتي لا ڏيندءِ ساٽي!"
يوس تسي مرداو مونيو، ڪتن ڇيان تسي سارو سهڪيو.
گر جران ٻر ٻاٽ پساري، آب سڳهي نا اڪين هاري.

سڳر اٿ هٿ ٻر ڪٽي، هٿي ٻهاڙيءَ هيٺ،
چل ڏارا ٿاني هلي، عجب آهيءَ ٻر ميٺ.

مداريءَ جو چشمو خالي، روپ واس لي جڳ ڪا ڪالي.
جوش مدهان هن چپ ڪيراني، مردالي جي دل گهبرالي.
ولو، "سڳر موت اچي لو، واي ڏ-و هٿ ڪيئن لچي لوا!"

گرن اچا هٿ مٿي اچايو، ڪي ڪيو چپ لن لسي سايو.

ولي قنڌاريءَ زور لڳايو، پر اُن جو هر وار اجايو.
گرو - پنهنجو چپ روڪي بيٺو، قنڌاري هٿ ٽوڪي ويٺو.
پنهنجي عظمت ڪي گهٽ جاڻي، ليڪ آهيءَ جي دل تي ڀاڻي.
قدمن منجهه پيو سوڀ ڪاهي، جڏهن ڏٺائين ڪو وس ناهي.

پاڻ سڄاڻي جو ٻوي، قدمن ۾ ڪرتار،
تنهنجا پاڻ پرين ڪري، ٻڏندا ٻيڙا پار.

”معاف ڪيو، هو جوش ۾ آيو، آگ حسد جي هوش وڃايو.
معاف ڪيو، ڏاتار مدايون، ڪيڙن وانگر ڪٿين ڪڇايون.
اوهانجي آ ذات صفاتي، بندو ڀلل سدا دن راتي.
ذات - پات جي ڀيد ڀلايو، انسانيت جو مرم نه آيو.“
گرو چيس، ”هڪ جاڻ الاهي، نامروتي، ڪٿ هٿ جي قاهي.
اندر سچو درويش وهاري، سڀ ڪي سک ڏي پير خداري!“

اجا به آهي چپ ۾ تان، پنهنجي - گرو نشان.
کهي گهي چپ ڪي مٺا، ڪي الٽا انسان.

❀ ڪابل ۾ ❀

ستگرو جڏهن پهتا ڪابل ۾، رهيا وڃي هڪ مسجد ۾.
آخونڊ چيو، ”هندو آهيو، مسجد مان جهٽ پيرا ڪاهيو.
جي نه اڪرندا مت هيٺ سان، ڪيندس ٻاهر زور زار سان.“
گرو چيس، ”هيءَ رات رهڻ ڏي، جڏ زوري آرام ڪرڻ ڏي.
ويندا سين بس صبح سويري، ڪاوڙ جڏ ڪيڏ ڪين اويلي،
هي در آهي پاڪ خدا جو، جنهن وٽ ڀيد نه آهه هوا جو.“

هرڪو مذهب تو چوي، لترت ٻاني نام،
هٿ - هردو شيطان جو، پٽڪاني تو ڏام.

پر ملان هو ضد تي اڙيو، آتو، اُتو لاٿي، هو لڙيو.

ڪرڻ جيس، ”جي طاقت لوڪ جهل مسجد کي، جيڪا جهومي!“
ڪرڻ اچا جان درشت ڦيري، مسجد ڦرڻ لڳي جو-ڦيري.
قاضي ملان آيا ڊوڙي، ڏاڍاڻن جي آڏو ٿي ڪوڙي.
هندو-مسلم ٿيا پوڄاري، ڪرڻ ڊ ورلي ڪوڏي ڪاري.
مومن لسالڪ شاه پڪارن، هندو ستگر لسالڪ سارن.
ڪرڻ جيو ”رب هڪڙو آهي. ٽالن جي نا ڦاسو ڦاهي.
سوئي رام-رحيم نه سوئي، سو ڀڳوان-ڪريم نه سوئي.

رام-رحيم، خداءِ پاڪ، ٻوليو ڪرشن نام،
سڪ شرڌا سان پوڄيو، ان هي دل-آرام.“

صبح سويري ڄڻا ڏسي ڪٽ، مرداڻي جي من ٿي ڀت ڀت.
”ڄمڪر مان نه ڄڻا ڪڇه ڪاوان، ڪرم ڪرم ڪل سيڪ لڳايان!“
الي اڄاڪ هڪڙو ٻالڪ، ڄڻا ڪٽي آيو وٽ نانڪ.
مرداڻي ٻڪين جان ڪاڏا، ٻالڪ پڇيو، ”ڪيا ڏاڍا؟
ٻوڄن بڻا گهر مان ڪجهه آڻيان؟ ساڌ سنگت پر موجون ماڻيان.“
”پادشاه رهه سک سان واهي، ٻڪ-اڄ جي هٿ ڳٽي ڪيهي.
سڪ ڀڪوان، پلنگ، ٻت پاڻيون، رام نام سان اڪ-اڄ لاهيون.
سائين“ ٻوڪي شاه ٻڌايو، رهج مڃي لس رب جو راوا!“

جنهن جي سر تي ٻاجهه جو، صاحب ڏيو هات،
تنهنجو خود هي ايرلو، سورج، ٻٽيو لات.

شاه، راس الهيءَ غزليءَ جو، ٻي وارث ني آيو ڏاڻيءَ جو.
صبح سوارڻ جوڪر موٽيو، تنهن کي مائهن در وٽ روڪيو.
”تون آهين سلطان اسان جو!“ لڪيو ٻول ڪروءَ وانان-جون.
هڪڙي ڏن پر ٻورو پاڻي، شاه ويو، ستگر، سر ٿاڻي.
هڪ دن ڪڏيو هڪڙو واليو تيل، اوڙ ٻٽي عن هوڪاريو.
ڪرڻ پڇيو، ”چو هي وٽ ڪهڙا؟ ٻوڄڻ ٿو ڪيو ٿن پر ڪهڙا؟
واڻي جيو، ”پتو نا آهي، ٻوجا لائق هر وٽ آهي.“

"ٻاءُ سڏائي ٻوڄا لائق، سچ سڏائي سو نالائق."
واٽهو ستگر چڙهين آيو، پاٽ کليا، ڌر جو راڳ ڇانيو.
ٻوڙيو جنهن سمنڊ سٺ پاڻي، ڪن ۾ جوت اندر ۾ جاڳي.

* نڱم اُڌار *

ستگر ٻوءِ اَٿان هليو، ٻهتا ڪڙي ڳوٺ،
رڻ پٽ جت چوڌار هونءَ نوڳين جو هو ڪوٽ.

پاڻي پالو تيو سنڌري، هر آڱر ۾ هنس مندري.
ڳهڻ ڳٺن سان ٻهڪي چاٽي، گهوٽ گرو جن، لاڏي پاٽي.
مرداڻو چڙ ٻٽيو اهنر، گهوٽ لڳو ٿي سڀ کان بهتر.
پلجي پٺڪي چڙ ڄڃ وئي، رات هنن کي ٿي اٿ پيئي.
ڪڙي نڱم جي گهر ۾ آيا، آءُ ڀاءُ سان اُلهيءَ ٽڪايا.
نڱن ڪئي رت ڀاڳان پيهي، "ماري ڪين لٽيون ڌن وٺهي.
ننڊ ۾ ننڊ هنن کي ڏيئي، ڪنهن کي ڪل ٻولڊي نا ڪيهي."
ٻر صاحب جي اهڙي مايا، رات سڄي نڱم ننڊ کي پايا.

جن جي هردي ۾ وسي، ڪوڙ، ڪپٽ، اهنڪار،
راکڻ هارو هر ڌشا، تن تي ٻهريدار.

صبح سوبري ڇڏي اٿهن کي، ستگر هليا ٻاهر ٻن ڏي.
سڀ اُٿڻ لي نڱم جان جاڳيا، پڇيائون، "ڇا آهي آڪيا!"
چيٽين ننڊ ۾ ويا هلياسي، خبر نه آهي ڪهڙي پاسي.
پير ڪٽي، ٻڪڙي تن آٽيو، سون ڪري هٿ موجون ماٽيو.
چار چٽا جهٽ پنيان ڌايا، پنجن ڪرهن لي گر پايا.
ٻوليا، "ڪري اسانجي چوري؟ هيٺن ٻهوتا چو لڪ چوري؟
مال ڪيدو نه نه ماري ماري، ڇڏيو هٿ اگنيءَ ۾ ٻاري."
گرن چين پل ٿالڊو آٽيو، اگنيءَ مجهه اساڪي ٻاريو.

جيڪري آءٌ ڪوڏي نه ڪا، ڏيندا سين ڇپ ڇاپ،
مال لٽائي وڃڻ ڪان، بهتر آهي ٿاپ.

۽ جڏا اسان ٿي وڃنا چاري، تن ٿانڀي جي ورتي واري.
ٿانڀي وارن ڏاو نه ڦاهي، ڏٺي چور کي ٻيو سپاهي.
پوءِ آهيءَ جهٽ چڪيا باري، چور سندي ڪايا لٺهن ساڙي.
آنان ڪٽي ٿانڀو جنن موٽيا، تن جي ڏوڻن گهوڙا جوٽيا،
چور وماڻ چڙهيل ڏٺائون، حيرت ۾ هي حال ٻڌايون،
ڏوڻن ٻڌايو، "ٿانڪ صاحب، چڪيا هن جي ڏاڍهن مخاطب
پاڻ ڪان پاڻي جهٽڪارو، وڃي پيو هي سرڳ هتيارو.
مورک جنهن کي مارڻ چاهيو، سو اوتار حڪمت ۾ آيو."

هڏي حقيقت چور جي، ٿيا ڀي ٿي غلطان،
ڪرٿا ٻرن تي اچي، جي، "آهيون ٻالدان".

بخش ڪري ايراڳ سوامي، موٽي ڳوٺ هلو سک ڌامي.
اٿي اهڙو ڪر نه ڪنداسين، ڪنهن جو ڪڪر نه ڪڏهن ڪٽينداسين."
ستگر ڳالهه مڃي سا تن جي، موٽيا مڪتي ڪرڻ اڳين جي.
عمدي ڏرمسال ٺهرائي، ٻوليا ڪيمت ڪبو مٺ لائي،
چوري تڳي نه ڪريو ڪائي، چور سندي آ عمر اجائي.
چوريءَ جي مايا سڀ لٽائي، محنت سان سڀ روز ڪمايو."
سيئي نام جپي سک پائو، محنت سان پيٽ ڀرڻ من لائو.
شبد پڙهن سان سڌريا سارا، وهي ڳوٺ ۾ سک جي ڌارا.

ستگر هي ٻرڻ لاءِ سان، ترايو سارو ڳوٺ،
جنهن تي مهر ڪري هري، آن ۾ ڪهڙو ڪوٺ.

* حبش ۾ *

اُتان گرو جن حبش ۾ پهتا، حال هندن جا جت ها خستا.
بادشاهه هو ڏاڍو ظالم، ظلم زبر جو راڄ نه سالم.

گرن اڳيان هڪ چولو آڻيو، جنهن تي قرآن شريف اُڪريو.
سنسڪرت عربي ۽ ترڪي، ڀاشائن ۾ شبد اجرڪي.
ڏيکارن پيا ڪي سيپارا، چوڻ تي چمڪيا اُپ ۾ تارا.
ماڻهو ها حيران سڀيئي، جامو ڪهڙو ڪل نا پيئي.

جڏهين ڪنهن جي مت ڪسي، اُلٽي سرڇي ٻاس،
ڪيرو لالڪ ڏسي وڃي، ڀڄندو اُن جي واس.

بادشاھ ھي حڪم هلايو، "ڪيئن به ھن جو جامو لاهيو!"
ڪرن اُڀيان هڪ وزير آيو، ٻـوليو، "جهٽ پٽ جامو لاهيو،
نه ته زوريءَ سا تڪار ڪنداسين، جيون ني دشوار ڪنداسين."
ڪرن جين، "ال وارا آهيو، ٻل هي پنهنجي همٿ سان لاهيو."
سڀني ڏاڍو زور لڳايو، پر هر حيلو ٿيو اجايو،
ليت اُلي سو شاھ به آيو، ڏسندي ئي ھن هوش وڃايو.
حڪم ڪيائين، "عبدو آهي، جڏيو لديءَ ۾ لوڙهائي!
ھن ۾ ڪا نه نه عظمت آهي، ڏسجو ڪيئن ٿو غوطا کائي."
پڪڙي شرڻ درياھ ڪيائون، پر ڪن ۾ ئي ڪڍيءَ ڏنائون،
پاڻيءَ ۾ به نه جامو آلو، ستڪر جپ - مکن متوالو.

ماڻهو سڀ حيران ھا، اڪين نا وشواس،
ٿرلدو ڪنهن هو نا ڏٺو، صاف هئو آڪاش.

ظالم جهٽ پٽ حڪم هلايو، "ھن کي ڏاڍي باھ جلايو!"
داس - دپ ۾ هٿ ئي ڏڪيا، ان ٻاهين ۾ ڪسن جا اڪيا
پيوس بدن آگ لڳائي، پر ڪر ڪي ڪا آنچ نه آئي.
ظالم جي مٿين ۾ اهه ڇائي، قادر سچ جي لاج اچائي.
ڪاليون پٽري ڪامي وٺون، شاھ سعدو من ڀڳوان جيئون.
حڪم ڪيائين، "پٽرن الدر، اسـاٽيو ھن جي مڙھ جو مندر!"
پيوس داس - حڪم اڄايو، پر ستڪر کي دڪ‍ـه نه پايو.
انڄج ساڻ ڏنـو جڳ ساري، ستڪر وڻو نام اُجاري.
ملڪ وزير و ساڳي سارا، جون، "مڙيو ڪـ جادو لاتا:
جادو گر ھي جادو لائي، شاھ سعدو سمان ونجائي."
دوا "وب صورت، آھ پسائي روشن مورت
ھي ٿرجا، نه ته ليعدا در ٻاڪـ لڪر جا."

جهڙي جنهجي ڀاونا، تهڙي وائي وات،
ڪر وارن کي ڏن وڃي، ٻر چورن کي رات.

ليت سڀئي شرڻ ۾ آيا، شاهه ۽ ڏوهه لمي ٻخشايا
ٻوليو، "معاف ڪريو مداون سڀ، آهيو جائي روپ سڄي رب
ڪرن چيس، "چڙ هٿ، اڌرم کي، چاڙ ڏليا ۽ ويچهر رب کي.
هندو – مومن ان جا ٻالڪ، ڪر خيرات، سدا ٻر جاڻا.
لڏهين لنهنجا پاپ اترادا، ڏيس الله جن آنند ڪندا.
جيڪو جيون ۾ سک چاهي، سڀ کي پنهنجو هوت ٻڻائي"

ستگر جي آڪيا مڃي، هليو هردم شاهه،
مذهب جا ويڇا ٻلي، ٻٽيو جهتا ساهه.

* لنڪا ۾ *

ٻالي ٻوليو، "دل ۾ شڪا! سون سنڌي چا هوندي لنڪ؟
جيڪر درشن اُن جو پائي، چڙيان هيءَ اڻ لنڪا ۾ مڙائي"

ترن چيو، "هاڻي اسين هلون، آسمان روح پيئڻ – ملون.
انترڌيان اُتان ٿي ڪن پر، ڀڳتا رامشنور ٻل لي.
مرداڻي ڏسندي شولنگ کي، پڇيو، "وڃڻ اوڪ ٻئر کي،
ڪنهن لاءِ هي؟ ڇو ٿا هيو؟ ڪرپا ڪري سا نامه ٻتايو."
گرن چيس، "شري رامچندر ٿي، جڏهن ٻڌائي ٻل سمندر ٿي
لڏهن ڪمالن ٻوجا شو جي، وڏي وڏائي سمجهي اُن جي:

ٻوپوءِ جو ٻيارو سدا، آهي ٻوجا ٻوڳ،
ٻريو ٿن-دولس ڏني، ڀڳت هري سڃوڳ.

شو ڀڳتن ۾ اوچو آهي، اُلٽي ٻير رهي لهو لائي،
ٻترن ٿي ٻڻ نام لڳائي، رام چڙهيا سمندر ۽ تاري،
طاهر ڪيئن هر جو نالو، ٻترن کي ٻڻ تارڻ وارو،
رام هٿو خود سمرٿ ٽوڙي، وٻو نام جا ٻاهڻ ڪوڙي،
ٻل نه چڙهي انڪند ٽوڙائي، لنڪا مان ٿي واپس آئي،
جيس سان ولندي هر جو نالو، ٻار لنگهي جڳ سمندر سارو."

ولندي نالو نام جو، ڳهڙيا سمندر ماهه،
ٻير ٻيا مهر جي مٿان، مٿو نه ٻيج جي جاءِ.

مرداڻي پڇيو، "هي ڇا هي؟ ٻيت سدو يا ڪو مهر آهي؟"
مهر ورنايو، "جنڪ راج پر، ٿيسا ڪٿي مون جاپ تاپ ڪر،
هڪ ڏن راجا جنڪ الايو، "سنسڪ ڪر، ڇڏ تاپ اجايو.
سوا ۾ ٿي مڪتي آهي، بس سوا جي جپ تپ ناهي."
ٻر مون ٻوليو، "سال ڪندس جپ!" ٻوليو، توکي ٻالي، جو ڪپ،
ٽيڪ ٻن جل جو جيو ٻياڪ، مڪتي ڏيندو توکي لساڪ،
اُن جا جرڻ جهڙ سان موتي، ڪلندي لنهنجي من جي ڪولي،
ٻوءِ جنم ڪسان مڪتي ٻالي، ولنڪمه نام رهيو من لائي!"
گرن چيس، "جپ هر جو نالو، جهٽ ٻت ڪليڏه ٿن جو تالو!"
مهر هر سوري مڪتي ٻالي، دور دٿي لي هڪ ٿي چالي.

ناٿو ڏن روپي پڪو، ليور لاک - هزار،
نام سندي ڇاپي ڪٽي، ٻولي ڪوڙا هار.

ڪرن وڏي، ڏن لنڪا لائي، ڏکڻ لڳي مردائي - ڇائي.
ڇوڻ لڳو، "جي راڪس ايندا، ٻولکي هڪدم ڪاٽي ويندا."
ڏرن ڇيس، "راڪس ٻن آهي، جو ڪوئي تنهن سو هردم ڪائي.
موئسان ڳڏ رهندي مردانا! ڪهڙا حال نه ٿيا مردانا!
دئت آهو جو ظلم ڪمائي، رام نام جهڙن جي ٻن ناهي.
هن ڏيهيءَ ٿي ناز نه آهي، ڳال اچي ٿو ڪن ٻر داهي"

پسي اسواسي لنڪا سندا، آيا اُت اُن ڪال،
پڇيائون ته، "ڪٿان اچي، ويٺا هت ڪهڙن حال؟"

"دوت شري رام سندا ٿائي، ڪرڻي ڪا راڄا سان وائي."
ٻڌندي ٿي راڄا اُت آيو، عرض ڪيائين، "ڇاٽ ٻتايو؟"
ڪرن ڇيس، "هت هر جو ناٿو، ڪليل آهي، ٿا ٻند ناٿو؟
واهگوروءَ جي مهما پاري، جيڪو سمري اُن جي ساري.
ٿاڄي رام ڀڳت جا پيارا، ٻرجا کي ٻه ڏيو سک - ڏارا."
راڄا همت جوڙي سر ناٿو، رام نام اُن جي چت آيو.

چت چنچل چون چون ڪري، جهرڪيءَ جان ڏن رات،
چون چون هر جي نام جي، ڪاٽي ڪاري رات.

ٻوءِ سماڌيءَ ٿي راوڻ جي، وڃٽل ٿاٿو اُنهن هنوءَ کي.
ٻوليو، "رام درس جي خاطر، آءٌ قران ٿو هر هنڌ آثر.
رام سندو جي درس ڪرايو، تيندس داس سدا من ٿايو."
تڏهين ڪرن رام - رو ڏاري، مردانو چڙ سيتا پياري.
ٻالي اڇمڻ روپ رچايو، هنومان جهٽ شرطي آيو.
ڪرن ڇيس، "هيءَ ڏرٻي سيتا، اُن ٻر رام، وچن من گيتا.
اندر ٻاهر ايڪو سوئي، اُن ٻن جڳه ٻر ٿر نا ڪوئي.
ست سنگ ٻر جيڪو دل لائي، رام سندو لت درشن ٿائي."

* وري سڌن وٽ *

ديپن ۾ هر نام جپائي، ماڻهن ۾ شبد ڪرم جڳائي.
راجائن جي راهه سنواري، سڌ سنگت ۾ گرو ٻڌاري
هڪ سڌ تر هڪ پيتا رکيو، ٻوليو ”سيني ۾ هي وڌيو!“
پاڻي پڻ سڀ هاري ڇڏين، جهت پت ۾ پرسادي گهرين.
گرن ديا جي وڌ وڌائي، پالي تر سان ڪئي اڙائي.
ڪن ۾ تادل اُن ورتائي، جان سڌن جي آڪ ٻڌائي.
منگل ناٿ چيو، ”ڪلجڳ ۾، آهيو سچ اوتار جڳت ۾.
گرن چيو، ”گت نام رچائي، ليڪ نظر سان رام سهائي.

جوڳي جڳت جا ڪر پلاءِ، جي من منجهه منياس،
پير منا تي سي پڄن، ڪنڌن جي جن آس.“

ڀنگرناٿ وراڻي ٻوليو، ”ٻوڪ ٻنا ڪنهن روڳ نه توليو.“
گرن چيو، ”شبد - پريو - شڪتي، پائي سو جو لائي ڀڳتي.
ڪيول ٻوڪ نه ڪرجو آهي، منگتي ماڻ نه ڪڏهين پائي.
برهم گيان ٻنا نا مڪتي، سچ بن ناهه سچي ڪا ڀڳتي.
جهت، ست سنجم وارو جوڳي، نام جپڻ سان ٿئي نر اوڳي.
رڌيون سڌيون ساٿ نه وينديون، داتا جي در ڏاڻ نه ڏينديون.
مڪر - فخر، واسينگ وڃايو، سهج ڀڳت، هٿ ٻوڪ پلايو.
اوچي، وچلي، ليچ اوڪ ۾، لسار ٻدا رس لساهه ٻوڪ ۾.
واهگرو ڪي چتهه وهاري، ٻاڻ ڇڏيو بن ٻوڪ اڪاري.“

ٻڌاندي وچن گرن سندا، پيراڳڻ آڌار،
سارو امت رک سان ملي، ڪانڻ وينا خار.

ستگر وڻ جي هيٺان وينا، چوڻ لڳا سڌ، ”ڪوڙي ريڪا.
هڪ هڏ چولو وٺين سڪ ويهي، پاڄ اٿيئي ڪوڙي بيٺي؟
ستگر تنهنجو آهي ڪوئي؟ سڪيا وٽ لاهي لڄ - اوئي“

نانڪانڻ

(۱

... جيو، ”سک سڄ جو آهيان، آن جوني ٿو نانگ ڇپايان.
... بدن مولني ناهي کهنجو.
... جڳ، ٿي گهر آ مهنجو، لب جو من ايمالي آهي؟
... جڏهين دالي آهي، آءٌ غريب، اشڪت سڏايان.“
... ي ڏيهه ۾ مان تو چاهيان،
... ناهي جڏهن کي ڀاهه،
طاقت هولدي جو لمي، بوجا ٻوکيه آهه.
اهو پير جي پٽ جان،
... پالي ٿي اُت ڏوٽي باري.
... اسه پٽي، ٽڪ ٿي چوڏاري، بر جهٽ پٽ غائب ٿيائين.
... ڏوٽيءَ ٿي ڪاڻون آنڊائين، ”چنڊ ڪڙا پاتي!“ ڦولهڙان جي ورڪا آئي.
... گرن چيس، ... ٿي ان جا وسا.
... جيڇين ڪڙا پالي چنڊيا، وسڪارا پٽي ... هوا لڳائي.
پالي کن ۾ پاهه دڪاني، ڪن سڏ - عمن ... رهيا ستگر ٻو ويهي.
ونڻ اسي ونا ٿي اڏري ڪيئي، پاڻ سڏن سان ڏاڍي لعدي.
ساري راسه هلي سا آئدي، ...
ساري ... آيو پرلوي لاٿ.
نانڪو ڏوٽيءَ مان ڪڻي، آيو پرلوي لاٿ.
گرن چيس، ”ڏي چاڪري، ميدوا-گورک ناٿ.“
پرتوي ناٿ ڪٿي سي آيو، گورک کي ان ڪوله پڏايو.
رڌيءَ سڌيءَ جي شڪتي ڀاري، گورک ناٿ وڃالي ساري.
گورک ناٿ دکي هو ڏاڍو، ٻيگر لساڻه آءُو من ڪايو.
”ڪيڻن ٻه ومتو واپس پايون، چاهي ڏوکي سان ٻه ورايون!“
ستگر وٽ آيو، لسي - ڪير ٻري ڏيو ماهيو!“
ابچ - لمي ستگر وٽ آيو، ٻو سڏ آن ٻه ڪير پسن پيا.
پاڻيءَ سان جهٽ گرن پري سا، شعيوناٿ ڦريو من - ڦيٽو.
سڀي وٽي دل سان پيتو، ”ڪدڪا هتي گهرايو.
ٻوڙي سو ستگر وٽ آيو، بولبو، سر ٻيڻ چرڻن ۾ رکداسن
گلجي سڀ اشنان ڪنداسين، واپس ڏٺي چڏيو هيچون.
لت گر-گورک سعديون چيزون،

مورک سمجهي ڪين ڪي، سمجهايوس هزار،
سوٽي ساڻ سڌو هلي، ڪوتو ٿو هر وار.

مرداني کي گرو بتايو، "گنگا کان اڄ ناليُ ٿاڻيو.
ڪوڏاري کي اڄ چڪيندو، پنيان ڪين ڏسج ڇا ٿيندو."
گنگا ڏي جهٽ ويو مردانو، ونندي نام سندو من نالو.
ليڪو ڪيندو پٺتي موٽيو، پر رستي ۾ هن هي سوچيو.
"ڇا ليڪي ٿان پاڻي وهندو! مهنجي پٺيان دريا نهندو؟"
شڪ ۽ ٻپ ۾ پٺيان ڏسندي، پاڻي آئي ڏٺائين رڪندي.
ٿي حيران گرو وٽ آيو، سارو ڪولي حال ٻڌايو.
"گنگا مولسان گڏ ٿي آئي، پل ۾ مهنجي نظر رڪائي."

ٿڌهن گرو جن سڌن کي، ڏيئي سارو حال،
ٻوليا، "باقي پنڌ اوهين، آڻيو هت تتڪال."

سڌن گهڻو ئي زور لڳايو، پر پاڻي اڳتي نـا آيو.
گيالي جهڪيا گرو چرڻن تي، پر ڪي گهمنڊي رهيا هٺ تي.
مڇندر ناٿ چيو، "ڏي ڦل ڪي، لڳن رسيلا مٺڙا من کي.
پر پنهنجي آسڻ تي وڃي، ٻوء ڇڏيندس نڪبر ميٺي."
آريٺن جو وڻ هو وچ ۾، گرو نظر ڇان ڦيري اُن تي.
صاحب پاسي امرت جهڙا، سڌن طرف رهيا سي ڪوڙا.
پنهنجي پاسي جي سڌ کاڌن، ڪوڙا وهه جهڙا سي پاتن.
گرو چين، "ڪجهه شڪت هلائي، ڇڏيو اڌ ٻڻ مٺڙو ناهي."
پر سي بيوس ها ويچارا، ڦخر حسد ۾ من جا ڪارا.
سو وڻ آهه اڃا اهڙو ئي، اڌ ورڪ ڇان، اڌ امرت ڪوئي.

گرو سندي شڪتي ڏسي، سڌن ڪيو ويچار،
"ڏو کي سان ٿي جيتجي، نانڪ کي هڪوار."

رات الله هڪ ڪـوٺي ڪاهي، الله وهاري هڪڙو واهي.
ڪکن پٺن سان اُن کي ٻوري، آيا گڏجي، گرو - حضوري.

(۱) ... جي هيءَ ٻولي آهه اوهانجي.
”ڊرلي آهه اسانجي، اسان سڀن کي ششيه ٻڌايو“
ٻاڻي خود ڪـي ٻوڄايو، آهي هڪڙو جڳه جو مالڪ
چيو، ”شڪتيءَ جو صاحب، ڪيتن ألهيءَ سان سدرو ساهبان.
ألهيءَ جو ٻاڦو آهيان، ولکي ٻيهڄو جيلو ناهيو،
ٻاڻي شڪتي ڏيکاريو، سيني جي ساڀ ڪنهنجي ناهي
لي مانا گولڪي آهي، چڪن ڪمن ۾ ساڻ،
جوڳي جڳيت جو ال وڏو، من ۾ جي چڪتاڻ“
جادوگر ڪوڙو ٿئي، ليو آوازا اٿ سڌن جي.“
...ڏهن سڌن پڇيو، ”اون ڪنهنجي؟“ ”مارا! تو ڳالهايو؟“
...ڀهر پڻ سو ألر آيو، گرن چيو، سڌن سڌي دل لوڏا کائي.
...ان جو ڪو ألر ڊ ٻالي، ڪولي سا ڪاهي، الدر ڏنائون مؤڏو راهي.
جهٽ پٽ لن گر وٽ آيا، ٻوليا، ”ڪريو ڪاج سڄاڻا.
ليڪ لڇي ٿي، اسان جا سارا، وايس ڪريو ڄڙون ٻيارا!
نخيو ڏوهه، جهن کي ٻول جڏيو جهٽ ماري
ءَ ٻالڪ پڻ ڏيو چتاري، ٻالڪ جاڳيو ڇهندي لي.
گرن چاڪڙي مندرا ڏيئي، ڪرڻ لـڳا واڪاڻ،
ڪوڙا ڪريا شرڻ ۾، ”نالڪمـڻ“ اروانڻ.
”گورکـمـڻ“ مان ٻدليو،

❊ دهـلـي درشـن ❊

هنا ڪيرلن شروع ڪرڻ لي.
ڪوچ ڪري آيا دهليءَ ۾، پهلوان هئي هاء هاء لاليءَ
منو ٻادشاهه سندو هاٿي، پٽ ٻئي کا زال پٽيءَ لي
جٽن کو ٻار روتي خرچيءَ لي، ”رتڻ رڙڻ سب آهه اجايو
صاحب ڪيس ڪهڙو سمجهايو،

پاڪ خدا جو وٺ تون ناو، سوئي مارڻ ٻچارڻ وارو.
روز سڄڻ کي پاڻ رسائي، ھاٿي فقط ٻھانو آھي."

روز ڏيڻ وارو لڪي، سڀ جي لھي سنڀال.
ڪوبي ٻ چوزي سعدي، خورش اول تيار."

پيلوان چيو، "ھيءَ روزي، ھاٿيءَ ان ٿيندي دل-سوزي.
پاڻ ڏٺيءَ جا چاڪر آھيو، مھر ڪري ھي ھاٿي ڄياريو.
گرن چيس، "ڏي پاڻي، چڏي نه ويندو ڪو زندگاني
ڪن ٻ داو پري سو آيو، مرداني گنج لي چڪايو.
واھگروءَ جو ناو پائي، ھاٿي ڪڙو تيو ڪر ساھي.
قول ڪلي جڏن پاڻي پائي، نانڪ آئي دڪيءَ يڪ لاھي.

پيلوان دوڙي ويچي، ٻات سڻائي شاھ.
قاضيءَ سان گڏ ھو اچي، مليو نانڪ شاھ.

قاضيءَ بوليو، "ھاٿيءَ ڄياري، ٻيڙا چڏيا اتو اڪاري.
پر ھي ھاٿي ماري ڄياريو، تڏھن ڄاڻو خدا جو پيارو."
گرن چيو، "مون ۾ ڇا شڪتي، جو تاريان داتا جي ڪرني.
مالڪ جا ڪم، مالڪ ڄاڻي، ٻڪتن جو نت ٻرڌ سڃاڻي."
جھٽ پٽ ھاٿي پٽ لي ڪريو، جيون ۾ سو وري نه وريو.
پير نظام الدين پڪاريو، "لاشڪ ھيءَ خدا جو پيارو!
ھن جو وچن نه داتا ٽاري، چاھي ڄياري، چاھي ماري.
پاڻ سان در پيھي آيا، منھنجا دلبر دوس سوايا."

عمر ڇڏي ڪو نا مري، ھڙدي ٿئي نه ھاڙ.
ڪريل وڻ ڦل تو ڏئي، جيسين سائي پاڙ.

گرن چيو، "ھڪوار ڄڻو ھي، جيسين ھن جي عمر اُٿيو ھي.
ھاٿي اوھان ھٿ ۾ داريو، سنت ھيو سو ڪنھن نه ڄياريو.
رب جي ڪرٽيءَ جڳت پلايو، اُن جو چرخو ڪنھن نه رڪايو.
درواسا کي ڪاوڙ آئي، راجا امبريڪ کي ھڪ واري.

(١٦٦

...شن-جڳر ٻيس-ٻنڪاهي، سچ، جپ، شوڀت شرڻ لباڻي.
... برهما جي چرڻن ۾ ليٽ پيو امراڪ - شرن ۾.
...ب جي ڪرٽي سٽ متائي، سٽ هٿي ڪوڪين هتائي."

"ٻاڻ غريبنواز!
پر نظام الدين چئي، ڪريو پنهنجي ٻاجهه!"
چاهيو جيڪي سو ڪيو، اوليا جو ڪر ڪرم!"
...گرو چيو، "مردانا وڄه ڏم! جوڻ ڇڏي، هاڻي ٻهر جيوس ماڻي.
مردالي جان ڇڪيو ٻاڻي، روپ خدا جو جاڻي ان کي.
سڀ ڪريا ستڪر چرڻن ۾، جو انصاف و ڌرم ڪماڻي.
گرو چيو، "سو شاهه سڏائي، جو انصاف وٽ رشوت جي نا روهي.
ڪاهي پاڪ خدا در سولي، ياد خدا جي پاپ نواري.
الاهه اوڪن جو سنگ تاري، ڏک ڏندي سو ڪلهين ڪوٺي.
جو ذڪراس ڪندي پارهوائي، لهجا ڪاج ڏٺي لب ڪاري."
جو اوڏن جو سوز سچاڻي،
جڏهن سڀ ماڻهو ويا، مردالي کي سوچ،
"هاڻي ڪيڙو مون ڪيو، امي گرن کي اوڪا!"
گرو سندس من مرضي ڄاڻي، بوليا، "پورڻ ڪمده ڀالي!
پوڄاڻ ۾ لاهي مڪتي، آئي ٻاڻ، وڃي من - مڪتي.
ڪين ٿئي پرلوڪ سهيلو، جسي پوڄسي تو لوڪ ڳهيلو."
پسالي ساڻ گرو اٿ ويا، شهر وسو مرداو ليڌاهه
ماڻهن خوب رکيون ڀتائون، اوچي ٿانءِ ڪيون پوڄائون.
عمدا پوڄن ۽ سامڪريون، مها پرک سمجهي ان ڏريون.
ڪرڻن جا ٻڌ ڏيو لڳي ويا، مردالي جي من ڪل ڪلما
سڀ ميڙي ستگر وٽ آيو، الله مان هن حال ٻڌايو
پارس، سون ڪري ڇڏي، پر من ڪهرجي لوهه،
من ۾ جي چالدي وسي، ڪري اثر نا روهه.
گرو چيس، "هي لالچ ڏولي، لهنجي ٻڌيان ڇڏ ڪا ڄڙ

مسڪينن ۾ چڙ ورهائي، لوڀ هريءَ کان دور رهائي.“
شرمسار تي جهٽ مردائي، مال لٽايو رب جي ٿالي.
جنهن کي سون-رپي لاموهيو، تنهن سنتوڪ ڪري سچ جرهيو.
مردائي پنهنجو مَن ماريو، جيون ۾ ئي پيڙو تاريو.
سمجهيائين گر جي وڏيائي، چنتا من ۾ رهيس نہ ڪائي.

* لاهور ۾ *

ڪيسر تلڪ ڏئي گرن، سر تي پڌي ڪلاهہ،
ليرو سندرو چيلهہ ۾، گيڙو پڳڙي پاءِ.
مٽين - مالا هٿن ۾، لوڪ - جٽي هڪ پير،
پيجي پسگ ۾ چاکڙي، پائي هليا سير.

هندو سمجهن هندو آهي، مومن ڪَسي پيو مومن پائي.
سڀني کي سڪيا سان ناهي، خالق ساڻ چڙن لئو لائي.
هلندي هو لاهور پڌاريا، ڳالين جا دس جت تي گهايا.
ڪر کي ڏايي ڪاوڙ آئي، پر سا من ۾ ئي وڃا ڪائي.
پوليا، ”بالا، ڏهين پنت ۾، پاپي منهندس پاڻ لرڪ ۾.
اڳيان بابيڙ جو گهر آيو، جنهن پاکنڊ سان ڏن تي ناهيو.
وهنجي سهنجي تلڪ لڳائي، گهنٽي مورت پاس وڃائي.
سالگرام پيو سو پوجي، ماڻهن کَسي هو ساڌو سوجهي.
سڀني تي پيتانون چاڙهيون، ڏوپ، اگرءِ بتيون ٻاريون.

مندرن ۾ مورت اڳيان، ناٺو اچلن لوڪ،
شايد سمجهن نام کي، ناٺي جي لت کوٽ!

گرن چيس، ”مورت هٿ حاضر، پوءِ ڇو پورين اکيون ظاهر؟“
پوليو، ”هين اکين کي پوري، ٿو لوڪن کي ڏسان ظهوري.“
وري ٻه هن جهٽ اکيون پوريون، مورتيون گهر تيون سموريون.

اکيون کوليءَ ٿيو ويڳاڻو، "هاءِ هاءِ ويو مون جو لاڙو!
مورت وڃي، لاٿو ليئي، ڪنهن کي آهي ڪل نه پيئي!"

لڌهن گرو اُن کي چيو، "ڏاري ڏس ڪو ڏيان،
ٽوکي بولندي آ سچي، ٽن لوڪن جي جان!"

مورت مڙهئي روڙي آهي، صندليءَ پر ٿي چالدي آهي.
پيٺ ڪتي جي لاءِ دنيا پر، هر ڪو هيڪ ڪري متيا پر،
جيڪو گهڙ - ڳالهاءُ آهي، سو ٿي جڳ پر آلد پاڻي."
گرو چيس، "ڏن لڌهوجي هيئان، ٽوکي جاڻ نه جاڻي وينا
پاکنڊ جڙل، جسم هر هو ڳالهو، اندر لڌهوجي لٽي اجالو.
سڀ جي سار لهي ٿو سائين، آس اُنهيءَ مان ڇو ٿو لاهين؟"
بولبو، "سمو سچيا جو لساهي، هر ڪو وڃو ڪوڙ ڪمائي.
ڏرم ڪرم جو ناهي ڳالهو، گيان اڌو، ڪيئن ڪلندو ڳالهو؟"

گيان نه ڪنهن کي ٿيو وٺي، جي من ناهي چاهه،
ڪتا انگور لڳن مٺا، پيٺ اندر ٻڪ - پاهه.

گرو چيس، "هيءَ ايڪي ماڻسا، جاڻڻ گهرجي اُس ۾ جابا،
ڪي ڏن ڏرليءَ برابوري ويا، ڀهڄو، ٿي جو من ڇهوري ويا،
ڪن ڪالي ۾ عيش اڏايو، ڪن ڏيهن ۾ دام لٽايو،
سو ٿي جاڻي، اُن جي ماياڻ، جنهن کي پٺ ڏيکاري مايا."
ٻالوڻ هيڪدم پيو قدمن تي، "مهت ڏيو" پيو چوي گرو کي.
سالگرام گرو موٽايو، واهگروءَ جو جاپ جپايو،
ٻالوڻ ڏرليءَ مان ڏن پاتو، ڏيان گرو جي چرڻن لاتو.

ڪوئي مت جي ڳوٺ پر، پاتو جيئن گر پير،
ڪري مذاقون سي چون، "هاڻي ناهي خير!"

گرو چون، "شل ڪيهي وسندا، ڳوٺ اندر ٿي پڪا رهندا!"
اڳين چٽي تن ڀر وڌايا، هلندا ٿي ڳوٺ پر آيا.
ٽهن آدر ساڻ وهارايو، من لائي سيوا پر گهاريو.

اهڙي سک ۾ آدر پائي، گرن چيو، "شل پير وڌائي.
هرڪو هيڏي هوڏي ويندو، موٽي گهر ۾ ڪو به نه ايندو!"
مرداڻي کي شنڪا جاڳي، "جيڪي سيوڪ ۾ وڌ پاڳي،
تن کي ستگر ڳوٺ ڇڏائي، دردر تي ڇو ٿو ڀٽڪائي!"
ڀڇيائين، "آسيسا ساڳي، ڇو نه ڏيون، سدا وڌ پاڳي!

سک سان آدر پاءِ ۾، ڪن سيوا ست ڪار،
تن کي رولي روهه ۾، ڪڏهين ڇا ڪرتار؟"

گرن چيس، "هي جالي ويندا، پنهنجا گڻ به ٻين کي ڏيندا.
اِن ريتيءَ سان جڳت سڌرندو، سڀني کي سک، ٿي سک ملندو.
پر بد اچڻ جو گهر واسو، ٿيندو جڳتر ليءِ نسي خاصو.
ليچ سنگت نت ليچ ٻڌائي، جيئن شراب اندر وهه ناهي.
سات ڇور جو ڇور ٻڌائي، مرچ مٺائيءَ رس بدلائي.
ڳوءِ اندر تماڪ جي مرجان، پر وڪري من ڪارو ڪٽ جان.

ڪوٽي سنگت ليچ جي، پاڻ وڃائي واءِ،
پير ۽ پير جي سنگ ۾، ڪيلو ڪٽي نه ساهه."

هلندي هو هڪ ڳوٺ پڌاريا، سيٺ سندي هٽ پير گهمايا.
سيٺ ڏاڍي ۾ هو خوش ڏايو، رام رتن کان بلڪل وانجهو.
مرداڻو چي، "اهڙي سک ۾، مون نه ڏٺو هن ساري جڳ ۾."
گرن چيس، "ڪجهه پڇ سک هن ڏان، پول نه پولي پنهنجي من مان!"
سيٺ پڇڻ تي هيئن الايو، "ڏايو ڏکن ۾، اندر جلايو.
آر ڪيم پتنيءَ تي ٻورو، ٿي بيمار، چيائين ڪوڙو!
مان مرنديس، تون شادي ڪنڌين، زالجهه ـ رهاڻ مزي سان رهندين!"

"مون سمجهيو ويندي مري، ڪانيم پنهنجي پاڻ،
پارن سان موجون ڪري، ويٺي تي هوءَ هاڻ.

ڪوٽي من کي مون نه سڃاتو، موهه ـ الله ۾ جاڻ نه جاتو.
هاڻي دل پرچائڻ خاطر، ڏاڍي سان ٿي داڙي لاٿم."

(۱۷۰ ... وت ڪوحل.
چيس، "سب ڪرمن حوقل؛ ان جو لاهي ڪنهن وت ڪو حل.
... ڪي نام ڪري سو ڪاميو، دکن الڏر ٿي هر جو واسو.
... ڪ بر باپ له ايندو اوڏو، نام جپيندو لمه من - لوڏو.
... يالي دک ڪي سک نا پالن، چو له الدڙ تا هيرو پائن.
من موجي پڪي ڪهڙو، ٽاري - مايا ساٿ،
نوڪر ڪاٿي نوڪري، جڻ ڪو ڏرب - وماٽ.
... ڪوٺر هو جنهن ساڳ رچايو،
راجا الڏر هو پيتا ٿرو، اڪو ڪمل مر رڳ ٻدلائي.
پر گوتم هو سرامه باٿي، رشين ڪي جنهن خوب ستايو؛
سهسر باهوء پڻ پيتا يو، تانيڻ ڪل هو نام وڏايو؛
پرسرام ان ڪي ڪيرايو، جڏهن رام سان هو لڪرايو.
ارسرام پڻ هو پيتا يو، ڪتريء اڳيان هو ويچارو؛
ڪتري ونس متاڻ وارو، سيتا ڪي راوڻ اڙمايو
شري رام پڻ هو پيتا يو، رام چندر سان ويو وڏايو.
راوڻ راجا پڻ پيتا يو، جوا ڪري جس هن هارايو.
يڌشٽر راجا پيتا يو، چاهي ڪو لڪ واس متاني؛
هووڻهاري ٽرٽي ناهي، حيلهء اطر - اپار،
سارو جڳ ٿي آ ڏکي، ٻي سب ڪوڙي ڪار."
لنام جي سوا ڪري، ٻي سب ڪوڙي ڪار.
سيڪ الي چرڻن بر آيو، "گيان هلي ڪچ ڪهر ا، ميٺا يوا
جيڻ مان وير وروڌ وساري، حيون چڏيان دکڪان واري."
سڪر ڪڏجي ويا گهر پيهي، سينيا ڻي جيڻ پورين پيٺي
گرن چيس، "ڌهو رسان ڏاڃهي، عورت لاء له وستو اپجي
ور ڪان دور پيا در لوسي، جم جا آخر پادڙ چرچي
پر - پاسي ڪان من ڪي ماري، آڪيا بر ڌڻ، رام ستياري!
شام سمي سي شهر پڌاريا، ماڻهو سب ممڪ؛ هتيار
ڪو له وهڻ ڏني ڪن وڃهو، اهڙو ڪوهو جاول

من مک جي ٻن ۾ وسڻ ٿو هو، ممت اهنڪار،
ڪنهن ۾ اک ان جي ٻڌي، اند-ڳڌه هسوار!

ڪوڙهيءَ جي ڪٿيا وت آيا، ستگر پرسان ڏيرا لايا
ڪوڙهيءَ کي ڏاڍي لاچاري، داهون ڪڙي پيو هر واري
گرن چيو، ”جيءَ ۾ دک جاري، چڪ چڪ آهه اگهي چرداري،
جن جي من ستنام لسـ آهي، ان جو روڳ سدا سر ڪائي.“
ٻڌاندي ششبد فقير سڌياريو، رام-رتن هردي ۾ ڌاريو.
جهٽ پٽ روڳ مڪت ٿي آيو، چرڻ ۾ ان ليٽهن لڳايو.

ڦهلي بات نگر اندر، آندي هر ڪنهن پيت،
سيڻي تي معافي گهري، انڌن توڙي سيٽ.

من مک سڀ انسان ٻڌائي، ستگر هليا اڳتي ڪاهي.
رستي ۾ ڳڏين کي ساڌو، پڇيائون، ”ڏسيو هر-ماڌو!
ڪهڙو روپ هريءَ جو آهي؟ رنگ، نشان ٻڌت ڇا پائي؟
ڪيئن هليو هي ان جو لالو؟ سمجهايو هي ڀيد نرالو.“
گرن چيو، ”ساڌن سنتن کي، رکڻ کپي وشواس الک ۾.
گهر ڪان اڳري ولس مٽايو، پرمن لـاهه تيو شڌ ڪايو.“

من جنهن جو پرمن پليو، سمجهي مالڪ رام،
چمڙ ءِ رڻ کان جو مٿي، ان جو ڪهڙو ڌام؟

گرن چيو، ”بي انت سوامي، جڳ ۾ آهي پورڻ ڪامي.
سال ديا هڪ ڏينهن سرن جو، سرن سندي ٻه هزار جڳن جو.
ڏينهن ٻٽي هڪ اُو برهما جو، سو سالن جو تني برهما تو.
سي سو سال، ڏينهن وشنوءَ جو، ورهيه هزار ٻٽي ڏن شو جو.
سي سو سال عمر آ شو جي، ايڏي عمر امر مايا جي.
جي مايا جو انت نه هوني، هر جو لهي انت ڪيئن ڪوني.
جنهن جو انت نه برهما پاتو، جنهن جو جاڻ نه وشنوءَ جاتو.
ان کي شردا سان جو سمري، مڪتي مارگ پائي اُدري.“

* ايبٽاباد *

هليا ايبٽاباد ڏي، ساڻ ولي سعد ساڏ،
لالو وارو هو جتي، جنهن سان من جي ڪاڻ.

شهر ٻاهران ڪلهو ڪاهي، صاحب ويٺا آسڻ لائي.
ٻئون جو هو ڪلهو سارو، اچ نه جون سو، "روڙا ٿاوو."
شهر سڄي ۾ ڏاڍيون شاديون، ڪنهن ڏکرن ڏي جهاڳيون پاتيون.
ساٿ ڪيا سڀ ٻڪ ۾ هيٺا، جي هردم ها مالڪ وهيٺا:
ساڏوءَ سان ڪڏجي مردالو، وڃو شهر ۾ پنڌ گذارو.
پر ماڻهو سڀ هٺا اٿي ۾، ڏلن ڏڪا پيا ڪين غصي ۾.
پيڪ ۽ پاڻي ڪوڏي ڪاڻي، لالوءَ کي ان ٻاهه ٻتائي.
لالو ڦلا نٽي اهه آيو، آئند سان ڪر- دوش پايو.

داروءَ جي ڏنگ اي پلي، ويٺا پلجي لام،
لام لشو جنهن لي چڙهي، تنهن کي نه آرام.

مردالي سڀ حال سڻايو، ڪرڻ چيو، "جن ڏوم وڃايو.
خوب لٿي ۾ ٻاپ ڪمايو، ان جي موسم سندو هي سايو.
مغل اچي ان کي ماريندا، ٻاٻن هو هي ليکو ڏيندا.
رسم جون وهنديون نديون پاڻي، آهون ڏاڍهون ڪنديون حاري.
سال ٻ-سو اٺونجاه سي رهندا، راڄ ڪندا جي عادل وهندا.
ليت وري ايندا اليائي، روپ ڏهڻ سان الڳي لڙائي.
رهندي ڪين سندن پتشاهي، ٻاپ سندي جي پراپي ڪاهي.
اُمه اڃوڪي ٻاڪي آهي، مغل سواري ايندا ڪاهي.

ٻاليڻ هڪ ٻرسنگ پڏي، جلد پکو گهر پاڻ،
موٽي آيو باز جان، ساڻ ڪٽي پڪوان.

ٻوليو، "سنت وڃن ڦيرايو، لوڪ اوهان کي آهه ڏکايو.
ٻرنلم شڙڻ اوهانجي آهيان، پنهنجو شهر ڇڏڻ نا چاهيان."

گرن چيو تہ، "وڃون ستن جاءِ، چيل، لکيل آهن ڪرمن جان.
دشمن جاڻ تہ، دري آهي، پڇو شهر مان چوان چتائي.
لالوءَ سان گڏ سڪل تال پر، بار اچن سان ڪٽي مال ڪي.
وهو وڃي ڇهت باڻ ڇپائي، افغانن جو الت ٿي آهي."
چوڻ مڃي سي جلد پلاٽي، ويئا وڃي تلاءَ ٽڪاٽي.
اُن دم بابر حڪم هلايو، هڪدم ايمنآباد ڪاهيو!

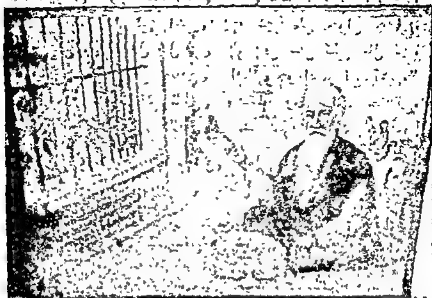
بابر ڪوهہ پنجاهہ تان، ڪاهي آيو رات،
رلو ڇاڻ تي شهر پر، جيئن گذري پرڀات.

واڻي هاءِ هاءِ چوڌاري، خون وهيو ڇڻ ڪاري واري.
افغانن جو منهن هو ڪارو، بابر وير ٿيو سوڀارو.
سادن پڻ هو پاڻ لڪايو، صاحب وينا ٽڏو ڇمايو.
مغل سوار ڏنو ستگر کي، حڪم ڏنائين پڪڙاڻو هن کي.
هلو مٿي تي بار کڻائي، ڏسجو ڪوئي پڇڻ نہ پائي!
بالي، گر ٿي پري رکيائون، مردالي کي واڳ ڏنائون.

حڪم هلائي جن ڏنو، تن کي جهڙي جاڻ،
جبهجي آگيا جڳ هلي، سو صاحب ڪٿ پاڻ.

پري گرن جي متان اڏي ٿي، هر پل سر سان ساڻ هلي ٿي.
گر جي آگيا سان مردالي، رباب ڪسي چيڙيو اُن ٽاڻي.
گهوڙو پنيان هلندو آيو، جيئن مردالي ساز وڄايو.
صاحب آسا راڳ ٻڌايو، "خراسان مان بابر آيو.
افغانن جو من گهبرايو،" ماڻهن تي هو جادو ڇايو.
عجب هئو اسرار الاهي، سڀ متانءَ پري پئي آئي.

مغلن ڪن دوڙي وڃي، ڪي بابر سان بات.
فقير پر درويش آ، جنهن جي لاهہ صفات.
ميراسيءَ جي پوئتان، هو جي گهوڙو پاڻ.
هلندو لشين جان وڃي، پڇي پت اڻڄاڻ.

جهل الله سيني هي ايمان، جند ۽ ان رکيا اون ڄکيان؛
هرکو ڦيدي جند هلائي، ستڪو وهن نماڏي لائي.
جند هلي پر باٽمرادو، بار اُتت سر آهي جهڪايو.
گرن چيو، "جن جا سر سندر، سولوڻ ٻيون، سهند ۽ سندر.
ان جا مهب ويا واچارا، هاڻي لن لي رکب پندارا.
مهلن اندر موج ڪني جن، محب ملي الله بر لن!"

درويشن جي ديد بر، اهڙو جادو آهه؛ ...
هيڪو ڪين لمي هلي، پائي جيون راهه. ...

بابر چيو، "خدا جا پيارا! عظمت سان ٽرڀو ڪي ڪارا."
گرن چيو، "هي ۽ آهه وڏائي، عظمت آهي تهر خدائي.
ڪهر جيڪي اون دل پر چاهين، پاڄهه خدا سان سوڻي پالين!"
ست مليون پنگ بابر ڏئي، چيو ته، "ڪريو آسيس ڙاهي.
ڪي پيڙهيون ڪاتر راجائي، سڀنا موڻي هار ته ڪائي."
گرن جيس، "لهنجون سڀ پڙهيون، ساڳر سر هٿيداون لڪ ورون.

پر جي ظلم ڪندا سي ڪرندا، پنهنجا پاڻ وڌي سي مرندا
تنهنجي هر هنڌ سوڀ سدائين، لاڙ وڃين ٻيا اوڀر ڪاهين
ايمن آباد آزاد، ڪر تون هاڻي شاهه!
جاڳي پڳ تنهنجو پوي، سولي تنهنجي راهه."

آزاد ٿيو شهر سڄو ئي، جيل اندر رهيو نه ڪوئي.
ستمگر شهر ڇڏي ڀڄي آيا، مرداني پڇيو، "ڇا مايا؟
هڪڙي ماريو، سڀئي ڀوڳيو، مغلن کي ڪرتار نه روڪيو؟"
گرن چيو، "جي شهر اندر ڪو، ڪري سنت جي بي عزتي. تو
شهر سڄي کي هتيا آهي، اهڙن کي جي راهه نه لائي.
جن جن ڀوڳيو، دشت، سورا، هت ۽ شان ڪيا سي تورا!

لکيو جيڪي لڙ تي، اُن کي ميٽي ڪير؟
آندي ٻٻن جي ڪرن، ان جو ڪنهن سان وير؟"

پر مرداني ڳالهه نه سمجهي، پنهنجي اڙ ۾ ٿي الجهي.
نيٺ جڏهن اُن کي لبد آئي، گرن تيت لئي رکيس منائي.

ڪيٿي ڪٿلون اُن لي آيون، ھڪڙي پڳي ڪيس چڪ پايون.
ليڪ، لي ھن پيءُ کي مھٽيو، ڪجھ ڪٿلن کي آيو ڪھڪو.
ڪرن ڄيس، "ڇڪ ھڪڙيءَ پاڪ، مھٽو سڀن مٿان ڇو لاٿ؟"
بوليو، "سڀ پنج مان اڪيلي، ھاڻي پاڪ وٺس مان ڄاڻي."
پاليڻ ۽ لاڙ اُت آيا، ڪرن سندا لن لورا ڳايا.
شھر وڃي ساراھ ڪيائون، آيا ڪيٿي مرد ۽ مائون.

> ڪرن ڄڻ، "جيو سدا، واهگروءَ جو نام،
> سنتن جي شيوا ڪري، مڪرلو پرچا ڪرم."

* رانـــڌاوي *

ان ڏيھن کان پوءِ اُنالئون، رانڌاويءَ جي راھ وٺائون.
ڪوھ ڏسي پاڻي اجتي جو، ھمت وٽن جي پالو پرچو.
بوليا، "سر ڪري آيا سين، ھاڻ ھري ڪڻ ڳايندا سين"
ڪيھن سھرس کي وڃي پڌايو، "لالڪ آھ ڪوھ لي آيو."
مولو آيو مٿھن مٽڪالي، جوڻ لڳو، "ڇا مرضي آھي؟
زال چڏي تو لسڪھو لاٿو، ھاڻي ساڙڻ آھن آيو.
سراچند پڻ مون وٽ آيو، جيرامداس نہ سرڳ وسايو.
جي لوڪي ھا ھي وڙ ڪرڻا، جو لہ ڪيءَ شاديءَ کان گھرڻا؟"

> جنھنجي جھوليءَ جو ھجي، ھوڪو ڏيندو سوءِ،
> ھڙ ۾ ھجن لموراون، الپ نہ جولدو ڪوءِ.

اجتي مولي کي سمجھايو، سنتن ساڻ نہ جھڳڙ اجايو.
جيڪو ڪڇي لوڪي والان، تنھنکي سمجھائيندين ڪالان.
اجتي پوڄن وستر آلدا، پر صاحب سي ڪام نہ لاٿا.
سراچند لکمچند پڻ آيا، سر لاٿي تن حال سڻايا.

مولو ڪوڙي ٿيو راضي، آيا شهر سڀي مان چاهي.
درشن ڪارڻ خلقت ماندي، چڙهي ڀاڳون ٻوڙل چاندي.

سارو ڏن سٽسنگ هلي، ماڻهن ۾ وشواس،
صاحب ۾ شڪتي وڏي، لالن سان لئو راس.

ٻائي اڄتو ٻڻ آس آيو، شردا سان تنهن سيس لوايو.
ٻهر سڄو هو اميو رهيو، تڏهن گرن ان جو سر اچيو.
ٻوليا، "چو لون ڇتو چاهين؟" چيئين، "چاڻڻ هارا چاڻين!"
گرن چيس، "ڪر عرض هريءَ کي، آشائون سڀ آهن ان لي."
اڄتو وري ڪري پيرن لي، گيان ڏيائي ڦهلي من لي.
ستگر جا اُت سک تيا ڪيڻي، هر هند واهه گرن جي ٿيئي.

مانت ممتا ۾ سدا، سمجهن ڪين ستار.
ٻت ٻل ٻوڙهوتي وڃي، مانا سمجهي ٻار.

آيا مولو، چندوراڻي، ماس سلڇڻي ٻڻ وڳاڻي.
چندوراڻيءَ ڪجهه شرماڻي ٻوليو، "هي مت ڪهڙو آهي؟
ٻارن وارو ٿي، تو ٻڌڪين! الو ٻوڙي ويٺو مرڪين!"
گرن نه اڪر ٻه ڪين اچاريو، اڄتي چيِن، "ٻڌڻ چو ٻاريو؟
ستگر آهن ار اوتاري، ڪين وساريو ڪاري واري.
گهر ۾ واهي الله ٻايو، چو وهه ٻولي وات وڃايو؟"
مولي چيو ته، "هت چو آيو؟ گهت وڌ سمجهي لوڪ اٻايو.
هن کي ڪا پرواهه نه آهي، لوڪ نه ويٺو ڪارلهن لائي."

اڄتي چيو ته، "ستگرو، نرلوڀي، نرموهه،
ڪوڙو ٻولي تا ڪيو، پنهنجي من سان ٻوهه!"

مولي چيو ته، "صاف چوان تو، ٻالي ٻار لئه آءٌ سگهان تو.
پنهنجا ٻار ٻه لتو سنڀالي، ار ته ڪو پيسو تو ڏيکاري.
ٻک ٻيڙائيءَ جو ٻڻ آهسي، ڪيئن سگهي ڪو درد ڇپائي؟
ٻاهه ٻرڻ سان سيڪ نه ايندو، سيڪ وڌڻ سان سر ٻڻ ليندو."

اڄتي چيو، ”سري ۾ لکي، جاڻ وڏا ٿي ڪندا ڪي نه ڪي.
مات سليٽي نڀٽي مهنجي، آءٌ ڪندس نه سيوا انهنجي.
مهنجي ٺوڙ پوڪل لن کي، ڏير ڏلي ڏس پنهنجي من کي.“
ولي چيو نه: اوڪ نه ڪلندو، ڏي ۾ ڪڍيانين، هرڪو جو لندو.
ساڏن جو ڳڻ ٿن پر ناهي، ساڏو ڪهنجو من نه راجائي.
ڪيتي ڪاهي، سلا آئاني، هي ۾ پڄي واو ٻدا پڄائي“

اوڪ پٿن مان ٿو ڪڍي، ونڪون سو ٿر وار،
بي ڏوهي ٻوٽن مٿان، ٻرف ڪري ٿي مار“

چندوراڻي ۾ چيو چتائي، ”هي مسڪرپلو ساڏو آهي.
زال ڇڏي ٿو ڪري لٽيري، سمت فتنا جي آهه لکيري.“
پر ستکر ڪدهه ٻول نه ٻوليو، ننڍهن سليٽي ۾ هردو کوليو،
بولي، ”جي ٿو ساڏو رٺو، ٻوء رجايو چولي ٻرٺو؟
هاڻ ٻڌايو مان ڇا ڪريان؟ ڪيئن مان پيٽ اپڻن جو ڀريان؟
مهنجي جاء نه ٻيءَ وت آهي، ڪانڌ جرڻ ۾ پڻ هنڌ ناهي.
ڪجهه نه ٻڌايو، ٻوڙا ناهيو، اُن کان هت سان سر ٿي لاهيو!
ڪهڙن جيئڻ کان مرڻ ڀلو آ، آپ ٻنا ڪو جيئو ڀلو آ؟“

اڄتي ٻوليو، ”ڏيڙي! ڏيندس ڪاڏو ٻوش،
ستکر تي ڪر ڪين ڪي، ساڻدي والڪر روش.“

جيو سليٽي ۾، ”ٻيارا ٻانو! ماءُ ٻيءَ تسا ڪن ميانو ميانو.
أنندي وهندي آهن ڪعا، پيڙا پڻ ٻلجن ٻي مانا.
ناڪي ۾ ٿي سري ۾ سنڀاليو، هاڻ اُهي ۾ پڻ ٻوجهه وڌايو.
سب تسا چون هچاري آهين، قسمت جي ڪا ماري آهين.
هاڻ نه جيئڻ جنجال ٿيو آ، جيون تي نسي-حال ويو آ.
ٿو وت لوڪ پچار نه ٿيندي؟ خلق پٺن کي خار نه ڏيندي؟

ناتي جرڻ ۾ نار جي، ٿو جيون جي آس،
جيئن وڪا جي وسڻ سان، مٽجي سيپ پياس.“

گرن چيس، ”جي ٻڪ، ٽيليفون ڪيئي سگهين ۽ ڪرڻ نه ڏيسون.
حال اسانجو جهڙو هوندو، تهڙو گهوٽي سگهندين ۽ ڪوٺبو.
پوءِ دڪن جو دارون ٽيندو، ڏور رهي ٻڻ ساٿ نه ويندو.“
چيو سلڇڻيءَ مان سهتا سمر، پڪن، دڪن ۾ خوش رهندءِس گڏ.
هيٺئن نراڌر سهڻ نسـ چاهيان، اُن ڪسان موت ڀلير و پاليان.“
گرن چيس، ”ٻل پٽ ه، وٺي اچ، ٽام سندي راڳ ٽون ٻه اچي رچ!“
پوءِ سلڇڻي پيءُ گهر ٽياڳي، پسدي اچي سٽسگر جي ڏاڳي.
مولو، چندو ٽيا گهر راهي، سمجهي جن ٽي ٻار اماڻي

ڪمٽاري گهر ۾ پوڄجي، لياڻي ٻڄي نار،
ٻر ٻرڻي ڪان ٻوءِ ٽي، ٻڄي سائي ٻار.

ڪهڙي هيءَ سماج سڏائي، جنهن ۾ اُلٽو ڦيرو آهي.
لياڻي ٻانيڻ ڪان وڌ ٻانين، ٻرڻي اُن ليءِ ڪاڏو ڻاهي!
گرزادا ٻڻ گر وت آيا، هيءَ هٽي سٽگر جي مايا.
ساڌ - گرهستي ٻڻيو سوٽي، ڦيرو من ۾ ٽيو نه ڪوٺي.
اڄتو ڪرڻ لڳو اُت سيوا، آخر مليس مڙا ميوا.
عظمت جو سو صاحب سڏجي، پرپوءِ جو پيارو نت اڏجي.

رالداوي ۾ گرن جو، ڦهليو جس، ٻرتاپ،
مولي جو سارو مٽيو، من جو لوڀ سنتاپ.

هڪ ڏن مولو گر وت آيو، ٻوليو، ”ڪرلو ڪرپـا - سايو.
مان پسـاپي لـادار، هڇارو، معاف ڪري هي ٻيڙو ٽاريو.“
گرن چيس، ”ڪر سٽسنگ واٽي، ٽام جپڻ جي ڪر وڌ ڪاٽي.
ٽدهنجو ڏوهه نه ڪوٺي آهي، سڀ ڪرمن جي ڏوٺي آهي.“
ٽيا ٻٽي ست سنگ جا ليمي، ڪٽي، ٻاٽي ٽيا سک - سيوي.
ڪجهه ڏن بعد چڏي رالداوي، هليا لـدي ڪماري راوي.
سندر ارڪ سٿان انرالو، ٽپسيا ڪري ڪياٽون اُجالو.
ماٺهو اچن اُلسي پيا ڪيٽي، چوڌر تي سا هل چل ويٽي.

ڪوڙ، ڪپت دل مان ڪڍي، ھر ھ اچي دربار،
گنگا جي جل جان لئي، لوڙي ڪو مردار.

ستگر ٻڌيا سک جا ساگر، من کي مارڻ سمت اڳاگر،
جيڪو ستگر - درشن پاتي، پنھنجا ٻولا - ٻرم مٽائي.
ھندو مسلم سڀڪين پيارو، اوليا ھا اوتار نيارو،
جيڪر در تي آيو سوالي، موٽي ڪونه اڳ ڪان خالي
ھر ڪنھنجو من ھو متوالو، گر درشن سان ٿيو اڄالو،
ڏوران ڏوري آيا ڪيئي، لاھور اندر ٻڌ سڌ پئي.

* ڪروڙيمل *

لاھوري سک ڪترا، آيا ستگر دار،
ڪروڙامل ڪتري جلي، ھڏلدي گرجو نار.

ھڪ ڏن بازر بہ ڪي جوڳي، ساٿي پڙھندي ٿيا سجوڳي،
ڪروڙيمل کي ڪاوڙ آئي، ٻوليو، "چوڻا ڪاتو ڦاھي؟
ھندو ٿي تا ڌرم وڃايو، پريوءِ بدران نانڪ ڳايو
جيڪر ڪوئي مڇ ٿهلائي، ان کی چاڙھڻ گھرجي ڦاھي."
داسن کي جھٽ حڪم ڏنائين، "ليار ڪيو گھوڙا ڪن ماھڻن
نانڪ کي اڄ ڏسڻو آھي، جيڪو ٻاٻل ٻيو ٻوڄائي.

سوچ ھا جيڪو ڪٿي، پيرو ٻل ڪان دور،
سو ڊيڄھ ٻريءِ جيان، سھندو ڀڙن - ٻور.

جٽن ھن ٻير ڪري گھوڙيءَ تي، جھٽ پٽ سا پيئي ڏڪڻيءَ بہ،
سيمڪ اچا جيئن لنگ وراڻي، چرڪ ٻري گھوڙي تي راھي.
سيمڪ اچي جھٽ پٽ تي ڪريو، ٻگ ھو پيچ نہ سر تي رھيو،
سوڻ ٻرو ڄاڻي ڏھر ويٺو، ٻر دل بہ ڪو الر نہ پيلو.

پانڌيوارن پڻ سمجهايو، ”ڪولسو سنتن ساڻ اچايو.
گهوڙيءَ اڄ هي ڏنو اِشارو، ڪاوڙ ڪان نت ڪيو ڪنارو!“
پر سمجهو سو سيٺ تماشو، ٻوليو، ”ويرا نه ونندس خاصو.
صبح سويري ڪاهه ڪيائين، پر واڄهو ڪجهه ڪين ڏنائين

اکين ٿي اولڌهه چڙهي، بند ٿيو آواز،
دور ڌري ايمان کي، سمجهيائين سچ راز.

چوڻ لڳو، ”نانڪ گرُ ڪاري، گهمنڊ ڪيم حالت ويچاري.
ڪنهن پر ستگر قدم پسايو، مديون منهنجون معاف ڪرايو.
مان ستگرن سندو سک ٿيندس، چرڻ ڪمل پرڻ-چت ڏيندس،“
ماڻهن چيس تہ، ”گهوڙيءَ تان لهہ، هل ستگر جي پيرن ني پئہ.
ڪن پر تنهنجا ڪشٽ ڪٽيندو، سک وارن ڪان منهن نہ مٽيندو.“
سيٺ لهي ٽڙندو ٽاپڙندو، آيو منٿون، ڪيسيون ڪندو.

سوچي سمجهي جو ڪري، من سان ڪائي ڪار،
انب جيان اُن جا ٿين، گهاٽا پن ۽ ڏار.

گرن اڳيان جهڻ سر ڌريائين، گرن چيس، ”چو لفس تپائين!
اکيون کولي ڏس چوڌاري، چنتا جي هت ٻات نہ ڪائي.“
ڪروڙيمل جيئن ڪنڌ اُچايو، ستگر جو شبد درشن پسايو.
ٻوليو، ”ستگرو عرض اگهايو، هت هڪ ڌرمشال ٺهرايو.
پنهنجي ناني ڳوٺ پڌايو، ساري سک سنگت ڪارايو.
نام سندو لت جاپ جپايو، جڳہ جا ڪارج پاڻ رچايو.

ڪرتار پر پڌو آئي، سٽي گرن ارداس،
ڪروڙيمل پوڄا ڪري، ڪاج ڪيا سي راس.

❊ ڪرتارپور ❊

هو بوليو، ”مان شرڻ آياسي، بخشون اڳيان ڪريو ابناسي!“
گرو چيس، ”تنهنجو من مڃلي، لسام روپ هو ساگر اصلي.
تنهن ۾ ٿي جي مڇلي ترڪي، ساگر اسان ـ مان آن هو ترئي.“
ڪروڙيمل جا ڀاڳ کلي آيا، ڀڳتيءَ جا ڀنڊار ملي ويا.
سيوا ٽهل ڪري ور پاتي، ويو لاهور سڄو ڪٽ لاهي.
گيان جو ڍهل وڳو چوڌاري، نام سندو رنگ هو هر واري.
ماسه سلڇڻي، صاحبزادا، پڻ آيا آهس، ٿي خوش ـ تازا.
راتو ڏينهن ملي ڀنڊارو، ڪاٿي هرڪو شرڌا وارو.
جهڙڪو سو ڀنڊارو ڪاٿي، ستگر هو سو سک سڏائي.
سرڳ سندو جڻ هئو نظارو، سک ـ شانتيءَ جو ڪڙهو تارو.

رام نام جو جل وهي، لهرين الن اليڪ،
جل ـ ان جل ئي جو ملي، تنهنجي جل ئي ٽيڪ.

هڪ ڀيري هڪ ٻالڪ آيو، ڪرم ڪانڊ هندوءَ جي من ڀانيو.
اولبو، ”ڀنڊارو لسا ڪاوان، ٻالڪ هتي سان ٻوڇن لاهيان.
چلهو جوڪو ٻالڪ ٺاهي، ڪالبندس شڪ جاه لڳائي.“
چلهو جيءَ هن ڪونڌ چاهيو، ڪنڌ رڻ، هڏن ٻالڪ ڀساو.
ٻڪ ۾ مجسم ڪان گهبرائي، جئين، ”ڏسو ڀنڊارو ٻاڻي!“
گرو چيس، ”وٺ هر جو نالو، کوٽ چلهو ڪر الله اجالو.
سون ـ چلها ۾ ليڊا چوڪا، گنگا جل سان ڌوئل اوڪا.
نام بنا سڀ وترٽ آهن، ٻولي جيان هڪهون ڪم جا لاهن.
ورت لبم جب جوڳ ۾ ڪوڙا، دان ـ ڌرم سب ڪاج اڌورا.

ڪرم جو ٿل ٻانڌو، لکيو اوڌ اراڄ،
صنعت سڀي سا الرجي، ٿاري ئي مجهه ڌار.

ٻالڪ ستگر شرڻين آيو، سهجي آن ٻر ميلو پاتو.

ات پرڀات هلي ست سنگت، جيڪو آيو، ٿيو ڪرتارٿ.
پر ستگر جڳ تارڻ وارو، ڪيئن وني هڪ جاءِ ڪنارو.
هڪ ڏن شهر ڇڏي سي اڪتا، ٻوليا سنگت کي، "ٿي ٻختا.
ليڙ نير سان ڪاڄ سنيالي، ڪرم ڪجهه ڪرتار حوالي."
ڏن جي ٽولي ساٿ سنواري، اڪٿي جڳ کي لام ڏياري.

ستگر جي ساٿي لئي، مٺي درمت، ڪوٽ،
ٻاڪوءَ مان ساڏو ٿيو، سنت سڀي جي اوٽ.

پاس اگر جي ڏيرو لائي، مرداڻي کسي مهر ٺمائي.
ڪرن چيو، "سچ-کوڙ وني اڄ، ڏيهدڙ کي ني مهر ڏئي اڄ."
شهر اندر مرداڻو قريو، ٻولي واڻئي مهر کسي ڏريو.
ڪاغذ اڪريءَ ٿي لکيائين، "جيئڻ ڪوڙو، مرڻ سچائي."
مرداڻي سو ڪاغذ آندو، ڪرن چيس، "سو آڻ اڪاندو!"
موني شهر ويو مرداڻو، آيو مڙلي سان ٿي ماندو
ڪرن چيس، "چو مولا پاڻي! گيان-ڀري هيءَ ڪاٿون آئي؟"
"اوپ مهر جي وچن لکايا، لکيم جيڪي من ني پايا.
لٰ لٰ مان گيان ۽ جاڻان ڪوني. مايا مڇهه رهان ٻارهو ني"
ڪرن چيس، "رهه سنگ اسان جي، لام جهڙي ڪر دور اما کي.
آس گيان سندي جيهن آهي، سو لاڳاپا جڳ سان لاهي."

مولي سان گڏجي گرو، ٻهتا اهڙي شهر،
مومن ان ۽ هتي جتي، اي ڪاني پي ٻهر.

❋ شهه سهاڳڻ سنوار ❋

چنڊ رات جي پيڙ لڳي هي، مال - متاڻ موج متي هي.
هڪڙو نڳيت فقير ليارو، چوي، "خدا جو آءٌ پيارو.

چنڊ-راڻي ٿو رووت ايندو، ”شهه-سهاڳڻ“ کي درشن ڏيندو.“
گلن ڦلن جي سيج سجائي، زالن جيڙو وس ٻڌائي.
گوش نشين رهيو ٿي واڻيءَ، در ٿي موج مڃي ٿي وڻي.
خوب وڻا ٿي ليهون لهارا، ٻاهر رلن ٽڪيءَ جا پيارا!
اوچا لڱل جهنڊا ها ڪيئي، ڏوران صاف نظر ٿي پيئي
جيڪو اسه آئي پڇندو آيو، دربان ٿي جس ورايو.

ڪوڙو وس ٻڌڪي ڪئي، ٻڌي وينا ساڌ،
ٿم هريءَ جي ڏونگ سان، ٻڌ ڪالن پرساد.

آن جي پرسان ٻرڙيءَ جي گهر، ڳرن وٺو آن ڌالا چوڌر.
ٻوءِ سڄڻ سائين سان گڏجي، آيا اُلي رکي من-مرضي،
در تي ٻوڙن مٿو جهڪائي، مونيا ٿي ٻسا اڇالي،
گرن اندر تي پيرو پاتو، ٻر دربان هئو خود آتو.
گرن چيس، ”وڃ چو نشر کي، هڪ درويش سڪي درشن کي.“
ٻيوس ٻنڌو ٻچڻ اندر ويو، ٻر ڪٻتيءَ جو اُتر اُهو ليو،
”اڄ نه اهو خود درشن ڏيندو، ٻئي ڪنهن سان اڄ ميل نه ليندو.“
گرن چيو، ”هي ڏوکو سارو، اوڪن جي ايمان - بگاڙو!“

ميائي ٻر اُسه اوچتو، ٻرئو خوب فساد،
ڪيٽي لٽيا، مارٻسا، ڳوڻ ٿيو برباد.

اونو ڪٻتيءَ جي گهر آيا، سندر ڦار ڏسي للچايا.
ڦرياڙن سڀ زيور - مايا، ڪتيانون ڪٻتيءَ جي ڪايا،
گرن سندي جهن آکيا نساري، آن جي ننڊا ٿي چوڌاري.
سمجهيائون درويش - فرادر، ڪارايا هي مولڪي ٻادر.
آن جي جهڪر عرس ڪيان ها، ڪر برباد نه هيئن ٿيان ها!
ٻر جا ميل هئڻ مان ونئي، ڪنهن کي آن جي ڪل آ پيئي؟
صبر نه اُهي ڪهڙي رنگ ٻر، رام اڃي ٿو ڪنهن جي سنگ ٻر.
دشمن کي ٻه نه واپس وارئو، هو ٻه هريءَ جو روپ نيارو.

ناهه پنهنجو ڪنهن وس ۾، ڪاٿي ڪنهن ڀاءُ،
مالڪ سان ميلو ٿئي، سڀ ڪي سيني لاءِ!

* اُچ ۾ *

ٻه گرو جن اُچ ۾ آيا، رهواسي جت سڪيل سڏايا.
شهر ٻاهران ڏيرو لاتي، ٻڌ، ڦتي تن - من اُجلائي.
گرن وڏي سڏ ٻاٽي ٻولي، جٻ صاحب جي ٻوڙي ڪولي.
"گرمڪ لاد اڳ، گرمڪ ويد اڳ،" ارٿ نه سمجهي، ٿيو هڪڙو لنگ.
پڇندو پيرن جي گهر پهتو، پڇيائين، "ڇا هن جو ارٿو؟"
پير چيس، "اچ ڪوني اُن کي، درشن ڪري ڪيان شڌ من کي!"

موني سو آيو اُلي، گرن سندو جت نام،
حال ڪري ستگر وٽي، پهتو پيرن - ڌام،

پير چمي هٿ، ڀري سلامي، پڇيائين، "ڇا حال مدامي.
داتا جي درگاهه ٿئي ٿو، جيون جڏهين لاس ٿئي ٿو؟"
گرن چيو، "ڪي سچ ڇا ساتي، جن موهي، ممتا سڀ لاتي.
داتا جي درگاهه رسن ٿا، اُن جي محبت منجهه مڇن ٿا.
پسر جي ڪامي ڪپٽي آهن، اوپ - موهه سان لڳن لڳائن.
داتا جي درگاهه نه پائي، پٽڪن دليا سان دل لائي.

دليا جي سڀ دوستي، جنن ڪا پت جي چاو،
جنن جنن سچ اوچو چڙهي، تنن تنن آس ۾ پساو."

چيو مريد نه، "ارٿ ٻڌايو، جنهن هي منهنجو لفس مڃهايو!"
پير جلالدين ٻڌايو، گرن اُهي ڪسي هي ورجايو.
"جي نه سمجهه ۾ اچيو وائي، وڃو ٻڪي ۾ هليا جائي.
الي اُهيءَ جو ارٿ وچاري، اچجو جلد هليا هن دواري!"
پير چيو، "مان جيسين مونان، وڃجو ڪين هتان ڪنهن ڪونان!"

لا لڪائڻ

(١٨٦)

ـن جني هو لبو رواڻو، گرن ڪبو ان جاء لڪائو.

گرن جيو، ”مولا پگھت، ڪنهن کان پڙلدي ڪوڙ،

ڀهنجي پٽمي تي سٽي، وچڙي آهه حضور.

جي جاهين اون موهه منائي، الله سان رهه حمت من لاني.

ير حي پسائين پٽمي پياري، پچ جلدي هيءَ اٿي واري.“

مولو، ولي اهو جرڻن لي، ”مان ڪيئن ڀچان سو ميلن لي.

ستکو سالين سورت آهيو، ڪن بر مولکي ڳهر ڀچايو!“

گرن چيس، ”چڱ اکيون پوري، ڪن بر ڏسمدان ڳهر اس ڳهوري!“

ولي ان دم اکيون پونبون، لپس اندر دون آسون پورپون.

پهنجي ڳهر بر پاڻ ڏٺائين، زال اڀائي، ڪار ڪيائين.

هدهن حي جمت بر چوڄڙي، مايا جي دن راس،

مون ڪالي ڏسندي رهي، لالن حي چا لاسه؟

ليو رواڻو سمند سهاري.

ير گرن کي الي وهاري، رکبو سو ساموالهي گاڏو.

رسني بر هڪ نکريءَ آڏو، ڳهمبو کي مندر من ماري.

پير ڄڙهبو نکر لي ساري، پر ڏ ڏٺائين ڪوني ماڻهو.

هن بر سهڻون سب سيڃاڻون، ڏسي، جهاز پڙڻ لي آيو.

سوچيندي، سو موني آيو، ”لبح رڪ، مسڪينن جي سائين!“

دانا حي در عرض ڪيائين، پڙل جهاز، ڪنديءَ لڳي وايو

جهت پت پاڻي دور هٽي ويو، آيو ڏسڻ لٽاءَ،

موني پير مندر اندر، پيٽي ڪري سماءَ.

سمتن جي تولي جتي،

سمت سپيٽي پلٽي ماري، وينا، هر ڪو لوح سنياري

سپني اکيان پوڄن آيو، قدرت هو هي رنگ رچ

آني حالت ونس ڪا

ير هي پير رهيو هت خالي، دوڙي وڃي مهدت سان

سمت لڪت جڏهن پير پونو، ڪيئن سو ليندو مون کان

لي لوح نه آيو،

* وايي

مهنت چيو، ”هن او گيا ڪاڻي، پڙوءَ جي ڪي آهي جاڻي!
رازق روز رسائڻ وارو، تنهنجو اَن ۽ ڪهڙو چارو؟
تون پنهنجو ٿي ڪم ڪر پاڻي! قدرت ۾ وجهه هٿ نه اجاڻي.“

قادر قدرت ۾ ڪري، ليمت ڪم تو پاڻ،
بندو پلجي تو چوي، ”آءٌ ڪيان هٿ ساڻ.“

پير نه رات بکئي ٿي ڪاٽي، پر هن دل مان آس نه لاٿي.
”ڏسندس سنت وڃن ٿا ڪاڏي؟ آيا ڪيئن، اڪل ها ڪاٿي؟“
جاڳي جاڳي وهاڻوءَ ويلي، جهونو آيس، هئو اڪيلي.
سنت نه ڪو، اُتي هن پاتو، موٽيو سمنڊ ڪناري آتو.
اُتي ڏٺائين عجب تماشو، مينهن سمنڊ ۾ سڪيءَ نه ماسو.
بوليو، ”جت گهرجي اُت ناهي، ڪهڙي رب جي قدرت آهي!“

مينهن اُتي ٿي بند ٿيو، موٽيو مندر راهه،
سنت اڳي وينا هئا، پاتائين اا ٿاهه.

اڄ ۾ اُنهن ليءِ پوڄن آيو، پير نه ڪٽڪو ڪوئي پايو.
مهنت پڇيس، ”تون ڪاٿون آئين؟ رازق کان ڇو روز نه پائين؟
ڪهڙو تو اپراڌ ڪيو آ؟ تنهنجو پوڄن بند ٿيو آ؟“
پير چيو تہ، ”اڄان ڏوران تو، ڇا ٿان ڪين خطا موران تو.“
مهنت چيس، ”ڪا پل ٿي توکان؟ مالڪ آهه رٺو ڇو توسان؟“
پير چيو، ”ڇا هيءَ پل آهي؟ چيم، جهاز نه بڏڻ جڳائي.
چيم، سڪيءَ تي مينهن سهائي، سمنڊ مٿان تو رب برسائي.“
مهنت چيو، ”تون ڪوتو آهين، رب جي ڪرٽي اَبتي پائين.
گهمنڊ ڪري تو پاڻ پڏائين، پڏ لڏ پاپي سي ٻــ بچائين.
جيو سمنڊ جا تو تڙپائين. جن کي پاڻ نه بوند رسائين!

قادر پنهنجي ڪرم سان، نيڪ هلائي ڪاڄ،
بندو سمجهي پاڻ کي، سياڻن جو سرتاڄ.

تنهنجي جاءِ هتي اا آهي، پاڻي ٿي جو راضي ناهي.

ُرمک پاڻو منڙو پالٽي، منمک اُن کي اَلتو پالي"
جر چيو، "بس مون سڀ جالو، ارت سچو مون سڃي سچالو.
هاڻ مڪي ۽ وچڻ اڃاو، اُهڙو آهه الله جو ڪالو."
مهست جيس، "پل گهڙ موني وح، تو ڳالهاو آهي سچ سچ
جيهن درويش مڪرهت اوکي، اگر اُن جي لاڙي اي جوکي."
چڙهين سچ ڀولي سچو، ٻيو ڪيو وشواس.
پوڄن آيو اُن اڳيان، قدرت جو اسرار!
ڏيهون ٿئي هڻ پنڌي موڻي، کولي گر جرڻن ۽ پولي.
بولو، "جاڻين تو سڀ سائين! پساڻ ڏٺي، گر، دالا آهين.
راهه سچي لي سڀ کي لاڻن، پاڇهه ڪري تو فيض رسالن.
رب سان سڀ جو روح ملائين، ڪلين مان تو قول ٻڌائين.
گرمک پاڻي لي لمه راهي، اوهان راهه ڏسي هيءَ ٻاهي.
لوري طاقت لي مولکي هت، اوهان لالي من ڪان سا ڪت."
طاقت لساڻي جو لشو، دور ڪري پکوان،
دم دم ۽ دم جيهن سندو، سو پلڄي انسان.

* اِبـــراهـــيـــم ســان *

پوءِ گرو جن اڳتي وڌيا، شيخ فريد جگهه لــي
شيخ اِبراهيم اُن جو چيلو، جاءِ لـڌين، جتي هو
شهر پاڪران آسڻ لاتي، سڱر وينا موج
ڪانيون ڪرڻ الي هڪ آيــو، شيخ مريد، وسو
گرن جيس، جگهه ۽ هڪ خالق، پاڻ پڻي ؛ قلم
سليڪاري ليڪ لکي تو، هڪڙو سيکڇهه کوله

مريد ساري شيخ کي، وڃي ٻڌائي ڳالهه،
"نانڪ تو سڀ سان ڪري، ڳالهيون ڳجهه وحدت".

شيخ چيو، هو هندو آهي، اهو خدا کان واقف ناهي.
جي هو آ درويش نيارو، اُنهيءَ ٻڌائي ڀيد جو سارو.
"صاحب هڪ، ٻه حدون ڇو پائيون؟ ڪهڙي رت، ڪهڙي ٻر لائيون؟
تڏهين ٻڌت ڪندس من ماري، جڏهين راز سليو هي ڀاري."
مريد جهٽ ستگر وٽ آيو، پڇيائين، "هي راز ٻڌايو."
گرو چيس، "ٻيو ڇو ڪو سمرايو، جيڪو جنمندو ۽ پڻ مرندو.
اسان هڪ ايڪو سمر سدائين، جل-ٿل ۾ جنهن جوت جڳائي.
ايڪي جو آواز صدا سا، جيڪا ٻڌوس پاڻ ڪنون ٿ.

جيڪو پاڻ ٻني پيو، مالڪ کان ڪجهه روز،
اُن کي ٿي سمجهي خدا، وهي وسوڙل لوڪ!

مالڪ ساڻ ملڻ آ مشڪل، ڪنهن جي پير اندر نا ٽڪل.
جنهن نه خدا کي جاتو آهي، راز نه اُن جو پاتو آهي.
غيرت منجهه غرق جو آهي، هندو يا مومن سو ناهي.
پڪش-پات سان جو به هلي ٿو، اُهو سيماڻن منجهه ٻجهي ٿو."
شيخ سڻي ستگر وٽ آيو، ٻوليو "اڳيان حال ٻڌايو.
محل خدا جو ڪاٿي آهي؟ ڪيئڙو اُن وٽ آدر پائي؟"

گرو چيو ته، "سچا سدا، پائيندا اُت مان،
ڪوڙا ليت ڏڪاريا، جن رکيو ايمان.
ڪعبي ڏانهن خداءِ جي، ٿُن پاسن ڏي ڪير؟
دوست گهر ۾ ٿي لڪو، ٻاهر ڳوليندي پير!

چاهي ڪوڙن جنم به پايو، پر مالڪ جو ماڳ نه آيو.
جاڳل آهه، وڃايل ناهي، جيڪو جاڳي، سو ٿي پائي."
پير چيو، "ڪجهه ڀرم لڳو آ، پر رب جو گهر هڪ ڪعبو آ.
جتي وڃڻ سان خدا ملي ٿو، يا گهر ٿياڳي درس ٿئي ٿو؟

ڪوڙي وٺس ملي سو شهه تو؟ ڪوڙو سمت جهلي سا ڏهه تو؟"
"ڏهر پر تني اِن جسو ڏهر آهي، جيڪو دل پر سار سمائي.
سوني اِن کي سڃي لائي، لالڪ سڪ جون سرڪيون پائي.
پاڪ سهاڳڻ صدق لباسي، جا پد راهه سندي تسي داسي.
اِن کي ڪاڻ ڪڻان پالبعدو؟ پرچي سيني ڪيهڙن لالبعدو؟
ڳڻن مٺان تي مالڪ راضي، وٺس وڳن جي آس لسا ٻاڙي.

مالڪ وٽ نا مهڪندا، ڳل ڦل ۽ سينگار،
پٺوار سمان ڪمل اندر، ڦاسي نا ڪرتار."

شيخ چيو، "سو علم ٻڌايو، ڳڻ ۽ هار - سينگار ٻتايو،
جنهن سان صاحب آهي راضي، من جو سر تي ٻڃي قاضي."
گرن چيو، "هڪ علم امولسا، راز رضا تي، ڳڻ ٻتورا.
رب جي صفت سينگار سڏائي، آس، دنا جو وٺس اٺائي."
شيخ چيو، "جو ٻيگست ڪمائي، سو مالڪ جو درشن پائي.
يا جي اِن جي مهر ٿئي تي، تڏهين ٻيٽي سانت ڏئي تي؟"

گرن چيو، "سيوا سدا، آهي سڀ جو مول،
پائي، پاڻيءَ سان ڏئي، پوتر ٿئي نه مور."

رکي ٿي هٿ گر چرڻن تي، هڪيس "رحم ڪو داسن تي"
گرن چيو "جنهن کي ٻڪ آهي، پوءِ حوب سوادي پائي.
سوالن، ڪام کي تي تڙ پائي، مال، لوڀ سان ليڏهن وڏائي.
لمه چو لسهن ٻلنگ سان آهي، پولڪڻ ڪرم ڪڻن جو آهي.
ٻگيت، ٻگسب پر بساڻ ٻجالي، لالڪ سڀ کي صاف ٻتائي."
اِبراهيم جهڪيو گر چرڻن، ڪئي سخاوت اُن تسي گر جن.
ڪجهه ڏن اُن سان سانت گذاري، گرو ويسا بغداد پڌاري.
ٻير دستگير عظمت وارو، جت رهندو هو رب جو ڀارو.

* بغداد ۾ *

عشق رب جا ڪيترا، ڌرتيءَ ۾ لک لعل،
اوچي، سوچي جو لهي، من ۾ ٻري مشعل.

شهر ٻاهران آسڻ لائي، گر ويٺا سماڌي لڳائي.
صبح ويري وهنجي سنهنجي، پڙهڻ لڳا گر ٻاڻي پنهنجي.
مردانو ٻيو ساز وڄائي، ٻالو سر سان سو ونرائي.
تڏهن پير جو چيلو آيو، هو حيران، نه گرن الايو.
"لک لک ڌرتيون، لک لک امبر، انت نه پائن سنت ڏگمبر."
چيلي وچيو، "ڪفر بڪي تو، ست اُپي، فرش قران ڪهي تو."

ڊوڙي ويو مريد جهٽ، جڻ ڪنهن ماريو تير،
"آيو پير، وڏا ڏٺي، ڪافر هڪ بي پير.
لک ڌرتيون، لک اُپ چوي، ڳائي سات سرود."
ٻڌندي ٻيران پير ڪي، چڙهيو چوٽ ڪروڌ.

پير چيو، "هن حڪم پڳو آ، ڪافر ڪنهن جي لاڙ لڳو آ؟
مسلم-پون ۾ ڪفر ڪمائي، سنگسار جي لائق آهي.
هٽي پٿر سڀ ان کي ماريو، مذهب ۾ نا ڪفر وهاريو."
پٿر ڪٽي سڀ پيڪا گرن ڏي، ستگر پران ڏسندي تن ڪي.
نرواڪار جو نام اچاريو، ۽ ست سري اڪال پڪاريو.
جنهن جا هٿ جاني ها ءِ رکيا، ڪوشش سان ۾ نه ٻاڪل چريا.
پير وري عظمت ڏيکاري، ماڻهن پٿر ڪنيا هڪ واري.
پر ٻانهون اڀيون تي رهيون، پير سنديون نا واپون چليون.

سچ پاجي مرچن پري، سمجهي ڪوڙ ڪتاهه،
هر ڪو مک ۾ تو وجهي، تڏهين ڦڪي ساهه.

پير چيو هٿ زور نه هلندو، پر پر- ڌاش ان ٻاڻ نه چلندو.
پڇيائين، "تون ڪير، ڪتان ٿو؟ جو هٿ وليهي ڪفر بڪين تو؟
ساز وڄائي ويٺو ڳائين، شايد ڪو جادوگر آهين.

چڙ هي شهر، تپڙ ڪڻ هاڻي، ته ته ڏيهدين سڀ لاڳ سياڻي."
گرن چيو، "هي ساز نه آهي، من مالڪ سان ساز رساڻي.
عبش الدر مان دور ڀڄاڻي، اهه خالق جو نالو ڳاڻي،
جدهن سان پار ڪروڙن ٻولدا، دالا جي لب وڃهو رهندا.
چونڊهن طبق قران ڪهي ٿو، نالڪ الس نه پار چوي ٿو.
ڳالهون سچون ٻڌي آهن، سڀ صاحب جو ڀيد نه پائن.
هڪو ٻڌهي چاڙ ٻڌائي، چاڙ ٻنا ڪر پاڙ ٻڌائي.

صاحب جو جدهن ڪي ٻيو، ڏيهدو الس نه پار،
جڏڪي جدهن پالو چوي، "جاڻي ٿو ڪرتار!"

ٻيو چيو، "حڪم ڪوڙو آهي، لهڻجو چوڻ ڪوڙو آهي.
مدهڃي ٻت ڪي آڳ گهماني، ڏڏهن مچهندس ڪڇه، سچ آهي."
گرن وٺي هٿ انجي ٻت جو، چيو، "اٻون ٻوري ڪر جهٽڪو!"
ٻيو-ٻتو هان اٻون ٻوريون، ڏسن لڳو آڪاش ۽ ٻوميون.
گهمندي گهمندي سال گذاري، ٻولو، "هلو وري گهر ڏاري.
ڪيڏي سال ٿيا هت رلندي، ماس ٻتا ڪان وڃڙي گهمندي."

جدهن ڪي جڳه جولو هوي، سو اڄ آهه وڳيان،
حامل هي آگيا مڃي، جاڃي روح جهان.

ٻيهڪ ٻئي اهه موٽي آيا، ٻوليو، "هڏا سال وڃايا،
آپ ڏرلبن جي ڳاڻ نه ڪائي، ڪڪ ٿي ٻس هلي ۽ ڪائي.
هر هنڌ نالڪ جي ٿي ٻوجا، لسالڪ ان ڪو ٻسي نه دوجا."
ڏڏهين دستگير سر لساپو، ٻڏهڃو ڏوهه، سچو اخشاپو.
ماڻهن سيڊي ورلي معافي، ٻاهن سڪي جن جي ٿي ڪالي.
گر ڪربا سان ليڪ ٿيا سڀ، ٻوليا، "مرشد، ڏنڪ ڏيو رب!"
گرن چيو، "هڪ دالا سمرٻو، مذهب ۾ ڪو فرق نه ڪرٻو.
منزل هڪڙي، راهون ڪيتي، ٻهچانيندڙون پار سچيتي.

-هين واٽن سان ٿيو، دالا جو لپ ڏامر،
دو وشواس رکي وڏي، پاڃي اهه وشرام.

❋ مــردانيءَ جي مکت ❋

تـڏهن چيو مرداني، ”سائين! هاڻي وڃـــي هلو گهر ڏانهن.
ڇو ته عمر جي خبر نه آهي، ڪال ڪڏهن تو سر تي ڪاهي.“
گرو چيس، ”جي گهر تو چاهين، پوءِ اڳيون پل پهچ هتان تي.
پــر تنهنجي آورجا توري، ڏينهن پنجن جي باقي دوري.
تنهنجو چولو آهه پراڻو، پرڀوءَ جي در تي سيباڻو.
جڏهين ڏن ني گهڙيون رهندو، تڏهين توکي موکش ملندو.
آءٌ هتان مان مڙهه سينگاري، توکي مجندس دانا دواري.“
مرداني سڀ آسون گهوريون، گرجون پاليون من ۾ توريون.
الت سمي جيڪو چڙي، من مان مايا موهه،
مکتيءَ جو مارگ پري، اُن جي ڪارڻ ڪوهه؟
مردانو ممتا ڪـــي ماري، گرچرڻن ۾ پيو گذاري.
چوٿين رات ڏسي هڪ سپنو، چيائين، ”مردو دفن نه ڪرڻو.
پاڻ هتان جي بهتر پاليان، بهشت – دوزخ جلڻ نه چاهيان.
ڪريا ساگر ڪرم ڪمائج، هتي جلائي پوءِ پورائج!“
ڌرما لکر ۾ هو واسو، گرو چيس، ”ڪائي وٺ خاصو“
پوءِ ويا هڪ سندر ستل تي، گرو چيو، ”مردانا ڪل ڏي؟“
بوليو، ”هاڻ هلڻ جـــي واري، قدمن ۾ ڏيـــو جاءِ بهاري!
هي پرتاپ توهان جو آهي، موه سندي پڻ ساڃهه آهـــي.
ڪال لڳي تـو ڪين قهاري، دنيا تـــو سمجهان جڻ ياري.
ساهه فقط ناتيءَ ۾ آهي، من ۾ واهگرو چنگ واهي.
نو پيرا بس ساهه اڏرندو، پوءِ شرير نـــه چرندو پرندو.
هن ڪايا تي ناز نــــه ڪوئي، ايت پکي اُڏندو هر ڪوئي.

ڪنت ٻنا ڏاڍا چڙهي، اُڏريا ٻکيءَ ٻراڻ.
گرهڻ ڀُون جادوءَ، ساڻ تيون ٻرواڻ.
سالن جو سڪ ني چٽو، ٻر آگر هو رنگ.
سنگر لالو ساٿ سان، الڪيل چڪو انگ.

* * *

❊ گــورک سان ❊

رات لنگهي، اُٿ صبح سوبري، گورک لات اچي ٻيو پيري.
ٻچانڪر، "سنسار ڪران ڪيئن؟ جيڙري چاهيان مرڻ مران ڪيئن؟
ڪوئي مت ڪيئن دس لئي ني؟ سچ جي ڪيئن ٻچاءُ ٻوي ني؟
اندريون ڪيئن ڪي هٿ ٻرواسو؟ من جو دور لئي ڪيئن هاسو؟
ڪهڙي روپ رميو رب آهي؟ ڇا وستار ڪيو آن آهي؟
ڪيئن ٿي هي ڪائنات آئو؟ ڪاڏي ويندو، ڪٿي سمايو؟
ڪهڙي ٻوک ڏوار رهايان، جو جيون جي جنتا لاهيان."

گورک جهڙو سڌ گرو، ڍونڍ ڪين سڄان،
هت ٿي هر ڏ رهن ملي، جيتر جهڪي ڏهان.

گرن چيو، "وڃ، نام سڄارو، سوئي ساگر تارڻ وارو.
گر جو شبد سدا من ڌاري، سو جيئري ئي من کي ماري.
گر مت لي سو ٻاڻ ٻچائي، ڪوئي مت سو چڙهي پلائي.
گرمک سچ کي صاف سچائي، اندرين کي اُو هت وس آڻي.
گرمک سو من شانتي پائي، لئو ڏاڍا سان هردم لائي.
رنگ رو روپ نه ڪوئي، جهڙو رلڻ، ٻاڻي سوئي.
ڪهي هي ٿي جڳت ٻر آيو، ڪهي ويندو، ڪهم سمايو.
ٻوک اِنو جو ڪرم ڪمائي، دوکين جو دک دور هٽائي.

گورک چيو، "سمير ٿي، سڏن رچايو مل،
سنگر ڪا ڪريا ڪري، ٻولر ڪريو ڪيل

گرن چيو، ”دانا جي مرضي، شڪتي ڏيندو اينديس عرضي.
چوڻ، اوهان ۾ شڪتي آهي، منهنجي اُن دل ۾ ڀڳتي آهي.
اُن جو حڪم ٿيو تان ايندس، سيئي سال ملي خوش ٿيندس.“
هي ٻڌندي سڀ سڌ اُڏاڻا، گرو گوڙي ڪن ساز - سماڻا.
انترمک ٿيسي ڄان اک ٻوٽي، پسيائون پربت جي چوٽي.
پوءِ اُلي سڀ سڌ ٻڻ آيا، ٿي حيران اندر گهٻرايا.
ٻر سيئي آڏيش ٻڪاريو، ستگر اڪيلڪار سنڀاريو.
سيئي سڌن متوات نيڪيو، گر چرڻن ۾ پاڻ سمهيو.

گر جي چرڻن ۾ لمي، گرمک پائي آس،
وڻ جيڪو جهڪندو وڃي، اُن جو ميوو واس.

❁ شهزادي سان ❁

سڌن سندا سڀ ٻڙ ڀڄائي، همت لاهي ۽ فيض رسائي.
ٻالي سال تلونڊيءَ آيا، اُن ڪسي ستگر وچن سڻايا.
”شهر ۾ چاچو چنبڙي پوندو، مات - پتا ايءُ ور ور رڙندو.
تون مردالي جي گهر پيهي، آءُ حقيقت ساري ڏيئي.
مردالي جي پت ڪي ڪوني، اچ، ۽ وهاريون ٻيءُ جي پوني!“
رات لگر ۾ پهتو پالو، سال وٺي آيو شهزادو.
پڇيو اُن سر ڏاني، ”سائين! ڪاٿي بابو آهه گسائين؟
چوڻ اوهان سان سال ڏسان تو؟ اُن جي درشن ڪاڻ سڪان تو.“

گرن چيو، ”خرما وڃو، مردانو سک ڌام،
چاهين جي اُن جي گدي، ڏل هڪدم موڻ سال.
مردالي جي قبر وٽ، وڌندءِ وڌ پرتاپ،
جي چاهين پنهنجو ڀلو، پريو ءَ جو ڪج جاپ.“

شهزادو هليو جهٽ گڏجي، پهتا وڃهو شهر ڳلنيءِ.

ان ۾ هڪڙو لڳو هو رهندو، نام سچڻ، ير ڪوڙي ڀندو.

ٿهي کي عمداون پوشاڪون، شهزادي کي اک جون ٻاکون.

شهر ويو سو ڪاڏو ڪاٽڻ، ڏرمشال ۾ ويـو ٻچالڻ.

ڏٺئين، ڪٿي ڪجهه پوڄن ملندو! ڪاٿي عمدو، ستو پوندو.

سچڻ پڇيس، "اون آئين ڪاٿان؟ ذات نه ظاهر آهه، لسا سان!

ڪيهڙو لون شهزادو آهين؟ پوڄن ۾ چا چا تو چاهين؟"

ٻولڻو، "مان آهيان ميراثي، سٺکر ناڪ جو هڪ ٻيامي.

نڪ ڪان آيو وٽ آيو آهيان، شهر سندو اڄ واقف ناهيان!"

سي وستر نه گهوريا، هي ڏڪارن شاهه،

ڏاڪو، ٻوڪي، لالڙي، ڏواي ڪيلدا ساهه،

سچڻ جبس، "هي لون ميراثي، مالڪ هوندءِ وطن واسي.

ڏن جو هولدس پڙپال پيدارا، اٻ ۾ سٺڻ نا ڏسجن تارا؟"

ٻولڻو، "سٺکر سڪ دل ـ وارو، ڪرڻ ڪراڻ ۾ وس وارو.

سب هي هردم مدد ڪري تو ڏي جاڻن جا گهر نه ايي تو،

ان هي ڪيتري ڪيان ڏاني، هئڻ وٽ آهي ڪاڻ نه ڪالي.

هيرن جي نه کمي اسه آهي، شرطولي جو سڀ ڪجهه ڀالي."

سچڻ حڪم هڪ کي ڏنو، "حاضر ڪريو خوب!

هو چٿي، سوني ڪري، آهه سو محبوب!"

اندر وڃي ڪيڙا ڦرباڻون، ڏن ـ دولت سو راز ٻچالون.

شهزادي جو ساعه سوايو، اڪين آڏو اولو چاٻو

ڇوڙ لڳو، "ڪنهن نانگڻ ناڏو، سر نه وڃي تو، ٻيت ا ڪاڏ

هيءَ گرن هي آهه ڀاڻي، يا قسمت جي آهه ڪماڻي!

سٺکر کي اليو ٿيو من ۾، پيتا ان هڪ هڪڙي ڪن ۾

ڏڳو وڃو هو تلڪ لڳاني، لوڪ نظر ۾ ساڌو آ

گرن جبس، "منهنجو ميراثي، ڏهنجي ڪور ۾ آهه ادا

ان کي ڪيو باهر هن ڪن ۾، نه وجهندس توکي الجهن

ولر، لشو، ڪنگهه ۽ خوشي، خون، پريتي، پان،
دوڪي سان ڪوئي ڏيي، پوندو اوس گمان.

سچڻ چيو، "هت ڪو به نه آيو" ٻالي کي گر اندر پٺايو.
ماڻهو ٻڌ مڙيا اُت ڪيئي، سڀ جي نظر سچڻ تي پيئي.
ٻالي شهزادي کي آندو، ٻن ڪپڙن جي ڏاڍو ماندو.
گرن چيو، "ڏس ڪپڙا ڪاتي؟" روئي حال ڪيو شهزادي.
ماڻهن چاهيو سچڻ ستائڻ، پر ستگر جو ڪم ڪت لاهڻ.
گرن چيس، "تون ڪت جو پيالو، جنهن کي ڪڍ، گهوٽڻ سان ڪارو.
ٻاهر نلڪ، اندر ۾ ڊاڪو، ٻگلي ڀڳت جيان پٽ تاڪو.
مايا خاطر ڪوڙ ڪمائين، جيون - قل بيڪار وڃائين.

ليڪو ڏيندين سڀ آتي، پوندءِ جم جي مار،
سيوا ٽهل ڪري سدا، صاحب ڏي من لاڙ!"

جنهن تي داتا تين ديالو، تنهن جا ڪاج ڪري ڪرپالو.
سچڻ ڪري جهٽ پيو چرڻن تي، عرض ڪيائين، "رکو شرڻ ۾.
جنم جنم جو پاپي آهيان، ڪهڙيون آءٌ بديون بخشايان.
ڏوهه وساري، رنگ لڳايو، جيون جو نئين ساز سجايو."
گرن چيس، "منهنجو ميراثي، ميٽي سگهندءِ جم جي ڦاسي.
اُن جي چرڻن ۾ چت لائي، ڇڏ سڀ پنهنجا پاپ مٽائي.
پاپ ڪرم جو مال لٽائي، عيبن جي ڇڏ اون هٽائي."
ڪريو شهزادي - چرڻن تي، اوپ مٺيو، چڙهيو رنگ من تي.
هڪدم سارو مال لٽائي، نڪ ڇڏيائين ڪن ۾ ڊاهي.
سچ جي ڪرڻ لڳو سو ڪرتي، آجي ٿي دوڪي ڪان ڌرتي.

پوءِ خورما شهر ۾، پهتا سي اُن جاءِ،
مرداڻي جي لاش کي، گرن ڏٺي جت ٻاهه.

شهزادي کي گرن ٻڌايو، "ويهه اچي هت محل اڏايو.
شهر سڄو لمندو تو آڏو، دک مٽندو، ملندو سک گاڏو."

ان ۾ هڪڙو نڳو هو رهندو، نام سچڻ، ۽ ٻولي ٻڌندو.
تنهن کي عمدا ئون پوشاڪون، شهزادي کي اڪ جون ٻاڪون.
شهر ويو سو ڪاڏو ڪانٽ، ڏرمشال ۾ ويسو ٻچائڻ.
ڏٺئين، ڪئي ڪچه، پوڇڻ ملندو! ڪاٿي عمدو، سڌو پولندو.
سچڻ پڇيس، "تون آئين ڪاٿان؟ ذات نہ ظاهر آهہ لما سان!
ڪهڙو تون شهزادو آهين؟ پوڇڻ ۾ ڇا ڇا تو چاهين؟"
ٻوليو، "مان آهيان ميراثي، سنگر نانڪ جو هڪ واسي.
ٻڪ ڪان ٽي وٽ آيو آهيان، شهر سندو واقف ناهيان!"

سي وستر ٽي گهوريا، جي ڏيکارن شاهہ،
ڏاڪو، لوڪي، لالچي، آڙلي ڪيڏندا ساهہ.

سچڻ چيس، "هي تون ميراثي، مالڪ هوندءِ وطن واسي.
ڏن جا هوندس پربل ٻنڌارا، اپ ۾ ڪنهن نا ڏسجن ٽارا؟"
ٻوليو، "سنگر سڪ دل-وارو، ڪرڻ ڪرائڻ ۾ وس وارو.
سڀ ڪي هردم مدد ڪري ٿو، گهرجائن جا گهر نہ ڀري ٿو،
ان جي ڪيڙي ڪيان وڏائي، جنهن وٽ آهي ڪا نہ ڪمائي.
جيرن جي نہ ڪمي آهہ آهي، شرڻ وٽي جو سڀ ڪجهہ پائي."

سچڻ حڪم هڪ کي ڏنو، "خاطر ڪريو خوب!
جو چاهي، سو ٿي ڪرو، آهہ منو محبوب!"

اندر ونئي ڪپڙا ڦريائون، ڏن-دولت سو راز ٻڌائون.
شهزادي جو ساهہ سوايو، اکين آڏو آواز آيو.
چوڻ لڳو، "ڪنهن نانگڻ ناڏو، سر نہ وڃي تو، پيٽ نہ ڪاڏو.
هيءَ گرن جي آهہ پلاڻي، يا قسمت جي آهہ ڪماڻي!"
سنگر کي اڀيو تيو من ۾، پهتا ان هنڌ هڪڙي ڪن ۾.
نڳو ونو هو تلڪ لڳائي، لوڪ نظر ۾ ساڌو آهي.
گرن چيس، "منهنجو ميراثي، تنهنجي گهر ۾ آهہ اداسي.
ان کي ڪيڏ باهر هن ڪن ۾، نہ نہ وڃيندس تو کي الجهن ۾"

ويڙ، لشو، ڪنگهه ۽ خوشي، خون، پريتي، پان،
ڍوڪي سان ڪوئي ڍبي، پـونـدو اوس گمان.

سچڻ چيو، ”هت ڪو به نـه آيو“ بالي کي گر اندر پـٺايو.
ماڻهو ٻڻ مڙيا اُت ڪيئي، سڀ جي نظر سچڻ تي پيئي.
بالي شهزادي کي آندو، ٻن ڪـڙن جي ڏايو ماندو.
گرن چيو، ”تُس ڪـڙا ڪاٿي؟“ روئي حال ڪيو شهزادي.
ماڻهن چاهيو سچڻ ستائڻ، پـر ستگر جو ڪم ڪت لاهڻ.
گرن چيس، ”تون ڪت جو پيالو، جنهن ڪجهه گهرڻ سان ڪارو.
باهر ٽلڪ، اندر ۾ ٻاڪو، ٻگلي ڀڳت جيان ٻـڪ تـاڪو.
مايا خاطر ڪوڙ ڪمائين، جيون - ڦل بيڪار وڃائين.

ليکو ڏيندين سڀ آئي، پولدءِ جم جي مار،
سيوا ڀُل ڪري سدا، صاحب ڏي من لاڙ!“

جنهن تي داتا ٿين ديالو، تنهن جا ڪاج ڪري ڪرپالو.
سچڻ ڪري جهت ٻيو چرڻن تي، عرض ڪيائين، ”رکو شرڻ ۾.
ڏوهه وساري، رنـگ لڳايو، جيون جـو نئي ساز سڄايو.“
گرن چيس، ”منهنجو ميرائي، ميٺي سگهندءِ جم جي ڦاسي.
اُن جي چرڻن ۾ چت لائي، ڇڏ سڀ پنهنجا پـاپ مٽائـي.
پاپ ڪرم جو مال لٽائي، عيبن جي ڇڏ اون هٽائي.“
ڪريو شهزادي - چرڻن تي، اوپ مٿيو، چڙهيو رنگ من تي.
هڪدم سارو مال لٽائي، ٽلڪ ڇڏيائين ڪـن ۾ ٻاهي.
سچ جي ڪرڻ لڳو سو ڪرڻي، آجي ٿي ڍوڪـي ڪـان ڏرڻي.

پوءِ خورما شهر ۾، پهتا سي اُن جاءِ،
مردائي جي لاش کي، گرن ڏٺي جت ٻاهه.

شهزادي کي گرن ٻڌايو، ”ويهه اچي هت ٻـڌل اڏايو.
شهر سڄو ٻمندو تـو آڏو، ڏک مٽندو، هلندو سک ڪاڏو.“

ٻار وليءَ جو مونکي آيو، ڪرڻ اٿيءَ کي مٿيءَ وسايو،
پوءِ ٻانهن ڪر تيا روانا، شهر قنڌار ڪيائون ٺاڻا.

* قـنـڌار ۾ *

وٽن آئي هڪ مغل پڪاريو، بوليو، "روپ خدا جو آهيو،
ماٺيوءَ جو هي جامو ڌاريو، ويٺا ٻاٻين کي لت ٽاريو،
مان ٻڌ جيون مڪتي چاهيان، 'ٻار ولي' مان داس چوايان."
ڪرڻ جيس، "هڪ نام خدا جو، موهه ممتائي ڪندو آجو،

ليڪن لهائينءَ جان رکي، جڪر اولي رام،
اندر مڇ مچندو رهي، ته نه سمجهي آرام.

جن جي سيوا آهه ڪمائي، پاپ ڪرم جي اوڙي ٻائي."
ڪر آبداش واس مس ڪوئي، ٻڙهي لڳو لت روپ جي اوئي.
ڏينهن ٿئي هڪ ڪتري آيو، سبٽل وڃن ٻڌي مان ٻاٻو،
جهٽ ٻت ڪر چرڻن ۾ ڪريو، بوليو، "ڪهر ۾ ٻارا پربو!"
ٿي ڏن روڪي اٿيءَ رهايو، سيوا ۾ ان سوز ٻلايو.
پرسن ٿي ڪر ٻار اڪارڻس، نام دان سان ٻيڙا تارڻس.

شيخ شرف دلگير هو، ٻار وليءَ جو ٻار،
جنهن ڪل ڪو ڪومانجي، ٻانئي ٻاري وار.

ٻار وليءَ جو قربل ٻاڻو، پڇيائين، "ڇو آن ديوانو؟"
ٻار چيو، "مرشد درشن سان، موهه اڏائو سارو من مان،
جنهن کي سڪ سيني ۾ آهي، تنهن کي تو ديدار ڪرائي."
شيخ شرف رهو اٿ واهي، "جيسين مرشد ايندو پنهي،
تيسين چرلدس ڪين جڳهه تان، ٻيڙي پسندس ٻاڻ ٻگهه سان."
پرپر ڏسي مشڪر اٿ آيا، خوش ٿي ٻار ولي من ـ ڀايا.

جنهن جي من ۾ يار جي، قابو آهه ڪڙي.
ان کان ڪاڏي ڪو ڀڄي، جنهن جي جان جڙي.

شيخ پڇيو ”هيءَ ڪفني ڇا جي؟ ڇا لِئِ اتو گودڙي ٻڌي؟
ويراڳيءَ جو ڪرم ٻڌايو، مهنجي من جو ڀرم مٽايو!“
”ڪفني خوف خدا جو ڌاڳو، جيئري مرڻ ڪنهن سان لاڳو.
صاحب ڪي ڄاڻي سڪ پاڻڻ، ذات - ڌرم جو ڀيد ڀلائڻ.
آهه گودڙي سفر سهارو، ڪال ۽ ان کان ڪري ڪنارو.
وڏڙن جي صحبت جو ڌاڳو، صبر - سڻيءَ جو آهي پاڪو.
اعتقاد جا ٽوپا ڏيئي، چادر - ليازي ٻڌجي وڃي.
ويراڳي جو عيبن آڇو، مايا موهه ڇڏي تن - تازو.“

شيخ ڪريو چرڻن مٿان، گرن رکيس سر هاٿ،
ٻوليا، ”آپي ڪي ڇڏي، ڪر قادر جي بات.

عشق ڏٺيءَ جو روشن ڇاڻو، جي نه ڪٽي تب دک جو گهاڻو.
خرما مڃيهه اتو شهزادو، ڪندو دکن کان سوئي آجو.“
يار ولي ۽ شيخ سياڻو، ڏسڻ ويا خرما شهزادو.
ستگر هڪ قصبي ۾ آيا، جتي پناڻ هتا رب پايا.
هڪڙي پڇيو ”ڪاڏي ويندا؟“ ستگر ٻوليا، ”داس خدا جا.
مالچندر کتريءَ سان ملڻو، پاڻمرادو هت هو اچڻو.“
شهر وڃي ان خبر سڻائي، مالچندر تيو جهت پت راهي.
ميوو سات کڻي هو آيو، عرض ڪيا تين، ”حڪم ٻڌايو.
پر مونکي هڪ بات ٻڌايو، موسان ميل اوهان ڪٿ پايو؟“

اڻ ڄاڻل جي جاڻ لِئِ، عام وڃائي وار،
ناهه دوا جو ڪو پتو، ڪيئن چٽي بيمار؟

”مون ته توهان کي اڳ نه ڏٺو آ، ڪهڙي ڪارڻ اچڻ ٿيو آ.
پهرين اوهان جو ڪهڙو آهي؟ مون ۾ ڪهڙو ڪارج آهي؟“
گرن چيو، ”نانڪ نرڪاري، پاڻي ٻالو سات سهاري.

ٻيڙيءَ جو ديش دلارو، هيڪ ايڪ اوتار ٻيارو.
سڪ تي سڪ کي ٻولي ڦولي، ڪاچ ڏڪوئي، سڳهن تو رولي.
سڪ وارو ستنام سنياري، حسن عورت کي ڪيت اٻاري.
سماڻو سو جو وچين ٻورو، ڪرم ڪري تو ڪڏهن ڏکوڙو.
سچ جو وستو ستگر ميلي، ٻرڀو ٻاڻ ٻگت سان ڪيلي."

ٻڌندي ٻات گرن سندي، دل تي اُن جي شانس،
ٻوليو، "ڪيئن ٻلي تني، هن جيون جي راس؟"

"ڏوم ڏوم ٻور جو واسو، وسري ڪمن رهي من ٻياسو.
اهڙي لدو جن هر سان لائي، تن تصوير لمهمهوي پائي."
ماڇندر جهٽ سيس جهڪايو، ڪمس ڏلدو سر گرن ڇهايو.
واٽي دک جي ڪنجي ڪاهي، ٻوڙن ٻرک ٻيو همراهي.
گبان سندي اک ٻلتي پيٽي، اوڌهه دور سڄي تي وڻي.
ٻوليو، "ڏلدو حيرت ڄهڙو، گبان سندو گر-ديڪ ڪهڙو؟"
گرن چيو، "ٻرٻو ڪرٻسا سان، ڪسٽ متائي تو مالڪ جاءِ.
روگيءَ جو هر روڳ متائي، روشن تو هر روپ ٻٽائي."

ڏلدو هٿ ۾ سو نٽي، جنهن جي من لي جيس،
لٽ ڏلدو سر تي ٻوي، هٿ جي اهڙي ريس.

ٻوءِ ڏلدو سو اُن کي ڏيئي، گرن چيس، "ڪج ٻڪي ليهي!"
ٻوءِ ڪري ملتان لڪاڻو، شمس سندو ٻڇيانون لٽاڻو.

❋ ملتان ۾ ❋

شهر سڄي ۾ خبر اُڏاڻي، نانڪ شاهه آيو هٿ ساٿي.
جنهن ڪعبي کي هو ڦيرايو، سو تي ٻاڻ کهي هت آيو."
سوچي، هن سان جاءِ لڪائي، ٻيرن جي هڪ ٽولي آئي.

ڪير ڪٽورو پريل نه ڏنائون، پي ڪاني ٿسا پاڻ کيائون
مطلب هون، "نه پير گهٽيئي، ٻاليون همت ڪن خوب اُهيئي.
ٻئي ڪنهنجي همت ڪاڻ نه آهي، مونکي وجهو درشن ٻائي."

پيرن سندي کير جي، سوچي سنگر ٻات،
قول رکيو اُن جي مٿان، ترپو تي چپچاپ.

پيرن سمجهيو پورڻ گيائي، هن جو مونکي نا آساني.
شمس چيو، "مون بدن سڪايو، ڪرڙو تپ ٻڻ ڪير اجايو.
چو نه واسطا ناس نه تي آ، من جي همت پر راس لـه، تي آ.
اهڙو خاص علاج ٻڌايو، تپ جو ساڌڻ تنهن تي سڄايو."
گرن چيس، "من لئه ڏڪڙو جان، مڙندو ڪين ڪڏهن سونهي سان.
ٻاڪارڻ سان شبد ٻڙهي جو، سونهي من تي جيت ڪري ٿو.

من چنچل پالڪ جيان، هڪ همت رهندو ڪين،
اوليءَ سان ني تو سمجهي، ندرا پر تي لين.

هي سنسار مثل رچ آهي، ڪوڙو سمجهي ڇڏ دل لاهي.
تسيا ۽ ڪلپٿون پيجا، لک چپ پر نت چاهن سيجا.
جڳه پر تر ناهي ڪو داڻو، ڪوڙي مايا، ڪوڙ اُڪاڻو.
اُپ جا تارا، قول ئتيندا، تيج ڇڏي ڪيئن خوشبو ڏيندا؟"
ڪلي شمس جي من جي گهاگهر، امرت وچن سٽي تي ساگر.
پير بهاوالحق پڻ آکيو، "مهنجو حال نه آهي ساڳيو.
مايا تا ڪوڙي جي جاڻو، اُن ٻن جڳه پر آهي چارو؟
ڏاڏو پيتو، ڪپڙو تڏڙو. اُن ٻن ڪاڻي ملندو سڙو؟"

گرن چيو، "مايا مٺي، ڪر ڪوڙو وهنوار،
اُن سان آخر جو لـه ڪو، ٿيندو هڏ اُڪار.

پيڙي جيئن ڪا خواب پر، ڏسجي منجهه درياه،
ليڪن ڏيهي سنسار پر، تار بنا سٽ ناهه."

پير رڪن الدين اچاريو، ”سنتن جا ڪي لڇڻ وچاريو!“
ڪرن چيو، هڪ سادن صحبت، ٻڌجي ڪڻ سان ڪن لهه هت،
ڪڻ کي ڳولن، ذات نه جاڃن، آڳر ڪيان سچ سان واڄن،
سڀني لي سي سدا ڏيالو، ڪڪرم، ڪسنگ ڀڃائن پالو،
ٻو لاڙي ۽ کي ليائي جاڻن، دوست - دشمن ٻيد اسي ٻاڻن
ٻني کي پنهنجو ٻال نه ڀانن، هرڪ - سوک ٻر لت سر گهارن،
صثت سدا ڪن نام ڌيائي، سنت اهي سڀ صثتون ٻاڻي.“
پير پڇيو، ”سياڻو جن ڪيڙو، جو اڪڌمن ڦاسي ڪنگ جهڙو؟“

”سياڻو سو جو پاڻ کي، جاڻي تو اڻجاڻ،
ويد، ڪتيب زبان تي، عمل مٿان ايمان.

جڳ ٻر سو لي سياڻو آهي، جو دانا جي مهر سڃاڻي،
ايمان سدا دوست مڃائي، ڪافر بسي ايمان ٻڃائي
لڪمر سمجهي مهر خدائي، ڪاوڙ ڪال حرام سدائي،
لشس رام، شيطان سڃاڻي، لعنت ڪنهن ٻر شڪ ڪسي جاڻي،
ٻاڻي سمجهي منهن ڪارائي، ڪري سڪاوت من سرهائي،
اري لهت ناپاڪي جاڻي، پاڪ لسرم دل صاف سڃاڻي،
اوليا سمجهي، لالچ لوني، عيش و چشڪي چاهه جهوني،
ڪوڙ ڪبت کي دوزخ سمجهي، سچ کي سمجهي اهسٽ سهڃي،
شرم اڃهس ٻرو جي ٻولي، درد رکسي درويش هندولي،
بي دردي سمجهي قساعائي، رت تي روز رسان سدائي،

رازق جي رحمت مٿان، سياڻپ کي وشواس،
ساگر جان سيو چلي، لهرين لاک لباس.

لڙت کي ني علم ٻڃائي، عاجز ٻڄجي ٻلندي ماڻي،
خير ڪري ستولس سڏائي، موذي تي نه بخيل جرائي،
اوريب سندو لکي جاڻي چوري، ظلم زار پنهنجي سر زوري،
ڪام واسنا، وشتا جاڻي، صاحب صثت، وضو ڪان واري،

ٻانگ منادي، عظمت قدرت، ڪري صبوري ڇاٽي رحمت
مڪر ٻي صبر، پير ٻڌائي، ٻي پيرن جي وات وڄائي
مردن کي تلوار سهائي، ديگ ٻٽي خيرات ڪرائي.
شاهه اهو جو عدل ڪمائي، اهڙو ٿي سچو ڪوٺائي."

پير ڏهڙو ٻرسن تيا، سٽي گرن جي ٻات،
مستڪ چرڻن تي رکي، ٻولن مٺڙي لات.

پير بهاوالحق چيائون، "اوڀ ڪري ٿي اڀڄن راهون،
هر ڪنهن پنهنجي وات ٻڌائي، ڇڏ ٻڙ جهگڙ کي ٻرمائي."
سيوڪ ٻٽيا پير سيئيڙي، سچ جي وات هليا لت ليهي.
گرن سين کي نام چپايو، داتا جي درگاهه رسايو.
"ڪير هئين ٻ ٻهتل آهي؟" ٻچيو ٻالي سفر سراهي.
"شمس ڌڻيءَ جو آهي پيارو، سو ٿي سڀ ٻ عظمت وارو."

پاڻ مٿاٿي جنهن ڪيو، رازق تي ايمان،
تير تڪو تن جو لڳي، ٻاجن ٻاڻ ڪمان.

رک منصور سعدي ڪاڻڻ سان، ڌيءَ ملان تي ٻاري آن مان.
پت اُن لوڙهيو، ڌوٻيءَ پاليو، اُهو ملان وٽ پڙهڻ وهاريو.
هڪ ڏن خار ملان کي آيا، آب الدر پستڪ اُڇلايا.
پاڻيءَ ٻدران رک تي لڪتي، ٻلي ملان جي ساري سختي.
سالڪ سمجهي ٻهر چميائين، نياڻيءَ کي جهت اُت سڏٻائين.
ڪوني شمس اُلهيءَ کي ماڻا! ٻيرن اُن جي ٿي همت لاڻا.

ڪنيا ڪنواريءَ کي ڪهي، ڪيئن ٻلا کو ماءَ،
ڏلڊن ڪاڌل ڏيڏري، لب جويئس جو جاهه.

ملان کي هيءَ ڳالهه نه ٻاني، ڪمري اندر ٻند ڪيائين.
ٻر ٻاهر اُن کي ٻاڻائين، ڇاڻيءَ ساڻ ڪٽي لاٺائين.
ٻور مٿو اُت شاهه شهر جو، جيـڙو ڪيو نه ٻهر- وليءَ سو.
شمس ٻچڻ سان وڌو جهاري، قاضين چڏٻس ڪل لهرائي.

ٻڪ ڪان جڏهن ٿيو هو وياڪل، شهر ٿيو ٻڌايو ڪنهن آڪل.
ڪنهن لڌلس ڏکريءَ سهارو، سچ کي جڏهن، اڄ هيڪيارو.
آءٌ ته مڇي ٻچائي ڪاوان، شهر سڄي سان ٿکو لاهيان.
پوءِ تہ تنهن لي اُهہ گرمي ڏاڍي، شمس ٻچائي مڇلي ڪاڏي
اهڙو ئي هي عظمت وارو، شهر سڄي جو آهي تارو.

صاحب پوءِ ٻيهتا وري، شهہ سهاڳڻ جي ڳوٺ،
ميلو ٿي هو ٿم ٿيو، واريءَ ڏرڀو ڪوٺ.

گرن ٻڌو، مائيءَ ورتائو، "تسڪين جو اِهو سڏائين آيو؟"
باهر اولي دوشن پايو، روڳي. ڪنت ٿي جوڙين آيو.
گرن جيس جڏهان هيءَ ڪريا، شهہ سهاڳڻ جي آهي هرجا.
ٻڌندي شهہ ٻڻ جوڙين آيو، اوليو، "هون اِهو ڪوڙ ڪمايو.
معاف ڪيو جا ڪيم ڪيائي، سنت ڏکي مهن ٻالم چائي."
گرن جيس، "چل ڪوڙ ڪمائڻ، پاڪ خدا کي لسکهو لائڻ.
سڀ جو صاحب، سڀ وت آهي، ڪڪ ان ڏ ٻاڻي سوئي پالي"
ڪرڻ لسڪو هو سچ جي ٻڪتي، مان وڏائي پائين مڪتي.

لتڙ ته ٻر سڪ جو ساو، همت ٻر هردم هار،
ڪوڙي هو ڪنڌ اوٻڇي، سچ سالڪ جي تار.

* ٻال گدائي *

ٻال گدائيءَ جي تبلي لي، پوءِ ويا سامان سميٽي.
جمهنتي رهندا ها ڪي جوڳي، ٻر سڪ ساز سندا ها يوڳي.
سندر مندر پوجا خاطر، خوب ٿئي اُس سڀ هي خاطر.
رستي هلندي تڪجي ڪوئي، گهوڙي لي سڌجي ٻيو سوئي.
ڪاڏو ڪبڙو مشت مليو تسي، سدا ورمه هر وار هليو ئي.
پ اٻڪاري هو ٻال گدائي، ڪنهن ڪان ڪالـہ ولي ڪا پالي.

ٻاهر الهيءَ شهر جي، ڪرن ججائي جوت،
ٻال گدائي هي ٻڌي، ڏيڻ آيو ڪوٽ.

ٻوليو، "ميهن ٻوي هٿ ڏايو، ان جو ناهي ڪوئي ڪاٿو.
سک شان پنهنجو مندر وسايو، شپ الله پدارت پايو،
جي قادر سڪ-راڄ سنواري، ٻي عزلي نه ڪجي هٿ ڏاري."
ڪرن چيو، "سک من ۾ آهي، ٻاهر جو سک ڏک تو لائي.
ڏهو من لاءِ سچو جڳ مندر، جت چاهن سک پائن سندر.
هي مندر ڪاڏا پوشاڪون، راڄائيءَ جون آهن شاخون.
ان مان وڌي رجو ڳڻ ورلي، جا نه، ستو ڳڻ ااس ڪري ٿي.
محل مندر ۽ گهوڙا، هاٿي، راڄائن جا آهن ساٿي.

جيڪو سک چاهي سدا، تامر نه ٻائي ٻالد،
ليلان نو لک هار لي، ٻاڻ وڃايو ڪالڊ.

سک ۾ پلجي هر جو ناٿو، ماٻا ۾ من نٿي متوالو.
سنتن کي هر هنڌ سک آهي، تن جو محلن سان سنگ ناهي"
ٻ ان جي ڏايڻ مٿن لي، ستگر آيا ان جي در لي.
چيو گدائيءَ، محل و ماڙيون، ۾ اڪار سنديون سڀ چاڙهيون.
ساڳي- پرت لي آءٌ گذاريان، سادي جيون ۾ من ماريان."
تام جيڻ جي ورلي ڏيئي، ستگر صبح ٿيا ۾ ڏهي.

سيالڪوٽ ۾ ستگرن، هنئي مولي در سين،
زال چيس، "اڪ جلد ٿون، ڏس نه هنجا لين."

چيٽن ۾ ان ٻاڻ لڪايو، زال ڪرن کي هي ورجايو.
"ويو هو ٻاهر ڪرسان آهي، ڪڏهين ايندو ڪل ڪا ناهي."
ڪرن چيو، "اي مک مند ڀاڳي! آءٌ ملڻ آيس، سڪ جاڳي.
جيڻ ڪوڙ، مرڻ سچ آهي، ڪاڳر ٿي ٿو اکيو ناهي.
سو ٻ خيال نه توکي آيو، چيٽن ۾ تو ٻاڻ ڇپايو.
شايد توکي خبر نه آهي، ڪال ڪٿي تو ڪيهن کي ڪائي.

سنتن جو سنگ مڃي وڃايو، مولا توکي مرم نہ آيو،
شردا ۽ وشواس وڃائي، مالڪ ڪار نہ سگهين ڪمائي."

رائو ڏيهان ڪال جي، لڪي ٿي تلوار،
ناهہ پتو ڪنهن دم ڪري، ڪتڙي لٿ پاوار

سنگر هڪدم ٿيا روانا، ڏال خوشيءَ مان ڳاتا ڳاتا
پر جان مکوايءَ مڃهہ ڏنائين، ٿانگ ڪکل مولو پاڻ ٿين،
مولي جيس نہ، "تو مرماتو، سنگر اڳيان سڀ هارايو،
هاڻي اچڻ نہ مشڪل آهي، ڪنهن گرو کان پل اڪسالي.
ٿي اسي سوليو پنڌ لي ڪرايو، ماڻهن جو اُنہ سڙو مڙيو.
ڪٽ لي ڪٽي گرو وٽ آيا، پر سنگر نا وڃن وراڻا،
بوليا، "جهيڙو من ٿسي ڪارو، ڪيئن ٿئي ان جو ڇوٽارو،
هرڪو پهنچي جيوت جنگدو، جامي ڏهين مڪسهي لهندو."

سنگر جي ورندي ٻڌي، ماڻهن ڪاڏي موت،
روني اٿ ڪورت ڀرسا، پرهوٽي جا هوس.

گرگوبند سنگهہ جڏهن ٻڌاريو، مولي کي ان سڏهين تاريو.
ويٺو ٿي هن جنم لڏو هو، سنگر هي هو شرڻ لڳو هو.
سنگر جڏهن شڪار کيو لي، ديا هين هن کر سمجهو ٿي.
پر سنگر خرگوش ٻچاڙي، جڏيو ڪن پر پار اڪاري.
استمت مان اڏريو سو آيو پر، ويٺو جهڪيو گر جرڻ پر.
پوءِ گرو گهر موٽي آيا، ڪرتارپر جا ڀاڳ سوانا.

—: ❀ :—

* ڪرتارپور ٻر *

لالن آيو لوڪ پر، سڀ پر آيو ساهہ،
هرڪو هيءَ مڃهان اٿي، نانڪ پير واهہ.

ساڌ سنگت سڀ شرڻين آئي، ستگر سڀ جي ڪاڻ مٽائي.
بابا سريچند شرڻين آيو، اکميچند ٻڻ شيش جهڪايو.
نامر ڏني اُت گرن لڳائي، ڪتي ڦيري ساڻ وداعي.
ٻيجي رهيا سي سنساري، لنگر ڪيرن هلي ڏهاڙي.
سک سنگت تي پيتا چاڙهي، من ستگرو اُڪاري چاڙهي

شو جي ميلي تي سدا، سڌ اچي سڀ سات،
آسڻ تي ويهي ولن، پيتا نت چپ چاپ.

ستگر کي هيءَ بات نه ڀائي، سک سنگت ٻڻ تي شرمائي.
گر سان گڏجي سک ٻه سڌاريا، ڀائي اجتي سات سنواريا.
ڪاري رات هئي طوفاني، گوليون وسيون اُڀ مان ڀاري.
گرن وچي هڪ ڏڙو وسايو، اوک وچن اورداس چڙهايو.
سڀ جي چوڌر ڪرڻ ڦيليا، ستگر اڳيان ڪيئي نيليا.
سڌن رکو تي چپ کي ڪاڏو، سوچيا اون، "ڪيئن ملندو ڪاڏو.
هڪواري ٻوجا گر ڏيندي، ٻرجا ٻوءِ نه ڪو وت ڏيندي.
ڪنهن ٻرڪار ٻه ٻهت هلائي، ٻرجا کي چڏجي ڦسلائي."

لالچ وس تي لوڪ ٻر، ٻوجائي جو ٻاڻ،
تنهنجي من تي موچڙا، ٻيرن ٻر چڪناڻ.

منگل ناٿ چيئن، "هارائي، اڳ تي وينا ڪنڌ لهرائي.
اڪبر چڏي هلي سرنايو، نانڪ کي نج حال سٽايو."
ٻنگر ناٿ چيس، "تون ڀاڙي، نامر ڏنين تو سندس ڏهاڙي.
هن کي جيتڻ آهه ضروري، نه ته ملندي هت ڪا نه مزوري."

هليا سڌ ستگرن ڏي، ڪچ ٻر ڪري ٻراڻ،
راس-رنگت جي موج ٻر، خلق هئي غلطان.
ڏن جي تي ورڪا وسي، نامر سندي ڏن ساڻ،
ڳاڙها ڏاڙهون جان تيا، ڪرڻ لڳا چڪ تاڻ.

پنگرانت ٻوڪ جي ٻل سان، هوا ڪيو لوٺو ريهن سان،
وڪيل راس ڪندڙ جي آڏو، ڪاڏي ويو، ڪنهنکي نه ڪالو.
ٻر صاحب جهت ڄاڻ هي ڄالو، ڪري اشارو لوٺو ٻسالو.
ماڻهن جون أمت ولڙيون واليون، سڏن جون ا اکيون ڏنون ساڃون.
پنگرانت چيو ستگر کي، ”ٻوڪ سندي ڪجهه، ڄاڻ نه لوکي.
ڪير قتل مان مکڻ نه اکري، گرهستيءَ کان گهر نا وسري.
لتو روپ جي ڄاڻ نه ٻوري، ٻيٽيءَ جي ٻڻ ٻاڙ اڏوري.“
گرن چيس، ”چا روپ لتو جو، گيان ا لوکي آهي ڙ جو.
گهر اباڻو ٻر ڏن سان لاڳو، لوب - موهه ٻرمن ڻي قسالو.
ڏان ٻٽي ڏر ڏر هي لوسن، ڏن کي هڏيون سمجهي چوسن.

ماٻا نانگڻ جنهن ڪکيو، هر کان هردم ڏار،
سوڙهي من ڪمري اندر، پلنگ ڏيون ٻ چار.

شيولانند چيو، همت ڌاري، ”اسين لکون تاڳول وچاري،
ٻالون لڪ، لوکي تاڳوليون، عظمت لنهنجي جولک کوليون.“
گرن چيو، ”سڌ شکتيءَ وارا، گدڙ ٻٽي ٻل ليو ابارا.
مڇ کان ٻکڙي هنڙي آئيان، لڏهين اسالڪ نام چوايان.“
سڌ چيا جمت اکڻ لسه ٻهچي، ٻر آيا جهت ٻڌلدي سهچي.
هرڪو مڇ کان ٻکڙال جائي، ٻر هڪ ٻٽي کي کوله سچائي

گرن چيو، ”ٻولو مولکي، آهيان همه ڻي پاس،
حي ا لهو ڙ نکورکي، ٻوء ڪجو ارداس.

مان هڪ ڪن ٻرٻرگهت ليندس، اسه ڙ لوهالکي ڪر ڏلا ڏيندس“
ٻچن لتن ٻر روپ رمايو، آلم آلم مڇهه سمايو.
سڌ سيٻتي ٻٽيا سولٻها، ٻر خالي ٻالانون ڏولکها.
لڏهن آئي ارداس ڪيائون، ستگر ٻهنجي ٻساس ڏنائون.
شرم سمايا، ٻي شرمالي، شيهن ٻکهڙ ۽ ٻدڪرما ٿي،
لانک، مکر، راکاس ٻٽائي، ماڻهن مڇهه ٻياسي ڪاهي.

ماڻهو پڇندا گر وٽ آيا، ٽڙ ٽڙ ڏڪندا ٻڍپ ۾ ساوا.
گرن چيو اڄتي کسي پاڻي، ڪڍ لڪير چوڌاري ڪائي.

ڀڄڻ جي جت جاءِ نا، مڃجي ٻهتر آڻ،
شير سندي ڏرڪي ڏسي، ٻولي ڪين سڄاڻ.

اڄتي ايڪ ڪڍي چوڌاري، تال مٿان چادر پساڻاري.
اُن لسي سڪيءَ مٿان جڻ وهي، پکي اُڏاڻي مٿل سڌيهي.
ليڪي اندر نه سٽ ڪي آيا، گرن اُنهن جا ڄاپ پلايا.
ٿي طوفان آنهن جي شڪتي، بارش ٿي گر چرڻن ڀڳتي.
ٽال اندر هو عجب تماشو، اڄتي کي جهٽ گرن سڏايو.
اُن جي شڪتي ٻڻ کيهڇيائون، ڌوٽيءَ مان جڻ واڳ ڪڍيائون.

ٽڏهن اُتي آيو وٺي، وايو پنهنجو پار،
ٻوليو، "آءٌ اوهان ڏاو، پنهنجو خدمتگار.

سڪا ڪير جي ٻچڙو ڪوني، سيوڪ ڪندس اوهانجو سوني.
هيءَ اوهان کي ارپڻ آهي، ٿوڙي جيار نٿو، ماريو چاهي."
گرن چيو، "هڪ چِتا جلايو، اُن ۾ ٻالڪ کي اُڇلايو."
مات پتا پت کي سڏرايو، ماڻهن ٿي حيران چلايو.
پر ٻالڪ جهٽ اُڇلو ڏيئي، ٻاهر اندر چپ رهيو وٺهي
پهر سوا ۾ آڳ وساڻي، گرن چيس، "رب توسان ساڻي.
جنم مرڻ کان مڪتي پاتي، ڄاپ جپي جيئندن جس ڳاتي"
ٻالڪ گر چرڻن ۾ آيو، مات پتا سان گرن پڻايو.

ٻالڪ والدگر من گهري، هر دم ڪيئي ٽول،
پسر جي ڪارڻ جو پني، سوئي منش اڻول.

گرن چيس، "ٻالڪ ڇا چاهين؟" "ڏيو سڌن کي شڪتي سائين!
شڪتيءَ ٻن ٻڄي وڃارا، در در ٿرندا خواريءَ - ڪارا."
گرن چيو، "جن ڪند ۾ ڪيڙي، اسام ڇڏڻ ۾ لائن ديري.
عظمت سان پيرا ٻوڄائن، اوڪن ۾ ٿا پيو ڦهلائن.

(٢١

"تارڻ مهڪل ڪرڻ پاڻي"
...ڀهڄو هي عرض الاهي، سڏن پرايو ساڳو الو.
...ء اهو گور ڏالهن روالو، ڪڏهين ڇهڪندس ڪهن،
پڪرالله لاڪي چئو، پاڻي پڪ پراڻ.
اڏري واو آڪاس ۾، اوڙهه ڍهل جان لڙڪي ڍهڄي.
...ن ڪڙاون اڄلي پڍهڄي، سااسه جاڪڙي پڄي لوني.
...ڏهن گرن ڄي پساڻي موڻي، "هنيل سڏن ۾.
...ڪر ڍاسن اهو ڄوڻن ۾، گورک چيس، ڪير هريءَ سان سيڌو ساهي؟".
...سڪر روپ هريءَ جو آهي، حن ۾ ڪوڙ ڀو آ ڪاهي.
...گرن چئو، "هي ڪلڄپ آهي، ڍهندا ڪالا.
ڪلاچ، جا ڪي ڀروسه ارالا، رام - رڻن ڪان ڍ
ڄهڻن ڪو ڪاو ڪڙو آهي، ان لي ڀو رلڪ ڄڙهئو ڀاهي.
اهوا ڄيءَ ا، ڏرم ڪماڻن، دان - ڏرم دو ڦل ڀ، وڃاڻن."
سڌ آڌيس ڪري ليا راهي، ميلو وتڙيو، مونيا واهي.
سڪر ڪرلاڀڙ ۾ آيا، سڄي گيمه مڪل جا ڳايا
مالو شيخ گرن سعدو، سڌدي سو سومان،
آيو بچڻ، وڏو سعدو، يا مومن ايمان.
اولدو، "سدا، بدو ڪيئن پالي؟ ڪيئن سو پدوهجو پاڻ پالي؟"
گرن چيس، "جي عقل اڏاڻن، پيد سعدي لسه ڳالهه وڏاڻن.
داڻا ڍ لي پيد ۾ ڪولي، سپ ڪجهه پاڻ، ڏلاني سوني.
ڄيڪو ان کي اڳيان چاهي، ڪيو، ڪوٽ ڪدي من لاني.
جيسن من ۾ پاڻي آهي، عزرائيل رهي ٿي لاني."
شيخ چيو، "جي رب هڪڙو ئي، قومن ۾ ڇو فرق پيو هي؟
ڇو اڳتيءَ جي ريسه لرالي، هر مذهب جي الڳ خيالي؟"
مائهن مذهب ۾ وڏو، آهه وڏو مانڏاڻ،
ڪي ٿا ڪرڙيءَ ڄيان، چار وڄهي الڄاڻ.

گرن چيس ته، ”ڪبير ڀڳت جو، جيئون شاهد آهي اُن جو.
جنهن جڳتر کي مرم جتايو، هندو - مومن ڀيد اجايو.
رام - رحيم اهو ئي آهي، اوس - ماڪ ۾ ڀيد نه پائي.
سڀ ۾ جوت اهو جاڳائي، جمڻ - مرڻ ۾ فرق نه پائي.
ٿوڳي ڀيٽ ڀرڻ جي خاطر، انسانيت ۾ ڦيرن پادر.
داتا سڀ انسان بڻايا، جيڪي جنهنجي گهر ۾ جاوا.
تن جو مذهب آهه اهو ئي، مذهب مرم نه جاڻي ڪوئي.
هر مذهب جي راهه نياري، پر منزل هڪ لاءِ نياري.“

شيخ ڀيو ڀيرن مٿان، ٻوليو، ”تون ئي پير،
تون ئي ڏاتر ڏيهه جي، لاهيندين هر ڀيڙ.“

ماڻو وٽ هڪ دوست آيو، خان آبارو نام چوايو.
شيخ چيس، ”نانڪ جڳ آيو، روپ خدا جي پاڻ پسايو.
ڪر ديدار ته آهي بهتر، مون نه ڏٺو سو سالڪ ٻئي در.“
خان ٻه هڪدم گر وٽ آيو، ساڳيو سوال انهيءَ دهرايو.
”ڪير وڏو هندو يا مومن؟ وير وڏايو چو هي قومن؟“
گرن چيس، ”هي چئن ڏان جا، آهن هت مهمان گهڻن جان.
جمڻ، جواني، پيري، مرڻو، مورک وجهن اجايون اڙڻيون.
ڀڳتي رب جي ئي سچ آهي، ٻيائي مورکتا مڇ آهي.

گل ڪلندو نه سدا رهي، ٻوٽي ۾ يا ماٽ،
ڪال ٻئي مرجهائبو، ڏرتي ڏيندي ساٽ.

ٻيائيءَ ۾ ئي پاڻ جلائي، وينو مالڪ نام ڀلائي.
وير رکڻ سان وات نه ملندي، مرشد ٻن ڪا ڳنڍ نه کلندي.“
ستگر ڀير ٻڪي ها وينا، خان اندر ۾ سيئي ڀينا.
ٻوليو، ”گر ديدار ڪرايو! ڪمل چرڻ سان ڀاڳ بڻايو.“
ڇهندي صاف ٿيو من ڪاٺو، اُڀرندو سچ ڪان روپ سهاٺو.
ٻوليو، ”ستگر ڪاج قطيءَ جو، دعا ڪيو ٻپ رهي ڏٽيءَ جو.“

انهن ڇڏي موڪل مڱي، ٻيو آيارو خان.
ٽيو جڏهن قبول ڪيائين، ڪري مڃان ايمان.

عبدالرحمان فقير خدا جو، ان سان مليو خان آيارو،
ٻوليو، "ڪالڪ ڏٺيءَ پڌايو، ان جو درس اسم کي پاتو."
عبدوءَ جو من آگ لڳايو، جوش نه سارو هوش وڃايو،
هوڙ لڳو، "لاپاڪ عبدوءَ جي، سارهه برجسته عمر ٿي لنگهندي،
ڪالڪ کي لع ٿانءَ آتاري، موڪلجي دوزخ ۾ مساري."
خان چيس، "ڪنهن ۾ طاقت ڇا، هٿ انڪاني روپ الڪ سان،
ڪوئي ڇاهي، پنڪ پنائي، الڪ اڳيان پسر مرغو آهي."

هالي سمجهي ٻار ڪي، سڀ ڪان شڪ نمران،
ڪملي ڪان ٿي ڏکي، ڏوڙ وڃهي سو ٻار.

عبدوءَ کي ايمان نه آيو، پاڻهين منهن سان هن ڦرڙايو،
"تون ڏسجان مهمجو رنگ هالي، ڪيئن ڪالڪ تو ٻار ٻلائي.
خان، عقل جو دشمن آهين، هڪ عبدوءَ کي ٿسو ساراهين!
مذهب ۽ ايمان نه جهمجو، گهر ۾ متو گهوري سو پهمچوءَ."
"ناهه عبدو پسا مومن ڪوئي، روپ خدا جو آهي سوئي،
سوچي سمجهي ڳالهه ڪجي ڪا، ڏاڍي انڪي خود گل ۾ ساهه
هن جي آڏو ٿوڪ نه متندهه، اهڙي سوا ڪار نه ملندءَ!"

انهن ڪئي چپ ٿي ويو، گهر ڏي هليو خان،
سوچائين، "مون جو ڪيو، عبدوءَ سان احوال."

پڇاڙاڀ ڪري پيو ڏاڍو، سوراهن هٿ هن ڪيڙو آندو،
ڪري اڳيان سو ٻيٺ رکيائين، شرڌا ساڻ متو ڌربائين.
ڪري چيس نه، "خدا جا پيارا، رازق ڪندءَ پاڪ پلارا!
ڪام ڪروڌ نه وڃهو ايندءَ، دشمن ٻساڻ دفع ٿي ويندءَ.
ٻي هي ڪيڙو شاهي شاهي، لائق ناهه فقيري ٻاڻي!
تو آندو حظ مون لن پاتو، مون ٻاتو جي تو ڪم لاتو.

سنتن جو بت ساڏي، پت پڙهڻ جيار،
جت ميرو ئي تر رهي، پڙهن ويس سوار.

خان چيو، ”گر ڏون کي چيار پو، ڪپڙو پاڻ پڏڻ تي ڏاڙ پو.
ڏوڻي ڄاڻ ڏوڙ نـــ نيندس، قادر اڳيان ڏوهي ٿيندس.
پوس ڪڙ تا گرن سبايا، پنهنجي پت تي خوب هنبايـــا.“
پـــاڻ گرن اُن کي ورچايـو، ”عبدالرحمان غصو ڇو آيو؟“
خان چيو، ”سيڪي تا چاڻو، ڳاڻ، ڪٿي ڏون هوس اياڻو.
هن کي حسد گهڻو من آهي، ڪير اوهان سان سينو ساهي!“

گرن چيس، ”ڪر ڪينڪي، خان ڪهڙو ويچار،
جنهنجو هردو کير جان، راڪو تنهن ڪرتار.

پر جي توکي اڄ تڻ آهي، هل ته چڏيون سا تهنجي لاهي!“
بالي ساڻ گرو اُت آيا، عبدوءَ جا ها ڏهن سايا.
گهوڙي تي هن لانگ ورائي، پڌهن پڏائين ستگر وائـــي.
هڪدم هيٺ لهي سو آيـو، پوليو، ”من بر آنند چايـو.“
پير چمي پڇيائين، ”ڇاهي؟ داتـا جي در خير نـــ آهي؟“
گرن چيو، ”نت خير خدائي، پر تون چاڻ نه خير سدائي!“

مالڪ سوڇي تو سدا، هوندي سک-پرڀات،
واهُ لڳو پن-ڳل ڇٽيا، ڪنهن کي ورڇي ذات.

تي پيرا گر انين الايـو، عبدوءَ پوليو، ”صاف پڌايو!
ڪرپو پول اڄي ڇو هر هر؟ خير رهي شل داتــا جي در!“
گرن چيو، ”اڄ خير نه آهي، پر تون ڪيڏدين سيان اُٿاري.
شايد سا ڄاڪير اباٽي، پاٽي آهه اسان حق ڄاٽي؟
داتا جو جي راز اُهو ئي، تون رهاڻءِ پيو پارهو ئي!
ماٽهو ويٺو ويس مٽائي، پر نه ڏسي تو سر پر ڇاهي؟“

ماٽهن پـاڻ بڻائيا، هفتا، مهنا، روز،
داتا جي منڊ سان ڦرن، سارا سک-پسوز.

عبدل آکيو، ”ڪير ڇوي ٿو، مولوي ناحق ڏوش مڙهي ٿو؟“
خان چيس، ”تو شرم - اچي ٿو، با ادب برهمڻ - شاھ، پڇي ٿو؟“
عبدل آکيو، ”ڏهنجو ڇاٿي؟ مان ڄاڻان ٿا لالڪ ٻاڻي“
بوليو، ”ڪير اوهان ڪوٺايو؟ هندو آهيو، مومن آهيو؟
ڪير وڏو ٿئي، ٻر آهي؟ ڪير خدا کي پيارو ناهي؟“
ڳرڻ چيو، ”واه شيطاني، باهه ڪرائي تو بي ماني.
مورک جهڳڙن ڪيئي هڏيئي، مذهب ملندو ناهه هتئي.
هيڪو هيئن ڳهر جمبيو آهي، سوئي ناالي ڏرم سڏائي.
ڇوڙو ڪنهن مذهب ۾ ناهي، لوڀ ڦر وڏو هي ڪاهي.

ويد، پراڻ، قران سچ، ڇون آهو تا صاف،
او ڇو ٺرٺر، بندگي، مذهب جا اوصاف.

ڇهيڙي سان نه خداء ملي ٿو، خواري سارو لوڪ ڪري ٿو.
تو مرشد نا پالو آهي، مذهب کي نا ڄاڻو آهي.
جنهن جي من ۾ آهه ٻياني، ڄاڻي هڪڙي ڪين خدائي.
روح پلالي، ڏهه سڏائي، ڪيئي منجهه پوي ٿو ڪاهي.“
شيخ چيو، ”جي ٻنڌ نه ڪوني، لال جاءِ جو ٻڌهجي لوئي؟“
ڳرڻ چيو، ”تو باهه نه ٻڙڪي، ڪال سعدي سر آهي ڄرهي
لال نه نشط خدا ني آهي، لالي الهيءَ جو رنگ پالي.
آبي جو رنگ ڪوئي ناهي، هوئي هردم حڪم هلائي.
اَن جو حڪم هلي جو ذاري، ڪاله ڄري ٿي اَن ان ٽاري.
آبو - گهٽو، ڪٽڪ - من ڪاڻي، دين ڌرم، ايمان وڃائي.

درشت هڪڙيءَ سان مٿيو، عبدوءَ جو اهنڪار،
بوليو پيرن ني ڪري، ”معافي ڏيو ستار!“

”هندو مسلم دل ڪان اولچا، سچ ٻم آهيو صاحب سولچها!“
ستگر سڪ جي راھ ٻتائي، خلق ڳرڻ جي چرڻين آئي.
ڳرو آڏان ٻئي گهر ڏي آيو، خان آياري عرض سٺايو.

"منهنجو گهر ٻنڌ ٻالڪ ٻڌايو، من جو محرم ميت ملايو!"
اُن جو عرض سگهيا نه ٽاري، ڏينهن ٻه آيا اٿي گذاري.
ٻالو مشڪ جيان ڇوڏاري، روز اچن ڪيئي ٻوڄاري.
درشن ساڻ نهال سيئي، آس نه ڪنهنجي خالي وئي.
ست سنگ روز رهيو تي چالو، رات ٻه پهر سمهن شرڌالو.

جن کي لوري لال جي، سي سک سمهندا ڪيئن؟
رات گذرندي جاڳئي ٻه، لوڇ، لڳن ٻه ڏينهن.

هڪ ٻالڪ گر ٻنيان ٻيٺي، ست سنگ ٻڌڻ سندو لت ليٺي.
ٻوڙي ٻوڙ تي سيس جهڪائي، ويندو هو گهر من مسڪائي.
هڪ ڏن گرن چيو، "هي ٻچڙا! اڃا ته ڏاڍ آهيئي ڪچڙا.
ٻوءِ ٻو وچن- رانگ سندي چت، ٻول ٻمن تي کهڙي آڪت؟"
سکن آهي ۽ کي اڳيان آندو، گرن چيس، "ڇو آهين ماندو؟
ٻار اسر جو سمهندا آهن، سارو ڏينهن ٻه ڪڏندا آهن.
توکي ڪيئن هي رانگ لڳو آ؟ ڪيئن تو سمجهڻ سنگ ڇڳو آ؟

ٻالڪ ڪل ۾ کيل جو، ٻئن سدائي جام،
کيل اندر ڪل جي ٽٽي، جهٽپٽ کيل تمام."

ٻار چيو، "هڪ ڏن ٽي ماڻا، ٻاهه جڳائڻ جي ڪي آگيا.
مون ڪانين، تيلي ڏيکاري، ٻر ونرت تي ڪوشش ٻاري.
ماءُ چيو، "رک ننڍيون ڪانيون، ٻوءِ مٿان رک وڏيون ڪانيون.
ننڍڙن کي جي تيلي ڏيندين، سڱل ٻاهه ٻارڻ ٻه تيندين"
جيئن مون تيلي ٻوءِ لڳائي، دير ٻرڻ ٻه تي نه ڪائي.
سنهڙن ڪانين کي ٽي ٻاري، ٻاهه ٿلهين کي ٻيئي ساڙي

سمجهيم ٻاهه سمان ٿسي، ايندو شايد ڪال،
درشن، ستسنگ سان مٽيو، من مان هيءَ جنجال.

روز اچان تو ٻالڻ درشن، ڇو نه ٿئي تو من هي ٻرسن.
ڪال نه آخر ڪڏهين ايندو، ٻيل کيل ٻه سڀ کي ليندو.

بالڪاڻ

(٢١ ... جوان ۾ جنم وڃايان، چواڻ عمر جو اوشو اساهيان!“
... سنگ ۾ قدرت ڇاتي، ”ٻالڪ کي ڪيئن ٻڌ هيءَ آئي!“
... چپ، ”هي چڱتر سارو، ساگر سر تي آهي ڪارو
ڪال - مهاڻو جوڙيو قادر.
... ۾ پراڻي مڇليءَ والگر، ڪنهن کي پوري ڪل نا آهي.
... ڇڙي مڇلي موت ڦسائي، جل ۾ ڏسي تو مڇلي - هاڻ.“
... ر - مڇلي، جل - مايا سانڱ،
هڪ ڏن مولو ڪڙ ڪو، آيو مڇڻ دربار،
درشن سان دونو ڏيو، تيرس ساس وڪار.
عرض ڪيائين، ”هي ڪرپالو، وينيا - گهن اٿايو پالو.
دولا ۾ ڏن مال لٽايان، شب ڪرمن ۾ من ۽ اڳايان.
اڙي ڪالي ڪريا ڌاريو، شب ڪرمن ڏي من کي لاڙيو.“
گرن چيس، ”ڪ پريم سيکي، سيوا ڪر سنگ سنتن واهي.
شبد ڪهڙن سان من لائي، دور ڪري دک وچ سک پائي.“
دورا ڏيهن رهيو دل لائي، من پنهنجي جو روپ مٽائي.
ڏهر ۽ پڌي سيوا جو ڌاڳو، سنتن ساڻ رهيو ست ساڳو.
جيون مکتي جو لب ماڳي، انسان ۾ مهمت سهاڳي.
سمجهي هر پراڻي سدا، چگو منو هر ڪاج،
بهت ٺڪرلي امور رهي، شرڌي مزاج
هڪ لنگب مک لچي اسه آيو، مولي کي هن سور ستايو.
زال ۽ سيوا ڪئي خوشيءَ سان، لگ جو مطلب ڳهن هميءَ سان.
راس رکيا هن دليءَ پاني، لگ بس ڏنا تي لک چپ لائي.
آڏيءَ راس ڪٽي سو پاهر، هلو، ٻر هو ٽالو طاهر.
مولي مولي کي جاڳائي، اٿوليو، ”جهنگل وچٿو آهي.
ٽالو کول ڏ... پاهر وبيدس، بهت درد کان هلڪو ٿيندس.“
مولي چيس ٿيء، ”واهه الٻڇي، مٺڙيندس مان اسر وڏيءَ
پاهر پاتا اڄهي چوڌاري، اوکر ڪاڻ جو ٽپ ٽاري.

لکين پيالا تو ڪري، مالڪ جو من پيت،
سانو ڪيئن پلا ٿئي، تن - پٽڙن جو ڪيت.

پر نگهه چيو ٿي، ”حيءَ ناپاڪي، ٿيندي ڪين مونکان ڌمت ٻاڪي.“
مولي جيئن ئي تالو کوليو، نگهه ڪڙو ئي ٻاهر دوڙيو.
ڇهن-ڏهي ڇڙت ڪريس پٽ تي، مولي ڏنس ٽي خود ڌمت پر.
آنندي زال ڏنا گهر زيور، اُن جا ڪڇ ڪڇ بدليا تيور.
پر مولي پيا ڏنس گهڙائي، چي، ”ڪو چور نڪتي ويو آهي.“
ساڌ سنگت ۾ اهڙي شرڌا، ستگر جي نت اُن تي ڪرپا.

ڪجهه ڏن بعد وري ويو، مولو گر دربار،
گرن چيس، ”پردو ڏيکي، تو جيتيو سنسار،

جهنجي من ۾ آهه اڄالو، پنڊن - جڳت ڪنان نت خالو.
مڪتي پد پائيندو جائي، سيوا اُن جي آهه سچائي.“
لڳن ساڻ نهال ڪيائون، اُهم ڪڍي من پاڪ ڪيائون.
اُن ريتيءَ سان جيڪي آيا، من جا مطلب سيئي پايا.
هڪ ڏن بر تو، ڪيڏو آيا، شبد ٻڌي جڙ قول سچايا.
گرن جڏهن سوارٿ ٻڌايو، من جو مور بس نچيو سوايو.
جڳت اسار مڃي سڀ ڪوڙو، مڪتيءَ جو پاڻاڻون ڪونو.

جن کي سک ساڄن سنڌي، سمجهن نه ساري رات،
ڀولن، لوچن لال کي، گر - ڪاريگر سات.

پر ٿو پيل، سهگل ۽ راڄون، آيا چرڻين، اکين آسون.
ٻوليا، ”هر سان هيڪ تنط جو، راز ٻڌايو سولو سنتو.
گرن چيو، ”تپ ٽن طرحن جو، ستوڳي تپ سانت ۽ سولو.
پرن ڪمن کان من کي موڙي، ستگر ۾ سک کي جوڙي
گر ٻاڻي جو ٻڌي ٻڌائي، گر جو شبد هئين سان لائي.
ست سنگ ۾ نت وقت گذاري، سو ئي سارو ڪال تو تاري.
من جو گهوڙو وس ۾ آڻي، هڪ بت جون موجون تيو ماڻي.

لوڪٽي ۽ رجوڪٽي، تن جا ٻڌ وچار،
ٻاڻ ٻچائڻ تو ٻوي، مشڪل اهڙي ڪار.

ايتي گر جوڳين ۾ آيا، شبد سراهي هر ڪي ڳايا.
سا گرن کي جڳ ڪا لالي، ڪتنب سمسد مڪت ٿي لالي.
مالو، ڳاڳو، ٻئي آسه آيا، شرڻ پئي تن ٻول ٻڌايا.
”جيم مرڻ تان مڪت ڏيکاريو، ساگر مان هي ٻيڙا تاريو.“
”ورسه لير، هيهاتي لکليڻون، تامس تب حون آهن وسٿون.
الدران ڪسي ٻهڇي وس آئي، ڪتا ڪيرتن امر-ڇاٽي.
سک سان ٻرٻاوء جا ڳڻ ڳائي، راڄس تب تسي سو تو ٻائي.
هٿن مزدوري مهمس آهي، اهڙو تسي لساس تب آهي.

راڄس، تاس، ستوگڻ، سب آهن اڪار،
جي اڄاڻ حان نا ٻري، نام سدي من-ڌار.

جهڙن صراف ڪو هٽي سجائي، لهڙو لي تب راڄس آهي.
ڪتا ڪيرتن ٻڌڻ ٻڌائڻ، گيان گنگا ۾ غوطا کائڻ.
ساڻ ٻکي سا تني لسي ٻوجا، ساتوڪي تب جا گڻ اوجا.
ڪتا ڪيرتن ۾ من لائي، گر واڻي لعه ٻڌي ٻڌائي.
ايڪا گر من هر سان لائي، سو دنيا ۾ مڪتي پائي.“
ايئن اڄن لعه اوڪ سوالي، گر ڪريا سان ماڻن مالي.

ڪاو ڪتري شهر جو، آيو پسائي آس،
سمڪ مڌمڪ پيد جي، ڪرڻ لڳو ارداس.

گرن جيو، ”سمڪ لب سوتي، شبد هدائي، ڪرم سچوئي.
سکو ٻڻي تني سب سک داتا، دنيا ڌرم ۾ جٽڪ وڌاتا.
سک سان سوچي، وڌ لباڳي، مير خواهي من ۾ جاڳي.
گر وچن ۾ ڪرم ٻڌائي، من-تن سان سب جو سک چاهي.
۾ مڌمڪ جي من ۾ ٻولو، ٻڌڪي، پائي جڳ ۾ رولو.“
ٻڳو، اهري، جابو آيا، گرن آهن کي وچن ٻڌايا.

"هت ۽ وڃ وروڌ وساري، ابهر ٻڌجي ڪرت ڪمائي.
چغلي، رس، شڪايت ڇوڙي، گڏجي ڪائو سک، دمت جوڙي.

چغلي چوڃي جهت ڏئي، ٻاري من ۾ باهه،
پنهنجو پاڻ سڙارجي، جڳ جي سڙي راهه."

شيهون، گهرڻ ۾ پاڻ آيا، چار پدارت ان تي چاهيا.
ڌرم، ارت ۽ ڪام، موڪش، "واهگرو سمرڻ ۾ ست سڪهه!
ان ۾ چار پدارت آهن، نالا چار سمايل آهن.
'وا' ۾ واشديو جو نالو، 'هي' ۾ هر جو روپ نرالو.
'گگو' گوبند جا گڻ ڳائي، 'رارو' رام رهي اُر لائي.
اولاهيءَ ۾ ڪري روشني، واهگروءَ جي ٻوڪيو ٻني."

ساڌ سنگت آئي سدا، ٻاني اَپ-پرڪاش،
جيون سقل ڪري وڃي، ماٽي من جي آس.

شينهي جي ليالٽيءَ جي شادي، ان ڪوان منائي آندي.
تاهي رکيائين جنهن خاطر، لنگهيا سک گر درشن ڪاڻ.
شينهي موج معجهان ڪارائي، لڌهن متان سا جنهن پڻ آئي.
زال متان جڻ آفت ڪائي، شينهي ستگر ڪيو سهائي.
"سينهي جي لڄ رکندا آهيو، منهنجي پڻ هيءَ مهل نڀايو!"
جيڻن ٿي هن سا ڪوني ڪولي، ڪاڻ ڏنائين ڪاني ڪوني.

پير ٿ پل ڀهتل هجي، جي ٿي اڪو وشواس،
پير پير جي پڙ جان، ڪين ڪنڊو پرڪاش.

پنج ڏهاڙا جنهن تي ڪاڏو، پر پوڄن ۾ لڏهن ۾ واڌو.
هيءَ سڀ بس شرڌا جي مايا، گرو ڪري تو ڪاج سجايا.
قربان، جوڙو هتا جڳياسي، مڪتي مارگ جا ات پياسي.
گرن انهن کي پڻ سمجهايو، "شرڌا سان هر پچن ڪمايو.
واهگروءَ جو جاپ جپايو، پاٺ ڪري پوڄن ورتايو."
ڪرڻ لڳا ات ليير اهو ٿي، من رهين شيتل ٻارهو ٿي.

❁ سِڪ - پريکيا ❁

هڪ ڏينهن ڀلا ڪن سنڌو، ٻرڪڻ لڳا ٻاڻ،
شهر سڄو گهميا ڦريا، ڳاٽي ڀالي ساڻ.

ساڌ سنگت جو سيواداري، وانڍو ٻنڌو هو هر واري.
گرو اُنهيءَ جي گهر ۾ آيا، اونڌا ڪڙا سارا پايا.
وڃو شهر ۾، وڄڻ اُڌارو، ڪوڙ ٽبو ڪو اُن جو چارو.
سڀ جي در تان ڏڪ-ڏڪ کائي، ميلي ويندا، لوڪ ڏٺائين.
ماڻهو وڏڙن جو هئو تماشو، مالي ٻالي جيڪڻ وارو.
هڪڙي ماڻهو سان مٽهن اٽڪائي، ٻنڌو وانڍو، جڻ ماڻهو آهي.

جن جي سيوا واسطي، گهوريو ٻهڇڙ ٻاڻ،
چل-ٽل ۾ تن سان سدا، سالين آهي ساڻ.

جنهن ماڻهن جو موت ڪيو ٿي؟ ٽرڻ تن ۾ ٻل ٻيو رکيو ٿي؟
واڌي حال ڪنهن سو سارو، ٻوليو، "مٽس ڏ ڳاٽين وارو"
هن جو ٻرابر ڏسي ماڻهو گهارو، ٻساڻ هي هن ٻيت ٻاڻ وڄايو.
هڪ هزار ۽ خلعت پائي، وانڍو گهر ستگر ڪارائي.
گر ڪريا سان ماڻهو جي موهي، ٻاس وٺي ٿي، ٿيو ا ڏوهي.
چرڻ امبرت ولسو چڻن وانڍي، تن لوڪن کي صاف لهاري

اِنهن ٻئي هڪ ڳوٺ ۾، ستگر ٻساڻا ٻير،
سڪ مسڪين ٻڌر وڃي، "ٻوليا ٿهڏ ۽ خيرا"

هڪ ويلو تي جن لمب ڪاڙو، ساهه سڪائي ٻسڪ ۾ ڏاڍو.
اُن ڏينهن ٿي ڪجهه ٻاسڻ وڪٽي، آنڌاٺون سيڌو شڌ-لڪٽي.
زال اچا اڳي ڄاڳائي، ٻير وٺي ڪجهه ٻاهر ٻائي.
ٻالڪ اُن جو رڙهيون پائي، ٻهه اندر ٻيو ٻاڻ جلائي.
ماني چڙهين موني آئي، ڪيڏاٺين ٻا ٻولي ڪاٽي.
لڪ جو مٽت ڪپڙ ۾ وڙهي، وهنجي ويٺي ٻاوجن جوڙي.

مرڻ اڳي جن ماريو، پنهنجي من جو ماڻ،
تنهنجي پريو پاڻ تون، ميٽي سڀ ڇڪتاڻ.

ڪلهه پٽيءَ ڪي پٽ جي ڪانءِ، ڪرڻ اڳيان جان ٿالهي آئي.
پڇيائون، ”ڏس پالڪ ڪاٿي؟“ مائيءَ چيو، ”ڇتان جو ٿالهي.
ٻڪ سان سمهيو اندر آهي، پريوءَ سان پيو پيچ اڙائي.
ڪرڻ چيس، ”وڃ اچ جاڳائي!“ مائي پيٺي مون لڳائي.
تڏهن ڪرڻ سڏيو، ”پٽ لالو! ڪاڻ اچي، تي روٽي چالو!“
پالڪ جهٽ پٽ ٻاهر آيو، اُن کي پاڻ ڪرڻ ڪاڙايو.
ڏسندي ڪولڪ چرڻين پائي، ”مَل آئيو آ ٻڌلدي واني!“

واهگرو ساٿي سدا، پاليل آ انسان،
ڪانيءَ جان ٻچري پيو، ٻڌجي سو نادان.

ڏينهن پيو ٿن ڪرڻ رهايو، ڪيئون پالڪ - وشڻ سايو.
پر صاحب خود انترجامي، ساري ڳالهه ويا جهٽ جاڻي.
پالڪ کي لڄ چاليءَ لائي، پوليا، ”پٽ، پيءُ وڪڻ چاهي.
مالڪ جي ڪج سيوا ٻڪ سان، سونې رکندو توکي ڏک ڪان!“
چار پدارٿ گهر پاليائون، ٻڪ شرڌا سان ٽهل ڪيائون.
شرڌا تي وشواس وڌائي، جيئون پر تي جوت جڳائي.

سنگرو ويا ڳوٺ پر، جت هڪ شخص غريب،
پڇندو هو، ”ڪل ڇا ملي، ساڌن سات قريب؟“

ڪرو ويا اُن جي گهر پيهي، شخص هئو سو ڏاڍو ليهي.
ٻڪ سان آدر ڀاءُ ڪيائين، سانجهو تي پرشن پڇيائين.
ڪرڻ چيس، ”هن اجرايل ان پر، ويهه وڃي هيٺان هڪ وڻ جي.
واهگروءَ جو نالو وٺندا ان، لڄ پرشن جو اُتر لهندين.“
جهٽ پٽ هو تيو وڻ ڏي راهي، وڻ تي ويٺل ڪالو ڏٺائين.
هن کي ڏسندي روپ مٽائي، پکي ٿيا سي ڪارلهن لاهي.
شخص ڪرڻ وٽ موٽي آيو، پوليو، ”آئي نه ڪوبه نه آيو.“

گرو چيس، "وڃ صبح سوير!" آئي صبح جو وڃو اُن ڏي،
بکيو، ڦرلڌا اُس هنس ڏٺائين، موٽي سائي ڳالهه ڪيائين.
گرو چيس، "اُن وٽ وڃ سيائي، اُهو ڦليتو لوڪي هاڻي!"

سک جي ماڻ تهار سان، سهڻو ڏسجي لوڪ،
اکين لئي جن اوجهري، قدرت سمجهن روڳ.

اُن ڏِن هنس ڦري ٿيا ماڻهو، سک ڪسي اهڙو اُهو ڏٺائون.
"اکين سان ڏسندي ناحائين، ڪيئن اسان هيءَ حبوسه مائي؟
ڪائون مان بکيو، هنس بکين مان، ماڻهو ٿيا ڀن چو هنس مان؟
سنتن جي سنگ جو ڦل سارو، ڦن ڏن نانڪ جڳ جو تارو!"
سک موٽي گرو جي ڦلين آيو، پڊن مڪت ٿيو من - ڪانو
صاحب پوءِ ڪرڻ وڃو آيا، پوءِ نه ڦن ڪي سڻر سچايا.

راوي نديءَ آئي وڃي، پوڄا ڪن پرڀاس،
شبد علي ستنام حسر، سوا پور اڪ واس.

سندو ڦيڻو، سنگت سان گڏجي، ايندو هتو آئي لس پري.
هن جي دل ۾ ڀرم سدا هئي، "گرو نديءَ ڪان عظمت پائي.
مان نه نديءَ جي پوڄا ڪريان، عظمت سان پنهنجو من پريان."
سوا پهر هو واس گذاري، وڃو نديءَ لئي من کي ماري
هٿ ۾ پلو ٽڪي هڪ ماڻهو، پاڻائين وسي جو ڄاڻو.
پڇيائين، "ڪو چور نه ناهين؟" "ورتو ديوتا آءٌ" چيائين.

ڪن پاڳن سان ٿي ملي، ڪڏهين حق جي وات،
مڙي ماڪيءَ کي چڏي، ماڻهو ڪائن جات.

"مان ستگر جو هت پوڄاري، جنهن ٿاري هيءَ ڌرتي ساري.
داتا جو هو روپ دئيالو، سب لئي ڪرشن جان ڪرپالو."
سيندو موٽي شرڻين آيو، پوليو، "پرڀو واهه ڀتايو.
آءٌ وڏو موڙک اگيالي، پٽڪان ستگر - مار نه جاڻي."

گرن چيس، ”خوش قسمت وارا، پسورڻ گرباڻي ٿيا ٽارا
نامرسندو ڪر سمرڻ سڪسان، جيئن مڪت ٿئين ليڪوڻ جان.

ڪيئي آيا منگتا، ڪيئي آيا ساڌ،
ٽار تري ويا ڪيترا، جن پاتو پرساد.

هڪ ڏن هڪ شرڌالو آيو، پڇيائين، ”ڇا ڪيان پڌايو؟
تيان فقير يا سک- گرهستي، ڪهڙي ڪار ڪمائڻ سستي؟“
گرن چيس، ”وٺ هي پروانو، بيپاري سک کي ڏي تي روانو.
اول ٻه سو روپيه ڏي، پڇجان! اڄ مانيءَ جو گرهه نه ڪڇان.
روپيا وٺي جڏهن هٿ ايندئين، پرشن جو اتر پائيندين.“
شرڌالو ويو سک وٽ ڌاهي، سک مسڪين اکون پيو ڪائي،

پک پر پگهت پلي مري، پر نه ڇڏي وشواس،
قابو پيري پر پکي، نه ٻه آڏرڻ جي آس.

زال، ٻارڻ ڌيءَ ني ڀالي، پر تن جي هي ڇوڙي چالي.
سک ورتو سڪ سان پروانو، پوليو، ”ڪاءَ مٿان نون ڪانو.
پوءِ ڪيان تو هي پوراٿو.“ پر شرڌالوءَ ڇڏيو نه دانو،
ڪجهه اڄ ڌيءَ گهري ڏن وارڃي، چيس، ”قرض ڇڏيان تو واري“
سک چيو هو، ”پاپ اهو ٿي، ڌيءَ ٿان ڏن وٺندو گهور-ٻوهي.
هاڻ ويو ان وٽ واپارو، ”ڀائي سو ڏي، لڪ هٿيار.
ليائي پڻ پرتاڻي ڏيندس، ستگر اڳيان سرهو ٿيندس.“
سو ٻه ڏنا هن سيوا خاطر، پيٽ پنجاهه مٿان گر خاطر.

پيٽ وٺي پوڄن ڪري، ڪاڏي اٿيءَ موت،
پر سک جي حالت پسي، دل کي لڳيس چوٽ

رستي تي وينو وڻ هيٺان، سوچي، توري ڌير نه ليتان.
وينو هو اتي هڪڙو ساڌو، آيو پڻ ڪوئي ڏن-واڌو.
ساڌوءَ اڳيان رکي دشالو، ۽ پوڄن جو پريل پيالو.
جان ڏٺو ان تيو گهور راهي، آيو جهٽ پٽ ڪوئي واهي.

(۲۲۴) ۾ ٻيو سو ڪٺي دشالو، پر چپ رهيو ساڻ ابالو،
...ڪ ڏسي جڳهه جو شرڳالو، سوچي آليو، پڌ ٻس، چالو.

جڳهه ۾ سهڻين اوڪ لٺ، مارن ٿا ميدان،
ڪي وڻ جان، ڪي واڳهه جان، ڪي ٻلڇي ٻگوان.

...وامن اجاڙ جهنگل ۾ ويٺو، ڪرڻ لڳو وڻ هيٺان ايڪو.
...ر ۽ ماڻ ٻڪي وڻ آئي ها، سوچن پيا ته ڪيون ڪيئن سوا.
...ماديءَ ڏکيل چيٺو آندو، شرڳالوءَ جهٽ ڪهڙو نادو.
ڪڪ ٻن آئي پاهه ڏکاني، تيس خيال، "هچي ڪجهه ڪاني.
آڪ الله جا چيز ڀڃائي، چڙيان پيٽ سندي ڀر لاهي."
آن دم ماڊي ڪري پاهه ۾، لر ٻڻ ڪرڻ اهيءَ داهه ۾.
شرڳالوءَ لن خوب ڀڃاڙو، تائي موج مزي ۾ آيو.
صبح ٿيو هو اٿان روانو، پورو ڪري اهو پروانو.

آئيو گر دربار ۾، گرڻ چيس، "ڪر ڦال،
بالو ٻاڻ جواب ڏي، ڏسندي ساري چال؟"

هن بولدو، "ڪجهه سمجهو ناهي!" گرڻ چيس، سڪ ڏوم ڪمائي.
آن سڪ ڇڙو ٻاڻ ڀڃائي، ساڏوءَ ڇڙو ساڻ چرائي.
پکين ڇڙو پيار رچائي، ٻين ٻلي لئي ٻاڻ ڀڃائي."
بوليو، هي ڪم ڏکيا آهن، ستکر سج جيسي راهه لڳائن!"
گرڻ چيس، "ٻن ڪوڙ ڪپت هي، ڪار ڏوم جي ڪر، هل سچ لئي...
اوڇو لي، ٻر وڏه هيناهن، ڪر شبوا، لٺ مک ۾ سالين."

"ڪاڳر سڀ ڪارا ٿيا، من ۾ ساڳو مساڻ،
بازها ياوا، ڪٽ ٿڏي، کهڙي ڪم جو واڳ!"

هڪ ٿن ستکر ڏهمدي گهمدي، ٻالي سان ڪڏجي ڪدهه ٻٺدي...
هڪ وڻ هيٺان ڏيرو لائي، ٻالڪ هڪ ٻڪرا، سڏائي...
ڀچيانون جا ٻالو ڪهجو؟ ڪاج ڪرڻ تو هي لون ڪهجو...
چوکر جرڻ جمي ورڻايو، "ڪجهه ٻهمڇن، ڪجهه، ڏارن وا...

نسام پيڊو ۽ جات ذات جو، کهڙو آهي مول ٻـات جو؟"
گرن چيس، "ڪر ڪوڙ هئو ڪو، ڏسندي ٿي من چاهه تيو هو.
پيل ٿون پنهنجون پکريون چاري، ڪاج ڪندو رهه من کي ماري."
بيڊو ويو، پالي ورجايو، "پالڪ ڪي ڇو پاڻ گهرايو؟"
گرن چيو، "هي سمت سڏائي، سڪي ڌرم جو نسام وڏائي.
پاڻ ٿري ڪي سو تاريندو، پريوءِ ساڻ اندر تاريندو.

اڃا نه اڀريو ڪين من، سورج جو پرڪاش،
درشن سان ٿي ٿي ويو، اندر اتس آڪاس.

صبح ٿيڻ ٿي پالڪ آيو، ڪنڙيءَ ۾ ڪجهه مکڻ پايو.
گرن اڳيان سو پيت ڌريائين، سر نائي ارداس ڪيائين.
"هن آڪيا چوريءَ، مکڻ ڪٽي وچ ڪنڙيءَ ڪوريءَ.
آيو پال هلي همت آئين، مات پتا جي مار نه کائين!
تو آندو سو چڙ ڪي کاڌو، چوريءَ جو تو مهڻو لاتو."
پالڪ پوليو، "مار ۾ چاهي! اوهان ماريو، پوسکي جياري.
من جي اندر جوت جڳائي، ڇڏيو چوتا پاڻ وسائي؟
هاڻ نه رين مان ڪيو اندرو، من لاهو دانا جو ڏيرو!"

گرجي نظر ديا سندي، سو سورج پرڪاش،
چوڌاري تو ڦهلجي، نام مثل آڪاش.

گرن چيس، "تون پالڪ آهين، پاپ پيڙن جان ڳالهائين!"
جهٽ پٽ پالڪ سيس جهڪايو، ويس اندرو، چالڻ چاهيو.
گرن چيس، "نت ونهجي سهنجي، نام جپج، پاٽي ۾ پنهجي!"
پالڪ پوليو، "آهه ضروري، ڪرت ڪرڻ اشنالي ڪوڙي؟
ن جي ميل تہ ڇڏيو ڏوٽيءَ، آنند آهه آڌار مليو ٿي.
اشنان ڪيا سپ ڪاڏي، ميل اسـ ساقي آهي جاتي؟"
گرن چيس، "پاپا پيدا، تنهنجي پنيان اوڪ،
ڪري سدان مشال ٿي، سقلو ڪر پراوڪ.

لالكاتڻ (٢٢٦)

ٻالڪ وچڻ نہ ڏاني واري، ڪرڻ لڳو آهہ سيوا ساري.
مائٽ ڳولبندا آهہ آيا، ڳرن اُنهن کي وڃن ورايا
”ٻابو ٻڌو اسان وٽ آهي، وڃي وڃو ان کي جهٽ جاڳي!“
ٽن ٻالڪ کي ٻڌڙو پاتو، حيرت جو نہ ڪو ڪاٿو!
مائٽ جرڻ جهڙي گهر موٽيا، پاڻ ڪاڄ ٻُڌي آهہ اوٽيا.
گرجي جرڻن ۾ لت گهاري، سيوا ۾ ٻرلوڪ ٻيڊاري.

ٻالو سنهڙيو ڳوٺ ڏي، من کي ڪاڻ ٻهار،
ٿوڙو ٻير ٿو چڙي، مالڪ چڙي نہ لار.

ماسہ سلچڻيءَ ان لي ٻرليو، ”ٻاٿي ٻالا-ور-لو رولبو.
هاٿي ڪڇهہ، گهوڙ ۾ ٻه گذاريو، ٻيريءَ ۾ ڪڇهہ لي ٻهٽ ٻاڙيو.
لون رهندين نہ سوامي رهندا، لون گڏبين نہ سوامي گهمندا.
لهندو رهڻ، وڃڻ ڏک ڳورا، هاٿي ڙهو هتي ڏن اورا!“
ٻالي ٻڇيو، ”وارث ڪهڙو، هن گاديءَ جو آهي ايڏو؟“
ڪرن چيو، ”ڪنهن گادي لهڻي، اهڻي ڪي لي ٻولڊي ڏنڻي.
سولي منهنجو روپ ٿيو لي، جڳ ۾ جيئندو سنت سڃو لي!“
ٻالي ٻوليو، ”سڪ لي ماري، ڪيئن وهان هٿ سانگ نهاري!
ڪرپا ڪر چڙجو نہ وساري، من ۾ ممتا ٻارڻ ٻاري.
آءٌ لولڊي پنڊ چاهيان، هر ڪجھ نہ مڪان نہ ٻلايان!“

”جيئن ٻادل-ٻرسات جو، سنبنڌ آهہ اروپ؛
ليئن گرو-شش ميلو سدا، آشائن جو ڏوپ.“

لون هردم تي ملبل اسان سان، وچ پل ڪر ٻورٻون سب آسان.“
ٻالي راهہ لولڊيءَ واري، داتا سان لڳي ڌيهہ لياري.
ستگر گهر ۾ سار سهاري، لوڪ پيو ساگر ماڻ تارڻ.
جهنگل متي سراءِ ۾ ڏاڙو، هيو ٿوجن ڏاڍو ٻارو.
لوڪ ٻڪا سب نوڙي لاٿا، ٻاتي اهڻو ٽن جو آڻا.
ڪنڊور ۾ تي ڪري نڪاٽو، ونا لوڪ ٻڌي گهر-ٽاٽو.

سال بسال سيدائين لطيفُ، ويندو هو ديويءَ جو ڳهٽو.
ليتا پاڻ هٿن آوليءَ جو، درشن ڪرڻ وڃي ديويءَ جو.

ديويءَ جي درشن مٿان، تن من تن قربان
اوچن لال نہ لکن جو، بند ديئي نہ ساڻ

ڪنڊو ۾ هڪ سک شردالو، گهر پاٽي لٽ پڙهي ديالو.
بي ڪا پوڄا وئرت جا ٿي، گهر جي پاٽيءَ ۾ سک ماٿي.
لطيفُ ويندو هو لت پاٽي، من جي ميل رهي ٿي پاٽي.
پاٽي ويندي شردا جاڳي، چست ۾ آنند جو الوراڳي،
سوچي، وچن اماهه سک دائي، چدهنجا، سوني ڪيندو لائي.
سنگر اهڙو ڪرڻ جڳائي، من ۾ محبت مينهن وسائي.

ليش لڳي جي ليمهن جو، من تي چڙهي خمار،
پيچ پڪو ڪليندو نہ ڪو، ڪنجي ٿيندو ڌار.

لطيفُ سک ڪان شبد لڳائي، پڙهندو هو من ساڻ هنڊائي.
ديويءَ پوڄا جو ڏن آيو، لطيفي سنگت ڪي سمجهايو.
"ديويءَ سان ڳڏ لالڪ درشن، شايد ڪندو لعل ڪي پرسن."
سني منزل تي رمنزل لائي، هليا ڪرتار پڙ پچائي.
آخر شهر باهران آيا، ماٿهن تي گهر جا گڻ ڳايا.
ڪرميءَ پوليو شهر پلارو، جنهن لالڪ هر-روپ ليارو.

❋ لطيفي سان ڏيٺ ❋

سمت سچي جو سنگ مليو، سيڌري سازو ڳوٺ.
مالڪ، مالڪ تو هٿي، ڪاٽي ڄم جو ڪوٺ.

پاڻي لطيفي چيو سنگت کي، ترسو ڏسي اڄان ونگت کي.
پوءِ ڪيون تا لڙتو ڪوٺي، ڪاٽي رکجي من، تل ڌوئي.
سيوڪ جي ڪل سنگر پاڻي، پيتا پُوڙهه اگهان ڇڪن لائي.

لوڪان اڳ لهڻي سان مليا، ناناڪ جا جڏهن پيرا پڇيا.
گرن چيس، "ڄل گڏ جي مولسان، آءٌ ملا پيان ناناڪ توسان."
ستگر گهوڙي اڳيان هليو، لهڻو پٺيان گهوڙي چڙهيو.
ستگر جاءِ اچا جان آئي، گرن چيس، "پڌ گهوڙو ٻانڌي!
درشن جي، هيءَ مهل سڻائي، تن من ڏولي ڪر اجلائي."

رهبر جڏهن جا راهه پر، ستگر ٻاڻ سڄاڻ،
سو لڱ جان تو جڙهي، ڏوريءَ جي چڪ ساڻ.

راهه ڏٺي ڪر ڪسڪي آيا، آسڻ لي ويهي رانگ لايا.
همت مڏهن ڏولي لهڻو آيو، شرڌا سان هن شيش جهڪايو.
ڪنڌ نٽي جان روپ ڏٺائين، سولهون خود ستگر پاتائين.
سوچ ڪيائين، "مان گهوڙي لي، ستگر پنڌ هليا رستي لي.
ڪهڙو پاپ ڪيو مون ڀاري، ڪيئن ڪٽي هيءَ اولڌهه ڪاري!"
ستگر حال اندر جو جاڻي، پڇيس، "لهڻا پرسن آهين؟"

لهڻي پرشن لي ڪيو، توري ڪن وڇار،
لاهي سڌگ جي پيڪ کي، پر جهي پيو پارا

لاهي اڳتي جڏهن آشائون، گر جرڻن پر پاتي راهون.
سوچيائين، "گر انترجامي، جواندا پاڻ نه ٿي گهر راهي.
لڏهين آءٌ هتان گهر ويندس، درشن ڪاڻ وري هت ايندس."
ستگر ان جي آشا جاڻي، پڇيس، "ديويءَ ڏي نه ڀلائين؟"
لهڻي ٻوليو، "امرت لياڻي، ماڪيءَ پر ڪيئن مٺا جاڳي؟"
گرن چيس، "ڏس ناڻو ڪهڙو؟ ڪالي گهر لڳ، ڪالي رهڻو؟"

گهر جي سڌ ڪهڙي رهي، لوڻي لڳي لهاڻ،
منهن موڙو، ڪنڌ ڪاڻ پر، ڪليا خار ڪهاڻ.

ٻوليو، "نانو آهي لهڻو، ڪوٽ ڪيڏو، ڪري پاڻ رهڻو."
گرن چيو، "جي تو ڪهه لهڻو، آهي پاڻ اسان کي ڏيڻو.
پر هاڻي وچ موني ناڻي، داتا تنهنجو پاڻ سهائي."

موٽي اچي هٿي من ڏيٺي، لهڻو وٺج چڪاڻي ويهي."
لهڻو موٽي سنگ ۾ آيو، ٻوليو، "ديويءَ ڏي لسا رايو.
منهنجو من هٿ قرضي آهي، گهر ڏي موٽڻ فرضي آهي.
هٿ ملندس جي موٽي ايندا، سٽگر جا سڪ درشن ٿيندا."
سنگ جا ساٿي ويا جوالا، لهڻي پير ڪنيا گهر وارا.

لهڻي گهر ڀڄي ڇيو، من لاهي مون ساڻ،
جهوري جان سڄڻ هٿي، سيٺي ۾ ڪو ٻاڻ.

قصبي ان اس رات گذاري، ساري رات هٿس من ٽاري.
صبح سويري لوڻ سوا مڻ، سر تي ڪٽي هليو ڪرتارپر.
پاڻج پڇيس، "گهوڙو هولدي، ٻار ڪٿو جو سر سٽ ڏيندي؟"
ٻوليو، "املهه پدارٿ پائي، ڪير اٿي ڪي ڏئي سڃاڻي؟"
پهتو سٽگروءَ جي گهر آيو، اوڻ سلڇڻيءَ هيٺ رکايو.
پڇيائين، "مان، سٽگر ڪاٿي؟ ڪاٿ ملڻ جي منهنجي ماٿي.

جنهنجي جيءَ جهوري لڳي، مٿ ملڻ جي آس،
ان ڪالي من شير جان، اکين منجهه الاس.

راهه پڇي کيتن ۾ آيو، سٽگر وٺي ڪاج ڪرايو.
لهڻي پنهنجو شيش اوايو، سٽگر چيس، "ڀلي ڀلي آيو!"
ان من ڪري ڪرن ڪسي ارپڻ، لهڻي صاف ڪيو من درپڻ
سٽگر آڳيا سر سان پالئين، ڪاج ڪري جو سٽگر چاهي.
ڪرتي سان هو گاهه ڪٽي پيو، لڏهين سٽگر ٻاڻ اچي ڇيو.
"هي ڪر لنهنجي وس جو لاهي، گاهه ٻري ڪڻ گهر ڏي ناهي."
گاهه منجهان پٽي ڳڙ ٻو پاڻي، قيمت جامي جي لڳ سڃاڻي.
ڏل ۾ ڪا ٻه نه شنڪا آڻي، ڪٽي ٻري پهتو گهر ـ تاڻي.

روپ ڏسي لهڻي سندو، ڀاد اچي ڪو ساٿ،
لال گلال چکهه لڳو، ڪپ جو چڻ ڪو ناٿ.

ڪير سڃاڻي لهڻو آهي، يا مزدور سلڇڻو آهي.

ڇو ڪبوتر جو سالڪ وساري، مالڪ جو پيو سالڪ وڄاري،
ڪب جو سالڪ ٻاريءَ مان لڪري، ڳالهين کان ڏاڍي ڪسڪي،
جاءِ لئي ٺوڪارا ماري، ڏرليءَ لئي پيو زور اُٻاري،
پير زور سگهه، پوءِ ڪنول جان، ڏولي جڏا ڪنهن ڇيت ڪرڻ جان،
پر لهڻي ڪي غم نا ڪو لڳي، سوچي، وجهندس ڪن پر ڏولي

مانس سلڇڻي واتڙي، تي ڏسندي هي حال،
جاءِ جي هيءَ درڪشي، شرڌا لاءِ جنجال.

پر لهڻي هي اوحل اوليي، ڪاهه ڏنائين دوڙون ڏولي،
ڇو اوپرال هو ڪب پر ڏاڍو، جامي لئي جنهن هو رنگ لالو،
سالڇڻيءَ جڏهن سڪر موٽيا، چيو سلڇڻيءَ، "داس ري ڪوليا،
اڄ اوهان جي در نا پهي، تن جي ڪربو دڙڪس ڪيهي!"
ڳرن چيو، "هيءَ پري لڪائي، دان دليا جي چت جي والي،
جهنڪي اون ڪب پئي چاٽين، پيو هنگلار، ڏس صاف سجائي."
مانس ڏلو سچ پچ هنگلو هو، ڪب پر پرال ڪوس پلؤ هو،
ڳرن چيو، "هي لهڻو ٻالي، ٽاريندو ڪي جيو اِلاهي،
ٻاڻ لري ڪل ڪي ٽاريندو، سک سنگس جي دل ٽاريندو."
پڙاندي لهڻو ٻڇي چالڪ، چيڻ گروءَ جو حرڻ هو چاهڪ.

سنگس جو الا هان وري، درشن ديويءَ ٻاءِ،
گر آکيا سان سي ولي، آهو لهڻو جاءِ.

ڏن گرو چئي شهش لوالي، شڪ ونا سب پهتا ٻالي،
ٻاتي لهڻو من سان سوا، ڪاج ڪري ٻالي ڀرم ميوا،
پاسڻ ملڻ ٻهاري ٻالڻ، ڪپڙا ڌوئڻ، جهلي چلائڻ،
سنگر چرڻ ڏنڻ، ڏن لائڻ، سنگس ڪي اوڄن ڪارائڻ،
هر ڪنهن ڪار اندر هو پورو، ڪاج ڪندو هو سدا سمورو،
ماءُ جيئن پيار ڪري ٻالڪ کي، لهڻو پيارو گر سالڪ کي.

سک ۽ شردا دل اندر، هٿ ۾ ذات حواس،
ڪيئيندا ڪاوڙ موهه، هٺ، لالچ، ڪام نواس.

هڪ ڏينهن ستگر ها سيجا تي، لهڻو پيل ۾ آيو تائي.
سرس سندر تا ٻڌجي ناري، چرڻ گرن جا ٿهلڻ واري،
ڏسندي لهڻي پير وڌايا، وجليءَ هنجا چشم ڪنبايا.
ٻوءِ گرن ڪان نام پڇيائين، گرن چيس، "وڏ ڀاڳي آهين.
جو تو روپ ڏٺو مايا جو، موهه نه ٽوڪي تيو ڪايا جو.
مايا جڳ کي موهيو آهي، ونر آهيءَ ڪان پاڻ ڇڏائي.
روز اڪيلو سهڻيل پائي، ٿهلي چرڻ اڇيو من لائي.
روز ٻيجي تي منزل لاهيان؟ جاڳان تان اُن کي گر پايان.

مايا داسي اُن سندي، جنهن کي ناهي لوڀ،
جو ان جي پنيان ڦري، ان تي هن جو روب.

هيئنر ابد ۾ پيرا پائي، ٻئي جامي ۾ ڏوران باهي.
ٽئين جامي ۾ پير گهمائي، چوٿين ۾ وهندي گهر ناهي."
پائي لهڻو تيو اُت پرسن، پائي ناڪڻ جو سو درشن.
اُن کي لهڻي صاف سڻائي، ٻوليو، "اچڻ نه ڏينڊس هاڻي."
هڪ ڏينهن تـي وڇڙو اوڏيائين، اڏلدا چرڻ- گرن پسيائين
پڇيائين، "ڪهڙي بيماري؟" گرن چيو، "هيءَ سر تر بازي.
هر هر پيٽي چرڻ هلائي، سر نائي ڪن ڪن اوڏائي."

لير نمرتا جو هٽي، قابو ڪر ايمان،
سک جي جهولي ستت تي، لڏيدو من نادان.

لهڻي تي رنگ هو لاثاني، پڙهڻ لڳو چت سان گر ٻاڻي.
واهگروءِ جو نام ڌياني، سيوا منجهه سدا سک پاني.
هڪ ڏينهن سچيا گر جا پيرا، لهڻي جـي دل ۾ غم- ڏيرا.
پڇيائين، "گر ڪهڙي ويدن؟" گرن چيو، "سک جي آفت تن.
ڪيرڻ سوهلو ڳائي تـو، ٻڪرن پنيان ٻڪ پائي تـو.

ڪاٽو لڳي نه اُن کي ڪوئي، رکئي آهه اها لڄ - لوئي
ٻُر سڄڻ سي سول هٽائي، ڇڏ اهيءَ کي ٻسا ٻٽائي!"

لٺي سک کي موڪليو، "ڪوئي اڄ اڪار،
واڄارو آيو اِلي، ساري ٻلهي ڪار."

ڪرڻ اڳيان ٻيهڙو سر نمڪي، ٻوليو، "ستگر ڪارج جهڪي،
ٻورا ڪرپان زور، اڳالي، ڀاڳ ڀلو اڄ منهنجو آهي،
جو ستگر آ ٻاڻ سڏايو، جيون ٻر پرڪاش وڌايو!"
ڪرڻ جهس، "ڪرڻ سوهلو، آهه ٻاس جو ٻڙهٺو ٻلـڙ،
ٻر ٻون ڪار ڪندي ڏهرائي، ٻل ٻر لدڪ ڪرڻ دوڙائي!"
ٻل اشنالي ٿيو ڏهر راهي، ڪر ڪلمف لـه آلڪي ٻالي،
من ٻر موهن مورت ٻاٿي، راسه جهي سک ساڻ لباهي
ڪيڻي ٽرٻا ٻڙندڙ ٻيڙا، شرڻ ٻبا جي لاهي جهيڙا،

جڏهن کي جوڙ ٻر ڪبي، هردم وڙمه ٻهار،
ٻاڻي - ستگر جو ٻڻي، لائي هر سان تار

اُن سالن کان ٻره سماري، ڪندوڙ جي ڪهه، ٻاد ڏباري،
لٺي کي کر ڪيو روانو، "وڃ جاڄي اڄ ٿالو ٻالو!"
لٺو گهر ڏي ويو ڪيبائي، من جي دلي چرٽين لائي.
اُن هڪ ڪاسه سمان ٻٺائي، ٻيوس ويو هلندو ٻن چاهي.
جنن ٻاهڻ جي مورت ڪاٿي، ٻرمه لٺي کي هلندي آئي.
اِمت وڃي ڪندور ٻر ٻهتو، ماڻهن واس اچي جهت ورلو.

من جهنجو محبوب وٽ، اُن کي کهڙي آس،
ماکيءَ جي چت جڏهن لڳي، اُن کي وٺي نه جاش.

سب شردا سان گڏس ٻواسي، وچڙال هي جڻ ماڻ ٻياسي.
جوڏري لخت مل ٻڻ آيو، لٺي جيس ته، "ٻاڪر ٻابو!"
ٻوليو، "ٻاڻ چڏي، ڪر ٻائي، ٻاڻ چڏيو لبج سون هٽائي.
ماڻ مورک اُن لائق ناهيان، ڏاس لٺي سيوا لو چاهيان."

لهڻي چيس، "سدائين سائو، وڏڙو پڙيو تيندين پائو!
ڏيهن ڏکيو تن کولہ ڏنو آ، ساڌ سنگت جن ساٿ ملو آ."

ماٺهو ڏسندي لمرتا، ڪرڻ لڳا سارا هہ،
لهڻي چيو، "مٺا چٺوڏين گز نانڪ شاهہ!"

ماٺهو ڳالهين ۾ ها پرسن، پر لهڻي جي تن ۾ تڙپن.
اندر باهر سار سمائي، اکين ۾ گر مورت ڇائي.
مشڪل تورا ڏينهن گذاري، ڪرتارپور هونيو سڀ واري.
درشن سان آنند پاتائين، ستگر کي هي صاف چيائين.
"ڏور چڪي تا پتنگ اڏايو، دور ڏراو پا ڇانيءَ لايو!"
گرن اتي تي کيت ڪرايا، ان جا امت پيدا ر پرايا.
لنگر راتو-ڏينهان جاري، هرڪو ڪائي ڪري ٻهاري.
جيڪو سک سان چاڙهي پيتا، ان مان جن ٿي پائي سيتا.

ذان ڌرم همت سان ڪري، ڌرتيءَ سيس جهڪاءِ،
ان جي ويد چون ٿيي، هرهردي ۾ جاءِ.

هڪ پيري آت خلق الاهي، ستگر جي درشن ليءِ آني.
ميٺهن ۾ جڻ هو ڪو متوالو، کين چڏائين سڪل پيالو.
پوڄن جي پڻ جاءِ لسي ڪائي، چوڌاري بک-پوئڻ وائي.
گرن سرچند کي هي پوليو، "ڪرڙن جا وڻ وڃي جهڪوڙيو.
لسن مان ڪرندا منڙا ميوا، بک ۾ مردن جي ڪر شيوا!"
سرچند کي وشواس نہ آيو، پوليو، "ڪرڙن ڦل نسا پايو.
مولڪي عزت آهي پياري، ڪٺندس کين گلا جي ڪاري."
ستگر لکميچند کي پوليو، ان پڻ ڪر جو وچن نہ توليو.

لهڻي کي ستگر چيو، "تون ٿي ڪر اُپڪار،
لبهجو لهڻو لاهڻو، لهہ بکين جي سار!"

لهڻي ڪانہ لسہ شنڪا آندي، ساڻ وڻي سنگت هيڪالندي.
چڙهي ڪرڙ تي جان ڌوڻيائين، ڇٽيا ڦل سڀ سنگت ڏاني.

وڻ ڏسجي جڻ خالي خالي، ٻت لسي ميوو موح اهاري.
جڏهن ڏالي سنگت ڪاٽي، هيٺ اڻو لڏ اهڙو پاٽي.
ماڻهو وڻ ڏي پيا واجهائن، ستڪر اکيان سڀس جهڪائن.
هڪ ٻيري ڪر بيو اهائي، لهڙو ڪپ تي ٿيرا پاٽي.
هوا اُتر جي سخت سيارو، ٻاري سان، ورڪا وسڪارو.
لهڙي جي ڪايا تي ٻاٽي، ٻاري کان بيهوشي ٽاري.

هر جي مدهوشي چڙهي، ڏڍلا پيڙا ٻار،
لعد ڏ شرابي مسُ جان، ٽاڙيندو هر وار.

ستڪر جهڻ تي چرڻ جهاڻا، لهڙي جي من ماڳ سوايا.
اُمدي چرڻن ٻر سر لاٽي، ٻولبو، ”ستڪر ڪال ٻجائي.
او جيون جي راهه سواري، جڏاو محبت جو ٻيو اڄاري.
هيڪو چرڻن ٻر سک آهي، هت جي جهڙي سوچ نه پاٽي.
اوچو ڳاٽ ڪرڻ سان ڪاهي، ڏسجي تي ڪنهن ڳوري لاهي.
جان چرڻن ٻر سيس جهڪايان، ڏرلي ڪي سر- لڳ تو ٻايان.

لهڙي اي ٽڙ سندر، چڙهيو جوٻت ڪمار،
نُور ڪند متي ڏٽي، لسائي سو هر وار.

❋ بسن واس ❋

ٻوءِ گرو جن محل ٺهاڳي، رهڻ لڳا ٽرجن- ٻن آڳي.
ڪکن- ٻڻن جي ڪتيا ٺاهي، ٻترن - ٻڳ تي آسڻ لاٽي.
سمهندا، وهندا هتا سدائي، لهڙي سموا ڪار- ڪمائي.
لهڙو سانڻ وچي وهنجڻ تي، لهڙو ٻاس سدا ٻوجن تي.
لهڙو صاف رکي آسڻ ڪي، لهڙو روز- ڏني ڪٽڙن ڪي.
هردم چالو رهي پيدارو، ستڪر ٻعد ٻڻن ٻجو وارو.

ڪجهه ڏن بعد چڙي کر ڪاڏو، ٿر آهار رهي من لائو.
ڪانڻ اَڪ جي قلي ڪهرائي، رهن رام سان رلڳ لڳائي.

بن ڪوهن ميدان ۾، ڳائي شبد سجان،
سارو ڏن ڦرلدا رهن، ايئي ڪن گذران.

پاٽي ٿاءي سنڌي لنگوٽي، سر تي صاف بڌي هڪ ڏولي.
سمهن ڪري پٿرن جي سيڄا، صبح سدان لديءَ تي هيڄان.
پوءِ ڦلڙي پـڻ ترڪ ڪيائون، مٽيءَ جو ماسو ڪاڏائون.
وڄليءَ جان چمڪي پيشاني، رام لسام جي ڏن لاٿاني.
سڀ ڪي سمرڻ جو ڏس ڏيئي، ڦرن پيا اسد سرب سنيهي.
درشن ڪارڻ پيڙ ڏهاڙي، وڌندي وڃي ٿـي هيڪاري.
ڏيهن سڄو ٿي هليو پيدارو، لب ڪو پولي، "مليو ادوارو!"
لڏهن سڪن ڪي پرکڻ ڪارڻ، ڏنن سيتن ڪي وڃو ڪانڻ.

ڪانڻ ڪاڻ پيدار ۾، پيڙ لڳي ٿي جام،
دان ڏئي، دانا ڇٽي، پيت لڳائن پام.

ڪن ڪان ڪيتيءَ ڪاج ڪرائن، محنت ۾ مشغول ٻڌائن.
محنت ۾ ڀـڪ ڪان ڪهرائي، گهڻا پـڳا تي ڪن ڪترائي.
سنگر پوک ڪئي هي جاري، هڪ ڏ بئي ڏن پوڄن واري.
ويتر چون، "ڪيو لت پورهيو، وهي صاحب سان من جوڙيو"
اُن حالت ۾ ڏهه ڏن لنگهيا، سڪ جا ٻـڪ اُت رهي نه سگهيا.
باقي اُورا سر سهسائي، رهيا هيٺا حال ٻڌائي.
پر گهرجي لن واٽ لـ واري، پوڄ ڇٽي پيو پوءِ ڏهاڙي.
سڪ ڪاني چستيءَ ۾ آيا، ڪرڻ لڳا لت ڪاج سوايا.

پوک پڪي، ساري لڻي، لاٿائون هڪ پڙ،
گرن چين، "ليلي ڏئي، پوليو جڳ جو خير!"

چوڻ لڳا ڪي، "هيءَ چرائي، هيڏي محنت ڪئي اجائي.
اُن مان ٿي ٿـو هلي پيدارو، آيو جاڻ وري ٻڪ وارو.

ستگر محنت ـ قدر نه ڄاڻي، صاحب جي سنگ موچون ماڻي،
ڪبس لئه اڪ جي ڇنتا ناهي، محنت جان اسان جي ڪاڻي،
ڪوئي ستگر کي سمجهائي، خبردار ڪو آڳ اسه لائي!"
پر ڪن سمجهيو حڪم پڄاڻي، "ستگر جي ڪمي ستگر جاڻي،
حڪم اسان کي مونجهه ڄڪائي، چاهي وئي گرو سر لاهي"
اهڻ ڪرن کي ٻاهه لڳائي، ساڙو آن ئي واه سهائي،

ستگر جو ٿن پر ڪبي، رام جهان وشواس،
محل، تلڪ سڀ سڪ جلئي، هليو سڄو سر هواس،

هڪڙن ڇيله ٻڌي ڪڇهه ڪاليون، ڪندي شڪارين جان ڪڇهه الهون،
ساڻ ڪتن ڪسئي پليان لائي، سوئرن جي پليان پيا ڪاهي،
ڏاڍ هن آڳرون سڀ ڏٺي، سوچڻ وينا، شرڏا وئي،
ڪي سمجهن سچ ٻج ڏيوالسو، ساٿه سکن جو ليو رواو،
پر لهڻي وشواس نه وارو، ستگر هن ـ جو ٻڙو تارو،
ـ پر سان ساڻ رهن گر سيوي، سمجهن گر پرشڪتي ديوي،

هڪ روز شڪاري هئي، پيا ڳائن هي راڳ،
"آءٌ شڪاري آهيان، لاهه ڍليا سان لاڳ."

ڏاڍو روپ پياڪ ڌاري، هليا ان ڏي پيرا لاڙي،
هرڪو ڏسڻ منهن ڦيرائي، سمجهي پوسه پڇي ڏڪ پائي،
اٿيئي بوليو، "سالسڪ رچائي، سڀ کي چلاڻ پاڻ پڄائي!
پر مان اصل نه ٿيندس ٻاسي، چاهي ماريو، ستاريو، چاهي."
تب چيو، "مان خلوص چاهيان، حال ڪرڻ جي لائق ناهيان،
ـ ـ پر هليو وڃ آئيا آهي، ڏسجان ڪمن پني ڦيرائي،
ـ غـ جي پڻ ڪج نه وائي، لت پاليندن گهوري ڪاهي!"
ـ ـ ڳو حڪم جي ٻاني، ساٿه ڪيائين، شهر وساڻي،

حڪم جي ڪوني سڀي سورج جوڙي داهه،
ـ ـ ـ ڪيئي ڪا ليڪه وڃه جي سولي راهه! ـ ـ

سکن ٻڌيو، ”ڇا ڪارڻ آهي؟“ ٻوليو، ”ستگر سانگ رچائي.
پگهڻن کي لت تو ڀرمائي، ستگر روپ هريءَ جو آهي.
ڪوئي اُن جو انت نه پائي، حڪم مڃي ٿي ڀلو پائي.“
تڏهين ستگر موٽي آيا، سکن اکيان جيئن سيس جهڪايا.
گرن چيو، ”ڇو هت سڀ آيا؟ ڪير اوهين؟ ڪنهن جا ڄاوا؟“
اُنهن ڇٽي هڪ ڏلڊو ماري، چون، ”ڇو گهر گپ چپ ڌاري!“
ڏلڊي جام پڇايا پاسي، جن کي ستگر پاڳل ڀاسي.
پر ڪن جادو لڪڙي چاڙهي، ڏلڊا سهن ڪري سنڪ ماٺي.

پر ٻاقي جي اُس ٻچا، سي پڻ هئا اڏ ٻر،
گرن چيو، ”گڏجي هلو، موسان ثابت سيرا!“

ستگر وراڻي ڏي ورڻا، سک پڻ تن جي پٺيان هليا،
رستي ۾ هڪ لاش منش جو، چادر سان ڪوئي ڍڪيل هو.
گرن چيو، ”جي آگياڪاري، کائو هي مردو هن واري!“
کهڻا پڳا هڪدم هڪ پاسي، ڪي ڇپيا ڪجهه جهاڙيون جاچي.
باقي رهيو سک اُت ڪوئي، گرن چيو، ”کائو مردو هي!“
سکن چيو، ”ستگر سک آهيون، ٻر مردو ڪيئن، مانش کائون؟
اهڙو اڌرم ڪيئن تا ڏسيو، ڪنهن پستڪ ۾ ڌرم نه لکيو!“
گرن ڏلڊي جو وار وڃائو، چي، ”ڪهڙا سک تا ڪوٺايو!
گر آگيا ڪان هيمک ڀڄي، سک ڪوٺايو تا من مرضي.
باقي رهيو لهڻو ڀائي، گرن چيس، ”ڇڏ مردو کائي!“

ستگر تو هرڪو سڏي، سر ڏاڻي سو ٻار،
گر آگيا تي عمل ڪن، هردم آهن کار.

لهڻو وڌيو مردي پاسي، ”ستگر کاوان ڪهڙي پاسي؟“
”پيرن پاسي ٿي آرلپ ڪر، ڌيان لڳ ڏيهيءَ جو ڪوني ڌر!“
لهڻو جان چادر اُٿلائي، لاش جڳهه پرسادي پائي.
ٻهت پت گر جا چرڻ چميائين، ويسهه جو هي ڦل پائين

لالڻ جي سنگ لال لڌائين.
ردي ۾ هر روپ پسيائين، هڏڙو ٿي ٿي رهندو ساڃو،
ن جيس، "لون روپ اساڃو،

لهڻا لــو آهي رکي، سڪي ذو م جي لاج،
ڪامڊيو جان ٿي ڪندين، لون جِڳترجا ڪاج!"

ايهر اهڙو هيڪل گڏيو، "گيان ڏني من اڏيو،
هردي مان ترڀو آلڏيسارو، ڏسجي روپ اگر سڪ وارو
پاڻيءَ ۾ جيئن پاڇو ڏسجي، هر جو روپ آندر ۾ آجي
موه ممت جي مايا ميٽي، دنيا جو ڇڏيو تمت چيٽي!"
گر درشت اُگيان هٽايو، لــڳي سماڌي جالڻ جايو.
ڇڏهين اُن جي کلي سماڌي، "ستگر آهيو هادي!"
ائين جئي چرڻن لــي ڪريو، گرن سندس سر اوچو ڌريو.
وليا، "لو ۾ شڪتي ساري، آڻيج ڪم ڪڏهن ڪهون واي

درشن ۾ ئي نام جي، عظمت جو آغاز،
پاڻ وڃائي پاڻ ٿو، جهڙو اُن ئي ناز.

ڪلجڳ ۾ نا پاڻ پڌائيج، پرڀوءَ ۾ ئي آس لڳائيج.
ڀڳتي ۽ سنسنگ سان نالو، وڻ - ڇوڏي جيئن نالو لالو.
خود کي درخت ساڻ ملائيج، پرميشور ان پاڻ لــ پائيج!"
لهڻي پڌا وچن ڪن لائي، سوچي، ڪيئن سي پاڻ هندائي.
ستگر سيڪ هئي سڪ ڪاري، پر من آهه متر وڃاري
رشي ممن کي ئو پتڪائي، من رکيائين چرڻن ناهي.

لهڻي ئي ڪريا ڏسي، سيئي لائي آس،
سمجهيالون گرجي گدي، پاليندو هي داس.

حال پڏي ماتا گهبرائي، ڏومشال ۾ ڏوکي آئي
صاحبزادا هت سان وينا، لهڻي ستگر - چرڻ ئي مهتي
مانت جيو، "گهت جائي گهر کي، ڏنڻ گدي چاهيو تا پر کي
پت پهنجا پڻ هوندي لائق، شيوڪ ئي ليا آهيو شائق

اُن کن هيڪ ٻلي اُس آئي، ماڻهن هش هش ڪري ڀڄائي.
ڪتو وات مان ڇڏي ڀڳي سا، ٻاس هٽي اُت ڀوائي سندي ڪا.

مايا روپ مٽي ڪئي، روڪي ٻولر زاهہ،
ناري، پتري، ساڏٽي، سڀ ۾ اُن جو ساهہ.

گرن سرلچند کي فرمايو، ”ڪتو ڪٽي هيءَ ٻـاس هٽايو!“
ٻرهن صاف چيو، ”جادوگر، گهٽا ڏنـا مون جيون ۾ ٻر.
مان جادوءَ ۾ قسٽو الهيان، مٺل ڪٽي ڀنگي نہ ڇوايان.
ڪڏهن شڪاري تي ٻيچارو، ڪڏهن ڏاٻن سان تا سگھہ مارو.
مڙدن مان پرساد ٻٽايو، آن جا ٻيـر پيا ساڙايو.
اهڙا ڇل ول آءَ لـہ ڇاٽان، ڪتو ٻلي ڪٽندي سا پاٽان.“
لکميچند پڻ ايئن الايو، ”پتا ستايو، پيا اڇايـو!“
ڏڏهن گرن لهڻي ڪـسي ٻوليو، ڪتو ڪٽي هن گند ۾ ڇوڙيو.

گرن چيس، ”ڏس سلڇڻي، پٽن سندا هي حال،
پاڻي لاهيءَ لي وهي، اوچا اُتن پهاڙ.

ٻاري جي مند رات اُلڏيري، گرن سندي چادر تي ميري.
سرليچند کي ٻوليا ڏوئي، لـديءَ منجهان اچ ٻٽر سگھوئي.
اُلر ڏنائين، ”اکڙ نہ ڪائي، رات اُڇوڪي ٻانو سائي.
صبح سويري نوڪر ڪوئي، ايندو صاف ڪري شد ڏوئي.“
لکميچند پڻ ٻات ڪئي سا، لهڻي اُن دم اُٿي ڪڍئي سا.
وڃي لديءَ لـــي سا ڏولـائين، ڏيهن جيان گرمي پاڻائين.
چادر خشڪ ڪٽي جهٽ آيو، گرن چيس، ”تون سمتيءَ جانو.
گرجي ڪابہ لـہ آگيا ٽارين، پنهنجو پاڻ ٻيو مَن مارين!“

پاڻي لي مَن جو ٻئو، تنهنکي ٻرف نہ ٻاهہ،
پرهلاد، سيتا جيان، پارو جم جي داهہ.

هـٽ ٻيري گر سميرڙا ٻـاهر، پٽ، ماڻا ۽ سنگت شامل.
سنگر = ڪمبل گريو ڪڏ ۾، گندو پاڻي ٻارل جنهن ۾.

گرن سرامچند کي فرمايو، ”ڪي ڪمنڊل ڪر ڪوئي سعدو.“
ٻوليو، ”هيڏن داسن هوندي، حڪم ڏيو ٿا گردو مون کي!
مان ھي ليڪ ڪرم ڪيئن ڪريان، ڪيڙن کي ڪئن ڪندسان پريان!“
لڪمچند جي ڀساڻ اهائي، چي، ”آئنا ڪر ڏسي سدائي.
مار گهڻاو پاڻ آسان جو، آن پر لاهي شان آوهان جو.“
ٻر لهڻو جهٽ آڪيا پائي، آيو ڪڏ پان ڪمنڊل چائي.

لهڻي جـا ڪيڙا سچا، جهڙا ڳارو - ڳنڊ،
گرن جيس پاڪر پري، ”لهڻا تون اڄ - چند!“

هڪ ڏن ڀائي ايڏڙي سوچيو، گر ڇي ڪريا لهڻي تي ڇو؟
مان ٻ، ڪسـ هردم ڪريان سيوا، مون کي ملن ائا ڇو ميوا؟
گرن ٻڌي جي من کي ڳالهي، جيس، گهڻي ڏس رات وهائي؟
وقت اهائيڻ جو ٿي آهي، يا سا مهل اڃا ٿي ناهي؟“
ڀائي ٻاهر وڃي اڌاو، آڌي رات ڏاو ڏيکاريو.“
گرن چيس، ”ڏس جاڳي پائي، مهل آسر جي ڏئي ڏکي.“
ٻر ٻهور اڃي ورچايو، ”آڌي رات ڪمو آ ساوو.“
آهون ٻهرو اڻ گرن چيس، ”ڏس، ڇگيء طرح سان ڪڙن کي ٻس!“
ٻر هن ور ڏيئي ورتاو، آڌي رات لس، ٻر هناو“

پاڻ سڄو، گر کي ڪچو، سمجهي تو شيطان،
سفم، لسـ سو سهڻو سدا، جهون پر ناهي ماڻ.

پوء گرن لهڻي کسي آکيو، ”باقي رات رهي ڇا ڄاڇيو؟“
لهڻي جاچ ڪري ورچايو، ”آڌيء جي ڪاڻ مسڪايو.“
گرن چيس، ”ڏس رات پهر مس، اٿي ڏيو ٿا آڌيء جا ڏس!“
لهڻو ٻاهر ويو ۽ آيو، آيو پر هن آڌيء کي ڀايو.
ٻوليو، ”ستگر ڏن ڏن آهيو، رات اهائي جهڪا جاهيو.
جهڪا ٻساڻ گذاريو، گذري، باقي آه. آوهان جي مرضي.
مٽ موڪ. ڪا ڄاڻ ۽ جاڻان، من اولڏاو، ڪيئن سڃاڻان!“

✻ گرٻائيءَ ارپڻ ✻

هر موقعي اکتو سچو، لهڻي جو وشواس
گرو ڪيو اڇو پڪو، وارث هن ۾ واس.

هڪ ڏن گرو ويا راويءَ تي، تپسيا پوڄا ڪري نديءَ ۾.
باهر آيا، تڏهن ڏنائون، لهڻي جي من - ستگر لائون.
ويٺو هئو سمادي لائي، پنهنجي تن جي سڌ بسرائي.
اُن جي من مان روپ چمڪيائون، آبهون ڪليون، ساڻ ڪيائون.
موٽي پنهنجي مندر آيا، سک سنگت ۽ پتر سڏايا.
پنج پيسا، ناريل ـــ ڏيئي، ڪر اَرداس، زهيا گر ويهي.

ستگر ۾ جنهن صدق ڪيو، پاتو سيوا ساڻ،
پارس جان تو پوڄي، سو ٿي منش مهان.

لهڻي کي ڏاڍي حيراني، چوڻ لڳو، "منهنجي داتائي.
پريوءَ مون کي سيس جهڪايو! چاڪوءَ جان منهنجو من گهايو!
ڪيئن هي سر تان پاپ اُترندو؟ ڪيئن هي ٻاٻي پڇرو ترندو؟
جنهن گرمستڪ پير ڇهايا، تنهن تي ڪيئن ٽيندي سک ڇايا؟"
گرو چيس، "ڪڏي ڪاٻر نه واني، تنهنجي آهه قبول ڪمائي.
اَڄ کان پوءِ تون ستگر آهين، اَنگد نام متو چورائين.
تو ۾ اَنگ اَسان جان آهن، هاڻي سک سڀ تنهنجا آهن.
داتا جو پروانو آهو، مٺو آهي اُن جو رايو."

جنهن کي پريو پاڻ ئي، لائي ملڪ للايت،
گيان سندو گلزار سو، پيلا ساوا پات.

سک سنگت ۽ ٻابي پڌڙي، سر ٽيڪيو هر ننڍڙي وڏڙي.
صاحبزادن سر نه جهڪايو، پيءَ سندو پڻ حڪم هٽايو.
تيا گهر ڏي راهي، چوڻ لڳا هيءَ آهي ڦاهي.
ڪاڻ بڻائي، جنهن ۾ سياڻپ ناهي ڪائي.

گرو سورچند کي فرمايو، ”ڪي ڪمنڊل کڻ ڪوئي سعدو.“
ٻوليو، ”هيڏين داس هونديءَ، حڪم ڏيو تا هردم ڊون ڪي!
مان هي ليڪ ڪرم ڪمڻ ڪريان، ڪبڙن کي ڪيئن گڏ سان پريان!“
لکميچند جي ٻسامه اٿاٿي، چي، ”اُتا ڪر ڏسي سڏالي.
مان گهڻائو ٻاڻ آسان جو، اُن ٻر لساهي شان اُوهان جو.“
ٻر اهڙو جهٽ آڪيا پاڻي، آهو ڪڏ مان ڪمنڊل چاڻي.

لهٽي جسا ڪبڙا سچا، جبڙا ڪارو ـ گند،
گرو جيس پاڪر ڏي، ”لهڻا لون اهم ـ چند!“

هڪ ڏن ٻاپي ٻڏڙي سوچيو، گر جي ڪرپا لهٽي لي چو؟
مان ٻ. لسـ هردم ڪريان سيوا، مون کي ملن اٿا چو ميوا؟
گرو ٻيڏي جي من کي جاڻي، جيس، گهٽي ڏس رامه وهاڻي؟
وقت اهاڻ چو لي آهي، ٻا سا محل اچا لي ناهي؟“
ٻسابي ٻاهر وڃي ٻڌايو، آڏي رامه ڏاو ڏيکاڙو.“
گرو جيس، ”ڏس حاجي پاڻي، محل آسر جي ڏلي ڏڪ لي.“
ٻر ٻيهر ٻاپي ورجايو، ”آڏي رامه ڪهو آ ساٻو.“
ٽيون ٻيرو اڻ گرو جيس، ”ڏس، جڳيءَ طرح سان ڪڻن کي ٻس!“
ٻر هن ور ڏٺي ورتايو، آڏي رامه لسـ ٻر هتايو“

ٻاڻ سچو، گر کي ڪچو، سمجهي تو شيطان،
سچ ٻسـ سو سچو سدا، جنهن ٻر ناهي ماڻ.

ٻوءِ گرو لهٽي کسي آکيو، ”باقي رامه رهي چا جاچيو؟“
لهٽي جاچ ڪري ورجايو، ”آڏيءَ جي لسا.ن مسکايو.“
گرو جيس، ”ڏس رامه ٻيهر مس، ٻئي ڏيو تا آڏيءَ عا ڏس!“
لهٽو ٻاهر ويو ۽ آيو، اُيبه ٻر هن آڏيءَ کي پايو.
ٻوليو، ”منگر ڏن ڏن آهيسو، رامه اُڻائي جيڪا چاهيو.
جيڪا ٻساڻ گذاريو، گذري، باقي آهه اُوهان جي مرضي.
مان مورک ڪا جاڻ نه جاڻان، من اونداهُو، ڪيئن سڃاڻان!“

نانڪا ڻي

❊ گربائي ارپڻ ❊

هر موقعي اڪتو سچو، لهڻي جو وشواس
گرن ڪيو لشچو پڪو، وارث هن پرواس.

هڪ ڏن گرو ويا راويءَ ڏي، لپسيا پوڄا ڪري لديءَ پر.
باهر آيا، ڏٺائون، لهڻي جي من - ستگر لائون.
وڻنو هٿو سماڌي لائي، پنهنجي لن جي سڌ بسرائي.
اُن جي من مان روپ چڪيائون، اُڀون ڪليون، ساڻ ڪيائون.
مونين پنهنجي مندر آيا، سک سنگت ۽ پٽر سڏايا.
پنج پيسا، ناريل ٻه، ڏئي، ڪر اَرداس، رهيا گر وهي.

پاڻو ميوا ساڻ،
ستگر پر جنهن صدق ڪي،
پارس جان تو پوڄجي، سو ٿي منش مهان.

لهڻي کي ڏاڍي حيرالي، چوڻ لڳو، ”منهنجي ناداني.
پرڀوءَ مون کي سيس جهڪايو! چاڪوءَ جان منهنجو من گهايو!
ڪيئن هي سر تان پاپ اُترندو؟ ڪيئن هي پاپي پيرو ترندو؟
جنهن گر-مستڪ پير ڇهايا، تنهن تي ڪيئن تيندي سک-ڇايا؟“
گرن چيس، ”ڪڏ ڪاٻه نه واني، تنهنجي آهه قبول ڪمائي.
اَڄ کان پوءِ تون ستگر آهين، اَنگد نام منو چورائين.
تو پر اَنگ اُسان جان آهن، هاٿي سک سپ تنهنجا آهن.
مٺو آهي اُن جو رابو.“

داتا جو پروانو آيو،
جنهن کي پرڀو پاڻ ئي، لائي انگ لڳات،
گيان سمدو گلزار سو، پيلا، ساوا پات.

سک سنگت ۽ ڀائي بڍڙي، سر نيڪيو هر نيڏڙي وڏڙي.
صاحبزادن سر نه جهڪايو، بيءَ سمدو بڻ حڪم هٽايو.
ڪاوڙ پر تيا گهر ڏي راهي، چوڻ لڳا هيءَ آهي ٿاهي
پاڻ پتا پت ڪاڻ ٻڌائي، جنهن پر سياڻپ لاهي مڪائي

ڏاڍو ٻاڻ خوشيءَ سان ڪڍيون، داس آڳيان سو ڪشن ڇڪايون
ستگر کي لڳا جيئا ڪاني، ھت جي ھردم آھڙي واني.

ستگر انگد کي چيو، مھنجي ٻاڻي ٻول،
سوڌي ھڪڙي جلد ۾، ڏي ماڻھن کي تول.

گر انگد سو حڪم ڪمايو، ٻوڙان مان جيئن صاحب لاٿو،
ڇنھن کي ڳڙھي پڇن ٻيو ٻاسي، من کي دک تو ڪنڌھن ۽ ٻاسي.
ٻوءِ گروءَ جن چيو انگد کسي، "رھو وڃي ھاٿي ڪندور ۾،
ھاٿي جلدي چڙھو جو او، ھت جي رھندا، رھندو ٻولو!"
انگد پڇيو، "جوليءَ والي، ستگر ساڻ وڃن من ملي؟"
گرن چيو، "مان تو وٽ ايندس، سارا ٻن شڪتيون آڏي ڏيندس."

رھڻو آھ جھان ۾، ھردم لسالو - نام،
واھ، رنگ، رشي، مني، سڀ جو ماڳ مقام.

ٻڌوس انگد اھو وھاڻي، من ۾ ستگر مورت ٻالي،
اکين ۾ گرو چرڻ وساڻي، درشن جي دل آس لڳائي.
پيڙ ڪل جان ٻسن ڪيراڻي، گڻ چون ڏاڍيون دام ٺائي.
ساڻ ڪٺي تو اتان رواڻو، وڃي ڪندور ڪيائين ٺاڻو.
ٻساع ڪيا ڪندور اواسي، عرس ٻالي انگد خاصي.
ٻر ھو ٻمھنجو ٻاڻ چھائي، ستگر صفت ڪري مڪ ٻالي.
وام ٻنا جيئن ٻرس ڪماڻي، واڄائي، دک جو ڏي لائي.
آھڙو انگد ٻاڻ گذاري، جڳ ٻرڏن ڪر دک ۽ وساري.

❋ گر گادي ڏئڻ بعد ❋

ڪرتارپور ۾ ستگرو، تياڳي - مندر واس.
رهن وٽن هيٺان پيا، سورج سم پرڪاش.

سک جي پڳا هٿا اوطاقون، مٿافي گهرڻ اچن، ڪن ساڪون.
هندو - مومن جيڪي آيا، ستگر تن کي نيم سٽايا.
سيني جو من ڪمل ٻڌائي، شيشي جان چانڊوڻ چمڪائي.
هڪ ڏن ڪملا داس کيت ۾، ستگر پنسيو گاهه ڪرڻ تي.
رستي ۾ برهما، شو، اندر، تي جوڳي گڏيس جڳ - سندر.
تهلڻي کي رک چٽي ڏيئي، ٻوليا، ”نانڪ کي ڇو ليئي!
هن جو اُتر ڪهڙو آهي؟ هاڻ ڪڇيءَ ۾ باقي چاهي؟“

فرض اداڻيءَ تي پڪو، لڇو ۽ ويساهه،
اُرجن جان جيون سندو، پاڻ وهندو واهه.

تهليو خاڪ وٺي تي موٽيو، ياد پيس، ”مون گاهه نه اوٽيو!
پهرين سو ڪم ڪرڻو آهي، گر آگيا تي رهڻو آهي.
معاف ڪجو مان هي ڪم لاهي، پوءِ ائي ايندس رک پهچائي.“
اندر هوا ۾ هٿ جهٽڪايو، ٻڌ گاهه جو اڳيان آيو.
اندر گاهه پري سا ڏيئي، چيس تڏ، ”وڃ ۽ موٽ سگهي!“
گرن پڇيس، ”ڇو جلدي آئين؟ ڇهري ۾ تو عجب اڪائين!
کيت سندو هي گاهه نه آهي، زوريءَ، چوريءَ جو موٽائي.
پنهنجو آڻ هٿن سان ڪاٽي، نه ته هي پور وٺي وڃ ٽالي!“

ڪملاداس ٻڌي چيو، ”هيءَ ڏلي ڪن خاڪ،
سورج چند جي تيج سان، منهنجا ٽريا ٽاڪ

عجب هٿو اسرار الاهي، پري خبر ٿا ڪاٿون آئي.
مان سو گاهه ڏٺي، خود پلجي، آيس خاڪ ڪٽي هٿ جلدي.“
اُن ڪان هيءَ ٻڌي آڪاڻي، خاڪ ڏسي سا سيکهه سچاڻي.

ولیا، ”نام سدیشو آيو، هاٿي وجڻ سدو آ رايو.
قاصد باڻ مڪا هي دانا، هاٿي ڪرٺا بدن آجا.
ڀيهجو ڪولی ڏوهہ نہ آهي نام سدي هيءَ لالا آهي.“

ساڻ سدارڻ کی ونی، آيـا ٺن جی پاس،
پرهما جـو، ”هلو سکا، ڪاج ٿيا سب راس!

گرو اٿو اَنگد کي تا ٿيو، ڪاٺي نام دان پڻ آ ٿيو.
جلد هلو سچ - ڪنه بلاٿي، اَنگد جاٺي، آدم جاٺي!“
گرن چيو مان حاضر آهيان، باڻ هلو، مان پاڻ سمايان.
جلدي آڇي اُوٺان سان ملندس، اُمرت واٺيءَ پر لت ڪلندس.“
نيڻي وجي بدي ليا راهي، ستگر جي ڪاہا مسڪالي.
پوءِ سدارڻ کي ڏيکاري، بوليا، ”هدي حنا کی لاهی.
آٺ ڏهن، ني جاءِ نہ ڪاٺي، مهنجي اُلتم آس اهائي.
پر ڪري ڪم ورڻ پاني، نام ڪندو ٺيهندي ہ سٺالی!“

ونءِ سانين وٺ ني، پينو ڪري پڪار،
ٻيڙ ڪي ڪري، ڪي ڪرندا ڪنهن وار.

[illegible] آلدو ہ پاپون،
[illegible] پوءِ سدارڻ کي ڪونالي.
[illegible] ليڪ ڏيني!“
[illegible] ستگر آڻ جا لارہا.
[illegible] جي بولي لشی.
[illegible] لکي سماڌي.
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible] آ ڊاڻ سمايون
[illegible] الکو ڪر
[illegible]
[illegible]

ڏوپ، چنڊن ۽ سڳنڌي ٻاري، من جي ٻل سڀ ڇڏيو ساڙي
ڪرڻ جيان لت ڪجو ٻلائي، پرت جيان رهجو تي پائــي.
هندو-مومن پيد ڀلائي، رهجو اٿر سندو رانگ لائي.

چوڌاري ٿهلي هوا، اڀڻ لڳي گر-جوت،
آيا ڪم ڪارڻ ڇڏي، سار سدي جن چوت.

هندو-مومن من ديوانا، ”چڻ چڻ لـالڪ“ ڏن جا ڳانا.
ڳائيندا اُت آيـا ڪيئي، چڻ ڪا گهر جي شيءِ تـي وئي.
گرن سدارڻ کي گهر پئيو، ”صاحبزادن کي اڄ وٺيو.“
پر ليڪن اُن کي ورٿايو، ڇڏهن پتا ڪو روڻ نہ پايو.
ويٺا آهن موج مزي سان، ڪيئن وڇڙا سي دور دليا مان؟
اُنڙي ڳالهہ ميڻ ڪان ٻاهر، چل اُن پر ڪو آهي ظاهر“

من پر واسو چوڻ جو، سمجهي دليا چور،
پٽر-پتر گهر پر ڏري، ڇاڪي سولو ڪوڙ.

دکت سدارڻ موٽي آيو، سارو دک جو حال ٻڌايو.
پوءِ گرن چوڪو ٻارايو، ديڻ سندو آسڻ وڇرايو.
ماتا سلڇڻيءَ کي ٻہ گهرائي، پڇيائون، ”ڇو من پر چاهي؟“
چيو سلڇڻيءَ، ”لـات سيائي، سهري جو اُو سراڌ پڪاري.
ڪريو جيڪي چاهيو وس پر، ديهي ڇڏڻ آوهان جي وس پر!
پان ڌ ٻئي وڌوا تي جنندس، ٻارن کي ڪيئن چورو سهنديس“

گرن چيو، ”اشتميءَ تي، پورڻ ڪري شراڌ،
دشميءَ لي ليارى ڪندس، پل ڪر پوري ساڌ“

اُن ڏن تي ليارى روڪئي، ستگر ڇڏيا ساز ڪٽائي.
صبح شراڌ سنگت خوش ڪاڌو، سارو ڏينهن هليو ڀنڊارو.
دور دشائن پهتي وائي، گرن وڃڻ لئِ سيڃا ٺاهي.
چار ڏهاڙا رکيا آهن، ڏسميءَ ڏن هو وڃڻا آهن.
آيا اُلي هزارين ماڻهو، ڏيک سڀن لئِ ساڳي چالو.

ڄهرولي ڄهڪندو سج والڳر، ديو، رشي، سڌ پڻ آيا حاضر.

سڪ جو ڏيهن نه لهه رهي، ڏک جا روز ٻه چار،
پت جهڙ پر پنڙا ڇڻن، ٿڌهن اچي بهار.

ڏسي ٻي جوڪو ٻاراڻي، ڏٺن سندو آسڻ وڃرائي.
گرن پُٽن کي پنهنجو ماٿو، هئن چيو، "سڪي تا جاڳون.
ستمي والڳر جوت وساڻي، هليا وينا سرڳ سماڻي!"
مات سلکڻي مهڻ وساڻي، وٺني گرن اڱبان سر ساڻي.
ماٿهن سيڊي کي ڏک ڏاڍو، گرن چيو، "هي پٽو پالبو.
جيون کهڻي-چهڪو آهي، پاڻي ٻولڊي رهڻو ناهي.
واهگوروءَ جو نام ڌياڻي، سوڻي جيون جوت جڳائي.
ان صاحب جو سڌ اوناڻي، آءٌ وڃان تو آنند پائي.

ڏيپ جي آسڻ تي وڃي، ليٽيا گر ان وار،
ماتا سلکڻيءَ موڪليو، سڪ، ڪوڻي اچ پار.

گرن مٿان هڪ چادر پائي، آلر-دوس ڏني ڄڻ ڇهائي.
سڀني جڻ جڻ ڪان سڏايا، رشبن مڻين پير گهمايا.
گرن چهرو لاج روپ ڇڪايو، ولڻ الي سهڻو رنگ آيو.
ٿڌهين صاحبزادا آيا، ماتا چين، "اُٺي جيءُ لڳ جاوا.
ايءُ تو ٿڪي سرڳ ڏي راهي، پتن الڪائي سر پر چائي!"
پوءِ لڳا ابهي پڇتائڻ، ڏکن پري دل جان ليلائڻ.
جي، "تن لوڪن پالڻ وارا، بخش ڪيو حي ڪارج ڪارا.
ا گهڙيون لڙسي ڪجهه ڳالهائي، پوءِ وچو پل سرمت سمائي."

ڏيهڪ کهر پر تو ڏني، باڻ جلي پرڪاش،
ٻلب جلائي تار کي، ڪري اڳيرو ناس

جلدي آلر هي ڳالهايو، "جو ڪجهه آهه اوهان من پايو.
پوٺو ڄڪا مرضي آهي، مان پڻ ڏس ٻه گهڙيون ڪن لائي.
چيو سر پيند، "پاڻي اٿو، وارث تاڪي، ڪيو نه اهڙو.

جڳہ ڪان اُلٽي چال آوهالجي، شڪتي ڪوري ڪڍي اَسااجي.
گرن ڇيو، ”ڪرمن جي نياري، گت ورڏاتا لکي ڏهاڙي.
اَن جا ليک نہ ميٽي ڪوئي، سوئي ڪري، هلائي سوئي.
ڏن جي ڪوت نہ رهندو ڪائي، پوڇيندي سک سنگت سائي.
سچ پچ گرو اُلگد ني تيندو، شبد - پيام اُهو ئي ڏيندو“

عرض ڪيو بابي پڊي، ”واهگروءَ جو جاپ،
ڪيڙا گل نيڙي سگهي، ڪهڙو ڪائي ڏاپ؟“

”واه، ڇوون بخشيش هريءَ جي، جنهنڪي سار نہ آه. گهڙيءَ جي
پل پل سب جي سار لهي تـو، پاپين کي ٻڻ پار ڪري تو
گرو گنگا جان نرمل آهي، جو پريوءَ سان پيچ ملائي
جاڏي چاهي ڦيري ڏوري، موه - ممت جي لاهي جهرري
سوئي هريو، واهگرو سو، سو رحيم، رب، رام، شنيو سو.
بن لفظن جو ميل ملائي، سمهيا ساڳي چادر پائي

ني سک چولہ سمهن سدا، جن سان ساڻ پتار،
رالو ڏيهن جڙاو رهي، ڪن جيڪا ني ڪار.

اونده، کي روشن ڪري، ٻاون ٻڙو ٻار،
تنهنجي ڪرپا ڀر ڪري، خالي جيون - جام.
آدم ٻڌجي آدمي، ٻاڻ وڃائي وار،
آنڊ سان آنڊ ملي، ڪُل ماٽي هر وار.
لالڻ جي رنگ ۾ رڱجي، هرڪو ٻڌجي لال،
ديش ته ڏکڪي آگ ۾، چاڙهه ڪيڏي چال.
هنس حليميءَ کي ڪري، هرڪا لاري هار،
ڪالله قبولي، سو ڪري، سيرت سان سينگار.

❊ شبد ❊

سچا گر سمت ڏي، جيبان لعه هري،
وساريان نه ٻاجي، ڪڏهن سو گهڙي.
١- چڙي ٻناڻ ڪسي، ٻاڻ ۾ هر ٻسان،
دليا جي دکن ۾ ٻسه سک تني ڏسان.
٢- لمرلا رکي لوڪ سبوا ڪمان،
نه ڪنهن سان حسد، وير، ساڙو رکان.
٣- رضا تي رهان خوش، گلن جان ٽڙان،
صبر سان سدا ڪشت مر تي سهان.
٤- ڏلي مان ڪبان دان چپ چاپ ۾،
گذاريان عمر اوم جي جاپ ۾.
٥- سڪيمن سدو داس تي دالما،
هيس جان آچو ۽ لياتي رهان.

* ملهجا رام، ٿي آرام! *

❀ سنگرن جي آرتي ❀

ڏن ڏن لالڪ شاهه، ستگر، ڏن ڏن لالڪ شاهه
ڏن ڏن لالڪ شاهه، ستگر، ڏن ڏن لالڪ شاهه
ڏن لالڪ، ڏن شبد سهائو،
هيٺن جو همراهه............ ڏن ڏن ڏن...............
۱- ڇانئي ڇمر ڪان جنهن جي من ۾، آلم گيان اٿاهه،
ستگر............ آلم...........
ٻاليڙ ۾ استاد پڙهائي، ڏيکاريو جنهن ماهه.
ڏن ڏن ڏن لالڪ شاهه-
۲- ٻني ۾ الدر پيو گاهون چاري، ۽ اڳرو لب گاهه،
شيش سفيد ڪري سر ڇاڻا، شيش...........
حيرت منجهه هو راڻ............ ڏن ڏن.............
۳- دان ڏو ءِ سان هو ديکاو، وهيو تي جڻ واهه،
چغلن پاپي مهن ۾ ڇانئي، چغلن...........
چاوت ۾ جن چاهه- ڏن ڏن...........

۴- ملڪ ٻاڳوءَ جو ماڻ مٽائي، لالوءَ لي ارواح،
لکهه سان سڀ لالا لوڙي، لکهه.........
ٻرير مٿان ٿيو ٻاهر، ڏن ڏن............

۵- ڪعبو ٻرن ڏاڍهن ڳهائي، ڪياتون مڏ آلاه،
هر هڪ ڏس ۾ آهي ويائڪ، هر...........
سو ٿي شاهن شاهه، ڏن ڏن............

۶- ولي قنڌاري جو ور لاٿون، روڪي ڇپ جو لاهه،
سڏن سعدو ٻڻ هٿ لوڙائون، سڏن..........
آلدو جن ويساهه، ڏن ڏن............

۷- ٻري هلي ٻني، چڪي جلي ٻني، ان هٿ لائي واهه!
ٻاٻر سٽڪو ڪي سر ٽيڪيو، ٻاٻر..........
ٺيو سو پتشاهه، ڏن ڏن............

۸- اون ڪنڌ ۾ نام جپائي، ولو شاهن جو شاهه،
هر هيون ۾ جوت جڳائي، هر...........
جيڪو هو گمراهه، ڏن ڏن............

۹- سڪ سان جيڪو سيوڪ آيو، هڪڙي ڪري اڳاهه،
ڏاڻ ڏنائون سڀ ڪي ساڳيو، ڏاڻ...........
صاحب ۾ ويساهه، ڏن ڏن............

۱۰- اسٽ ٻتيءَ جو موهه مٽائي، سيوڪ کي ڏني ساهه،
لهڻي کي ڳهڻو ٻالائون، لهڻي...........
مٺي من جو داهه، شڪر...........

۱۱- ڪير - شڪر جان ميل ملائي، سچ جي ڏيٺي راهه،
پيار ممڪاو هٿ سر لي ڦيري، پيار...........
ڪيئون بي پرواهه، ڏن ڏن............

۱۲- صفت ڪرڻ جي هدس نه شڪتي، آهي من ۾ چاهه،
گر ڪربا سان ڪرلدي تيڙي، گر...........
سو وچ سير ملاح، ڏن ڏن............

* اوم تت سٽ *

ستگر وچن سونهون

ٽــي پيرا ستنام جي پوڙي پڙهي. هيٺ ڏنل ڪنهن هڪ اکر ٽــي هٿ رکي ان اکر کي ڇڏي ٻائون اکر ڳڻيندا لکندا وڃو. ان ريت پنيان ڏنل وچنن مان هڪ نهي پوندو ان جو قل ان وچن سان ڏنل پڙهو. سمجهو ته توهان پهرين ست ۾ "پا" تي هٿ رکيو. ٻائون اکر ٿيندو "ک" ان کان اڳتي ٻائون اکر ٿيندو "ن" ان ريت ڳڻڻ سان وچن نڪرندو "پاکنڊ ڇڏ وٺ هر جو ناو، الٽر لنهنجو ٿئي اجالو." (٦)

کا	ز	ي	ـه	ر	نا	د	ر	ي	ن	جو	ٿ	تي	ه	ه
کا	ن	ن	ق	ڙي	ٻ	ء	ء	هي	ذ	ٺي	ٺي	ا	ر	ء
ڪ	ر	ٻ	آ	ٿ	ه	ک	را	ا	يو	ي	هن	ک	ٽ	ڄا
ه	ڪ	ر	ي	جهو	ء	ـه	د	لن	ل	ڪ	ن	ن	ن	ڇا
ه	ٽا	ل	ڇو	ل	هو	س	ا	پ	ڄ	ل	د	ه	ڀو	ڀي
پا	ج	پ	ڏ	ڪ	و	ڇو	هي	ي	ٽ	م	ک	ٽ	ـه	ڪا
را	د	ٿ	ز	ٽي	ن	وا	ه	م	ن	ڇي	فع	ڪ	ڊا	ء
م	ه	ڪي	ڪ	و	پا	ڪي	وي	ب	چا	تي	ڊا	پا	ڀي	ٿي
پو	ن	ـه	ڪ	پ	ي	م	او	ر	ء	ٽن	ٺا	ڪ	ا	هي
م	ق	ه	وي	سا	ز	ء	و	ڪا	پا	ا	ک	وي	ڙو	ي
ن	ز	ٿ	و	را	ين	ي	ي	يا	م	ن	ڪ	ڪ	س	ي
ل	ن	ڄ	هي	ي	ر	آ	ه	ن	نا	ڊ	جو	ٽ	ڇي	او
ن	رو	و	ڃ	اي	ڪ	آ	ش	ه	ا	ڊ	ٻ	ٻ	ڊ	ر
ڪ	پو	ه	ـه	ئ	ن	ک	ن	ه	ا	ن	ٻون	ڙي	ڪا	ٿي
ک	ڳه	ر	ج	ر	ه	نا	پ	وي	ر	ب	ڄي	ٺئي	آ	ه

* سنگر وچن قبل *

١- ڪام ڪرڻ نه واجهو ايندءِ، دشمن پاڻ دفع ٿي ويندءِ؛
ڪام ڪرڻ کان ڪنارو مڪر نه ڪر پالمرادو پورا ٿيندءِ؛
ڪوبه دشمن نه ٿيندءِ.

٢- ڪانٽا پوکي ڦول نه پائي، اَنب نه ملندا اَڪ پوکائي.
اُن سان ڀلائي ڪرڻ ڇڏي ڏي، ڀلائي ڪرڻ سان ڀلائيءَ
جي اُميد رکڻ اجائي آهي.

٣- ڪاڄڪ ناهي ڪرڻگ آهي، پرپو لام نا ڪمت ناهي.
پرپو لام جيڪدي، مڪر ڪندي ٿي مڪر سڌل ٿئڻ جي
اُميد رکي سگهجي ٿي.

٤- هن دنيا ۾ ٿي ناز نه آهي، ڪال آڇي تو ڪن ۾ داهي.
اڄمان ڇڏي ڏي، ڪم ٿئڻ ۾ شڪ آهي.

٥- هڪ هنڌ جوا ولين سک واهي، ڪاڄ آهي کهڙي پيئي؛
اجائي ڊڪ ڊوڙ ڇڏي ڪجهه آرام ڪر، ڪم ٿئڻ ۾ اُجا
دير آهي.

٦- پاڪمه ڇل جب هرجو نالو، اُتر اُنهجو ٿئي اُجالو؛
سچائيءَ جو سهارو وٺڻ سان اَڱيان دور ٿيندو، پالمرادو
راهه روشن ٿيندي.

٧- رازق روز رسائڻ وارو، تنهجو اُن ۾ ڪهڙو چارو.
اجائي چنتا نه ڪر، همت رک، ڪم پوريءَ ٿي چڙهندو.
پورو ٿئڻ ۾ اُجا وقت لڳندو.

٨- منزل ڪهڙي، راهون ڪيئي، پهچائيندڙ ڀار سڀيئي؛
ڪهڙي به راهه وٺي اڳتي وڌ، منزل دور نه آهي.

٩- پورن ڀرڪ ٿيو همراهي، وڃي ڏک جي ڪنجي ڪاهي؛
ڀڳوان تنهجو سهائڪ آهي، ڏک جلد ٿي دور ٿيندا.
ٽاپا سچايا ٿيندا.

* واهگرو سهاءِ *

* شڪر گذاري *

مان اُنهن سيني سڄڻن جو شڪر گذار آهيان جن ڪنهن نه ڪنهن طرح هي ڪتاب ڇپائڻ ۾ مدد جو هٿ ڏگهيرو آهي. ڪنهن ۾ سڄڻ جو ٿالهو سري ويو هجي ته ڪرپا ڪري معاف ڪندا.

سڀ کان اڳ، شڪر گذار آهيان شري ايڇ. آر. سدارنگاڻي صاحب جو جن بمبئيءَ مان هزار کن روپيه وٺي ڏيارڻ جو دلاسو ڏئي ڪتاب پريس ۾ ڏيڻ لاءِ همٿايو.

شڪر گذار آهيان شري گوبندسنگهه منسڪاڻي صاحب جو جن شيش گنج گردواري صاحب ۽ گرو نانڪ فائونڊيشن مان مدد ملڻ جي آشا جو ديپ جلائي اُتساهه وڌايو.

سچ پڇ ته مٿيان صاحب جيڪڏهن اُميد جو ڏيو نه ڏيکارين ها ته هي ڪتاب منهنجي جيئري ڪڏهن به ڇپجي نه سگهجي ها.

شڪر گذار آهيان سيٺ صاحب سيٺ گوبندرام سيٺ پيمومل، ٻي پرهلاد اينڊ ڪمپنيءَ جوءِ جن ڪتاب ڇپائڻ لاءِ همٿايو ۽ ڇپائون ته ڪوشش ڪريو، ڪوٽ جي پوراني ڪٽي ويندي.

شڪر گذار آهيان سنگتن جي پياري پيڙ ڀارتيءَ جو جنهن بنا ڪنهن جهجهڪ جي سيني کان اڳ ١٠١ روپيه ڪتاب ڇپائڻ لاءِ ڏنا ۽ سنگتن کي آزاد ڪيائين ته هو ٻاڻ پنهنجو ڪم پورو ڪن. اُن دلي آزاد ڪري سنگتن ٻولڪي اڳتي وڌڻ لاءِ سولهون ٿي رستو ڏيکاريو ۽ سڦلتا جي منزل لي پهچايو.

هنن سڄڻن ڪتاب ڇپائڻ لاءِ ڏوليشن ڪٺو ڪرڻ ۽ ڪتاب جون ڪاپيون اڳواٽ وڪڻائڻ ۾ پنهنجو وقت ۽ من - بدن جو ٻل لڳائي جيڪا تڪليف سهاري ڪئي، اُن جا اَجرا ستگرو کين ڏيندا. مان سندن ڪيترا ٿورا مڃان.

١. شري کيئو سنداڻي	٢. شري ڏولتداس وڌاڻي
٣. ,, لالڻ داس گيالي	٤. ,, ٺهلرام مورجاڻي
٥. ,, کيمچند ڀمياڻي	٦. ,, آتلداس
٧. ,, ڀاڳچند	٨. ,, رامچند سچديو
٩. ,, ڀڳوانداس چانڊواڻي	١٠. ,, گهنشامداس موتواڻي
١١. ,, راڌا ڪرشن ڪتواڻي	١٢. ,, سترامداس مورجاڻي

هنن سڄڻن جي سهائتا بنا هي مهڙو ساڪار نه ٿي سگهي ها.

شڪرگذار آهيان سرو شري سگن لال، لالن ۽ موهن ايلر پريس مالڪن جو جن نهايت رعايت سان ڪتاب ڇپي ڏنو، ۽ تن - من سان سيوا پڻ ڪندا رهيا آهن.

پنهنجي ڀاڻي موهن لال ۽ سندس پتا شري داني مل جو پڻ شڪرگذار آهيان جن مهنجي تڪليف گهٽائڻ لاءِ پنهنجي مٿان سڄو بوجهه سهارڻ ڪيو ۽ مهنجي آشا جي وڻ کي پاڻي ڏيئي قلم لائق بڻايو.

هنن پاڻن ۽ ٻين جو تهدل شڪرگذار آهيان جن ڪتاب ڇپائڻ لاءِ دل سان ڌن جي سهائتا ڪري ڪتاب ڇپجڻ کان اڳ ئي ڪاپيون خريد ڪري ستگرن جي سڪ جي ثابوتي ڏني. ستگرو سڀني جا ڪارج سوايا ڪندو.

١ شري ايم. جي. شهاڻي ائنڊ ڪمپني لٽي دهلي ٦٠ ڪاپيون
٢. سمت پرمانند کيولرام رائي ڪراچي دهلي ٥٠ ,,
٣ شري ايم. جي. ميرچنداڻي ائنڊ بوڪ هائوس ٢٥ ,,

نالو	ڪاپيون
٤ ستگر سيوڪا ڀيڻ پاربتي ديوي	٢٠ ڪاپيون
٥ سيٺ نارائڻ داس مينا رام جور باغ	٢٥ "
٦ سيٺ واڌورام نارائڻ داس سبزي منڊي	٢٠ "
٧ سيٺ روپچند جوهرس نئي دهلي	٢٠ "
٨ شري ايچ. پي. آمر نئي دهلي	٢٠ "
٩ سيٺ رتن لال محبوباڻي گريٽر ڪئلاش ڳلامر	٢٠ "
١٠ سيٺ شنڪر لال، هريشچندر اينڊ ڪمپني	٢٠ "
١١ سيٺ واسديو اچنتاڻي راجوري گارڊن	٢٠ "
١٢ سيٺ دوارڪاداس اينڊ سنس	٢٠ "
١٣ ٿرکڻ ٻالڪ ستسنگ منڊل، پٽيل نگر	٢٠ "
١٤ سيٺ دولهڏومل، چاندني چوڪ	٢٠ "
١٥ سنڌي ليڊيز ائسوسيئيشن، مسز تڏاڻي	٤٠ "
١٦ شري هري هيراننداڻي ونگس ويئر	٢٠ "
١٧ شريمتي پرميلا منسکاڻي پراسپال	٢٠ "
١٨ سيٺ لڇمڻداس جي. بي. منگهارام ڪو.	٢٠ "
١٩ شري وچاڻي آڪسفورڊ	١٠ "
٢٠ ڊاڪٽر مس موهني ڪرنا اچپت نگر	١٠ "
٢١ شريمتي نارائڻ ديوي ڊيمبلا، روپ نگر	١٠ "
٢٢ شري گودواڻي برادرس، قصاب پرا	١٠ "
٢٣ شري روپچند گلامر، ڪناٽ پليس	١٠ "
٢٤ شري جي. اير. مکي، آڪاش ديپ	١٠ "
٢٥ شري ايشور پنجابي، ڊفينس ڪالوني	١٠ "
٢٦ ونرانتي سٽور، نئي دهلي	١٠ "
٢٧ ميسرس ساڙهي سنسار، نئي سڙڪ	١٠ "
٢٨ شري ڏيپ سنس، چاندني چوڪ	١٠ "
٢٩ سيٺ لهالچند اينڊ ڪو، نيا بازار	١٠ "
٣٠ سيٺ وشنداس بوداارام، نيا بازار	١٠ "

سلوڪ

[illegible]

[illegible]

[illegible]